

16. Yüzyıl Osmanlı Tabibi
MUSA BİN HAMON
ve
Diş Tababetine Katkısı

Yayına Hazırlayan
Dr. Ahmet Zeki İzgöer

16. Yüzyıl Osmanlı Tabibi
MUSA BİN HAMON
ve
Diş Tababetine Katkısı

Yayına Hazırlayan
Dr. Ahmet Zeki İzgöer

İstanbul 2012

16. Yüzyıl Osmanlı Tabibi
MUSA BİN HAMON
ve
Diş Tababetine Katkısı

Yayımlayan

Merkezeşendi Geleneksel Tıp Derneği
Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesi
Merkezeşendi Yeniçiftlik yolu 1 • İstanbul 34015
0212 6644155 • 0533 2062338 • faks 0212 4164576
www.ztbb.org • bilgi@ztbb.org

Yapım

Selika

Tasarım uygulama

Ahmet Yumbul

Kapak resmi

İlter Uzel'in Musa bin Hamon minyatürü

Baskı ve cilt

Kültür Sanat Basımevi
0212 674 0021

ISBN

978-97500024-7-2

© 2012 Merkezeşendi Geleneksel Tıp Derneği

Bütün hakları saklıdır. Yazılı izin olmadan,
tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Giriş	9
Müellifin Önsözü	25
Bâblar, Fasıllar	27
Evvelki Bâb	31
Üçüncü Bâb	45
Dördüncü Bâb	66
Beşinci Bâb	76
Sözlük	107
Tıpkıbasım	125

ÖNSÖZ

İnsanoğlu, “tabiatta her hastalığın şifasının olduğu” inancından hareketle bitki, hayvan ve madenleri inceleyerek elde ettiği bilgiyi insanlığın hizmetine sunma yolunda günümüzde büyük aşamalar kaydetmiştir. Modern tıbbın ulaştığı bugünkü seviye, kuşkusuz geçmişten esinlenen ve bize tevarüs eden bu bilgilerle doğrudan ilgilidir.

Osmanlı tıbbı alanında halen kütüphanelerimizde hekimler tarafından yazılmış binlerce tıp yazması eser bulunmaktadır. Bu eserlerin gün yüzüne çıkarılması, ilmi bir disiplinle neşredilip yorumlanması tıp tarihçilerinin olduğu kadar başta akademik çevreler olmak üzere konuyla ilgilenen bütün kamu ve sivil toplum kuruluşlarının görevidir. Ne yazık ki, kütüphanelerimizde bulunan binlerce tıp yazması esere rağmen, bu anlamda günümüz harflerine ilmi kriterlere uygun çevirileri yapılan, yayınlanan ve değerlendirilen pek az eser vardır. Elinizdeki bu çalışma, işte böyle bir anlayışa, yani geçmiş ile geleceğimiz arasında köprü kurarak sahip olduğumuz zenginlikleri ilim dünyasına duyurmak amacına kaynaklık etmektedir.

Kitapla ilgili olarak daha önce İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Başkanı değerli hocam Prof. Dr. Nil Sarı ve Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Başkanı değerli dostum Prof. Dr. Mahmut Gürkan Bey’le birlikte İstanbul’da 2009 yılında İstanbul Üniversitesi Rektörlük Binası Doktora Salonu’nda gerçekleştirilen Tıp ve Musevilik, X. Tıp Tarihi Kollokyumu’nda ortaklaşa sunduğumuz: “Gedanken Zur Medizinischen Handschrift Des Osmanischen Arztes Musa bin Hamon Aus Dem 16. Jahrhundert” (16. Yüzyıl Osmanlı Hekimi Musa bin Hamon’un Tıp Yazmasına Dair Görüşler) adlı bildiride genel olarak Musa bin Hamon ve eseri hakkında bilgi vermiştik. Zaman içinde hocamdan, tıp tarihçilerinden ve konuyla ilgilenenlerden aldığımız teşvikler sonucunda Musa bin Hamon’un kitabının transkripsiyonlu olarak yayınlanması dile getirildi. Nihayet eser bu şekliyle ortaya çıkmış oldu.

Musa bin Hamon’un kitabının neşri sırasında yayın akışına göre ilmi araştırma teknik ve usullerine uygun bir şekilde “İçindekiler”, “Kısaltmalar” listesi, “Önsöz”, “Giriş”, “Metin (Çeviriyazı)”, “Sözlük”, “Tıpkıbasım” ve “Kaynaklar” a yer verilmiştir.

Transkripsiyon sırasında takip edilen usul

Musa bin Hamon tarafından kaleme alınan bu eserde günümüz harflerine aktarılırken hafif bir transkripsiyon uygulanmıştır. Mümkün olduğu ölçülerde okuyuşta akıcılık ve kolaylık sağlanmaya çalışılmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerdeki ayn (‘) ve hemze (‘) işaretleriyle gösterilmiştir. Apostrof olarak da (‘) işareti kullanılmıştır. Diğer taraftan uzun okunması gereken gayn ve kaf harfleri â, î ve û seslileriyle gösterilmiş, bunların dışındaki uzatmalarda â, î ve û şekli tercih edilmiştir. Metinde müellifçe unutulmuş veya atılan yerler ile sayfa/varak numaraları [] içinde verilmiştir. Türkçe kelimelerin sonundaki “b”ler, “p” olarak yazılmıştır (olub=olup, bulub=bulup, dokunub=dokunup vb.). Müellifin bâb ve fasıllara ayırdığı bölümler, başlıklar veya yan başlıklar koyu puntolarla ve zaman zaman da italik olarak dizilmiştir. Metinde kullanılan devrik ve yan cümleler (-) içinde verilmiştir. Bunun yanında metinde silik, mürekkebi yoğun veya bir şekilde okunamayan kelimeler (...) şeklinde gösterilmiştir.

Transkripsiyon sırasında Musa bin Hamon’un Arapça olarak yazdığı bir anlamdaki “Önsöz” yazısının çeviri yazısının yanı sıra Türkçe tercümesi de hemen arkasından verilerek esere ilâve edilmiştir.

Metnin günümüz harflerine nakli sırasında bazı bölümlerinin eksik olduğu görülmüştür. Bunlar sırasıyla şöyledir: Evvelki Bâb’ta [16-a], [16-b], [19-a] ve [19-b] varaklar yoktur. Yine bu bâbın Beşinci Faslı müellif tarafından “İçindekiler” bölümünde zikredilmesine rağmen kitapta yer almamıştır. Aynı bâbın Altıncı Faslı’nın beşinci ağrısı kitapta bulunmamaktadır.

Kitapta görülen resimler, metnin aslında olmayıp *Yazma Eserlerden Tıbbi Bitki, Hayvan ve Madenler Sergisi* kitabından alınmıştır. Resim altyazılarında yer alan bitki isimleri, metinde geçen bitkilerdir. Amacımız okuyucularımıza sayısı sınırlı da olsa bazı bitki türlerini resimleriyle birlikte tanıtmaktır.

Eserin bu hale gelmesinde birçok kıymetli insanın yardım, destek ve katkısı bulunmaktadır. En başta çalışmalarım sırasında her türlü destek ve yardımını gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Nil Sarı Hanımefendi’ye bu vesileyle şükranlarımı arz ediyorum. Yine “Giriş” yazısındaki katkılarından dolayı Mahmut Gürkan Bey ile kitabın tashihi konusunda beraberce mesaide bulunduğum Tıp Tarihi Uzmanı Ramazan Tuğ Bey’e de teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu tür eserlerin basım ve yayımı konusunda ciddi mesailer sarf ederek tıp tarihimize yeni eserler kazandıran Merkeze-fendi Geleneksel Tıp Derneği yetkililerine de teşekkür ediyorum.

Eserin tıp dünyasına ve ilgililere faydalı olması dileğiyle...

Dr. Ahmet Zeki İZGÖER
Başakşehir 2012

GİRİŞ

Bu kitap, İstanbul'a 1494 yılında göç eden ve Sultan II. Bayezid döneminde saray hekimliği yapan Jozef Hamon'un oğlu olan Musa bin Hamon tarafından yazılmıştır. Musa bin Hamon da tıpkı babası gibi, uzun yıllar saray hekimliğinde bulunmuş ve Kanuni Sultan Süleyman'ın saray hekimliğini yapmıştır¹.

Kitabın yazma nüshasının bulunuşu ile ilgili safahat şu şekildedir: Musa bin Hamon'un bu el yazması tıp metni, Süheyl Ünver tarafından keşfedilerek İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'ne bağışlanmıştır. Yazma metin, 1973 yılında Arslan Terzioğlu tarafından, Ünver'in izniyle Alman Tıp, Doğa Bilimleri ve Teknik Tarihi Cemiyeti'nin 56. Yıllık Toplantısı'nda kamuoyuna tanıtılmıştır². 1974 yılında ise Suat İsmail Gürkan *Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Yazılmış Dışçiliğe Ait El Yazması Kitap* başlıklı bir yazıyla bu eserin ilk üç bâbının transkripsiyonunu ve geri kalan iki bâbının da özetini yayımlamıştır³. Daha sonra, Terzioğlu konuyu yeniden ele alarak Hamon'un eserinin mikrofilmlerinden hazırlanan bir tıpkıbasım örneğini 1977 yılında Almanya'da yayımlamıştır⁴. Biz ise tamamen transkripsiyonunu vererek bu alanda bu kitapla ilgili sanıyoruz son sözü söylemiş oluyoruz. 1970'ler den 2010'lu yıllara kadar uzanan bir süre içerisinde eserin vardığı bu son nokta, tıp tarihi çalışmalarında ne kadar yol aldığımızın ayrı bir göstergesi olmakla birlikte, bu tür ilmi yayınlarla ağırlık vermemiz gerektiği de açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

¹ Uriel Heyd, "Moses Hamon, Chief Jewish Physician to Sultan Süleyman the Magnificent", *Oriens*, vol. XVI, 1963, s. 152-170.

² Arslan Terzioğlu, *Eine Bisher Unbekannte Türkische Abhandlung über die Zahnheilkunde aus dem Anfang des 16. Jahrhunderts*, Sudhoffs Archiv Bd. 58 (1974), s. 276.

³ Suat İsmail Gürkan, *Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Yazılmış Dışçiliğe Ait El Yazması Kitap*, İstanbul Üniversitesi Dışhekimliği Fakültesi Yayını, İstanbul 1974, 46 s.

⁴ Arslan Terzioğlu, *Moses Hamons Kompendium der Zahnheilkunde aus dem Anfang des 16. Jahrhunderts*, München 1977, XXXI + 197 s.

Terzioğlu, hazırladığı bu tıpkıbasımda Uriel Heyd ve Feridun Nafiz Uzluk'un yayınlarından da yararlanarak Hamon'un hayatından ve kitabın muhtevasından kısaca söz etmiştir. Terzioğlu, kitaba eklediği Almanca giriş yazısında, Ekim 1976 tarihinde yaptığı bir görüşmede, Ünver'in kendisine bu eserin aslının kaybolduğunu söylediğini bildirmektedir.

Eldeki tıpkıbasım örneğindeki Arap harfli Türkçe metinler, bu çalışma için Ahmet Zeki İzgöer tarafından transkribe edilmiş, ancak metnin adına ve yazım tarihine ait herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Musa bin Hamon'un meslek hayatındaki altın çağının, Kanuni Sultan Süleyman'ın hekimi olduğu 1536-1551 yılları arasına denk geldiği göz önünde tutulursa, bu eserin aynı zaman aralığında yazılmış olması muhtemeldir.

Yazmanın kapağı ve ara sayfası kayıptır. Bu sayfalarda belki kitabın adı olabilirdi. 1/a numaralı varakta bazı notlara rastlanmaktadır. Bu notlardan birinde müstensih olarak Çelebizâde İsmail Asım'ın adı ve Hicrî 1171 [1757] yılı yer almaktadır.

Nesih hattıyla yazılmış olan, her biri 13 satırdan meydana gelen, 15 x 21 cm. boyutlarında ve 101 sayfadan oluşan eserin ilk üç sayfasında Arapça bir ön söz mevcuttur. Besmele ile başlayan bu bölümde müellif kendi adını vermekte ve eserini Kanuni Sultan Süleyman'a ithaf ettiğini yazmaktadır. Arapça yazılan bu önsöz dışında kitabın geri kalan bölümü Türkçe olarak kaleme alınmıştır.

Müellif, önce kitabın içindekileri tanıttığı bir fihrist vermektedir. Ancak fihristte, belirtilen beş bâbdan beşincisinin dokuz fasıldan oluştuğu bildirilirken, ana metinde beşinci bâb yirmi sekiz fasıl olarak verilmiştir. Anlaşılan müellif kitabın sonunda, başlangıçta verdiği planı aşarak fasıl sayısını artırmıştır.

Bunu takip eden 6/b-8/a varaklarında, müellifin mukaddime olarak adlandırdığı bir bölüm mevcuttur. Bu bölümde hıtlar teorisi gibi genel tıp bilgilerinden bahsedilmektedir. Her ne kadar müellif bu bölümü mukaddime olarak adlandırmışsa da, burada genel tıp bilgisi vermesi, bunun muhteva açısından bir "giriş bölümü" olarak kabul edilmesini gerektirmektedir. Gerek bu durum, gerekse de Arapça yazılan önsöz, dönemin kitap yazımındaki alışlageldik usullerden farklıdır.

İlginç olan diğer bir husus, yazmada yer alan bölümlerin planlamasıdır. Dönemin tıp kitaplarında hastalıklar genellikle iki çeşit sınıflamaya tabi tutulmuştur. Konu başlıkları ya baştan ayağa doğru organların hastalıkları olarak (baş ağrıları, göz hastalıkları gibi) ya da hastalık belirtileri ve şikâyetleri olarak sınıflanmıştır. Dönemin genel eğiliminden ayrılan bu metnin yazı planı oldukça farklıdır. Ayrıca, müellif verdiği baş-

lıklara uymamakta ve diş dışında çeşitli hastalıklara öncelik vermektedir.

Kitabın kaynakları ve atıfları

Kitapta sadece bir yerde tek bir müellif tabibe atıfta bulunulmuştur: “*Afyon kim cemî uyuşturucu olan edviyelerin başıdır ve kuvveti cem’inden artıktır. Hatta Calinos bunun adını muhlis komuşdur, yani halâs edici. Zira kim cemî ne kadar türlü ağrılar ve sızılar var ise sâkin eyler kim cemî ulu ve küllî terkibler... bunsuz olmaz.*” denir. (Osmanlı dönemi tıp yazmalarında çok sıklıkla kadim hükemâyâ atıflarda bulunulur. Örneğin: “Hipokrat der ki” gibi. Yine müellifler kendi düşüncelerini eskilerinkiyle kıyaslarlar. Örneğin: “İbn Sina böyle der, ama bana göre şöyledir.” gibi).

Kitabın kimler için yazıldığı

Müellifin kullandığı dille ilgili bazı noktalar dikkati çekmektedir. Örneğin, Arapça tabirlerin yanında sık sık Türkçe karşılıkları verilmiştir. Ayrıca Türkçe açıklamalarda yer alan bazı sözcüklere, o dönemin diğer eserlerinde, hatta günümüz Türkçesinde rastlanmamaktadır. Bu durum, müellifin bildiği Arapça tıp terimlerinin karşılıklarını bir yardımcı belki de hekim olmayan biri vasıtasıyla mı Türkçeye aktardığı sorusunu akla getirmektedir.

Yoğun olarak kullanılan öz Türkçenin yanı sıra mukaddimedden itibaren hıltlar teorisine geniş biçimde yer veren müellif, diş sağlığının korunmasından bahsederken bile doğrudan ilişkili olmasa da hıltların anlatımına öncelik vermektedir. Osmanlı döneminde yazılan diğer Türkçe tıp kitaplarında, bu gibi bilgilerin tabip ve eczacı tarafından zaten bilindiği var sayılarak yalnızca hastalığa sebep olan hılt ya da hıltlarla tedavide kullanılacak ilaçlar belirtilir, uzun teorik tanımlar ve ayrıntılı ilaç yapım usulleri verilmezdi.

Bu kitapta ise, hıltların hangi hastalığa nasıl sebep olduğu ve terkiplerin hazırlanışı, tüm ayrıntılarıyla tanımlanmıştır. Bu durum kitabı bir diş monografisi ol maktan uzaklaştırmakta ve kitabın kimler için yazıldığını hatıra getirmektedir. Arapça-Farsça tamlamalardan kaçınılarak öz Türkçe sözcükler ve “yani” ile başlayan açıklamalarla kaleme alınan bu eser, daha ziyade halk için yazıldığı izlenimini vermektedir.

Dişlerin sayısı ve yapısı

İkinci bâb başında dişlerin anatomisi hakkında kısaca bilgi veren müellif, bir insanda yaratılıştan yirmi sekiz diş olduğunu, bazı kişilerde dört tane fazla (artık/nevâcid) bulunup toplam otuz iki diş olduğunu söylemekle birlikte, bunlardan yalnızca yirmi dördünü anlatır. Bunlar sivri dişler (nâbiyân, 4 adet), yassıvâri dişler (8 adet) ve iri dişlerdir (âdâris, 8 adet). Bu fasılda yirmi yaş dişinden de söz edilir. Ön dişlerin bir, azı dişlerinin üç kökü olduğuna, dişlerin içlerindeki sinirlerle sıcak ve soğuşu hisset-

tiklerine, uzayıp büyüyebildiklerine değinilir.

Dişlere ilişkin bu fasıllar yarım sayfadan ibarettir. Ayrıca dişlerin çiğneme, ağızdaki fazlalıkların akıtılması, düzgün konuşmayı sağlama, yüzü güzel gösterme gibi faydaları olduğu belirtilir.

Diş hastalıklarının sebepleri (fizyopatolojisi)

a) Hıltlar ve buharlar: Müellif, diş hastalıklarının başlıca sebebi olarak hıltların bozulmasını göstermektedir. (Bâb IV, Fasil 1) Bozulma, vücutta var olduğu kabul edilen dört hılttan birinin (kan, balgam, safra, sevda) artması veya azalması, dişin kendisindeki bir hıltın bozulması, baştan nezle yoluyla dişin etine, sinirine, köküne bozuk hılt dökülmesi, hıltın mideden buhar yoluyla yukarı çıkarak zayıf dişleri hasta etmesi ve yel, verem sebebiyle olabilir. Benzer şekilde, diş eti hastalıklarının sebebi de bozuk, çürümüş hıltların baştan aşağıya akıp nezle ya da mideden buhar yoluyla yukarı çıkıp diş etlerini hasta etmesi olarak gösterilir. (Bâb V, Fasil 23) Yine bağırsaktaki fazlalıkların ve yellerin, bazı buharlara yol açtığı ve bunların da dimağa yükselecek çeşitli hastalıklara sebep olduğu anlatılır. Günümüzde geçerli bir açıklaması yapamayan bu görüşlere göre; bu buharlar dişlere dokunduğunda, diş etlerini ve sinirlerini ıslatarak (nem artacaktır) gevşetip yumuşatmaktadır. Bunun sonucunda dişlerin yerinden oynadığı ve kokarak çürüdüğü ve oyukların açıldığı öne sürülmektedir. (Bâb III, Fasil 8 ilâ 10) Diş etlerinin bozulması (fesadı) sebebiyle olan diş ağrıları ele alındığın da, sebep yine hıltlara bağlanır ve hastalık belirtileri de bu çerçevede anlatılır. Örneğin, ağrının sebebi kan ise, diş eti kızarır, şişer, değince ele sıcak gelir. (Bâb IV, Fasil 2).

b) Nezle etkeni: Hastalık etkenleri arasında nezleye özel bir önem verilmiştir. Nezlenin diş hastalıklarına sebep olabileceği varsayımına yakından bakıldığında; nezlenin dişlere etkisinin dört hıltla bağlandığı görülür. (Bâb IV, Fasil 2) Örneğin, insanın mizacında sıcaklık olduğunda hıltları kızıp erir ve buhar olup baş yönüne yükselir ve sonra baştan bedenine aşağısına akar, buna “nezle” denir. Burada hıltın ısınıp hararetlenmesi, kişinin ateşlenmesi, yani “humma” anlamında kullanılmaz. Hılt, hamamdaki kubbeye benzetilen, tabiatı soğuk olan beyinde soğuyup yeniden su olarak aşağıda burundan damlamaktadır. Nem (çürümüş rutubet) diş delinmesine sebep olarak gösterilir. (Bâb IV, Fasil 4) Müellif ayrıca nezleyi önleme amacıyla olsa gerek nezlenin dışarıdan gelen sebeplerini de ele alır. Hazımsızlık da nezleye sebep olarak gösterilir. Örneğin, midede hazmedilemeyen maddelerin buharları dimağa çıkar; çoğu kez bunlar nezleyle atılır. Isınma, dışarıdan gelen etkilerle de olur. Örneğin, güneş ısı çok kuvvetli olduğu günlerde bedendeki hıltları kızdırıp eritirse ya da ısı tabiatlı nesnelere koklandığında (örneğin soğan, misk, zaferan, gül vb.) başta olan hıltlar

kızıp erirse, nezle olunur (burun akıntısı anlamında: yaz nezlesi, alerjik nezle vb.). Çok hareket hararete sebep olur ve nezle (terleme) yapar. Yel sebebiyle ve özellikle güz mevsiminde çok yağmur yağınca ve kışın çok nezle olunur. Müellif, diş hastalıkları dışına çıkararak nezlenin boğazı ve dilciği de hastalandırdığını, zatürre, akciğer veremi, zatü'l-cenb (perdelerde verem olur), öksürük vb. sebep olduğunu da anlatır. (Bâb III, Fasil 4) Çok sinirlenmek, üzölmek, vehmetmek mizacı çok kızdırır ve nezleye (ağlamaya) yol açar.

c) Beslenme etkeni: Yiyecek ve içeceklerin hıltları etkilemesi konusunda tıp ile beslenme arasında kurulan ilişki, klasik bilgi çerçevesinde ele alınır ve dişlerde hastalık oluşturan durumlar şöyle anlatılır:

1. Birbirine uymayan yiyeceklerin birlikte yenmesi (Örneğin süt ile balık yenmez).
2. Buharı çok olan yaş yiyecekler yenmesi (Örneğin çiğ sebzeler)
3. Dişin cevherini bozan nesnelere yenmesi (Örneğin turp, soğan, sarımsak)
4. Yapışkan ve tatlı nesnelere yenmesi (Örneğin sakız, akide şekeri)
5. Dişi kamaştıran ekşi ve kekrek nesnelere yenmesi
6. Çok soğuk veya çok sıcak ve birbiri ardına sıcak ve soğuk besinlerin yenmesi.

d) Kusma etkeni: III. Bâb'da yedi fasıl bulantı, istifrağ ve kusmaya ayrılmıştır. Uzunca bir bölüm boyunca konu anlatılır, değişik hastalıklarla, örneğin fitık ile ilgi kuru-
lur: *“Debelenmek marazı da çok istifrağdan olur. Zira sakınıp gücenmekle bağırsak altındaki perde yırtılır. Bağırsaklar yırtılan yerden çıkıp belilik (fitık) vâki olur.”* (Bâb III, Fasil 5) Ancak konu yine hıltlar nazariyesi uyarınca sadece tek bir cümle ile dişlerle ilişkilendirilmeye çalışılır: *“Çünkü istifrağ esnasında mideden buharlar çıkar. Dişi berkişdiren sinirler o buharların temasıyla gevşer ve yumuşar.”* (Bâb III, Fasil 5)

e) Kabızlık etkeni: Bir etken olarak kabızlık üzerinde önemle durulmaktadır. Me-
kanizma yine hıltlar nazariyesi ile açıklanır. Buna göre bağırsaklardaki fazlalık ve yel-
ler buhar olarak yukarı çıkmakta, dişlere dokunarak etlerini ve sinirlerini ıslatıp, gev-
şetip, yumuşatarak dişlerin ırgalanmasına, kımıldamasına, çürümesine ve oyulması-
na sebep olmaktadır: *“Bu halde bağırsaktaki fazalâtın (fazlaların) ve yellerin buharları daima dimağa çıkıp türlü türlü fesatlara ve marazlara sebep olur (safâ ve akıl teşevvüşleri gibi). Bir de nefesin râhiyası harab olup kokmasına sebep olur. Nezleye de sebep olur. Bu buharlar çıkıp dişlere dokununca etlerini ve sinirlerini ıslatır ve gevşetir ve yumuşatır. Irgalanmasına, kımıldamasına ve fesadıyla ve kokmasıyla da dişlerin çürümesine ve oyulmasına sebep olur.”* (Bâb III, Fasil 8)

f) Dış etkenler: Hıltlar nazariyesi ile açıklanan sebep sonuç ilişkileri dışında, doğ-
rudan belirli bir dış etkenin sebep olduğunu bildiren açıklamalar da vardır ki, bugün

bu tespitleri doğrulayabilmekteyiz. Bu dış etkenlerin de sonuçta hıtlara tesir ederek etkisini göstereceği düşünülür. Örneğin, dişin minesini zedeleyip hassasiyetini artıran sıcak ve soğuk nesnelere diş zararlıdır: “...her nesne ıssı iken veyahud soğuk iken dişlere değirmesinden ziyâde sakınmak gerek, hususan birbirinin ardınca ola.” Dişlerin ısıyı veya soğuğu hissetmemesinin sebebi çoğunlukla soğuktur. Çarpma, düşme diş zarar verir. Sert nesnelere diş kırabileceği şöyle ifade edilir: “Sakınacak nesnelere ol- dur kim, berk ve katı olan çiğnemek veyahud dişler ile bir nesne öğütmek zararı nihayet- dedir.” (Bâb II, Fasil 5) Tatlıların ve yapışkan maddelerin zararlı olduğu şu ifadeyle açıklanır: “Her nesne kim yelmişik ve yapışır tutkal ve sakız gibi, meselâ şekerden olan akideler gibi ve her tatlı olan ve hususan incirin kurusu ziyâde dişin ağrısının direktmesine sebep olur.” Bakterilerin henüz bilinmediği bir dönemde, doğru bir sebep sonuç iliş- kisi tespit edilmiştir. (Bâb II, Fasil 2) Sert friksiyonun dişin mine tabakasını zedelediği şöyle anlatılır: “...cilâ verip olmayacak nesnelere ile dişleri oğmak câiz değil, tâ ki diş- ler üzerine nesne kalmaya.” Dişlerin rengini bozan nesnelere anlatılır: “Taşradan üle- rine abes nesnelere yapışıp ve bazı vakitde dişlerin köklerine bazı abes nesnelere yapışır. Tâ kim taş gibi katılanıp kim kopması güç olur ve bunun gibi de cümle dişlerin renkleri bo- zulmasına sebep olur.” (Burada diş taşlarından söz ediliyor.) Dişlerin uyku sırasında gıcırdaması sebebi ve tedavisi anlatılırken yine diş rahatsızlığı ile diğer bir takım has- talıklar arasında ilişki kurulur: Örneğin, çenenin sınırları zayıf olup çekilip kuruma- sı; sara, sekte (enfarkt) ve teşennüc (titreme tremor) gibi hastalıklar; karında solu- can gıcırdatma sebepleri olarak sıralanır. (Bâb V, Fasil 17) Dişlerin oynama sebeple- ri, düşme, dokunma (çarpma), nezle, dişlerin birbirini sıkıştırması, kuruması ve dev- şirilmesi (eski haline göre küçülmesi, hastalıktan kalkanlardaki gibi), çok aç kalınma- sı, diş arasında etlerin oluşması olarak gösterilir.

Dişlerin korunması

Kitabın önemli bir kısmı, dişlerin hastalıktan nasıl korunabileceği bahislerine ayrılmıştır. Her ne kadar bu bahislerde anlatılanlarla diş ve hastalıklarıyla doğrudan ilişki kurulmasa da, konuların sıralanmasında dişlerin zarar görmemesi için alınacak önlemlere öncelik verilmesi dikkat çekicidir. Müellifin koruyucu hekimlik bağlamında duyarlı olduğu açıktır. Aslında İslâm tıbbı ve devamı olan Selçuklu ve Osmanlı tıbbı öncelikle koruyucu hekimlik üstünde yoğunlaşmıştır. Bunun çeşitli sebeplerinden biri de tedavinin o günün tıp bilgisi ve uygulamaları çerçevesinde çok daha güç olmasıdır. Diş ve diş eti hastalıklarından korunmak için sakınılması gereken durumlar şöyle anlatılmıştır:

1. Birbirine uymayan yiyecekleri birlikte yemek (örneğin süt ile balık yenmez)
2. Buharı çok olan yaş yiyeceklerden sakınılır (örneğin çiğ sebzeler)
3. Dişin cevherini bozan nesnelere (örneğin turp, soğan, sarımsak)

4. Yapışkan ve tatlı nesnelere (örneğin sakız, akide şekeri)
5. Diş kamaştırıcı ekşi ve kekrek nesnelere ve çok soğuk ve çok sıcaklar; birbirini ardına sıcak ve soğuklar.
6. Katı nesnelere öğütülmesi
7. Diş cilalayan şeylerle fazlaca ovma
8. Diş arasında kalan nesnelere kurcalanması
9. Nezle sebebi olan nesnelere
10. Kusmadan kaçınma (Çok kusma zararlıdır. Mideye, bağırsaklara, göğse zarar verir. Örneğin fitiğe yol açar.)
11. Kabızlıktan kaçınma. Bunun için yiyeceklerin iyi hazmedilmesi, bağırsakları her gün boşaltma, “tabiatı kabız ettiği” için, sıcak ve kuru nitelikteki bir takım maddeleri ve yemeğe katılan bazı baharatları (tuzlular, ekşiler; biber, karanfil, zencefil, tarçın, kakule) fazla kullanmamak...
12. Soğuk sıcak gibi hılt bozucu etkenlerden sakınma

Diş hastalıklarının sınıflandırılması

II. Bâb'ın 4. Faslı başında dişin kendisinin yirmi çeşit hastalığından söz edeceğini bildiren müellif, sonradan yirmi dört hastalık adı verir:

1. Uyuşma (hader)
2. Atılma (daraban)
3. Seyirmek (ihtilâc)
4. Geçişme (hike)
5. Dağdağa
6. Gevşeme (istirhâ)
7. Kımıldama (felâk)
8. Koyma (hilâk)
9. Köklenme (teşevvüş)
10. Rengi bozulma (tagayyür)
11. Kirlenme (te vessüh)
12. Yenilme (teekkül)
13. Çürüme (taaffün)
14. Unma (tekessür)
15. Ağrıma (veca')
16. Kamaşma (tars)
17. Ekşi ve tatlıyı çiğneyememe (acz)
18. Isıdan ve soğuktan incinme
19. Uzanma (tatavvül)
20. Kısılma (takassur)

21. Oyulmak (tahaffür)
22. Verem
23. Kurtulmak
24. Gıcırdamak (sarir)

Burada hastalıkların adları dışında bilgi verilmediğinden, müellifin bazıları ile ne tür bir hastalığı kastettiği anlaşılamamaktadır. Aslında bu liste, hastalık belirtilerinin ya da hastanın şikâyetlerinin sıralandığı bir listedir. Bunların sekizi hakkında metinde ayrıca bilgi verilmemiştir. Müellif sıraladığı bu hastalıkların bazılarını etraflı bir şekilde şu şekilde ele alır:

a) Diş ağrısı: Her ne kadar bir hastalık olmayıp bir belirti olsa da, ağrı konusuna geniş yer verilmiştir. I. Bâb'ın 2 ve 6. fasıllarında genel olarak ağrının sebep ve çeşitleri tafsilâtlı olarak anlatılmıştır. Ağrının kişinin doğal haline, yaratılışına (mizacına) uymayan bir etkenle ansızın karşılaşması sonucunda oluştuğu şöyle ifade edilir: “...tabiatın asıl yaradılışında olan hâlin kemâlinden çıkarıcı ve uymaz nesne vâki olunca ansızın vâki olduğunda duyulduğu gibi ağrı ve sızı vâki olur.”

Ağrının sebepleri arasında ayrıca dişin kendisi, siniri, çenenin ve dişlerin çevresinde olan bağlar, sinirler ve diş etleri gösterilir.

b) Diş eti yaraları ve çürümesi: Diş etlerinin çürümesine sebep olarak, nezle sebebiyle başta veya midede bulunan bozulmuş hıtlar gösterilir: (Bâb V, Fasil 23) “Malum ola kim nefsi dişlerin etlerine bazı emrâz vâki olur, kim içlerine fâsid ve çürümüş ahlât başdan akıp nâzile tarikıyla veyahud mideden buhar tarikıyla çıkıp oraların etlerini çürüdüp fesada varmasına sebep olur.”

c) Dişlerin oynaması: Dişlerin yerinden oynamasına altı sebep gösterilir: (Bâb V, Fasil 11)

Düşme

Bir nesnenin dokunması

Diş sinirlerinin nezle sebebiyle gevşemesi

Diş köklerinin (bitiştigi yerin) oyulup yenmesi

Dişlerin kuruması

Hastalık veya açlık nedeniyle uzuvların kuruması

d) Dişlerin renginin bozulması: Dişlere veya köklerine dışarıdan bazı maddelerin yapışmasının dişlerin rengini bozacağı söylenir: “Malum ola kim dişlerin renkleri bozulup tağyir bulmasının sebebi ikiden hâl değil yahud taşradan üzerine abes nesnelere yapışıp ve bazı vakitte dişlerin köklerinde bazı abes nesnelere yapışır. Tâ kim taş gibi katlanıp kim kopması güç olur ve bunun gibi de cümle dişlerin renkleri bozulmasına sebep olur.” (Bâb V, Fasil 15)

e) Uyku sırasında dişlerin gıcırdaması: Uyku sırasında dişlerin gıcırdamasına sebep olarak çene sinirlerinin kuruması, sara ve karındaki solucanlar gösterilir: “*Malum ola kim dişlerin gıcırdamasına sebep olan nesne oldur kim çenenin sinirleri za’îf olup çekilip kurulur ve eğer kim ziyâde çok olup vâki olursa delildir kim bin marazlar uğrasa gerek. Sara gibi sekte ve teşennüc eğer kim kâh kâh olup vâki olursa karnında solucan hâsil olduğunu gösterir ve bunun gibi vâki olduğunda başda olan ahlâtı çıkarıp eritilmesine mukayyed olmak gerek.*” (Bâb V, Fasil 17)

f) Dişlerin kamaşması: Diş sinirlerinin uyuşması kamaşmanın sebebi olarak gösterilir: “*Malum ola kim dişlerin kamaşmasına sebep olan oldur kim nefs-i dişlerin duyuluşu uyuşup duymaz olur. Meselâ ekşi çiğneyip veyahud kekre nesnelere çiğneyip kamaşmasına sebep olup veyahud mideyene taam fâsid olup ekşiyince onun buharları çıkıp dişlere dokunduklarında dişlerin kamaşmasına sebep olur veyahud nefs-i dişlerin içinde ekşi fâsid hilt sinmiş ola, kim dişlerin kamaşmasına sebep olur, kim bu gayrı kimesne ekşi yiyip ona bakınca dişlerin kamaşmasına sebep olur.*” (Bâb V, Fasil 18)

g) Diş etlerinin çekilmesi: Yetersiz beslenme aynı zamanda diş etlerinin de çekilmesinin sebebi olarak gösterilir: “*Zira kim kendülere lâzım olan azâsının beslemesine ve büyütmesine lâzım yemek eksilip evvelki hâli üzerine gelmez oldu eyleye lâzım gelir kim nefs-i dişler evvelki iriliği ve büyüklüğü eksilip çekile veyahud dişlerin arasında olan etler kim berkışmesine sebebedir.*” (Bâb V, Fasil 11)

h) Dişlerin delinip yenilmesi: Dişlerin çürümüş rutubet yüzünden delindiği iddia edilir: “*Ma’lum ola ki dişlere delinip yenmesine sebep olan oldur kim nefs-i dişlerde bazı çürümüş rutubet, yani nemnâklık sinmiştir.*” (Bâb V, Fasil 13)

i) Diş kurdu: Diş kurdu ile ilgili bölüm iki cümleden ibaret, tedaviyi anlatan çok kısa bir bölümdür. (Bâb V, Fasil 16)

k) Tedavi: Diğer konularda olduğu gibi tedavi konusunda da hiltler nazariyesine ve ilâçla tedaviye ağırlık verilmiştir. Soğuktan olan ağrı ve sızıları dağıtmak, dolayısıyla balgam hiltını eritmek için çok sıcak nitelikteki diğer bir takım eczalar önerilir. Örneğin, ak biber (sıcaklığı 4. mertebeye yakın), süzâb (süsen, 4. derecede sıcak). Kullanılan eczanın, hiltın tekrar o bölgeye dökülmesini önlediği düşünülür.

Önemli tedaviler

a) Kusturarak tedavi: Kusma tedavisi de çürümüş, katı, ekşimiş, yani bozuk hiltların atılması esasına dayanır. Kusturucu otların ve mideyi bulandırıcıların (örneğin yağlılar) habis ve yaramaz hiltların atılmasını sağladığı bildirilir. Semiz etler ve tatlılar kusturmaz, ama gönül bulandırır ya da gönül dönmesine sebep olur. Kusmanın

hangi mizaçta olan kişilere yaradığı, hangilerine yaramadığı ayrıca belirtilmiştir (Örneğin nefes darlığı olana yaramaz). Kusturmanın mevsimi vardır. Yazın hıltlar eriyip yumuşar, kolay atılır. Kışın kusturmaktan kaçınmalıdır. Ögürtü veren (gönül bulan-dıran) yemekler yenirse, kusmaya yardımcı olur. Bunlara ittirici denir (Örneğin kavun, hıyar). Kusturmaya mani olan yiyecekler de vardır (örneğin limon, nar ekşisi). Bunları yedikten sonra kusturmaya girişmemek gerekir. Müellif, içine değerli taşlar katılan ve cevariş adı verilen çeşitli terkipler verir.

b) Kabızlığı gidererek tedavi: Kabızlıkla diş hastalıkları arasında ilişki olduğunu öne süren müellif, kabızlık tedavileri üzerinde durur ve 11. fasılda hokne (lavman) uygulamasını ayrıntılı olarak anlatır. Hoknenin kuşlardan öğrenilen bir tedavi şekli olduğu şöyle ifade edilir (Bugün tıp tarihi kitaplarında da aynı bilgi vardır.): *“Kuşlar, kabız olduklarında ağızlarına pek çok deniz suyu alır ve kendisi çalakovun yatar ve bur-nun içine döker. Sonra yuvasına yatar, kabızı fetholur (açılır)”* Hoknenin bir faydasının da tüm bedene zarar vermemesi olduğunu hıltlar nazariyesi çerçevesinde açıklar: *“... bedende olan cümle ahlâtı tahrik edip karıştırmaz. Ancak kuşaktan aşağısı bağırsakla-ra ve mideye dokunduğu yere varıp oraları temizler. Zira midede varıp ondan cümle bede-nin damarlarına sinip geçmez.”*

Her ne kadar hıltlar nazariyesine dayandırılrsa da, bu açıklamada, mideden sindirilen maddelerin kan yoluyla tüm vücuda dağılarak genel bir etki yaptığının; bağırsakların lavmanla boşaltılmasında böyle bir etkinin olmadığına öne sürülmesi dikkat çekici-dir. Buna göre birçok hokne terkipleri, yine müellifin koruyucu hekimlik anlayışı çerçeve-sinde; hafif, orta ve çok tesirli olmak üzere sırayla anlatılır. Az ve orta tesirli etki etmezse, çok tesirli olanlara başvurulması gerektiği bildirilir.

c) Nezleyi gidererek tedavi: Diş hastalıklarının en önemli sebeplerinden biri ola-rak nezle tedavisine geniş yer ayrılmıştır. Tedavinin esası nezleye sebep olan hılta göre fazla kan, safra ya da balgamın boşaltılmasıdır. Müshil verme, kan alma gibi usuller anlatılır. Sebep sıcak nitelikte ise soğukla (örneğin, ele ve ayağa soğuk su dö-külmesi; soğuk nitelikte olan nilüfer ve menekşe kokusu koklatılması); soğuksa zıd-dı olan sıcak nitelikteki nesnelere (örneğin sıcak bezlerle ısıtılıp kızdırılarak) tedavi edilir. Sıcak suya babunec (papatya) ve merzencuş gibi sıcak nitelikteki otlar konulur ve bu su baştan aşağı dökülür, susam ve zambak yağı gibi sıcak nitelikte yağlar kulla-nılır, sıcak nitelikteki yiyecekler yenir. Bir yandan da dimağı kuvvetlendirerek nezle-ye sebep olan hıltların aşağı akmasının önlenmesine çalışılır. Bunun için aksırtıcıla-rın koklanması, bir takım otların kaynatılıp buğusuna durulması, şişe çekmek, haca-mat etmek, çeşitli şerbetler/içecekler ve sürülecek yağlar önerilir. Önerilen ilâçların içinde çoğu kere haşhaş (afyon) yer almakta olup bu gargara, ağızda tutma/çalkala-

ma, tütsü (buğu, inhalasyon) şeklinde kullanılır.

d) Ağrının ilâçla dindirilmesi: Tedavi sırasında ağrının dindirilmesi en önemli konudur. Ağrı ile mücadeleyi tedricen yapmak gerektiği bildirilir. Bu durum, klasik olarak, padişahın düşmanla savaşına benzetilir. Yine bu fasılda, hastalığın safhaları anlatılır. Hastalık hemen zâhir olmaz. İnsanın tabiatı hastalıkla mücadeleye girdiğinde belirtiler/alâmetler ortaya çıkar. Ya hastalık ya da tabiat daha güçlü olup kazanan taraf olur. Hastalık dört evreye ayrılır. İlâçlar buna göre verilir. (Bâb IV, Fasil 4-5) Önce, hılt hastalığa sebep olacağından, döküleceği yere gelmesini engelleyecek ilâçlar verilir (Bir bakıma koruyucu tedavi). İkinci evrede, hastalığa/ağrıya sebep olan hıltın sökülmesine yardımcı olmak için gevşetici ve yumuşatıcı ilâçlar kullanılır. Daha sonra, hastalığa ve ağrıya yol açan hıltı pişiren/olgunlaştırıcı ilâçlar uygulanır. Sonra da, maddeyi eritici ve dağıtıcı ilâçlar uygulanır. Örneğin, soğuktan olan ağrı ve sızıları dağıtmak, balgam hıltını eritmek için çok sıcak nitelikteki diğer bir takım ecza da kullanılır. Örneğin, ak biber (sıcaklık niteliği 4. mertebeye yakın), süzâb (süsen, 4. derecede sıcak nitelikte). Kullanılan ecza, hıltın tekrar o bölgeye dökülmesini önler.

Ağrı geçmez ise, uyuşturucular (*uyku getirir ve sarhoş edici edviyeler*) kullanılır. Fakat müellif ağrıyı, sızıyı duyulmaz kılan ilâçlar için, “*korkulu, muhataralı ve zararı çokdur*” diye uyarır. Hatta bunların zayıf mizaçlı kişilerin ölümüne sebep olduğunu da söyler. Kullanıldığı vakit ağrıyı teskin eden uyuşturucu ilâçların sonradan çok zarar verdiği ni şu cümle ile ifade eder: “*Amma zaman ilen sonradan külli ve azîm fesadı duyulur.*”

Ağrıya karşı kullanılan ilâçların nasıl bir sırayla (mertebe) kullanılacağına dair kural verilir. Dış ağrısı ilk duyulduğunda, sebep olan hıltı geri döndürecek ilâçlar verilir. Bunlar diş tozu, yakı, ağızda çalkalama, ağızda tutma, buğu yapma, damlatma şeklinde kullanılan terkiplerdir. Dövülmüş bir ilâcın da dış deliklerine konması tavsiye edilir. (Bâb V, Fasil 5)

Ağrı arttığında yapılacak tedavi yine hıltlara bağlanır. Hıltların buharlarının çıkıp ağrıyan bölgeyi şişirdiği düşünüldüğünden, ağrıyan yeri yumuşatıp gevşeterek mesamlardan buharların çıkmasını sağlayacak sıcak ve yaş ilâçlar ile tedavi önerilir. (Bâb V, Fasil 6)

Ağrının çok fazla olması halinde, hıltı dağıtıp eritecek sıcak ve kuru nitelikte, dağıtıcı ve eritici ilâçlar tanıtılır. Bunlar yakı, gargara, pastil vb. şekillerde hazırlanır. Burada, farklı cerrahî usuller de önerilir. (Bâb V, Fasil 7)

Eğer belirtilen ilâç tedavileri ağrıyı dindirmez ise, “*uyuşturucu ve duyuluşunu söndürür*” ilâçlar kullanılır. Bu demektir ki, madde (hılt) çoktur. Uyuşturucular ağızdan, katı ve sıvı olarak verilir ya da ağrıyan yerin üzerine yakı edilir. Müellif uyarıda bu-

lunur: “Mümkün oldukça yenmesinden ve içilmesinden ziyâde ihtiyat edip sakınmak gerek.” Hekimlerin bu konuda görüş alış verişinde bulunarak bu ilâçların faydasını artırma ve zararını gidermenin yollarını bulduklarını anlatır: “Uyuşturucu ilâcın zararı ziyâde olmağın evvelâ kadim hukemâ eşdiler kim, yol bulup faidesi dokuna ve zararı dokunmaya...” Bundan sonra, diş üstüne konan, kulağa damlatılan, ağızda tutulan ve gargara edilen, ağrı kesici ilâç terkipleri verilir.

En etkili üç uyuşturucu (*afyon, bezr-i benc ve kâfur*) özellikle tanıtılır ve etki mekanizması anlatılır. Bunların tabiatları (nitelikleri) en üst seviyede (4. mertebede) soğutucu ve dondurucudur. Bu uyuşturucuların etki şekli, yine padişahın düşmanla ilişkisine benzetilir. Soğutucu ecza ağrının olduğu yerde bulunan ve ağrıya sebep olan hıltın bulunduğu yerdeki duyuyu (duyuluşu) uyuşturup, hasta ağrı ve sancıyı duymaz olur. Bu fasılda, şevkerân gibi çok zehirli ecza da yer alır.

Yukarıda verilen terkiplerin kabız yaptığı bildirilir ve müşhil önerilir. Müshil terkinde müşhil etkili sakmunya/sakamonya gibi müşhil eczanın yanı sıra, yine afyon vardır.

Buraya kadar anlatılan bilgiler ve verilen terkipler diş konusuna has olmayıp genel bilgiler ve ilâçlardır. Örneğin, ağrı kesiciler gibi. Çoğu ilâç, dört hıltın fazlalığı ya da bozulmasına karşı verilen genel ilâçlardır.

Ağrının cerrahî tedavisi

a) Dağlama: Ağrı çok olduğunda, yakma, yani yakıcı bir ilâçla dağlama (koterizasyon) önerilir. Verilen örneğe göre, sıcak nitelikteki ilâçlar yağda kaynatıldıktan sonra, “içine bir kalınca iğne kızdırıp tâ kızıl oluncaya dek ve ol yağın içine bandıralar ve ol iğneyi incecik kamış içine koyup ve ol kamışı ağrısı olan yerin üzerine rastlayıp tâ kim dişi dağlayalar (aynı usul, Sabuncuoğlu’nun *Cerrahiyetü’l-Hâniye*’sinde de verilir, 5) ve yanında olan dişlerin üzerine balmumunu yakı edip tâ kim dağlanan yerin çevresinde olan dişleri ve etleri incitmeye...” (Bâb V, Fasil 7)

b) Burguyla delme: Ağrının çok fazla olması halinde, ayrıca ağrının sebebi dişlerin içinde ise dişin burguyla delinmesinden söz edilir. İlâçlı sular dişteki deliğin içine ya da kulağa damlatılır. Bir takım ilâçların dövülüp, yağla karıştırılıp, çürük deliklerin doldurulması da tavsiye edilir. (Bâb V, Fasil 7)

c) Kan alma: Hacamat ve sülük tatbiki

Diş ağrısı tedavisi için dilin altından kan alınması; enseden ve çenenin altından hacamat etmek tavsiye edilir: “Şişecekler ki, ol ağrıya ve sızıya sebep olan fâsîd kan çekilip sürüle” diye de açıklama yapılır. (Bâb V, Fasil 8) Diş ağrısı tedavisi için bir takım gargara/çalkalama terkiplerinin yanı sıra, ağrı bozuk kan sebebiyle olduğunda, “diş-

lerin etleri üstünde sülük koyup semirip çekeler” diye sülük tatbikatı da önerilir. (Bâb V, Fasil 8)

e) Dolgu: Delinen dişlerin tedavisi çerçevesinde anlatılır. Nem (*çürümüş rutubet*) diş delinmesine sebep olarak gösterilir. Neme sebep olan maddeyi eritici ilâçlar verilir. Diş deliklerinin dövülüp elenen bir takım ilâç terkipleriyle (*diş tozu*) doldurulması tavsiye edilir. (Organik maddelerden oluşan bu dolgu maddelerinin katılışp sertleşerek, kalıcı olup olmadığı ayrı bir araştırma konusudur.) Dolgu maddelerine katılan ecza arasında antiseptik (tuz vb.) ve ağrı kesici (afyon vb.) etkisi olanlar vardır. Burada verilen ilâçlar da kullanış şekli bakımından çeşitlilik gösterir (toz, çalkalama, yakı, damla). (Bâb V, Fasil 13)

f) Diş çekimi: Bütün ilâçla tedavi yolları denendikten sonra dişin ağrısı dinmez ise dişin çekilip çıkarılması uygulanır. Özellikle diş ağrısı dişin kendisinden kaynaklanıyorsa (nezle vb. dolaylı bir sebep değilse; dişin ağrısı diş etinden de kaynaklanabilir) dişin çıkarılması caiz görülür. Önce ilâç tedavisinin denenmesi, ağrı geçmezse diş çekimi kararı koruyucu bir yaklaşım olup, günümüzde dişe verilen değer ile uyumlu. Çekim kararı verildiğinde de, dişe çekici ve koparıcı ilâçlar yakı edilir (yakıda sarı zırnık gibi toksik anorganik maddeler de vardır. Bunlar antiseptik olarak da kullanılıyor olabilir) ve diş ırgalanarak çekimi kolaylaştırılır; diş eti neşterle çizilir ve sağlam dişler balmumuyla kaplanıp örtülür. (Bâb V, Fasil 21) Diş çekimi ile ilgili başkaca teknik ayrıntıya girilmemiştir.

Diğer Tedaviler

1. Diş kurdu tedavisi
2. Diş eti kanaması tedavisi
3. Diş eti yaraları ve çürümesi tedavisi
4. Diş etlerinin çekilmesi tedavisi
5. Diş etlerinin gevşemesi tedavisi
6. Dişlerin arasında olan fazladan etlerin tedavisi
7. Oynayan dişlerin tedavisi
8. Bozulan diş renginin ağartılması

Etik

Müellif, kitabının üç yerinde hekimin ahlâkına ve özellikle de meslekî sorumluluğuna ilişkin görüşlere yer vermiştir. Örneğin II. Bâb, 2. fasılda: “Bir takdir kim nefs-i dişde zarar ve âfet olmazsa bunun gibi dişin ağrımada nâ-ehil olan çekilmesine çalışır ve çekildiği taktirce faidesi olmayıp ağrısı dinmese gerek.” ve III. Bâb, 11. fasılda hokne uygulaması için: “Yapılmasında zarar yoktur. Emindir, faidesi çoktur. Faydası olmasa dahi

zararı yoktur.” demektedir.

IV. Bâb, 4. fasılda ağrı tedavisinde hekimin sorumluluğu konusuna özel bir önem vermiştir. Burada, tabibin gaflet üzere olup ihmalde bulunmaması; sanatında mahir olması gereği; cahil tabi bin ilmi/bilgisi olmadığı, tedavide tecrübesizliği gibi hususlara değinmiştir. Müellifin, hastaya “yarar ve zarar” konusunda duyarlı olduğu açıktır: Etik konularda müellif koruyucu bir tutum izlemektedir. Zarar verme ihtimali olan teşebbüslere karşıdır.

Kitabın ismi

Yazıya başlarken adını verdiğimiz araştırmacılarca yapılmış olan yayınlarda, bir diş hekimliği monografisi olarak bilim dünyasına tanıtılmış olan bu eserde, diş dışı hastalıklara ağırlık verilmesi, buna karşın cerrahî tedavilere gereken ölçüde önem verilmemesi, eserin bu tanımlamaya dâhil edilmesini zorlaştırmaktadır. Avrupa’da diş hekimliğine ait en eski el yazmalarından biri olduğu kabul edilen bu eser, Yunan ve İslâm tıp felsefesi ve eczacılığına dayanmaktadır. Fakat müellif, Calinos hariç metin içerisinde bir kaynak kitap ya da müellif adı belirtmemiştir. Her ne kadar Hamon ailesi İspanya kökenli ise de, eserde Avrupa’da gelişmekte olan yeni tıp bilgilerinden bir aktarma yapıldığına dair bir bulguya rastlanmamaktadır. Metnin muhtevası göz önüne alındığında, diş ve diş eti hastalıklarından toplamda sayfaların ancak yarısına yakınında doğrudan bahsedildiğini, geri kalan bölümlerde ise dişlerin hastalanmasına sebep olduğu öne sürülen diğer çeşitli hastalık durumlarının anlatıldığını görmekteyiz. Ancak her ne kadar bu bölümlerde konuların dişle ilgili olduğu belirtilmiş olsa da kurulma ya çalışılan bağlantı geçirilmiş ve diş dışı hastalıklara ve tedavilerine geniş yer ayrılmıştır. Bunun yanı sıra, diş hastalıklarına ait cerrahî tekniklerden dağlama usulü hariç bahsedilmemiştir. Özellikle o dönemde en önemli cerrahî müdahale sayılabilecek diş çekimi tekniğine ilişkin bilgi yoktur. Diş çekimiyle ilgili olarak verilen bilgiler yalnızca dişin çekilmesinin sakıncalı olduğu vb. durumlarla alakalıdır. Müellifin bu usullerle fazla ilgilenmeyip daha ziyade ilâç tedavisine ağırlık verdiği anlaşılmaktadır. Bir “diş hekimliği monografisi” nitelemesi tüm kitabın tamamını temsil etmeyecektir. Kitabın adı bulunmadığına göre, kitaba isim vermek gerekirse, belki de *Diş Hastalıklarından Korunma ve Tedavi Bağlamında Hıtlar Nazariyesi* demek mümkün olabilir kanaatindeyiz.*

Nil SARI

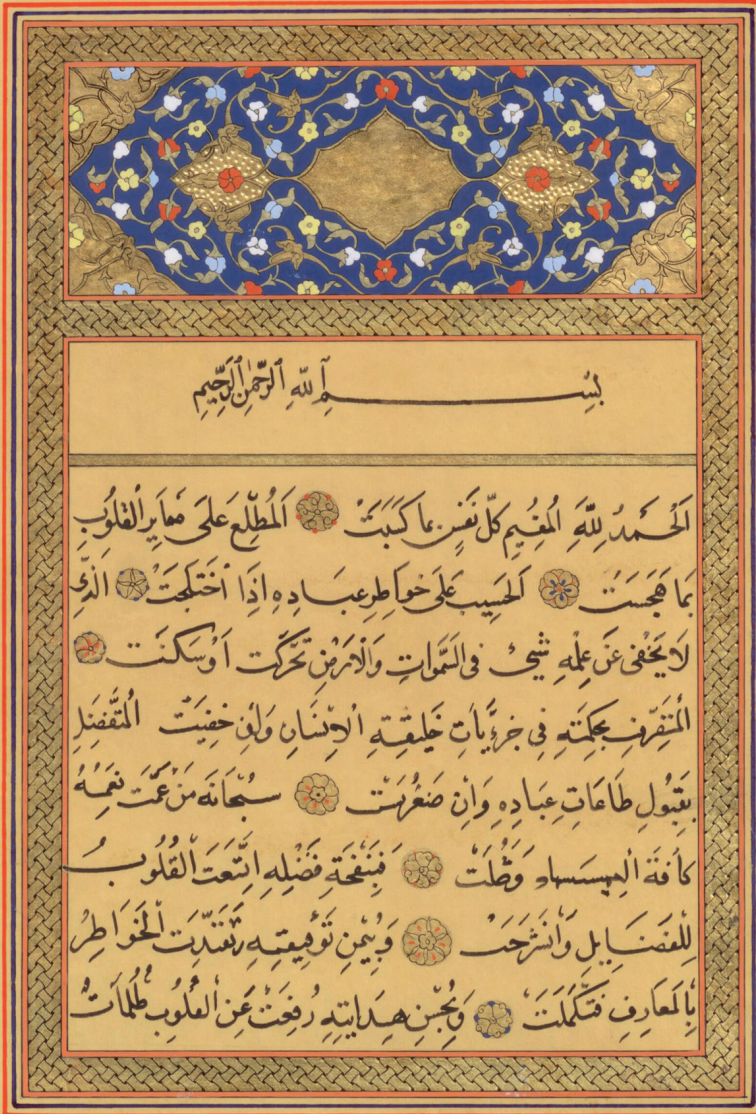
Mahmut GÜRKAN

Ahmet Zeki İZGÖER

* Bu yazı, söz konusu Tıp ve Musevilik, X. Tıp Tarihi Kollokyumu’nda ortaklaşa sunulan bildiriden alınmıştır.

Kaynaklar

- ÇAĞBAYIR Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük*, c. I-V, İstanbul 2007.
- DERVİŞ MEHMED, Neşati Yağı –Tıbbi Yağlar Üzerine Bir Risale–, Yay. Haz: Nil Sarı - Ramazan Tuğ, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayını, İstanbul 2009.
- GÜRKAN Suat İsmail, *Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Yazılmış Dişçiliğe Ait El Yazması Kitap*, İstanbul Üniversitesi Dişhekimliği Fakültesi Yayını, İstanbul 1974.
- HEYD Uriel, “Moses Hamon, Chief Jewish Physician to Sultan Süleyman the Magnificent”, *Oriens*, vol. XVI, 1963.
- BEDEVIAN Armenag K., *Illustrated Polyglottic Dictionary of Plant Names*, Cairo 1994.
- Minyatürlerle Türk Tıp Tarihi Sergisi*, Sergiyi Haz: Ülker Erke - Süheyl Ünver Nakışhanesi, Sergiyi Düzenleyen ve Yayına Hazırlayan: Nil Sarı, İstanbul 2002.
- REDHOUSE James W., *Turkish And English Lexicon*, Beyrut 1996.
- SABUNCUOĞLU Şerefeddin, *Cerrahiyetü'l-Hâniye*, Yay. Haz. İlder Uzel, Ankara 1992.
- SARI Nil - TUĞ Ramazan - İZGÖER Ahmet Zeki - OKUTAN Mehmet Yahya, *Klasik Dönem İlaç Hazırlama Yöntemleri ve Terkipleri*, Novartis İlaç Sektörü, İstanbul 2003.
- _____, - GÜRGAN Mahmut - İZGÖER Ahmet Zeki, “Gedanken Zur Medizinischen Handschrift Des Osmanischen Arztes Musa bin Hamon Aus Dem 16. Jahrhundert” (16. Yüzyıl Osmanlı Hekimi Musa bin Hamon’un Tıp Yazmasına Dair Görüşler”, Tıp ve Musevilik –X. Tıp Tarihi Kollokyumu–, İstanbul Üniversitesi Rektörlük Binası Doktora Salonu, İstanbul 2009.
- TERZİOĞLU Arslan, *Eine Bisher Unbekannte Türkische Abhandlung über die Zahnheilkunde aus dem Anfang des 16. Jahrhunderts*, Sudhoffs Archiv Bd. 58 (1974).
- _____, Arslan, *Moses Hamons Kompendium der Zahnheilkunde aus dem Anfang des 16. Jahrhunderts*, München 1977.
- Yazma Eserlerden Tıbbi Bitki, Hayvan ve Madenler Sergisi*, Sergiyi Haz: Süheyl Ünver Nakışhanesi, Düzenleyen: Nil Sarı, Yayına Haz: Nil Sarı - Hüseyin Yazıcı - Mustafa Çiçekler - Neriman Özhatay, İstanbul 2002.

Musa bin Hamon: Kitab-ı Fi't-Tıbb el-Esnan, baş sayfası, (1550'den önce), İlder Uzel komp.

[MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ]

Bismillâhirrahmânirrahîm

Elhamdülillahi'l-mukîmi külle nefsin bimâ-kesebet, el-muttalî'a alâ zamâiri'l-kulûbi bimâ-heceset, el-hasîbi alâ-havâturi ibâdihî izahtelecet, ellezî lâ-yahfâ an-ilmihî şey'ün fi's-semâvâti ve'l-ardi teharraket ev sekenet, el-metasarrîfi bi-hikmetihî fi-cüz'iyâtî halîfeti'l-insânî ve len-hufyete, el-mütefazlı bi-kabûli tâ'ati ibâdihî ve in-saguret, sübhânehû men ammet ni'amehû kâffeten el-ibâdi ve şemelet, fe bi-nefhati fazlihî ittese'ati'l-kulûbu li'l-fezâli ve'n-şerहत, ve bi-yümni tevfikihî takayyedetî'l-havâturu bi'l-maârifî fe-tekemmet, ve bi-hüsni hidâyetihî rûfi'at ani'l-kulûbi zulümâtî [2-a] l-cehli ve'n-keşefet, ve bi-fazli inâyetihî tetehallasu cemî'u envâ'i'l-eskâmi ve in-sekulet, fe bi-teysîrihî teyesseret, mine'l-muâlecâtî mâ-teyessere celle celâluhû mu'tî li-küllî dâin devâen izzetünâ ve nahmeduhû hamdeş-şâkirîn.

Ammâ bâ'd; fekad inkeşefe li-erbâbi asfiyâi'l-kulûbi bi-basîrati envâri'l-ulûmi kuv-ne [kevnu] a'zame'l-avârızı'l-bedeniyyeti hataran ve eşeddühâ îlâmen ve ekseruhâ vukû'an bi-ednâ sebebin hiye'l-evcâ'u'l-ârızatü marazan kânet ev arazan bâtine'l-bedeni ev zâhirehû hususan. İzâ kânet fi-azâi kesîreti'l-hissi ev karîbin minhâ ke'l-esnani fe-vecebe li-zâlike alâ külli zî-aklin mübînin ve idrâkin selîmin en-yasrife cülle inâyetihî ve cehde himmetihî bi't-tahayyüli fi-hıfzi hâze'n-nizâmi'l-hümâmi alâ ahseni mâ-yümkinü mine'l-bürri'd-dâim ve't-tashîhi'l-kâim li-yeküne vâkifen alâ-tedârüki'l-hatâi'l-vâki husûsan izâ kâne azîme't-te'sîr, fe-raeytü efkara'l-ibâdi ve ednâhâ **Musa bin Hamon** el-mütetabbibü bi-killeti ma'rifeti ve kusûri fehmî, en-üdevvine alâ-tarîki'l-icâzi şey'en mâ-yekünü tenbîhen ve tezkireten, huddâme huzûri [2-b] gurrâ ale'l-emziceti şânen, ve eltafehâ terkiben, ve ezkehâ hissene ve ekmelehâ fazlen, ke-ennehû ma'denü'l-hayâti ve yenbü'u's-sihhati fe bi-devâmi sıhhatihî yenâlû li-cemî'i'n-nev'i'l-insâniyyi, hayrun ebediyyun ve na'imün sermediyyun, te-tenevveru bi-nûri âniyyetihî'l-ebdân ve bi-tebrîhi ruhâniyyetihî teteravvehu'l-ervâh, ve tenşarrahu'l-kulûbü cemî'an hüve ziyâü'l-mesâbih ve nûrû'l-envâri şensi's-senâ, ke-ş-şemsi fi râbi'âtîs-semâ, yezîu bi-ziyâihî külle kedîr, ve yetehyeyecü bi-behceti in'ikâsi şu'âihî küllü zalîmin fe-yesîru münîren, hüve's-sirâcü'l-ebhâ alâ-zulümâtî'l-

ardi sultânü a'zamü's-selâtin ve ensarihâ ve azferihâ, burhâni efhâmî'l-havâkîn, meliki ecelli'l-mülûki ve gâlibihâ, câbirü'l-cebâbireti ve kâhirü'l-kavâhireti, kâsırı'l-kayâsirati, kâsiri'l-ekâsireti es-sâbıku bi'l-izzî'd-dâim, el-lâhıki fi-evâhiri'l-eyyâm, el-müsalleti bi-iznillahi teâlâ alâ-cemî'i efâzılı'l-enâmi es-**Sultan Süleyman Han** bin Selim Han edâmehullahu celle ve ale'l-ulüvvi ve't-te'yîdi ve ehassahû mine'n-na'îmi bi'l-mezd ve yensuru devletehu'l-kâhire bi-izzetihî'l-mâzî ve re'yihî's-sa'îd, lâ-zâleti'l-eyyâmu bi-bekâihî müşrikaten müteşerrifeten, ve'l-akdârü alâ-kadri vefki ulüvvi murâdihî mutasarrıfeten bi-devâmi's-sıhhati't-tâmmeti kemâ yelikuhû, âmin.

[TERCÜME]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Her nefsin kazandıklarını gözetleyen, kalplerin içinden geçenleri bilen, kullarının hatırlarından geçenlerin hesabını yapan, göklerde ve yerde hareket etsin veya etmesin, hiçbir şeyin ilmi kendisine saklı kalmayan, hikmeti ile insan hilkatinin cüz'iyatında -gizli dahi olsa- tasarrufta bulunan, küçük dahi olsa kullarının itaatini lutfedip kabul buyuran Allah'a hamdolsun. Nimetleri bütün kulları kuşatıp içine alan, lütfunun ih-sanıyla kalpleri faziletleri kuşatacak ve onlarla huzur bulacak şekilde genişleten, tev-fikinin bereketiyle düşüncelerin bilgiler ile kayıt altına alınıp kemale ermesini sağ-layan, güzel hidayeti sayesinde cehalet karanlıklarının kalplerden kalkmasını temin eden, inayeti sayesinde ağır olsa dahi türlü hastalıklardan kurtulmayı kolaylaştıran ve tedavi eden, her türlü hastalığa devasını veren yüce Rabbimizi her türlü eksiklikten tenzih ederiz. Şükredenler olarak O'na hamd ü senada bulunuruz.

Konumuza gelecek olursak; ilimlerin nurlarının basireti ile kalpleri arınmış kimseler için şu husus açıklık kazanmıştır: Bedeni arızaların tehlikesi en büyük, acısı en fazla ve en basit sebeple en çok görülen ağrılar, ister hastalık ister arızî olsun, bedeninin için-de ve dışında görülenlerdir. Özellikle bu ağrılar oldukça duyarlı organlarda ya da on-ların yakınlarında bulunursa böyledir. Dışlarda olduğu gibi. İşte bundan dolayı açık bir akla, sağlıklı bir idrake sahip olan herkesin bütün itinasını ve azamî gayretini bu muhteşem nizamı korumaya gayret etmesi onun görevidir. Böylelikle mümkün olan en ileri derecede her zaman hastalıklardan uzak kalabilsin, sağlığı ayakta durabilsin, meydana gelmiş hataları nasıl telâfi edeceğini bilsin. Özellikle de bunun tesiri büyük ise. Bu sebeple, kulların en fakiri ve âcizi olan ben tabip **Musa bin Hamon**, az bilğim ve yetersiz anlayışım la özlü bir şekilde uyarıcı ve hatırlatıcı olacak hususları bir ara-ya getirip yazmak istedim. Böylelikle yüksek mizaçlı, latif karakterli, temiz duygulu ve üstün faziletli kimselerin huzuruna bir uyarıcı ve bir hatırlatıcı sunmak istedim.

Bu özelliğiyle bu eser hayatın kaynağı ve sağlığın pınarı gibidir. Çünkü onun sağlığının devamı neticesinde bütün insanlığa ebedî hayır ve sonsuz nimetler ulaşır. Onun nuraniliğiyle bedenler aydınlanır, ruhaniyetinin verdiği huzurla ruhlar rahata kavuşur ve bütün kalpler mutmain olur. O kandillerin aydınlığıdır, nurların nurudur, bulutların parıldayışıdır. Dördüncü semadaki güneş gibidir. Onun aydınlığı ile her bir keder aydınlanır. Işığının parlak yansımasıyla her karanlık nurlanır. Yeryüzünün karanlıkları üzerinde o en parlak kandildir. Sultanların en büyüğü, en çok ilâhî yardıma mazhar olan ve en çok muzaffer olan sultandır. Bütün hakanların en üstünü, bütün kralların en yüce padişahı, bütün cebbarların en cebbarı, başkalarını yenik düşürenlerin en yenik düşüreni, kayserlere haddini bildiren, kısıraları darmadağın eden, daima izzet ve galebesiyle öne geçen, son zamanlarda (imdadada) yetişen yüce Allah'ın izniyle fazilet sahibi herkese sultan olan Selim Han oğlu **Sultan Süleyman**'ı aziz ve celil olan Allah devamlı kılınsın. Onu yüceltsin. Onu desteklesin. Ona ihsan ettiği özel nimetlerini daha çok artırsın. Herkese galip gelen devletini, kesin azim ve kararlığı ve mutlu görüşleriyle zafere kavuştursun. O hayatta kaldıkça günler de parlak ve şerefle devam edecek, ilâhî takdir onun üstün maksadına uygun tecelli edecek. Kendisine yakışan şekli ile tam ve eksiksiz sağlığı daimî olsun, âmin*.

[BÂBLAR, FASILLAR]

[3-a] Evvelki Bâb

Bir mukaddime, altı fasıldır:

Evvelki fasıl lezzet ve hazz-ı nefis beyânındadır.

İkinci fasıl ağrının ve sızının duyulması beyânındadır.

Üçüncü fasıl ağrı vâki' olmasına sebep olan ârızaların -kim birisi sût-i mizacdır- onun beyânındadır.

Dördüncü fasıl ağrı vâki' olmasına sebep olan ikinci ârıza -kim teferruk-ı ittisâldir- onun beyânındadır.

Beşinci fasıl ağrı vâki' olduğunda tabiat incinip ve incinmesinden za'f bulup zebûn olması sebebi nedir ve helâk olması ne cihetden olur, onun beyânındadır.

Altıncı fasıl ağrı ve sızı duyulduğunda incinmesi kaç türlü vechile olur, bir bir tafsilile beyânındadır.

* Metni Arapça'dan Türkçe'ye tercüme eden değerli ilim adamı M. Beşir Eryarsoy'a teşekkür ederim.

İkinci Bâb

Beş fasıldır:

Evvvelki faslı dişlerin teşrihi, yani yaradılışında ne vech üzerine vaz' olunmuştur, ale't-tafsil beyânındadır.

İkinci faslı dişlerin faidesi beyânındadır.

Üçüncü faslı dişlere vâki' olan ve duyulan emrâz ve ağrılar bir bir mahallini addedip tafsiliyle [3-b] beyânındadır.

Dördüncü faslı dişlerin kendisinde vâki' olan hastalıklar tafsiliyle beyânındadır.

Beşinci faslı dişlerin asıl yaradılışında vâki' olan sıklığı ve vaz'ı üzerine saklayıp kim zarar yetiştirir nesnelere pehriz eyleyecek tarikleri beyânındadır.

Üçüncü Bâb

On iki fasıldır:

Evvvelki faslı istifrağ kendü kendüden vâki' olduğu sebebinin beyânındadır.

İkinci faslı gönül bulanmasının sebebi beyânındadır.

Üçüncü faslı gaseyan -kim gönül dönmesidir- onun beyânındadır.

Dördüncü faslı mizacların kangısına istifrağ etmek faidesi olup münasibdir ve kangı mizaca zararı olup münasib değildir, onların beyânındadır.

Beşinci faslı istifrağ nâ-mahalde vâki' olunca ondan müterettib olan zararları beyânındadır.

Altıncı faslı istifrağ etmenin yılın kangı mevsiminde etmesinde faide vardır ve kangı mizaca münasibdir ve kaç kere eylemek câizdir, onun beyânındadır.

[4-a] *Yedinci faslı* istifrağ etmek isteyen hususen eğer kim etmesinde fi'l-cümle güç ve zahmet çekerse kolaylıkla ve âsânlıkla olması ve istifrağ edip tamam olduğundan sonra akabinde lâzım olan tedbirin beyânındadır.

Sekizinci faslı tabiat kabız üzerine olmağın zararını ve tabiat yumuşaklık üzerine olmağın lâzım olan tedbiri beyânındadır.

Dokuzuncu [faslı] tabiat müdâm-ı linet ve yumuşaklık üzerine olmasına lâzım olan tedbirini yemek hususunda ve gayrısında kim kabız olmasına yetişip alınmaya, onun beyânındadır.

Akakya (*Acacia senegal*)

Bakla (*Vicia faba*)

Belesan (*Commiphora opobalsamum*)

Ânisûn (*Pimpinella anisum*)

Onuncu fasıl tabiat fi'l-cümle kuruyup kabız olmasına teveccüh ettiğiinde fethetmesine lâzım olan tarîkı ve tedbiri beyânındadır.

On birinci fasıl lînet verici ve yumuşatıcı huknelerin etmesinin tarîkı beyânındadır.

On ikinci fasıl dişlerin kuvvetini sağlar ve berkiştirir ve oturmasına ve ayırtlayıp kurcalamasına lâzım ve münasib faideli olup sığlığını [4-b] sağlar nesnelerin beyânındadır.

Dördüncü Bâb

Sekiz fasıldır. Zikrolan dişlerin ağrılarına ve hastalıklarına sebep olan nesnelerin ve her birinin alâmetini, yani vâkı' olan sebebin nişânesi kim ne sebebden vâkı' olduğun ma'lum olunmağa mümkün ola, kim ona göre lâzım olan ilâcını beyân etmektedir.

Evvelki fasıl zikrolan hastalıklara sebep olanın tafsilî beyânındadır.

İkinci fasıl nâzilenin sebebini beyân etmektedir.

Üçüncü fasıl nâzileye sebep olan ve havanın cihetinden olan sebebi beyânındadır.

Dördüncü fasıl nâzileye sebep olan ahlâtın vâkı' olduğunda her birisinin hakikatine vâkı' olup ne sebebden vâkı' olmuştur, alâmeti ve nişânesi beyânındadır.

Beşinci fasıl nâzilenin ilâcları beyânındadır.

Altıncı fasıl nâzilenin ilâclarının tedbirinde olan üçüncü tarîkı beyân etmektedir.

Yedinci fasıl nâzilenin ilâcında dördüncü [5-a] tarîkının kim akan nâzileye sebep olan ahlâtı akmaktan men' edecek tarîkının beyânındadır.

Sekizinci [fasıl] nâzilenin ilâcına lâzım olan beşinci tarîk kim akan nâzileyi gayrı yere akıtıp teveccüh ettirmesinin tarîkının beyânındadır.

Beşinci Bâb

[Dokuz] fasıldır. Dişlerin ilâclarına lâzım olan tarîklerin beyânındadır.

Evvelki fasıl dişlerin ağrımaya sebep olan ahlâtın her kangısı olup alâmeti ve nişânesi beyânındadır.

İkinci fasıl dişlerin ağrımaya sebep olan nesne dişlerin etlerinde oldukda ilâcın dahi beyân etmektedir.

Üçüncü fasıl teskînine lâzım olan kanun ve üslûb kim cemî' emrâzların ilâcında böyle riayet eylemesi lâzımdır.

Dördüncü fasıl bu zikrolan [e]mrâzın dört evkâtının her birisinin vakti olduğunda ol vakte lâzım olup münasib olan ilâcların beyânındadır.

Beşinci fasıl dışların ağrılarının ilâclarını mertebeli [5-b] mertebesince konulan ka-
nun ve kaide üzerine beyân etmektedir.

Altıncı fasıl ağrının ziyâdeliği vakti olup artması olursa ol vakitlerde lâzım olan ilâcların beyânındadır.

Yedinci fasıl ağrının ziyâdeliği ve artıp pekliği geçince tamam olup intihâsı olunca ol vakitlerde lâzım olan ilâcların edviyeleri beyânındadır.

Sekizinci fasıl ağrıya sebep olan madde ıssı sebebiyle olmuş olursa ve ağrıyan yerle-
rin atılıp kızması olursa ve her ağrıdıkkça sokuldaması duyulursa lâzım olan edviyele-
rin eylemesi beyânındadır.

Dokuzuncu fasıl ağrının yavuzluğu olup uyuşturucu edviyeleri beyân eylemektedir.

[EVVELKİ BÂB]

[Mukaddime]

[6-a] Evvelâ bir mukaddime bast edelim. Ma'lum ola kim Bâr[î] sübhânehû ve teâlâ cümle âdemin bedenine yani gövdesine ve gövdesinin her bir uzvuna yani pâresine asıl yaradılışında bir mukarrer ve mahsus hâl ü kemâl üzerine vaz' edip yaratmış-
dır ve ol vaz' olan hâl bedenin kemâlidir. Onun ile sebat bulur ve sağlığı onun ile bâki kalır ve bu yaradılışda vaz' olunan hâle ve kemâle "mizac" derler, yani mana-
sı "karışmak"dır. Zira kim dört anasırdan, yani pâreden terkib olup karışmıştır kim "hava"dır ve "od" ve "toprak" ve "su"dur ve bu dördün her birisi birine muhalifdir. Kimi ıssı ve kimi soğuk ve kimi yaş ve kimisi kurudur. Mizac olmağa birbiriyle karışıp cem' oldukda her birisi birinin keyfiyetini yani ıssılığı ve soğukluğu ve kuruluğu ve yaşlığı birbirini kesr edip sayar, birbirini basar. Meselâ, odun ıssılığı ve suyun soğukluğu karışdıkkda birbirini basar [6-b] ve toprağın kuruluğu, suyun yaşlığı birbi-
rini basıp alıştığından sonra ol cümleden bir keyfiyet hâsıl olur. Kim cümle dördü-
ne uyar ve benzer, yani ol dört eczaya benzer. Zira kim dördün her birinde bulunan hâletden bu karışıkda, yani mizacda bile bulunur. Meselâ, odun ıssılığından mizac-
da ıssılık ve suyun soğukluğundan mizacda dahi soğukluk var ve toprak kuruluğun-
dan bile mizacda kuruluk var ve havanın yaşlığından bile mizacda yaşlık var. Cüm-
le dördün her birinden birer mikdar beraberliğe yakın tamam beraber olmaz. Zira ki elbet dördün birisinde veyahud ikisinden artacak olup gâlib olurlar. Ol kalanla-

rını sayıp basarlar. Bu vechile karışıp alışmışlardır. Bu karışımın cümlesinden hâsıl olan hâlin keyfiyetine mizac derler. Madem kim bu zikrolan alışması asıl yaradılışında olan hâlin üzerine bâkî olup mukarrer oldukça cümleden hâsıl [7-a] olan hâl ve keyfiyeti sıhhatini kemâl üzerine olur. Amma beden-i insanın bu yaradılışında vâkî olan anâsırın alışması ve mikdarların beraberliği tertibi ve uyuması nizâmı bozulursa cümleden hâsıl olan hâl -kim mizacdır- müşevveş olup fesada gider ve insanın bedeni nefsi asıl dört anâsırdan aynı ile mürekkebe değildir. Amma bir nesneden mürekkebe. Kim ol nesne dört anâsırdan mürekkebe olmuşdur ve anâsıra göre bedende dört ahlât vardır. Kim her birisi anâsırın birisine göredir. Meselâ öde göre safradır ve suya göre balgamdır ve havaya göre kandır, toprağa göre sevdadır ve bu dört ahlât birbiriyle karışıp alışmıştır. Bu alışmadan ve uyumasından hâsıl olan hâl ve kemâl bedeninin sıhhatidir. Zira kim asıl mizacı bu alışmadan hâsıl olmuşdur ve mâdemki bu dört ahlâtın asıl yaradılışında vâkî ola. Karışıp [7-b] alışması üzerine olup cümleden ne ki hâl-i itidal, yani beraberlik bulup uyuması üzerine mukarrer olup sâbit olursa bedeninin dahi sağlığı ve kuvveti kemâl üzerine mümtedd olup huzurda olur. Amma bu dört ahlâtın birisi asıl yaradılışında vâkî olan mikdarından artacak olursa veyahud eksilecek olursa veyahud keyfiyetinden asıl ıssılığından artık ıssı olursa veyahud asıl yaradılışında olan soğukluğundan ziyâde soğuk vâkî olursa veyahud kuruluşundan ziyâde kuru olup veyahud asıl yaşlığundan ziyâde yaş olup tağyir bulursa lâzım gelir ki, asıl yaradılışında ol karışmadan ve alışmadan hâsıl olan hâlin ve kemâlin beraberliği nizâmı ve uyuması bozulup değişilip fesada gider. Zira kim asıl alışmasına ve uyumasına sebep olan ahlâtın [8-a] beraberliği uyuması bozulmuşdur ve çünkü onların birbirine uymasının nizâmı bozulduktan sonra lâzım gelir ki, cümleden hâsıl olacak hâlin kemâli -kim mizacdır- bozgunluk üzere olup fesada gitmek gözü- kür ve bu mukarrer olan mizac asıl yaradılışı üzerine mukarrer olduğunda haricden ona vâkî olan ahvâl ikiden hâli değildir yahud kendinin asıl hâlin kemâline tamam kemâliyle uyar ve benzer hâl vâkî ola veyahud kendinin asıl yaradılışı hâline muhalif hâl vâkî ola. Eğer kim vâkî olan hâl kendinin asıl hâline uyar ve benzer ise sağlığı ve bedeninin sıhhati mümtedd olmasına sebep olur ve eğer kim taş[ra] vâkî olan hâl muhalif olup kendi hâline uymayıp benzemez ise mizacın fesadına ve bedeninin hastalığına sebep olur ve bu taşradan ve yeniden vâkî olan hâl vâkî olması ikiden hâli değil yahud [8-b] ansızdan bir uğurdan vâkî ola veyahud tedricle birbirinin ardınca anlı anlı vâkî ola. Eğer kim vâkî olan hâl ansızdan bir uğurdan kendinin asıl yaradılışında olan hâline uyar ve benzer ise tabiat dahi onun gibi hâl vâkî olduğunu duyduğu gibi ondan hazzedip lezzet bulur. Vâkî olan hâlin kendüye uyup benzemesine göre eğer ziyâde uyup benzerse hazzı dahi ziyâde olur ve eğer benzemesi ve uyuması asıl kendinin yaradılışında vâkî olan hâline benzemesi fi'l-cümle olup az ise haz ve

lezzet dahi az olur ve amma taşradan ve yeniden vâki' olan hâl asıl kendinin yaradılışında vâki' olan hâline muhalif olup uyumaz ise ansızdan vâki' olursa tabiat dahi ansızdan kendinin asıl yaradılışında olan hâle muhalif hâl vâki' olduğunu duyduğu gibi incinip ağrı ve sızı zâhir olur.

Evvelki Fasıll

[9-a] *Lezzet ve hazz-ı nefis beyânındadır.*

Lezzet odur ki, insanın tabiatı asıl kendinin yaradılışında olan hâlin kemâline uyar ve benzer ve münasib nesneye düş geldiğini duyar ve cemî-i insanda olan havâs, yani duyuluşlar kim beşdir: Kokmak, görmek, işitmek, tatmak ve okşamaktır. Beşin cemîsinin lezzet buldukları bu sebebden ve bu cihetdendir. Meselâ, görmek duyuluşu kim göz vasıtasıyla olur. Kendinin asıl yaradılışında olan hâlin kemâli -kim mizacıdır- ki uyar ve benzer renkler görmek ve bakmaktan hazzedip lezzet bulur. Meselâ, sevdavî olan mizac kara ve donuk renklere bakmaktan hazzeder ve kan mizacı olan kırmızı ve al renklere bakmaktan hazzeder ve kendinin kanı renginin uçukluğuna ve koyuluğuna göre münasib olan renkleri görücek onlardan hazzeder ve safravî mizac olan nârenci ve sarı ot renginde olan renklerden hazzeder ve balgamî [9-b] mizac olan ak ve boz renklerden hazzeder. Amma külliyyen renklerin itidal üzerine olan renk yeşildir. Bu cihetden mizacı mutedil olan kişinin yeşile bakmaktan hazzeder ve mutedil olduğundan ötürü her mizac yeşilistana bakmaktan hazzeder. Amma ak olan renk ve şeffaflı ziyâde olan aklığıyla şeffaflığıyla yüzün nurunu dağıtıp za'f verir. Bu cihetden şeffaflı ve nurlu nesne od ve şimşek ve güneş gibiye ziyâde bakmakta gözün nuru dağılıp zebûn olur. Zira kim kendinin asıl yaradılışında olan mizacın iktizâ ettiği rengin açıklığından ziyâde olduğundan incinir ve kara renklere bakmakta ve karanlık yerlerde durmak gözün nurunu saklayıp bir araya değşirilip cem' olur. Sakladığından göz incinir ve koklamak duyuluşu kim dimağın ucunda buruna ulaştığı yerde iki meme gibi durur. Burundan koku girince ol memelere dokunduğu gibi [10-a] koku duyarlar. Eğer latif mutedil kokular -kim gayet iyi olmaya- gül ve benefşe gibi onlardan her mizac hazzeder. Amma mizacı ıssı olan soğuk kokulardan nilüfer ve sandal ve kâfur gibiden hazzeder. Zira kim kendinin ruhunun ıssılığını ol soğuk olan kokuları koklamağla itidal bulup islah olur. Amma ıssı olan kokuları kokladıkda kasnı ve sezab gibi kokulunca incinse gerek. Zira kim mizacın ıssılığını ziyâde olup tutuşmasına sebep olur. Ondandır hazzetmez. Amma mizacı soğuk olanın ıssı olan kokulardan ve otlardan hazzeder. Zira kim kendinin mizacının soğukluğun kızdırmasına sebep olur ve mizacın asıl yaradılışında olan itidal getirmesine sebep olur. Ol cihetden onun gibiden hazzeder ve işitmek duyuluşu dahi kim kulağın içerisinde yayılmış olan sekiz tabla üzerine yayılmış olan deri gibi iki hava dokunup

bu cihetle mürtesem olursa ol kulağın [10-b] içinde olan sinir adı semahdır, dokunduğuna göre işidilir. Eğer kim sem'ine yetişip kendi mizacına uyar ve benzer sazlar ve âvâzeler işidirse onun gibi âvâzeleri işitmekden hazzedip lezzet bulsa gerek. Zira kim kendinin yaradılışında konulan ahvâle uyar onun gibi sazlar ve âvâzeler deprenip işidildikçe mizacın yaradılışında vâki' olan huylar ve huluklar deprenir ve oynar. Saz deprendikçe ve kımıldadıkça ol huylar dahi deprenip kımıldasa gerek ve mizaca her kangı haz gâlib olursa o hılta tâbi' olan huylar ve evsâf zuhûra gelip kımıldasa gerek ve mizacı mutedil olan latif muntazam düzenli sazlardan ilm-i musiki üzere olan âvâzelerden ve sazlardan hazzedip lezzet bulsa gerek. Hatta kadim hukemâ zamanlarında Merdümzâdeler'i hususen Şahzâdeler'i beşikde iken muttasıl musika âvâzeler ve sazlarıyla terbiyet edip yanlarında çaldırırlar [11-a] idi. Zira kim mizaclarını itidale getirip ıslah eder idi, büyüdükçe adl ü istikamet üzerine olurlardı. Âlemin nizâmına ve ıslahına sebep olurdu. Amma şol kişi kim mizacı yaradılışında bozulup yaramazlığa ve şerîrliğe ve müfsidliğe mâil olan hususen zâlim olan kat'â latif sazlardan ve âvâzelerden hazzetmez ve eğer kim hazzederse tez usanır ve kati yüzü berk olan âvâzeler ve sazlar mizacı mutedil olan âdemin sem'ine yetişince incinip bî-huzur olsa gerek. Zira kendinin yaradılışında olan itidalden çıkıp bozar ve tatmak duyuluşu kim âdemin ağzında duyulur. Hususen dimağda ve dilde. Zira kim onların duyuluşu artıktır ve tizdir, ona uyar ve benzer. Tat ve lezzeti tadınca ondan hazzedip lezzet bulur. Amma acı ve kekre nesnelere tadınca bî-huzur olur. Zira kim onların mizacı kendinin mizacına göre değildir. İtidalden [11-b] çıkmıştır. Kendinin mizacına uymaz ve benzemez ve ekşi ve tuzlu olan tatlar hoş gelmedikleri sebep budur ve okşamak duyuluşu kim ıssı ve soğuk ve yumuşaklığı ve iriliği duyar ve bu duyuluş âdemin derisi üstüne konulmuştur. Eğer kendinin asıl yaradılışında olan itidal uyar ve benzer ıssılıkta ve soğuklukta düş gelirse dokununca ondan hazzedip lezzet bulur ve cemî'i bedeninin duyuluşlarından galiz ve kuvvetli duyuluş budur ve duyduğu ve idrâk ettiği nesneyi ziyâde saklar. Bu cihetden kendüye vâki' olan hâlet kendinin asıl yaradılışında olan hâlete uyup kendüye münasib olduğunu ziyâde duyar ve duyduğunda kalanı duyuluşlardan bu duyuluşda haz ve lezzet artık olur ve cimâ' lezzeti bu duyuluşa tâbi'dir. Ondan ötürü cimâ'la vâki' olan haz ve lezzet sâir lezzetlerden artıktır. Zira kim cimâ' hîninde asıl kendüde olan duyuluşun beraberliğine ve itidaline [12-a] görer. İssılıkta ve soğuklukta ve yumuşaklıkta kendüye uyar ve benzer nesne düş gelmiştir. Zira kim âdemin gövdesinde, derisinde olan duyuluşda diğer başında olan derisi üstünden duyuluşu tiz ve yavuz duyar yeri yokdur ve mizacı itidal ve beraberlik üzerine konulmuştur. Bu cihetden duyuluşu gayetlen tiz ve zeki olmak lâzım gelir ve kendi mizacına uyar ve benzer mizaclı yere ıssılıkta ve soğuklukta ve yumuşaklıkta rast gelince -kim rahimidir- onun dahi yaradılışında hatunlarda böyle vâki' ol-

Bellut (*Quercus* sp.)

Benefşe (*Viola* sp.)

Besbâse (*Myristica fragrans*)

Ebhel (*Juniperus sabina*)

muşdur. Birbirine gayetlen uyar ve münasib olmağın birbirine buluşunca ziyâde haz ve lezzet bulur. Zira kim uyması ve benzemesi gayet münasebetlidir.

İkinci Fasl

Ağrının ve sızının sebebini beyân eder.

Amma, tabiatın asıl yaradılışında olan hâlin kemâlinde çıkarıcı ve uymaz nesne vâki' olunca ansızın vâki' olduğunda duyulduğu [12-b] gibi ağrı ve sızı vâki' olur. Zira kim, asıl kendinin hâlin kemâlini, nizamını ve tertibini harab edip bozar nesne vâki' olduğu duyduğu gibi incinip bi-huzur olsa gerek ve ol vâki' olan uymaz ve benzemez muhalif hâl yaradılışında olan asıl hâlin kemâline kim mizacın eğer muhalif düştüğüne ve uymadığına göre ağrının ve elemnin ve sızının ziyâde yavuzluğu ve yavaşlığı ona göre vâki' olur ve mizac aslından bozulmasına ve değişilmesine vâki' olup eğer kim vâki' olan muhalif hâl uymadığı ve benzemediği sebeb olan ahvâl ikiden hâli değil yahud vâki' olması tedric ilen bir bir ardınca anlı anlı vâki' ola veyahud ansızdan ve bir ağızdan vâki' ola. Eğer vâki' olan muhalif hâl tedricle anlı anlı birbiri ardınca vâki' olacak olursa tabiat onun gibi hâl vâki' olduğunu duyduğunda incinmesi, ağrı ve sızı [13-a] tarîkıyla olmaz. Zira kim azar azar olmağın tabiat ona öğretir iken incinmesi olmaz, ağrı verecek denli. Amma bi-huzur olup incinmesi gayrı vechile olur. Amma ansızdan muhalif olan hâl vâki' olursa bi-tekellüf bir uğurdan asıl yaradılışında vâki' olan hâlin kemâline -kim sağ mizacdır- ona muhalif ve uymaz nesne vâki' olup duyduğunda tabiat vec'a ve ağrı ve sızı duyulur. Meselâ, kış gününde bir kişinin üzerinde hamamda gövdesine ansızdan ve bir uğurdan hamam girdiği gibi ıssı su dökülse elbet gövdesi gücenir, çekilip incinse gerek. Zira kim gövdesi hamama girdiğinde soğuk idi. Ol su'nun ıssılığına göre ve suyun ıssılığı gövdesinin soğukluğuna göre muhalif uymaz idüğünü ansızdan duyduğu gibi tabiat ondan incinip ağrı ve elem vâki' oldu. Amma hamamda dura dura gövdesi ısına ısına ıssılıkla alışıp su'nun ıssılığına göre kendinin [13-b] ısınması uyar ve benzer olur. Eğer hamama evvel girdiğinde üzerine dökülen su şimdi gövdesi ısındığından sonra dökülse ol suyun ıssılığından incinmez. Belki hazzeder ve câizdir ki, bu kişi hamamda dura dura gövdesi kızara, ısına. Ol evvel girdiğinde üzerine dökülen suyun ıssılığından ziyâde gövdesi kızıp ıssı olmuş ola ve eğer ol evvel üzerine dökülen sudan şimdi gövdesi kızdığından sonra dökülse ol su'nun şimdi dökülmesinden incinse gerek. Zira kim dura dura hamamda gövdesi ziyâde kızmıştır. Suyun ıssılığından artık ıssı olmuşdur ve suyun ıssılığı kendinin ıssılığından eksik olmağın ansızdan üzerine döküldüğünde bi-huzur olup incinse gerek ve ansızdan vâki' olması şart etdiğimiz aslı budur ki, tedriclen birbiri ardınca muhalif ve uymaz hâl vâki' olmasını duyulunca tabiatla alışıp tedric ile birbirine [14-a] uyar ve benzer olur. Asıl yaradılışında olan tabiata muhalefet etdi-

ğini bir uğurdan duyulmaz. Azar azar ziyâde incinecek denli ansızdan duyulmayınca tabiat ol denli cüz'î ve az incinmeden ağrı ve sızı gelmez.

Fasl-ı Sâlis

Ağrının ve sızının sebebi olan sığığım beyânındadır.

Ve bu zikrolan yeniden ve taşradan vâki' olan muhalif ve uymaz hâl ansızdan vâki' olunca kim incinmesi muhalifi duyulunca ağrı verir. İki den hâli değildir yahud sû-i mizac ola, yani asıl yaradılışta vâki' olan mizaca yaramazlık ve fesad verir nesne vâki' olmuş ola. Asıl kendinin nizâmı ve tertibini bozmağla incide. Onun gibi incinme duyulduğunda ağrı ve sızı vâki' olur veyahud teferruk-ı ittisâl yani asıl yaradılışta vâki' olan ulaşıklığına ayırıcı nesne vâki' ola. Zikrolan incinmek ve bu iki veche sebep olan tafsilini beyân edelim:

Evvelki vecih kim mizac yaramazlığından [14-b] vâki' olur. Üç vechile olur. Evvelki vechi budur ki, ahlâtın asıl keyfiyetleri bir bir olup meselâ safranın ıssılığı ile incide. Zira ki asıl yaradılışta olan ıssılığın ziyâde kızıp ıssı olmuş ola. İssılığıyla yaka sokulandıra veyahud sevda soğukluğu ve kızgınlığıyla sıkı, berkiştire. Ol dahi yeri değışerek bir araya cem' etmekle oraya ziyâde elem gelir.

Ve *ikinci vecih* budur ki, asıl ahlâtın yaradılışta olan mikdarından ziyâde mikdarı çok olup yerine sığışmaya. Meselâ gövdenin birbirine bir mikdar kan veyahud sâir ahlâtın birisi asıl mikdarından ziyâde olup dökülünce oraya sığışmamak lâzım gelir. Sığışmayınca döküldüğü yeri gerer ve çekişdirir. Gerilmesinden ağrı lâzım gelir. Gerilmesine göre eğer ziyâde gerilirse ziyâde ağrı ve sızı vâki' olur. Zira kim asıl [15-a] yaradılışta olan vaz'ın mikdarından ziyâde olmak gösterir. Ol cihetden ağrı lâzım gelir.

Üçüncü vecih budur ki, zikrolan ahvâlin ikisi bile vâki' olup cem' olalar, yani hem ahlâtın keyfiyetini asıl keyfiyetinden ziyâde olalar ve hem ahlâtın mikdarları ziyâde olup asıl yaradılışta olan mikdarlarından artıp ziyâde çok olalar ve yel dahi bedenin bir yerine değilip çıkacak yer bulmayacak tutulduğu yeri gerer. Gerilmesiyle ve çekilmesiyle güya ki gerilen yer yırtılmak ve çatlamak gösterir.

Dördüncü Fasil

Ağrıya sebep olan ikinci vechi kim teferruk-ı ittisâldir, onun beyânındadır.

Teferruk-ı ittisâl kim vâki' olduğunda mizacın bozulmasına sebep olur. Yani, asıl bedenin yaradılışta vâki' olan oluşukluğunu ayırıcı nesne ansızın vâki' olup duyuldukta ağrı ve sızı lâzım gelir ve bu yaradılışta olan oluşukluğu ayırıcı vâki' olunca

iki kısım olur: Birisine teferruk-ı [15-b] ittisal-i müşebbehe derler. Yani, oluşukluğu ayırıcı olan ayırdığından sonra bir vechile ayırır ki, dahi benzemesi kalan yerlere varır. Tamam birbirinden ayırd etmiştir. Meselâ bir mikdar hılt veyahud yel bir yerine dökülse ol döküldüğü yere çok olmağın ol yere sığışmamağın gerilip çekilse gerek. Güya kim çıkacak yol bulup ora yırtılmak ister. Öyle yaradılışında olan oluşukluğunu yırtılması lâzım olduğundan ansızdan duyulduğu gibi ağrı ve sızı vâki' olur. Bir takdir kim, oluşukluğun yırtılması tamam ayırd olup yırtılmaya, veremde vâki' olan şişmek gibi. Zira kim, oranın asıl yaradılışında olan oluşukluğun birbirinden ayrılmıştır. Asıl yaradılışında olan vaz'ından ve suretinden çıkmıştır. Amma tamam oluşukluğunu birbirinden ayrılıp yırtılmamıştır. Kalan yerlerine dahi oluşukluğu ve uyuması ve benzemesi vardır. Amma oluşukluğunu tamam birbirinden ayrılıp yırtılınca kesilip veyahud ovudursa

[17-a] Altıncı Fasil

Ağrı ve sızı kaç türlü olur, bir bir tafsiyle beyânındadır.

Malûm ola ki, ağrı vâki' oldukda incitmesi on beş vechile vâki' olur ve incitmesi ne vechile vâki' olursa ol ağrının adını ona göre denilir.

Evvilkisi "hakkâk" yani geçicidir. Zira geçiştirmekle ağrısı duyulur. Meselâ geçiştirmesine bâ'is olan hılt tuzlu balgamdır veyahud safra itilgisi ile geçiştir.

Ve *ikinci* "muhaşşin"dir, yani iri. Zira kim galiz hılt kuru ola. Tabiat ol vâki' olan hıltın galiz ve kuru olmağın bulunduğu yerde irilik ihdas eder. Tabiatın asıl kendi yaradılışında vâki' olan yumuşaklık ve derinliğine ansızdan ona muhalif vâki' olan hâli tabiat onun iriliğinden incinse gerek ve onun gibi ağrıya "haşinvârî" derler.

Üçüncü ağrıya "nâhis" derler, yani sukuldurucu ve sancı verir. Zira kim sokuldadığı vaktin sancır. Güya kim sancıdığı yeri yırtmak ister ve bu asıl ağrı olduğunda ol sokuldadığı [17-b] yere ağrısı yayılır. Zira kim gışâ, yani perde, meselâ yürekle mide mâbeynlerinde sinirlerden örülmüş perde vardır. Ol perdede vâki' olan ağrı bütün perdeye yayılsa gerek. Zira kim perde olduğu yeri kalıp üzerine yayılmıştır ve ol perde nefes alıp vermeden gerilip yayıldıkça perdede ağrı olıcak kapladığı yerde bile ağrısı yayılmak gözüktür. Sancımak ve sokuldamak lâzım gelir.

Dördüncü ağrıya "dâiz" derler. Yani sıkıştırıcıdır. Zira kim bir yere haddinden aşırı hılt dökülüp gelince orada sığışmamak gözüktür. Çokluğundan ötürü ve orayı sıkıp müzâyaka edip sıkır.

Altıncı ağrı "mümeddid", yani gerildici. Zira kim ağrısı duyulduğunda sinirin iki ucu-

nu bile güya kim gerilip çekinirler, ağrı vâki' olur.

Yedinci ağrının adı “müfennih”dir, yani koparıcı. Zira kim bunun gibi ağrı vâki' oldukda olduğu yerin üzerinde olan perdeyi ayırıp koparmak ister, ulaşıklık olmağa komaz.

Sekizinci ağrının adı [18-a] “mükessir”dir, yani ufadıcı. Zira kim vâki olduğunda kemik öğütür gibi olur. Zira kim kemik üstünde olan perdeyi kemiğe oluşuk olmadan mani olur ve öğütür gibi olur.

Dokuzuncu ağrının adı “rahv”dir. Yani yumuşatıcı ve göğündürücüdür. Zira kim vâki olduğunda bağlı etlerini yumuşatmasıyla kendi sinirinden hilâf şemsine göre gevşete.

Onuncu ağrının adı “sâkıb”dir. Yani delici. Zira kim vâki oldukda ona sebep olan hilt veyahud böyle güya kim olduğu yeri delik burğu gibi burar. Durmayıp yırtar ve deler. Etin ve kemiğin içinde. Meselâ kulunç hakkında vâki olduğu gibi.

On Birinci ağrının adı “müsilli”dir. Yani çuvaldız iğnesi gibi batar, deler. Yani burup delmez ama olduğu yerde ziyâde sinir durduğu yeri deler, burmaz.

On İkinci ağrının adı “hıdrî”dir, yani uyuşturucu. Zira kim vâki olduğunda uyuşturması duyulur. Soğuk hilt, balgam ve sevda gibi ziyâde soğukluğuyla olduğu yeri soğudup uyuşturur veyahud galiz [18-b] olmasıyla ruh geçecek yollarını bağlar. Ruh geçecek yol bulmaz olur. Ruh kendi balgam ve sevdanın soğutmasıyla koyu olup gıazed bulur. Bunun gibi hâle sebep olan nesne vâki olduğu duyulunca uyuşmak tarikıyla veca' lâzım gelir. Meselâ bir yeri sıkıp pek yağlıcak veyahud içine ahlât çok olup dolucak bu zikr oddan uyuşturucu ağrı vâki olur.

On Üçüncü, “dârâbânî”dir, yani atılır. Zira kim onun gibi ağrıya sebep olan nesne vâki olunca olduğu yerde içinde olan atıcı damarlar verem sebebiyle ve hiltin ıssılığıyla ve çokluğu ile mâbeyninde olan atıcı damarlar sıkılıp basılınca atılması ziyâde belirir ve duyulur.

On Dördüncü ağrının adı “sakil”dir, yani ağır. Zira kim ağrı bir ağır olur evvelki hâlimden. Meselâ bazı kalın etlerde ve duyuluşu az olan yerlere verem oluncak ol vereme sebep olan hiltın ağırlığıyla ağrıyan yeri bir tarafa çekilip ağır olduğunda ol vakitte ağrısı duyulur.

[20-a] Sivri dişler vardır kim adları “nâ-yeban”dır. İkisi yukarı sırada ve ikisi aşağı sıradadır. Bunların faidesi berk olup yenilecek nesneyi öğütmek maslahatı içindir ve onların yanlarında her bir tarafta dördü yassıvârî dişler vardır, cümlesi sekizdir. Dördü yukarı sırada ve dördü aşağı sıradadır. Kim adları “azârîs”dir. Kim iri olup yene-

cek taamı öğüdeler. Cümle hep yirmi sekiz oldu. Yaradılışda onsuz âdem yoktur ve bazı kişilerde asıl yaradılışında dördü artık olup otuz ikidir. Kim adı “nevâcid”dir. En sonradan biten dişlerdir ve bazı kişilerde yirmi yaşında olduğundan sonra biter ve her dişin sivri kökleri var -kim çenenin kemiğinde saplanmış- ve saplandığı çenenin deliğinin çevresinde bir berk kemik biter kim dişleri deliklerinde berkiştirir ve ol kemikte berk sınırlarla dişler bağlanmış ve aralığı etle dolmuştur ve önünde olan [20-b] ön dişlerin hemen birer kökü vardır ve azı dişlerinin bazısının üçer kökü var. Ama yukarı sırada olan azı dişlerin dörder kökü vardır ve bazısının üçer de olur. Ama ekser dördendir. Zira kim, yukarıda asılı olmağın bünyâdı muhkem olmasına ihtiyacı artıktır ve nefis-i dişin duyuluşu vardır kim ısı ve soğuğu kendi mizacına uyarını ve kendüye muhalif olup incindiğın duyar. Zira içinde ufacık sinirler yayılmıştır, onlar ile duyar ve dişin uzayıp büyümesi dahi vardır. Zira kim kullana kullana aşınır ve büyümesi olmaydı aşınıp tükenir giderdi ve bir diş eksik olduğuna onun mu’alecesine vâki olalıdan dişin kalanlarından uzaması artık olup onunla uzaması belli olur.

İkinci Fasil

Dişin faidesi beyânındadır.

Evvelki faidesi budur ki yenecek taamı çiğnemesiyle hazm olunması mideye varınca kolay ola.

[21-a] *İkinci* faidesi budur ki ağızdan akan -hâşâ- fazalâtı kendüden akıp gitmeye.

Üçüncü faidesi budur ki, söylemek vaktinde dilin zâbiti olup nakâyî’ olan kelimât nizam üzerine olmasına sebeb olur.

Ve *dördüncü* faidesi budur ki, şekle ve surete hüsn ü cemal vermek maslahatı için olmuşdur.

Fasl-ı Sâlis (Üçüncü Fasil)

Dişlere vâki’ olan ve duyulan emrâz ve ağrılar bir bir mahallini addedip tafsili beyânındadır.

Ma’lum ola ki dişlerde duyulan ağrılar; ağrımaya vâki olan sebebin olduğu yeri üç yerden hâli değildir yahud nefis-i dişde vâki ola ve ucunda olan kökün sinirinden ola veyahud çenenin ve dişlerin çevresinde olan bağlar ve sinirlerde ola veyahud dişlerin dolayısında olan etlerinde ola. Bunların her birinde âfet ve zarar vâki olunca dişlerde bile zararı [21-b] belirir ve ağrısı dişlerde duyulur. Bir takdir kim, nefis-i dişde zarar ve âfet olmazsa bunun gibi dişin ağrımaya nâ-ehil olan çekmesine çalışır ve çekildiği takdirde faidesi olmayıp ağrısı dinmese gerek. Zira kim ağrı nefis-i dişde de-

Feriyun (*Ferula communis*)

Harmel (*Peganum harmala*)

Harnub (*Ceratonia siliqua*)

Haşhaş (*Papaver somniferum*)

ğilmiş, gayrı yerde imiş. Dişin çekilmesinden onun için faidesi eklenmedi, belki dişin çekilmesinden çok zarar vâki olur.

Dördüncü Fası

Dişlerin kendisinde vâki' olan hastalıklar tafsiliyle bir bir beyân olunur.

Ma'lum ola ki nefis-i dişde vâki olan emrâz yirmidir:

Evvelkisi haderdir, yani uyuşmak.

İkinci darabândır, yani atılmak.

Üçüncü ihtilâcdır, yani seyirmek.

Dördüncü hikedir, yani geçişmek.

Beşinci dağdağadır.

Altıncı istirhâdır, yani gevşemek.

Yedinci felâkdir, yani kıvıldanmak.

Sekizinci hilâkdir, yani koymak.

Dokuzuncu teşevvüş, yani köklenmek.

Onuncu tagayyürendirir, yani rengi bozulmak.

[22-a] *On Birinci tevessühtür, yani kirlenmek.*

On İkinci teekküldür, yani yenilmek.

On Üçüncü taaffündür, yani çürümek.

On Dördüncü tekessürdür, yani unmak.

On Beşinci veca'dır, yani ağrımak.

On Altıncı tarsdır, yani kamaşmak.

On Yedinci aczdır, yani ekşiyi ve tathıyı çiğnemesinde acz çeker.

On Sekizinci budur ki ıssıdan ve soğukdan incinip değirmemek.

On Dokuzuncu tatavvüldür, yani uzanmak.

Yirminci takassurdur, yani kısalmak.

Yirmi Birinci tahaffürdür, yani oyulmak.

Yirmi İkinci budur ki verem olmak.

Yirmi Üçüncü budur ki kurtlanmak.

Yirmi Dördüncü sarırdır, yani gıcırdatmak ve bu zikrolup vâki olan emrâzın ilâcına mübaşeret edip beyân etmekden öğürdü. Asıl nefis-i dişin yaradılışına vaz' olunan hâli ve sağlığı üzere ne vechile saklanır kim sağlığı üzerine humma olup sıhhat olmasına lâzım olanın tedbirini beyân edelim.

Beşinci Fası

[22-b] *Dişin asıl yaradılışında vâki' olan sağlığı ve vaz'ı üzerine saklayıp kim zarar yetiştirir nesnelere pehriz eyleyecek tarikleri beyânındadır.*

Ma'lum ola kim bazı ahvâl vâki' olur ki dışın sağlığına zarar yetiştirir. Mümkün oldukça onun gibiden sakınıp ihtiyat edip kim zararı yetiştirmeye ve asıl yaradılışında olan sağlığı saklamak iki tarikle olur yahud zarar eder nesnelere sakınmağa ola ve yahud faide eder ve kuvveti saklar, berkiştirir nesnelere isti'mâl etmekle olur ve zarar verip sakınacak nesnelere zikredelim kim, sekizdir:

Evvelkisi budur ki, daim sakınıp ve ihtiyat edip kim yenen taamlar birbirine uyar ve benzer ola. Amma birbirine uymaz ve benzemez taamları yiyip midede bir öğünde karışması caiz değildir. Meselâ bir türlü yemek yendikte üzerine bir türlü dahi yemek yenip kim ol evvelden yenen taamı bozup fesada vermeye. Bu hususda [23-a] yenilen ihtiyat edip sakınmak gerek. Meselâ sütden pişen aşlardan yiyecek, akabinde tuzlu balık ve havyar ve cemî-i ıssı ve eti olan yemekler ve soğan ve sarımsak ve tere ve tarhana ve pastırma, etler gibi ve şarab içmek. Bunların her kangısı yenip süt aşları veya kendi süt bunlarıyla bile yenip cem' olursa elbet ol taam cümlesi midede bozulup fesada gitse gerek. Zira kim südü cevheri gayette lâtif ve nâzik-ter yemektir ve bu zikrolan galîz ve ıssı ve eti ve tuzlu yemeklerle midede cem' olduğunda birbirine uyup alışmasa gerek. Süd latif olduğu cihetden kendi sureti tiz bozulur. O galîz ve ıssı olan nesnelere uymayıp benzemese gerek ve kendinin asıl hâli üzerine kalıp duramaz. Zira kim nazikliğinden ve mülâyim olduğundan midede bulunduğu nesne döner, fesada gider ve fesada gidince mide onu hazm edip sindiremez, abes, fâsîd-i hilt olur, [23-b] midede eğlenir, midede durdukça ondan boğulur ve tutanlar kim buhardır. Boğazın yukarısına çıkıp ağza, elbette dişlere bile dokunsa gerek ve o buharlar dişlere dokuna, içine siner. Kendi hâlinde olan mizacdan çıkarıp harab eder ve bu zikrolan yemeklerden gayrı cemî' yemekler kim latif ve nazik taamlar ola. Galîz taamlarla yenip midede cem' olununca hâlleri budur ve cemî' etmesinden ihtiyat edip sakınmak gerek ve mümkün oldukça yenilen yemekler birbirine uyar ve benzer ola. Galîzlikde ve letâfetde ve yenilen taamın miktarı çok yenmesinden -kim ona imtilâ' derler- yani mide hazm edip sindireceği miktarından ziyâde olmaya. Zira kim yenen taam mide götüreceğinden ziyâde olunca mide onu hazm edip sindirmez olur ve sinmeyince midede eğlenir, kalır ve midede eğlenip kalınca bozulup fesada gider veya hud bir olup [24-a] fesada gitmezse midede ziyâde eğlendiğinde ondan hayli buharlar çıkıp dimağa zahmet verir. Zira kim dimağ ol çıkan buharları sindirip dağıtmasına kâdir olmayıp ol buharlar tekrar nâzile tarıkıyla dimağdan inip dişlere ve gayrı yerlere dökülüp fesada eyletir. Hususen eğer kim bunun gibi imtilâ' vâki' olduğunda akabinde uykuya düşenler hemen fi'l-hâl nâzile dökülmesine sebep olur. Hususen dişlerde fi'l-hâl zararı müşâhede olunur. Hususen ol mizaclarda kim, dişlerinde fi'l-cümle âfet ve za'f üzere olmuş ola.

Ve *ikinci* sakınacak nesne oldur ki yenilen ve içilen nesnelere zâtında yaşlıkları olup kim onlardan buharı çok çıkar nesnelere ola, meselâ çorbalar gibi. Hususen sebzevattan ola ve külliyyen sebzevat kısmı lahanadan ve havuçtan ve maydanosdan gayrısı. Zira kim bunların ıssılığı ve kuruluğu vardır, lâkin bunlardan buhar çıkmaz. Nefs-i sebzevatın her kangısı olursa [24-b] aynıyla çiğle yemek caiz değildir. Zira hazmedip sindirmesine mide güç görüp zahmet çeker, çiğ olduğundan ötürü ve buharları dahi çok olur. Zira asıl kendide olan yaşlılığı cümlesi bilebilir. Kaynayıp pişmesinde ayrılıp eksilmesi kaynamakla olmamıştır ve cümle hoş-âblardan ziyâde çok isti'mâl eylemesinden sakınmak gerek. Zira kim yaşlılığı çok olmanın buharı çok olur ve buhar dışlere çok olmasından bir takdir kim, yaramaz ve fâsid buhar olmaya. Yalnız buhar olmasıyla dişlerin sınırları ve bağları ıslatır ve ıslanacak gevşenir ve yumuşanır ve dişlerin arasında olan etleri şişirip kabardır ve dişleri[n] kımıldanmasına ve oynamasına sebep olur.

Üçüncü sakınacak nesnelere oldur kim bilhassa dişin cevherini bozar, fesada verir. Pırasa ve turp ve sarımsak ve soğan gibi. Bunların zararı gayetlen çoktur, mümkün oldukça bunları yemekten ırağ olmak gerektir.

Ve *dördüncü* [25-a] sakınacak oldur kim her nesne kim yelmişik ve yapışır, tutkal ve sakız gibi. Meselâ şekerden olan akideler gibi ve her tatlı yelmişik olan ve hususen incirin kurusu ziyâde dişin ağrısını depretmesine sebep olur.

Ve *beşinci* sakınacak nesnelere oldur kim dişleri kamaştırır. Ekşiler ve kekreler çiğnemekten ve her nesneyi ıssı iken veyahud soğuk iken dişlere değirmesinden ziyâde sakınmak gerek. Hususen birbirinin ardınca olunca. Meselâ bir nesne gayet ıssı iken ağza alınıp içmeğe veyahud ısırmağa dişler ziyâde ıssılığından incinip akabince bir soğuk nesne dökerler veyahud soğuk olan nesneyi öğürdücü dişlere dökerler ve ıssı olan akabince dökerler. Bunların gibi vâki olunca dişlerin mizacını harâba vurup fesâd eder ve soğuk suyun ziyâde soğuk iken içmesi zararı nihayettedir. Hususen eğer dişlerin filcümle za'if olup zararı var ise.

Ve *altıncı* sakınacak nesnelere oldur kim berk ve katı olan çiğnemek veyahud dişler ile nesne öğütmek zararı nihayettedir ve ekser bunun gibi berk [25-b] ve katı nesnelere çiğnemeye meyilli olan kişilerin dişlerini zaaftan ve zarardan hâli olmaz. Zira kim katı ve berk olan nesnelere çiğnemesinde dişler hayli zahmet ve güç görür. Asıl bünyâdından ırgalanıp ve yerinden kımıldanıp oynasa gerek; zayıf olunca nâzile üzerine dökülüp akınca kabul eyler, içine sinir harâb olmasına sebep olur.

Ve *yedinci* sakınacak nesnelere oldur kim, dişin aralığında olan nesnelere ziyâde ayrılmasından ve kurcalanmasından tâ kim arasında olan etlere zarar dokuna ve kana-

ta. Zira kim arada olan etlerine zarar dokununca dişin ırgalanmasına ve oynamasına ve çürümmesine sebep olur ve nefis-i dişlerin üzerinde olan kirleri ziyâde ayırılmasından misvaklen iken faidesi yoktur. Zira kim ziyâde ayırılınca kâbiliyet verir kim akan nâzileyi nefis-i dişlerde sinir ve mideden çıkan buharlar dahi dişlerde sinir delinmesine ve oyulmasına sebep olur ve bu cihetten ziyâde cilâ verip ayırtalar, nesnelere ile dişleri ovma caiz değil, tâ ki dişler üzerine nesne kalmaya [26-a] ve bunun gibi cilâ verip ayırtılıcı etmeli oluncak bazı nesnelere ile olmak gerek kim, hem kirlerini üzerinden ayırtılmalı ve hem etlerini berkiştire, sıkı ve nefis-i dişlere kuvvet verip berkiştire ve delinmesine mani ola ve ağzın kokusunu iyi eyleyecek edviyelerle ola kim, inşallah onları da mahallinde zikrola.

Ve *sekizinci* sakınacak nesnelere oldur kim -hâşâ- huzur-ı şerifden kaydır, yani kusmak ziyâde eylemesinden ihtiyat etmek gerek. Zira kim ziyâde zararı müterettib olur. Zira kim istifrağ oldukda cemî-i bedende olan ahlât bedeninin yukarisına teveccüh eder. Zira kim tabiatın âdetidir ki ol cânibde kim güç ve zahmet vâki' olur bedeninin ahlâtı o canibe seğırdir, teveccüh eder. Güya kim tabiatın yardımına giderler ve ahlât yukarisına teveccüh etdiğinde ol ahlât başta sinir ve buharlar dahi sindiğinden sonra baş onları sindirip dağıtmasına kâdir olmayıp tekrar aşağıya döküp nâzile tarikıyla indirse gerek. Dişlerin sinirlerine ve etlerine sinir incitse gerek. [26-b] Hususen eğer kim istifrağ eden çıkan ahlât fâsid ve çürümüş ve ekşimiş ve fesad bulmuş kim mide onları hazm etmesine âciz olup kâdir olmadığından onun gibi fâsid ve ekşimiş ve göğünmüş ve kekremiş ahlât istifrağ olundukta kendiler ve buharları dişlere uğrayıp hayli zarar ve fesad verir, dişleri helâk eder. Hususen eğer kim evvelden nefis-i dişler za'f üzere olup fi'l-cümle zararı var ise ve çünkü istifrağ etmesinin dişlerin sağlığına lâzım olan tedbirinde medhali vardır. Lâzım olduğu bu münasebetle istifrağın külli-yen tedbirinin beyânına şürü' edelim.

ÜÇÜNCÜ BÂB

İstifrağın tafsilinin tedbirinin beyânındadır.

On iki fasıldır:

Evvelki Fasil

İstifrağ kendi kendiden vâki' olunca sebebinin beyânındadır.

Ma'lum ola ki nefis-i midede olan nesne ağızdan taşraya teveccüh olunup reddolunması üç vechile olur. Birisi istifrağdır ve ikincisi gönül dönmesidir ve üçüncü [27-a]

gönül bulanmasıdır.

Bu üç hâlin kendiden vâki olduğunca yani kişi kendi an-kasdin murad edinip olmayalar. Meselâ kusturucu otlar içmeklen ve bizzat bulandırıcı nesnelere isti'mâl edip bulandırmak için olmaya ve asıl onlara sebep olan nefsi midede olan sebepleri üçtür. Meselâ istifrağa sebep olan budur ki nefsi mide teveccüh murad edene kim içindeki olan nesneyi reddedip kendüden gidermeğe ve reddetmesini murad edindiği sebebi üçden hâli değil yahud içinde olan nesnenin mikdarı ziyâde çok olup hakkından gelemeyip mide zabt etmesine kudreti olmayıp ol içinde olan nesne kendüye çokluğundan güç zahmet verdiği için reddedip kendüden gidermesine çalışır. İmtilâf olup ziyâde dürlü dürlü yemekler yendiği vakitlerde vâki olduğu gibi veyahud içindeki olan nesne habis ve yaramazlığa mâil nesne ola. Kendinin asıl hâline uymayıp kendüye muhalif düşdüğü için gidermesine çalışır. [27-b] Zira kim ol nesnenin kendinin keyfiyetinde veyahud cevherinde bir yaramazlık, fesad verir hâli ola veyahud tatsız ve yaramaz gıdalar, hususen eğer kim ağulanmış ola. Onun gibiler oluncak tabiat kabul etmeyip ve incinip reddetse gerek veyahud isti'mâl olunan nesne yağlı olursa her yağlı olanın şânı budur ki, her olduğu yerde yukarısına çıkıp teveccüh eyleye ve yukarı çıkıncak midenin ağzını gevşetip boş eder. İçinde olanı zabt edip hazm etmesine ve tutmasına ve durgutmasına kâdir olmadığından reddetmesi lâzım gelir veyahud nefsi midenin mizacı asıl yaradılışında vâki' olan sağlığının hâli za'f bulup tasarruf ve tedbir etmeden âciz olup kâdir olmaya ve taşradan içine geleni yemek kısmından ve gayriden kabul etmeyip reddedip istifrağ eyley ve içinde hâsıl olan ahlât olursa dahi onları bile reddedip istifrağ eder.

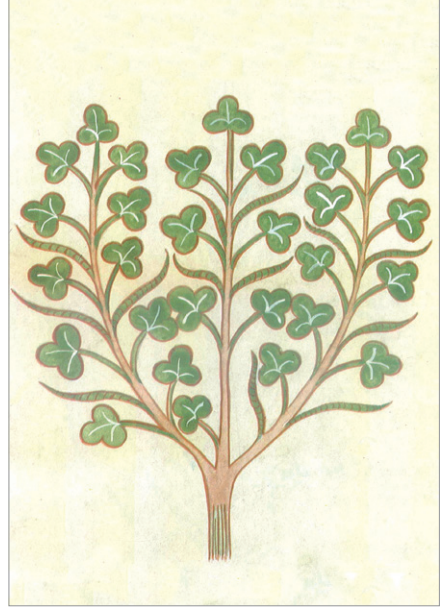
İkinci Fasıl

Gönül bulanmasının sebebi beyânındadır.

Gönül [28-a] bulanmasının sebebi budur ki, nefsi mide kendüden teveccüh ede. İçinde olan nesneyi reddedip def'e çalışa. Bir takdir kim içinde olan nesne yağlı kısmından ve semiz etler ve tatlılar makülesi olmaya kim onların şânıdır. Âdemin gönlünü bulandırması yukarıda zikrettiğimiz sebepten ve ekser gönül bulanmasının sebebi nefsi mide za'fından vâki' olur. Kim içinde olanı eritip ve hazm edip pişirmesinden âciz ola. Bir takdir ki içinde olan gıdalar latif ola ve gönül bulandırıcı gıdalardan olmaya. Bazı evkât olur ki, gönül bulandığında tamam içindekini reddedip istifrağa sebep olur. Bulamağa sebep olan nesne kavî olıcak ama ekser vakitte gönül bulanmasında tamam reddolunması ve istifrağ eylemesi lâzım olmaz.

Helilec (*Terminalia* sp.)

Hulbe (*Trigonella feonum-graecum*)

Hıyarşenber (*Cassia fistula*)

İklilü'l-melik (*Melilotus officinalis*)

Üçüncü Fasıll

Budur ki, gaseyan kim gönül dönmesidir.

Gönül dönmesi oldur ki, mide içinde olanı reddedip def' etmesine fi'l-cümle teveccüh ede. Bir takdir kim teveccüh tamam olmaya ve [28-b] yukarıda zikrolan gönül bulandırmasına varmaya, hemen fi'l-cümle hâlimden mide tagayyür bulup dönmesi ola ve bunun gibi hâlin dahi sebebi midenin za'fıdır kim içinde olanı tamam zabt edip murad üzerine içinde durgutmasına kâdir olmaya ve gâh olu[r] ki yenilen ve içilen nesnelere zâtında gönlü döndürür nesnelere olalar. Yağlılar ve tatlılar makülesi olunca. Zira kim onların şânı budur. Mideyi gevşetip hoş etmesiyle ve hususen tatlıyı ve yağlıyı yiyen kişinin mide safrası çok olunca. Zira kim safranın şânı yukarısına teveccüh edip çıkmaktır. Zira kim onun tabiatı yukarısına çıkmaktır ve tatlı ve yağlı yemekler yenince ekser safraya dönüp tagayyür olur. Bu cihetden safrâî mizac olan bunun gibi tatlı ve yağlı yemekden yenince incinip bi-huzur olur. Gönül dönmesine sebep olur ve kan mizaclı olan dahi bi-aynihî tatlı ve yağlı yemekten ve içmekten incinir. Zira kim kan dahi hava tabiatındadır, letafeti ve nazikliği [29-a] ziyâdedir ve yukarıya teveccüh eder ve kan mizaclı olan dahi gayetde latif ve ter ve nazik mizacdır. Bunun gibi tatlı ve yağlı yemekler ve içmeler midesine inince fi'l-hâl kendinin tabiatına uyup ona döner, harareti artar ve midesi gevşer ve yumuşar, gönül dönmesine sebep olur.

Dördüncü Fasıll

Mizacların kangısına istifrağ etmek faidesi olup münasibdir ve kangı mizaca zararı olup münasib değildir, onların beyânındadır.

Ma'lum ola ki ol kişi kim asıl yaradılışında boynu ince ve uzun ola veyahud göğsünde darlık vâki' olmuş ola ve nefes alıp vermekte güç ve zahmet çekerken ola veyahud etli, canlı, berk ve sık mizaclı ola kim bunun gibinin damarları gayetle dar ve incedir veyahud ol kişinin kim boğazında diltik gibi ve hunnâk ve verem ve gözlerinde fi'l-cümle zahmeti olanların ve dişlerinde âfet ve zarar olmuş ola ve nazlısı çok olgun kişinin gibi. Onlara istifrağ ettirmek olmaz ve her kimse kim istifrağ etmede fi'l-cümle [29-b] zor edip güç ve zahmet göre. Onun gibileri istifrağ ettirmek azim muhâtaradır. Zira kim bu zikrolanlar cem'îsi kendülere zor edip zahmet çekip istifrağ etmekle damarlar şişip güç görünce yırtılıp hususen boğazda ve göğüsde vâki' olan, hususen eğer kim midenin pekliği olup içinde olanı reddedip def' etmesine teveccühü bir vechile olmaya, ol damarlar yırtılmasına ve çatlamasına sebep olur. İçlerinden kan boşanıp çok fesada aldır. Bu cihetden bunun gibileri istifrağ ettirmeden mümkün oldukça men' etmek gerek. Meğer kim bir ârıza vâki' ola. Kim istif-

rağ etdirmesi lâzım ve zarurî ishal ve ihtikân etdirmesine kâbiliyet olmaya ve istifrağ olundukları takdirce istifrağ etdirmelerinde tedbir etdirip dikkat etmek gerek ve kusdurmasına yardım eder kusdurucu olan yemeklerden ve içmelerden ve edviyelerden isti'mâl etdirdiler kim istifrağ etdirmeleri âsân ola, güç ve zahmet görmeyeler. Amma şol [30-a] kişiye istifrağ etmek câizdir ki, midesi içinde olanı âsânlıqla reddetmeğe kâdir ola ve göğsü ve bağırsı asıl yaradılışında genişlik üzerine bünyâd olmuş ola ve damarları iri ve bol olmuş ola ve etleri yumuşak olup gevşek ola ve har olanlar ve mizacı safrâî olanlar, bunun gibiler istifrağ lâzım geldikde korkusuz işler olur. Hususen eğer kim midede sıklet bulup ve imtilâ' olmak sebebiyle içinde olanı reddedip def' etmesine teveccüh etmesi olunca istifrağ etmeleri evlâdır ve faidesi çok duyulur.

Beşinci Fasil

İstifrağın nâ-mahallinde vâki' olunca ondan müterettib olan zararları beyânındadır.

Ma'lum ola kim istifrağı ziyâde çok etmesi hususen istifrağ etdirmesi câiz olmayan zikrolunan kişilerin gibi midelerini harab edip za'if eder ve eski beze döndürür. Zira kim istifrağ etmede zor kendine zahmet verip zebûn olup ruhu eriyip dağılır ve içinde [30-b] olan eriyip boşanır. Kendüye gıda kalmaz. Değil ki cümle bedene za'f gelir. Kendüye kuvvet verecek gıdayı reddedip gidermesinden ve boş kaldığından bedeninin etrafında nâ-ma'kul olan hâşâ huzur-ı şerifden fazalât, hususen bağırsaklara def' olmuş olan fazalâtı bile tekrar kendüye çekip kuvvetini sinirip gıda eksikliğinden onları gıda edinse gerek. Hâşâ onun gibi fazalâtın gıda edinmesinin zararı ne derecede idüğü ma'lumdur ve muttasıl çok istifrağ edenlerin kabız üzerine olmaları sebebi budur. Zira kim ol cânibe teveccüh olıncak nesnelere yukarısına teveccüh eder, olur. İstifrağda çekilen zor ve zahmet sebebiyle bağırsaklara nesne def' olunmayınca kendinin içinde olan kurummasına sebep olur. Kabız olduğu sırrı budur ve göğse dahi istifrağı çok etmek zarar verir. Zira kim kendüye zor etdiğinden ve zahmet çekdiğinden göğsünde olan damarların yırtılmasına sebep olur, haylice müzâyaka çekilir ve bazı [31-a] vakitte yırtılır ve ekser istifrağ olundukda ağızdan fi'l-cümle kan gelmesi asıl budur kim istifrağı çok etmeğın dahi ziyâde hâlel verip fesad eder. Zira kim istifrağ etmede çekilen zor ve zahmet sebebiyle gözde olan damarlar ve sinirler şişip içlerine ahlât dökülüp dolmasına sebep olur. Hususen şol kişiler kim gözlerinde fi'l-cümle za'fi olmuş ola ve hususen göze su inmekle ma'rûf olan maraz ilen mübtelâ olan ve bizzât bu marazı depreyip ihdas nihayetde bu cihetden istifrağ etmede ihtiyat lâzımdır ve dişleri hod külliyele yaşlığıyla ıslanıp ırgatılmasına ve oynamasına sebep olur. Zira kim istifrağın hîninde mideden buharlar çıkardışı berkiştiren sinirleri ol dokunan buharların ıslanmasıyla gevşenir ve yumuşanır. Hususen eğer kim istifrağlan ahlâtın ekşimesi ve fesadı var ise ve âdemin başını ağrıdır. İstifrağ hîninde mi-

deden dimağa çıkan buharlarla ve istifrağda çekilen zor ve zahmet sebebiyle dimağın [31-b] cemî-i sinirleri ve damarları sıkılıp gücendiğinden istifrağ hareketiyle ağrısı def' olur ve sar'a zahmeti kim âdem ansızdan yıkılıp düşmesidir. İstifrağ çok inmekden ihdas olur ve debelikle meşhur olan maraz ziyâde istifrağ etmede zor çekilmesinde vâki' olur. Zira kim sakınıp gücenmekle bağırsakları altında olan perde yırtılı[r], bağırsaklar yırtılan yerden çıkıp debelik vâki' olur ve bazı yiyici ve içkici mizaclı kişiler olur kim vâfir muradlarıncı ziyâde karınlarını doldurmasına ceht ederler sonradan istifrağ ederler. Onun gibi mizaclıların âkibetleri gayet yaramaz olur. Tür-lü türlü garib ve habis marazlara mübtelâ olmalarına sebep olur ve çünkü istifrağın nâ-ma'kul vechile vâki' olduğundan bu denli fesadâta ve zararlaraya sebep olduğundan sonra lâzım oldu ki istifrağın tedbirinde dikkat edip mümkün oldukça tafsiliyle beyân etmesine şürû' edelim. Vallahu a'lemu bi's-sevâb.

[32-a] Altıncı Fasil

İstifrağ etmenin yılın kangı mevsiminde etmesi evlâdır ve kangı mizaca münasibdir ve kaç kere eylemek câizdir, onun beyânındadır.

Ma'lum ola ki yaz günlerinde insanın ahlâtı eriyip yumuşaklık üzerine olur ve soğuk günlerde havanın soğukluğuyla bedende olan ahlât kuru ve yelimsik olmasına sebep olur ve gövdenin damarları ve sinirleri ve ahlât çıkacak yollarını ve damarlar soğuk sebebinden onları çekip çıkartmasına murad edindiğimiz vakitte haylice güç ve zahmet çekilir. Bu cihetden bu eyyâmda istifrağ etmeğe murad edinen iken muradca vâki' olmaz. Tabiata etmesinden haylice zor ve zahmet çekilir. Zira kim çıkartmağa murad olunan ahlât yelimsik ve donmuş olduğu ecilden bedende yapışı kalır. Taşraya çıkmağa kolaysız olur. Meğer ziyâde zor ve zahmet ile istifrağ oluna ve zor ve zahmet ziyâde olmağın zararlarını beyân eyledik kim nihayetdedir. [32-b] Bu cihetden kış ve soğuk günlerde istifrağ etmeden ziyâde sakınmak gerek. Amma yazın ve ıssı günlerde bedeninin ahlâtı havada olan ıssılığın sebebiyle yumuşayıp erimiştir ve gövdenin sinirleri ve damarları gevşenip ve yumuşanıp açılmışdır. Onun gibi de bedende olan ahlâtı çıkarıp def' etmesine murad edindiğimizde kolaylık ile ve âsânlıkla olur. Çı-karmasında güç ve zor ve zahmet çekilmez ve mizacında safra gâlib olan kişinin bu eyyâmda istifrağ etmesi münasibdir. Zira kim bu eyyâmda safrânın artması ve çoğalması ve hareket etmesi mevsimidir ve kolaylığıyla çıkması olduğundan sonra çıkar-masının faidesi çokdur. Hususen eğer kim bu ıssı günlerde kendi mizacı götürdüğü hadden aşırıca yiyip imtilâ' vâki' olmuş ise ve külliyyen her ayda iki kere istifrağ etmek gayet de faidesi çokdur ve bu iki kere dediğimizizin aslı budur ki, meselâ bugün bir kere tamam istifrağ olanına, [33-a] yârendesi bir defa dahi ola. Zira kim ol evvel defa da olan istifrağda çıkması lâzım olan hâşâ ahlât ve fazalât cemî'i bir uğurdan tamam

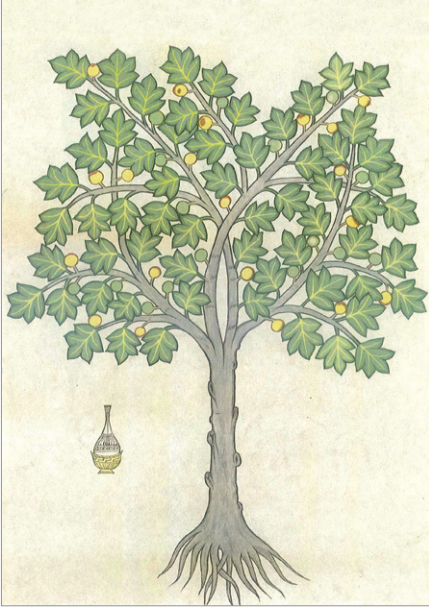
çıkması kâbil değil elbet mideye ve azâya bir mikdarı yapışıp ve bulaşıp kalsa gerek. Amma tekrar yârendesinde istifrağ olundukda ol ahlât kim tut ki istifrağla bedenin etrafından derilip değşirilip midede buluşup kalanlar şimdiki istifrağda hâzır olunup çıkmaları âsânlık ile ve kolaylıkla mide tamam temiz, pâk olup ayırılinsa gerek. Balgamdan ve safrâdan ve cemî' içinde muhtebis olup sinmiş olan fazalâtndan ve bu tertib üzerine olan istifrağın faideleri tamam duyulup müşâhede olunsa gerek. Ve başa vâki' olan ağrılığ ve semeleği giderir ve gövdenin cemî' duyuluşlarını kuvvetlendirir ve cümle beden yenilik üzere olur. Hususen mideye lâzım olan kuvvet ve hararet yemeği sindirip [33-b] tamam hazm etmede nihayetde kuvvet bulur ve yenilen yemek iştiyhâyla olur ve ekser-i imtilâ'dan vâki' olan marazları savar gider. Orayı bir müşhil şerbet içmekden faidesi artıktır ve gözlere bile hayli faidesi dokunur. Nuruna şeffaf ve kuvvet gelir ve cilâ verip çok faidesi duyulur ve onlarda vâki' ola[n] zahmetlerin ırku'n-nisâ demeklen meşhur olan maraz ve yan başı ağrısında hâşâ ayak zahmetlerinde -kim nıkrisdir- bu tertib üzere olan istifrağa mutad olup öğrenmiş olan bunun gibi marazlardan emin olur. Bu şartla kim zikrettiğimiz vechile ayda iki kereden artık olmaya ve bu zikrettiğimiz dâim muayyen ve mukarrer günde etmekle lâzım değil. Zira kim tabiat ona öğretir, mukarrer kanun kalır. Her vakitte gene ol âdet olunan günlerde olunmak istese gerek. Bu cihetden mukarrer gün olup lâ ale't-tayin olmak gerek. Hemen ayda [34-a] dediğimiz tarik üzere iki kere olup birbirini ardınca.

Yedinci Fasil

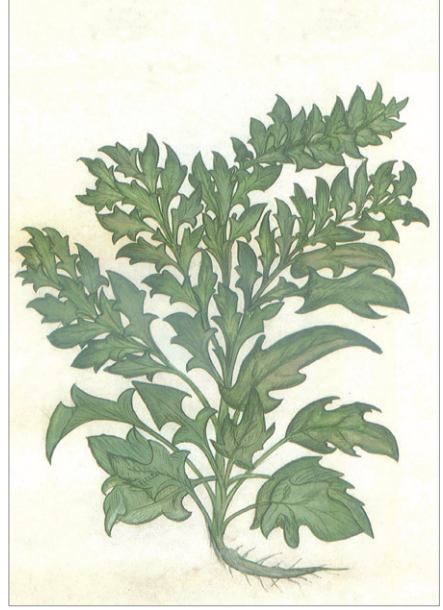
İstifrağ etmek isteyen hususen eğer kim etmesinde fi'l-cümle güç ve zahmet çekerse kolaylıkla ve âsânlıkla olması ve istifrağ edip tamam olduğundan akabince lâzım olan tedbir beyânındadır.

Ma'lum ola kim istifrağ etmek lâzım gelirse veyahud murad edip yukarıda denilen vech üzerine kolaylıqlan ve âsânlıqlan olmasına kim tabiat istifrağ etmesinde güç görüp zahmet ve meşakkatle olmasa gerektir ki bunun gibi istifrağ etmezden öğürdücü yemekler kim gönül bulandırır yağlılar ve semiz etler ve tatlılar ve çorbalardan erişte, şa'riye ve bulamaç ve cemî' un aşlarından yiyip tamam yenildikten sonra ve turp ve pırasa çiğle iken veyahud bunların birisini kaynadıp eriyince pişe, sonradan süzüle, suyu içile veyahud onun cüllâbı ballan içile ve tatlı şarab ve şıra ve bâdem şirasını içip veyahud [34-b] bâdem kendisini ballan veya sükkerlen yene ve ekmeğin yağlısı yene ve yemişlerden kavun ve karpuz ve hıyar gibi hususen tatlı ilen yenecek ve şarabı çok içmek zira kim az içilince tabiatın söküldüsüdür tekrar taşraya reddetmesine koyuvermez, kendine çekip tîz sindirir ve hoşafalarda tatlı olanlara hususen incirden ve tatlı erikden ve üzümnden ve kayısıdan olanların suyundan azıcık içip yemekle bile veyahud yemekden sonra hususen ılıcak iken içilirse gönlü bulandırıp is-

tifrağ etdirir ve istifrağ etmek murad olundukda çok yemek yenip amma ziyâde çiğnemesi câiz değildir. Zira kim yenilen yemek ziyâde çiğnemiş olunca yumuşamış olup eridikden ötürü mide üzerine döner ve hazm etmesi kolay olduğundan ötürü sindirmesine çalışır. Taşraya reddolmasına koyuvermez. Amma tamam oldu. Çiğnemiş ve erimiş olmayınca mide sindirmesine kabiliyet olmadığından eriyip hazm etmesinde âciz olduğundan onu zabt edip saklamasına [35-a] mukayyed olmaz. Ve kusdurucu nesne yenilip veyahud içilince mide bulandığında onu tiz reddedip kusması kolaylıkla ve âsânlıkla olur. İstifrağ etmede güç ve zor çekip zarar görmez ve amma ekşi nesnelere hususen limon ekşisi ve nardeng ekşisi bunun gibilerden veyahud bunlardan hâsıl olan şeylerden yalnız yenince yani kim onlar ile yenile. Tatlı ve yağlı yemekler yenmeye. Bunun gibiler yendikde mideyi sıkıp değşirip bir araya getirip mideyi berkiştirirler. İçinde olanı reddetmesine koyuvermez. Acı ve kekre olan zeytin gibi mideyi bozar ve sıklet verir ve tuzlular dahi mideyi tuzluluğuyla sıkışdırır ve berkiştirir. Bunun gibiler yendikden [sonra] istifrağ etmeğe teveccüh olmamak gerek. Meğer kim bu zikrolanlar yendikde bilesince onlara uymaz ve benzemez. Yemeklerine tathıl ve yağlılar yemekden cem' edip bir oynadabilir. Bunun gibi de mide içinde birbiriyle karışıp birbirine benzemeyip karıştığında tabiat onların cümlesinden nefret edip ikrâh ettiğiinden taşraya reddetmesine çalışır. İstifrağ olunması kolaylık ile [35-b] olur ve istifrağ edip tamam olduğundan sonra akabinde elini ve yüzünü gül suyuyla karışmış olan sirkeyle yuyalar ve ağza mazmaza ve gargara edeler. Tamam, pâk olunca ve istifrağlan gelen ahlâtın buharların tamam tadı ve kokusu gidince ve istifrağ edip tamam olduğundan sonra ardınca su içmek veyahud yemek yemek olmaz. Zira kim istifrağ etmeden mide bulanıp za'f bulmuşdur. Zira kim istifrağ etmek eylediği teveccüh âdetine muhalif olmağın teşvişden ve ıztırabdan hâli olmaz. Ve istifrağ eylediği vakitte çıkan ahlâtdan bakıyyecik kalır kim tamam ayırılanmışdır. Ol ahlâtın buharları dahi hareket etmededir ve eğer kim bu hareketde iken üzerine dahi gayrı taam gelicek ağırlık basar, mide zebûn olur. Bu cihetden istifrağ edip bir-iki saatden sonra mideyi hâli tutmak gerek. Tâ kim kendüye gele ve yerleşe. Ondan sonra elmadan sıkılan sudan hâsıl olan şerbet bir mikdar sakızlan içmek gerek veyahud gülbeşeker bir mikdar sıkırlar, [36-a] buluşdurup yemek gerek ve sufûf-ı mastaki kim beş dirhem sakızı döğüp elendikden sonra otuz dirhem döğülmüş şekerlen karışdıralar. Cümleden beş-altı dirhem denli isti'mâl oluna. Amma eğer ki mide bir mikdar kızdırmasına muhtac olıcak ve taam sindirip hazm etmesi ve kendüye kuvvet gelip davranmak maslahat için ve hem yüreğe kuvvet vermek ve dimağa ve göz nuruna kuvvet verip ziyâde etmek için velhâsıl istifrağdan vâki' olacak zararlarını tamam ıslâh etmek murad olundukda bir mikdar üdla ve miskle ve anberle pişen cevârişden bir mikdar isti'mâl etmek lâzımdır veyahud nuşdarı demekle ma'rûf olan

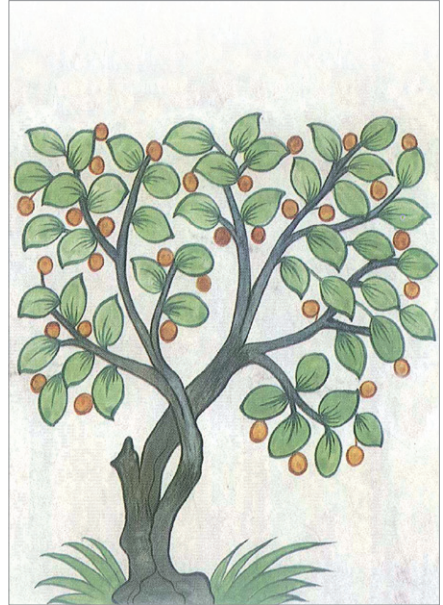
İncir ağacı (*Ficus carica*)

İsfenah (*Spinacia oleracea*)

Kına (*Lawsonia inermis*)

Karanfil (*Eugenia caryophyllata*)

macundan bir mikdar isti'mâl oluna veyahud ağaç kavunu kabuğundan pişen cevârişden bir mikdar isti'mâl oluna ve bu zikrolan cevârişin nüshalarını bir bir tafsil edelim. Cevâriş-i misk nüshası budur kim misk bir miskal, cevz-i bevâ, kakule, karanfil, zencebil, dâr-ı fülful bunların her birinden beşer dirhem, darçın on dirhem, üd-ı hindi-i kameri on dirhem, zaferan [36-b] iki dirhem, lü'lü dört dirhem, yakut-ı rummânî üç dirhem, mastaki iki dirhem, bu cümleyi döğüp un gibi elekden geçirdikten sonra amma lü'lü ve yakutu döğülüp elekden geçtikten sonra tekrar sumaki mermer üstüne sulaya edip gayet de ezilinceye dek zira kim taş kısmı olan edviyeler nihayetde ezilip eriyip yumuşamayınca faidesi duyulmaz. Zira kim taş kısmı olup berklığı ve katılığı cihetinden mideye vardıkda hazm olup sinip mideye geçip te'sir edemez. Kim ondan murad olan faidesi duyula. Amma tamam eriyip mahv olıcak katılığı ve berklığı kalmaz. Murad üzere mideye ve yüreğe siner gider. Bu zikrolan edviyeleri tekrar cümlesi birer birer döğülüp ayrı ayrı elendikten sonra her birini ayrı ayrı tekrar tartılıp görüle, denilen mikdarınca ola. Cümlesi birbirine karışdırıp ince elekten geçirip birbiriyle alışıp tamam karışmak için ve cümlesini bir yerden tutup cümlesinin ağırınca bal kıvama gelip sâfi olduğundan sonra eğer macun [37-a] etmeği murad olunursa zikrolan edviyelerin üç ol kadar ağırınca ballan karışdırıp macun ola. Amma cevâriş etmek tarikiyle isti'mâli murad olunursa sâfi şekeri tamam kıvama getirdikten sonra altı edviye mikdarınca şekerle pişe veyahud sekiz mikdarınca şekerle pişe ve cevâriş oldukda şeker çok komağın aslı budur ki şeker az olunca edviye şekerle alışıp cevâriş olamaz. Kıvamı bozulur ve cevâriş tarikiyle etmekden murad olunan budur ki lezzeti artık olur. Bu vechile yenmesinden artacak hazz olunur kadarı olur ve cem'i terkiblere bu zikrolunan tariki pişmesinde riayet olunup gözlenmek gerek ve bu zikrolan cevârişin faideleri budur ki mideye kuvvet verir ve yellenip şişmesini dağıtır ve taami sindirmesine kuvvet verir ve yüreğe ârız olan hafakan zahmetini sâkin edip giderir ve süddeleri dağıtır ve dimağa ve göz nuruna kuvvet verir ve hâşâ bevâsir zahmetine çok faidesi dokunur ve midenin balgamları ve yaşlıklarını kurutur ve ağzın nefesi, [37-b] kokusu gayetlen iyi olur ve dişlere kuvvet verip berkiştirir ve ağaç kavununun dış kabuğundan beş cevâriş nüshası budur ve yukarı cevârişde zikrolunan faideler onda dahi bulunur. Amma yüreğe kuvvet vermesi ve midede ve bağırsaklarda hâsil olan yelleri dağıtması artıktır. Hususen kulunç zahmetine faidesi çokdur ve eczası budur. Ağaç kavununun dış kabuğu kelekde kurumuş olduğundan sonra ve rengi tamam sarılığa mâil olan otuz dirhem; karanfil, cevz-i bevâ, fülful, dâr-ı fülful, darçın, gülнар, zencebil her birinden bir buçuk dirhem, misk-i hâlis bir buçuk dirhem zikrolunan tarik üzerine macun ola veyahud cevâriş ve nuşdarı terkihi budur ki verd-i ahmer altı dirhem, sa'd beş dirhem, karanfil ve mastaki ve sünbül ve âsârün her birinden üçer dirhem; karha, zerneb, zaferan, besbâse, kakule, hal,

cevz-i bevvâ her birinden ikişer dirhem cümle bu zikrolan edviye denilen tarîk üzere döğülüp elekden geçse. Sonradan sağ olan yeni ayırtılmış [38-a] emlecden yüz kırk dirhem alına, yedi ol kadar su içinde kaynatalar, muhkem eriyip pişince tâ ki suyun üç bahşından bir bahşı kala. Ondan süzüle, suyu sıkıla. Tekrar ol suyu kaynatıp içine üç yüz dirhem şeker-peniri konula, böyle kaynaya ve kaynadıkda ateşi çok etmemek gerek. Tâ kıvama gelince kaynaya. Bir mikdar soğudukdan sonra zikrolan döğülmüş edviyeyi içine karışdıralar. Söğüd ağacından olan kürek ile hâcet vaktinde hususen yemek yendikten sonra veyahud denilen istifrağ akabinde yenilince çok faidesi dokunur. Belki miskal denli isti'mâl oluna. Bu zikrolan edviyeler ihtiyar olunduğu sebebi budur ki mümkün oldukça kuvvetli edviyelerdir ve âdemin mizacına uymaz ve münasebeti olmayanları isti'mâl etmek bir vakitte câiz değil. Amma bu zikrolunan edviyeler âdemin mizacına uyar ve benzer edviyelerdir. Tabiatla alışıp onlardan hazzedip faide bulur. Hususen fi'l-cümle mizacın bir inkisârı vâki' olunca zikrolunan istifrağdan sonra [38-b] vâki' olunca haylice faideleri dokunur. Hususen dişlerin sağlığını hâli üzerine mukarrer olmasına sebep olur. Vallahu a'lemu bi's-sevâb. Ve istifrağ akabinde hareket eylemek câiz değil. Huzur edip rahat olmak gerek tâ ki istifrağ etmede çekilen zahmet ve mide bulduğu za'f geçip kuvvetlenip yerine gele ve latif kokulu nesnelere koklamak tabiatı ve ruha kuvvet verdiği cihetden koklamak gerek ve eyeğilerin uçlarının altını ovmak gerek. Zira kim istifrağda çekilen zor sebepten gerilip oynamışdır. Ovmağla yumuşayıp yerine gelir ve hamama girmeğın dahi faidesi vardır. İstifrağdan sonra faidesi çokdur. Amma içinde eğlenip çok durmak olmaz. Zira kim istifrağ etmekten mide boşanıp fi'l-cümle za'f bulmuşdur. Hamam dahi ıssılığıyla ahlâtı ve ervâhı eritir. Bu cihetden istifrağ akabinde içinde çok durup eğlenmek câiz değildir. Zira kim hayli za'f vermesine sebep olur.

[39-a] Sekizinci Fasıll

Kabız olmağın tabiat üzerine zararını ve tabiat yumuşaklık üzerine olmağın lâzım olan tedbiri beyânındadır.

Ma'lum ola kim tabiat kabız üzerine olup bağırsaklar içinde habs olan hâşâ fazalâtın ve yellerin buharlarını dâim dimağâ çıkıp türlü türlü fesadlara ve marazlara sebep olur, sar'a gibi ve akıl teşevvüslüğü gibi ve nefsin râyihası harab olup kokmasına sebep olur ve nâzileye dahi sebep olur ve ol buharlar çıkıp dişlere dokununca etlerini ve sinirlerini ıslatmasıyla gevşetip ve yumuşatır. Irgalanmasına ve kımıldamasına sebep ve fesad ile ve kokmasıyla dişlerin çürümesine ve oynamasına sebep olur. Bu cihetden muttasıl tabiatı yumuşaklık üzerine olup yani kim yenen taam hazm olup ondan zâid kalan fazalâtı ayırtlanıp çıkması lâzımdır. Hususen bâri günde bir kere lînet olup en az bile olmasına ceht edip mukayyed olmak gerek ve bir günden artık geçip

kabız olunca [39-b] ekser mizaclarda onun gibi olana kabız olmuş derler. Kabız olmadan vâki' olan hastalıklar hod nihayeti yokdur. Hususen -Allah ırak eylesin- kulunc zahmeti gibi vâki' olur. Zira kim bağırsaklar içinde olan hâşâ fazalât eğlenmekle orada fazalât ve yellere içinde tutulup ıssılığıyla kuruyup katı olup berkişmesine sebep olur ve orada kuruyup berkişince kaskatı olur. Çıkması ve def' etmesinden tabiat âciz olup çıkaramaz ve onda eğlenip durmağla fazalât şişip çürüse gerek. Şişmesinden olduğu yerde sığışmaz olur. Bağırsakları gerip çekilse gerek ve ziyâde şişip gerilmesi olunca bağırsakları -neüzü billah- yarmak ve çatlamak gösterir. Ziyâde ağrı ve sancı kulunc zahmetinde bu cihetden olıcak sebebi budur ve ziyâde sâim olup açlığa katlanmak kabıza sebep olur. Zira kim mideye yemek inmeyecek, içinde hâsıl olan nesneyi koyuvermez ve iştihâ ve harareti kimıldanınca taşradan taze taam yenmeyeince [40-a] içinde bulunan fazalâtın üzerine döner. Tekrar zarureten onları hazm edip maslahatına sarf etmeğe ve bağırsaklara def', eski yemeğin hâşâ fazalâtını tekrar çeker ve mide mesârika demekle meşhur bağırsaklara oluşuk damarların vâsıtasıyla tekrar semirip hâşâ gıda edinse onun gibiden hâsıl olan gıdanın zararları ma'lumdur ve bağırsakların içinde ondan kalan fazalâtın kuruması ve berkişmesine sebep olur. Ondandır vâki' olan zararlar ma'lumdur. Bu cihetden bu hususda lâzım olan tedbirini tafsiyle beyân edelim inşâallahu teâlâ.

Dokuzuncu Fasıll

Tabiat müdâm lînet ve yumuşaklık üzerine olmasına lâzım olan tedbirini yemek hususunda ve gayrısında kim kabız olmasına yetişip alınmaya, onun beyânındadır.

Ma'lum ola kim gıdaların fi'l-cümle hadd-i zâtında ıssılığa ve kuruluğa mâil olan yemekler tuzlular ve ekşiler olan [40-b] yemekler cümlesi tabiatı kabız üzere olmasına sebep olurlar ve hususen pişmeleri çorba tarikiyle olmayıp kebab ve kuruma ve kalyalar her kangı türlü yemek kısmından olursa bu vechile pişdiğinde sululuğu olduğu cihetden mideye varıp hazm olunduklarından midenin harareti onlarda olan fi'l-cümle yaşlığı kendisine çekip gıda edinmek maslahatı için ve zâid sululuğu yokdur. Kim hazm olundukda fazlası olup kendüye lâzım olandan artıp bağırsaklara def' olunup yaşlığıyla bağırsakları ıslata ve yumuşata. Bağırsaklar dahi olunca yaşlığını kendüde olan ıssılığıyla kendisine çekip kurutsa gerek. Öyle lâzım gelir. Kim bu zikrolan makûle taamlardan yenecek tabiat kuruluk ve kabız olması lâzım gelir. Ve cemî'i ıssı otlar -kim aşlara karıştırması âdet olunmuşdur- biber ve karanfil ve zencebil ve darçın ve kakule bunların cemî'isi ıssılığa ve kuruluğa mâil olan nesnelere. [41-a] Taamla karışmasında tabiatı kabıza ve kuruluğa mâil olmasına sebep olurlar. Bir takdir kim mideye kuvvet verip yarımcası düşer. Yemeği sindirip hazm etmesine ve bu cihetden bunun gibi ıssı otları aşlara ziyâde çok câiz olmaz. Meğer kim yenen taam

aslında soğukluğa ve yaşlığa mâil olup galiz ola. Geyik etleri ve buzağı ve sığır etlerinden vâki' olan yemekler ve balık aşları gibi onun gibiler de bu zikrolan ıssı otları ne denli artık olup böyle pişip karışınca faidesi ziyâde olur. Hususen kış ve soğuk eyyâmında kim havanın soğukluğuyla insanın harareti bir mikdar sinip basılmışdır. Onun gibi ıssı nesnelere hazzedip kuvvet bulur. Amma ıssı günlerde onlardan bir mikdar çekilmek lâzımdır. Hususen kim havanın ıssılığının kurutmasıyla tabiatı kabız ve kuruluk üzerine olmasına sebep olur ve ziyâde hareket çok etmek ol dahi tabiatı kabız üzerine olması sebep olur ve hamama çok girmek [41-b] hususen içinde çok eğlenince tabiatı kabız üzerine olmasına sebep olur ve uykusuz olmak dahi iktizâ sebep olur. Bu cihetden bunun gibilerden ihtiyat edip mümkün oldukça sakınıp kim kabızın fesadına alınmaya. Amma çorbalar tarikiyle olan yemekler hususen tatlılar makûlesi ve yağlılar olunca tabiatı lînet üzerine olmasına sebep olur. Hususen ıspanakla ve pazıyla ve kabakla pişen çorbalar ve un aşları dahi tabiatı yumuşak tutar ve hoşaf lar kısmı incirden ve zerdaliden ve kayısıdan ve tatlı erikden ve kara ve kızıl üzüm den olan hoşaf lar cemî'isi tabiatı lînet verip yumuşaklık üzerine tutar. Amma ayvadan ve kızılıktan ve armuddan olan hoşaf lar tabiatı kuruluk üzerine tutup kabıza sebep olur.

Onuncu Fasl

Tabiat fi'l-cümle kuruyup kabız olmasına teveccüh etdiğinde feth etmesine lâzım olan tariki ve tedbiri beyânındadır.

Ma'lum ola ki mizacda [42-a] peklik ve kuruluk vâki' olup kabız oldukda mümkün oldukça ibtidâ emrinde duyulduğu gibi def' etmesine murâd olundukda zikrolan yumuşaklık ve lînet verir. Çorbalar ve hoşaf lar makûlesi isti'mâl etdirmekle olur. Hususen ılıcak iken içilince lîneti artık olur. Hususen eğer kim bir yağlı semiz tavuğu kaynatıp tamam müherrâ olunca ve kaynadıkda kaynadığı sudan pişmekle az kalmış ola. İlicak iken ol suyu içile. Cemî-i yemeklerden öğürdü içilip akabince murad olunan yemeklerine tabiatı lînet üzere olmasına sebep olup haylice yumuşaklık verir ve eğer kim vâki' olan kuruluk ve kabız ziyâde olup bununla def' olmayıp bundan kuvvetli lînet verici nesneye muhtac olursa bu zikrolan kaynamış tavuk suyu kaynadığı vakitte bile kaynadığında on dirhem asfur tohumundan -kim adı kurtumdur- döğüp şiresini çıkarıp içine bir mikdar tatlı olacak denli şeker katıla. Ondan sonra şireyi kaynayan tavuk suyunda bile kuvvetle [42-b] bir mikdar kaynaya. Ondan sonra bu tavuk suyundan isti'mâl oluna. İlicak iken veyahud besbayec adlı olan devadan on dirhem alıp kabuğunu bıçakla kazıyıp ağarıncaya değin ondan taş havanda döğüle. Yumuşak oluncaya dek ince dülbend bezi içine bağlaya. Bu zikrolan tavuk ilen bile vâfir kaynayıp pişinceye dek denilen vech üzerine isti'mâl olunup içile veyahud şîr-hişk -kim adı menndir- Horasan dağlarında gökden yağar söğüd ağaçlarının üzerine ve-

yahud terencübin kim ol dahi gökden yağar. Şam'da ve Horasan'da ve Polye memleketinde akül adlı ağaçlar üstüne yağar. Bunların her birinden on veya on beş ve yirmi dirhem denli zikrolan tavuk suyunda ezile. Ol su isti'mâl oluna veyahud bu zikrolan edviyelerden zikrolunan mikdar denli olup hoşafların suyunun birisine hususen incir ve tatlı erik ve kayısı ve zerdali ve rezâki ve kızıl üzüm hoşafında karışdırıp ve ol [43-a] hoşafın suyunda şeker yerine benefşe şarabından tatlı edecek denli un ile ılıcak iken isti'mâl oluna. Amma tabiatda olan kuruluk ve peklik artacak olup bu zikrolanlarla feth olmayınca veyahud feth olup amma artacak sürmek murad olunca bu zikrolan hoşafların birisine yedi-sekiz dirhem kadarını sinameki yaprağında bir gün ve bir gece ıslana veyahud bile kaynaya. Ondan sonra süzüle. İlıcak iken isti'mâl oluna veyahud hıyarşenberin içinden yani yalından on veya on beş dirhem denli ezip bu zikrolan hoşaf lar suyunun birisinde ılıcak iken isti'mâl oluna ve habb-ı Razi adlı hab lar vardır kim sabırdan üç dirhem ve mürr iki dirhem ve zaferan bir dirhem üçünü döğüp ince elekden geçirdikten sonra benefşe şarabıyla yoğrulup hab eyleyeler. Yuvalak gibi olduğundan sonra bir mikdar kurduğundan sonra iki dirhem veya iki buçuk dirhem mikdarınca isti'mâl olunca faidesi [43-b] ziyâde çok olur. Lînet vermesinden gayrı mideye yapışmış olan yelimşik ve galiz ahlâtı ayırtılıp cilâ verir, pâk eder. Yenen ve taam mide içre fâsid olmasından ve çürüyüp yaramaz olmasından saklar ve hava bozulup ve [koku] olduğunda taun eyyâmı gibi onları isti'mâl etmesinin hayli faidesi vardır. Ahlâtı çürümeden ve fâsid olmadan saklar. Hatta kim ölünün karnını yarıp zikrolan hab ların edviyesiyle karnını doldursalar kat'â kokmak ve çürümek vâki' olmaz ve taun eyyâmında onları isti'mâl edip gayet mübarek ve mücerreb olmuşdur. Kabızın def'ine ondan latîf deva olmaz. Zira kim mizacı incitmez, haylice tabiata lînet verip yumuşaklık üzere tutar. Amma kabız oldukd[a] sinilmeyip bu zikrolan nesnelere zaruret düşünce gayrı kuvvetli ishal ediciler vardır. Kim zikroluna. Amma zaruret nihayetde olmayınca onun gibilerin isti'mâl etmesi câiz değil ve nüsahtları budur. Cevârişi kurtum kim ishali kuvvetlidir ve hem dahi te'siri [44-a] tîzdir ve hem tadı hoşça olup yemesinde incinmek olmaz ve bir vechi budur. Sakamunya on dirhem, amma gayetlen iyisini bulmak gerek ve alâmetleri budur. Kim olıcak tîz ezile ve hem rengi şeffaflı ola, âsumânlığa mâil ola ve ıslâh olunmuş ola ve vech-i ıslâhı budur kim gayet a'lâsından bir mikdar alıp ayvanın veyahud ekşi elmanın içini oyup içine koyula ve ayvanın deliğini tekrar ayvanın pâresiyle berkiştireler ve ayvayı külliyyen hamurla kaplayalar, fırın içinde pişireler. Tâ kim üstünde olan ekme tam kızıp pişince ve ondan sonra soğutup açalar. Ayvanın içinde olan sakamunya alına. Tamam soğuk olup dü-gece dura. Ondan sonra havanda döğüp ezile. Amma tamam ziyâde çok ezip döğülmeye. Zira ziyâde döğülüp ezilince kuvveti gider, za'if olur iken ishal eylemez olur. Amma irice kıl elekden geçirip eyleyeler. Bu zikrolan pişmek

Keten (*Linum usitatissimum*)

Laden (*Cistus* sp.)

Leben (*Boswellia carterii*)

Mamiran (*Rannunculus ficaria*)

tarikıyla ıslâh bulup olan zararları giderir ve terbiyet kim ak rengi ola ve içi kovuk ola [44-b] ve uçlarında samg gibi ola ve delikleri olup köklenmiş olmaya. İri iri damarlar kabuğunda gözükmeye, düz ola. Gayet iyisi olan budur. Ondandır otuz dirhem ağarınca alına. Dış kabuğunu kazıyıp ağarınca dek ondan sonra tatlı taze çıkarılmış badem yağı ile buluşturalar. Ondandır döğüle, ince ibrişim elekden geçireler. Tekrar elendikten sonra badem yağıyla ovula. Tâ kim içine sine, yumuşaya ve badem yağıyla ovmasından murad olunan budur kim ziyâde kuruluk verir ve badem yağının yumuşamasıyla terbiyetde olan kuruluk gider, zararı olmaz, ıslâh olur. Ve asfur tohumunun içini kabuğundan çıkarıp ayırtıldıktan sonra içinden otuz dirhem alıp döğüle ve zencebil on beş dirhem, asfur tohumuyla bile döğüle, ince elekden elene ve mastaki kim -sakızdır- yirmi dirhem; arı, pâk toprağı olmayan yunup pâk olduktan sonra ve yunması tariki budur kim murad olan mikdarca ocakda bir pâk kabın içinde tatlı suyla vâfir kaynatarlar. Mastaki suyun içine eriyip ezilse gerek ve içinde [45-a] pişmiş olan abes nesnelere -toprak ve kum gibi- kaynayan suyun içinde ayrılıp çökse gerek ve ondan sonra mastakiyi sovuşup donuncaya dek kim döğülmesi mümkün ola ve döğülür iken ikişer ve üçer damla gül suyundan döğüldüğü havan içinde üstüne tamızralar. Kim döğülmesi kolay ola ve darçını gayet iyisinden kim kokusu güzel ola ve iti ve yavuzluğu ola ve çiğnediğinde tadında itilik ve ıssılık duyula ve tatlılığı dahi ve karafil kim yeni ola, kokusu kuvvetli ola ve taneleri iri olup kuruluğa mâil ola. Her birinden onar dirhem döğülüp ince ibrişim elekden elene ve kakule kabuğundan çıkarıp içinde olan tohumdan on iki dirhem döğüle, ince elekden elene ve ayva rübbünden yani ayvayı döğüp sıkalara ve suyunu alalar, kaynatarlar. Tâ kim kuvveti ola. Pekmez kıvamına gelicek yüz dirhem denli alına ve ayvanın hamiresinden kim ayvayı çiğle rendeden geçire, çiğnemiş ve kıvama gelmiş cüllâblar -kim şekeri gül suyuyla eritip kıvama getirmekle olur- bu zikrolan cüllâbın içinde rendelenmiş ayvayı kaynadıp tâ kim kıvama gele pişse. [45-b] Bu tarikle pişen hamireden zikrolan edviyenin iki ağrı denli kim iki yüz seksen dirhemdir ve zikrolan döğülüp elenmiş edviyeler ola ve ayva suyu ile yoğuralar. Cümleyi ayva hamiresiyle yoğurup alıştırırlar. Muhkem bir biriyle alışıp karışınca dek kim hâcet vaktinde üç dirhem veyahud dört dirhem mizaca göre ve eğer kuvvetli olursa beş dirheme dek isti'mâl oluna. Amma mizac za'if olunca iki dirhem mikdarı kifayet eder veyahud bu zikrolan edviyeleri cevâriş tarikıyla kim yenmesi dahi kolayca olur. Ayva rübbü cevâriş olunca şekerle bile kıvama getirip edviye bile içine karıştırırlar. Âdet üzere cevâriş ola ve ayva hamiresi bile karışması lâzım değildir. Bu zikrolan cevârişin ve macunun faideleri nihayetsiz olup gayetlen mübarek terkidir. Mideye tamam kuvvet verir ve mide içinde ve bağırsaklarda olan galiz ve yelmişik olan balgamları ve safrâları pâk edip ayırtlar ve içinde habs olan yelleri dağıtıp sürer ve kabızı tamam feth eder. Ne kadar [46-a] eskiiyip

berkişmiş ise ve kulunc zahmeti kim bağırsaklarda soğuk yellerden ve galiz ahlâtdan ve hâsâ berk ve kati kabız olmakdan vâki' olur. Allah'ın fazlı, keremiyle inâyet olup def' olur ve su yolunun süddelerin açıp yellerini dağıtır ve cevâriş üd kim ol dahi ishâl edip ve zikrolunan faideler bile onda bulunur ve dimağa yürür ki hayli kuvvet verir. Amma ishali zikrolan cevâriş denli kuvvetli olmayıp ondan eksikdir ve nüshası budur: Hil, zencebil, darçın, seliha, zaferan, fülful, ferencmüşk, zerenbad her birinden beşer dirhem; sa'd, zerneb, sâzecz-i hindî her birinden dörder dirhem; üd-ı hâm yedi dirhem, anber-i hâm bir miskal, lâciverd gayet hâssından ve iyisi oldur kim rengi gayet sâfi, pâk, koyu âsumâna mâil ola ve içinde altın noktacıkları ve damarcıkları ola. Mermerde ezilip nakkaşlar onu ezdikleri tarîk üzere mümkün oldukça beş-on defa ezilip yuna. Tamam ezilip ve eriyip mahv olunca ve mahv olup kızdığından sonra buçuk dirhem denli [46-b] elene. Terbiyet ak ve yeni dört dirhem, hindi tozu bir dirhem bu zikrolan edviyeleri döğüp elendiğinden sonra şekerlen kanun üzere cevâriş ola. Hâcet vaktinde sabahdan aç karnına isti'mâl oluna. Beşer dirhem veyahud altışar dirhem denli tamam faideleri müşâhede olunur. Hususen yürekde olan ruhu fâsîd sevda buharlarından ayırtlayıp pâk ve sâfi eder. Amma mizacda ıssılık yani humma, harareti olup yakîn olursa kim safrâ sebebiyle vâki' olup mizacda kuruluk ve tutuşup yanmak ziyâde vâki' olursa hususen ıssı yaz günlerinde bu zikrolan cevârişden isti'mâl olunması iken câiz olmaz. Meğer kim yangınına ve hummasına sebep olan ahlât balgamın bedende çürüyüp fâsîd olmasıyla ola ve bunları teşhîs etmeğe ve hakikate vâkıf olmağa nabız ve karın ahvâline vâkıf olup görmekte olur. İtimad olan tabib hâlin ma'rifetiyle ve bazı münasib lînet verici kim ıssıdan ahlâtdan ve safrâdan vâki' [47-a] olan hastalıklara kabız bile vâki' olıcak zikredelim inşaallahu teâlâ.

Kurs-ı râvend: Kim cemî'-i hayâtîden sıtma ve hararet vâki' oldukda faidesi çok olup isti'mâl oluna ve süddeleri dalakdan ve ciğerden tefettuh edip dağıtır. Nüshası dahi budur:

Râvend-i çini: Gâyet de iyisi ola kim rengi kesildikde kızılığa mâil ola. Kızılığî gibi on dirhem döğülüp eleyeler. Kırmızı gül yaprağı on dirhem, hindiba tohumu on dirhem, masaklufenderyun -kim elif otu demekle meşhurdur- beş dirhem, sünbül-i hindî dört dirhem, sakamunya -zikrolunan tarikle islâh olunmuş ola- beş dirhem, mastaki beş dirhem. Bu cümle edviyeyi cem' edip bir araya döğülüp elendikten sonra iki ağrı denli gül macunundan sıkılır. Bal ile yoğuralar, alışıp karışınca dek. Hâcet vaktinde isti'mâl oluna.

Veyahud **şarab-ı dinari** demekle meşhur olan şerbet kim eczası budur: Râvend-i çini on dirhem ufak doğrayıp iki yüz dirhem acı marul suyu içine ıslana. Bir gün ve bir gece ve acı marul kökü ol dahi [47-b] ıssı suyla yunup pâk olduğundan sonra bir bu-

çuk vakıyye tatlı suyun içinde ıslana. Bir gün bir gece durup ıslana. Kırmızı gül yirmi dirhem, benefşe kurusu çiçeğinden yirmi dirhem bu zikrolan hindiba kökünü ısladığı suyuyla kaynatar. Tâ kim üç bahşından bir bahşı kala ve içine benefşe çiçeğini ve kırmızı gülü koyalar. Ondan kaynatar. Amma ziyâde çok kaynamaya. Zira kim nâzik çiçekler makülesi olmağın çok kaynamağla kuvveti gider ve kaydandığından sonra cümlesini muhkem sıkıp süzeler, suyu alına ve ol suyun içinde zikrolan ıslanmış râvend-i çîni suyuyla acı marulun suyunu bile katarlar, kaynatar. Bir mikdar râvend-i çîni kaydandığından sonra içine ezip mahv etmek gerek. Sonradan ince bezden süzüle ve süzülükçe el ile ovuşturup ve sıkıp süzmek gerek. Bu süzülen suyun içine iki yüz dirhem ak şekerlen pişirip kıvama getireler. Vakt-i hâcetde üç kaşık veya dört kaşık alına. Ilıcak on kaşık su bile ezile. Sabahdan [48-a] içile, isti'mâl oluna ve bu zikrolan şarabdan ondan lezzetli ve içmesi kolay.

Şîr-hişk elli dirhem, terencübün elli dirhem, besbayec yüz dirhem, besbayeci bir vakıyye sığirdili suyu içinde döğüp ıslana ve ondan sonra kaynatar. Bir vakıyye tatlı suyla tâ kim nısfı kalınca ondan sıkıp süzeler, suyunu alalar ve bu suyun içine terencübini ve şîr-hişki ezeler, tekrar süzüle ve ol süzülen suyun içine kırmızı hâs gülün şarabından yüz dirhem ve benefşe şarabından iki yüz dirhem eyleyeler, kaynatar. Yaş odun üstüne tâ kim kıvama gele. Hâcet vaktinde otuz dirhem alınıp fi'l-cümle ılıcak suyla eritip şerbet eyleyip sabahdan aç karnına isti'mâl oluna. Amma eğer kim tabiat kabız olup bir kişi hadden aşırı olup meselâ dört-beş gün eğlenip kabız olursa hususen eğer kim bağırsaklarda ağrı ve sancı olup kulunc zahmetinde vâki' olduğu gibi onun gibiler de yukarıdan ishal eder, şerbet veya macun isti'mâl eylemesi câiz değildir. Zira kim [48-b] bağırsaklarda tutulan ve berkişen hâşâ fazalât tamam kuruyup katılanmışdır. Aşağıki yol tamam seddolup tutulmuşdur. Bir takdir kim yukarıdan şerbet veyahud ishal eder nesne isti'mâl edip ahlâtı harekete varmağa sebep olup karıştırdığı takdir üzerine aşağıki yollar tutulmuş ve berkişmiş olmağın çıkacak yol bulamaz olur dahi biter midenin ve bağırsakların ağrımayan yerin şişmesine ve gerilmesine sebep olup ağrı ve ıztırab ziyâde olsa gerek ve büyük fesad eyletir. Bu cihetten bunun gibi kabızın ziyâdeliği vâki' olunca ibtidâsında bazı yumuşatıcı hukneler kim bağırsakları yumuşatarlar ve gevşeteler. Tâ kim içinde olan berkişmiş ve katılanmış nesnelere eritip yumuşata. Ondan sonra feth oldukda yukarıdan lâzım şerbetleri isti'mâl oluna, murad üzere.

On Birinci Fasl

Lînet verici ve yumuşatıcı huknelerin etmesinin tariki beyânındadır.

Ma'lum ola kim hukne tarıkıyla olan muâlece gayet emin yani etmesinde [49-a] za-

rar dokunmaktan gayet beridir ve faideleri nihayetdedir. Bâri faidesi olmazsa zararı dahi olmaz ve hukne tarîkıyla olan muâlece kadîmden kuşlardan öğrenilmiştir. Kim kabız olduklarında deniz suyundan vâfir ağzına alıp tekrar kendisi çalakoyun yatıp ve burnun içine burnuyla döker ve dökdüğünden sonra vâfir yutlanır, ondan kabızı feth olur ve huknenin faideleri budur ki bedende olan cümle ahlâtı tahrik edip karıştırmaz. Ancak kuşakdan aşağısı bağırsaklara ve mideye dokunduğu yere yetişir, oraları pâk ayırtlar. Zira kim mideye varıp ondan cümle bedenin damarlarına sinip geçmez. Macun ve şerbet tarîkıyla olan gibi ve bağırsakları yumuşatır ve ıslatır, kuruluğunu ve katılığını ezip ve içinde tutulmuş olan hâşâ fazalât ve galiz balgamları ve yelleri dağıtıp eritir ve süzüp çıkar ve dimağa çıkan fesad verir. Buharları aşağısına çekip men' eder ve belde vâki' olan ağrıları ve sancıları sakın eder ve onlarda vâki' olan [49-b] hususen yan başında ve dizde ve hâşâ ayakda -kim nıkris derler- ve onlarda vâki' olan ağrılar ve sızılar hukneden mübarek, faideli ilâcları yokdur. Zira kim bu kurutan bunun gibi zahmetlerde ishal eder nesnelere isti'mâl edince câizdir ki yukarı gövdede olan ahlâtı depretilip karıştırır, yerinden oynatır. Külliyyen tamam ayırtlanıp bir uğurdan çıkıp ishal olunmaz ve yerinden hod kopmuş ve oynamıştır. Ağrı ve sızı olan yerlere akıp dökülürler ve dökülünce ağrının artmasına ve yavuzluğuna ve hastalığın uzanmasına sebep olur. Bu cihetden hukne tarîkıyla olan ilâcların faidesi artıktır. Hukne olmalı, olunca mide yemekden ve içmekden boş iken etmek gerek. Zira kim mide tok iken ettirince midede olan taamı sinmez sızı aşağısına çeker götürür ve kendinin ameli iken kuvvetli olmasın ve mide tamam boş iken ziyâde aç olduğunda dahi hukne etmesi câiz değil. Zira kim mide ve bağırsaklar aç olmanın huknenin şerbeti içine [50-a] dökülünce kendisine çekip sindirmesine sebep olur ve gâh olur kim bunun gibi de huknenin şerbeti aşağıdan yukarı mide kendisine çeker olur ve çekip aldığında kendüye tadı ve kokusu hoş gelmeyip istikrâh iğrendiğinden reddedip kusar ve bu cihetden lâzımdır ki hukne etmeli olunca yemek âdetçe yenmeyip amma bir mikdar cüz'î gülbeşeker veyahud perverdelerin birisinden beş, on, yirmi dirhem kadar isti'mâl oluna. Tâ kim mide onun üzerine döne, kendisini değışire, bir mikdar sıkıla kim aşağıdan hukne yetişince açık bulunmaya ve hukne eyleyecek vakit ol vakitdir kim havanın itidali ola ve ıssı günlerde sabahın soğukluğunda olması yeğdir ve huknelerin mertebeleri birbirinden yavuz üç mertebedir: Birisi **hukne-i lînet**dir, yani yeyni ve yumuşatıcı. Zira kim ishal edip sürmesi yeynilikle ve yumuşaklıkladır. Güç edip zahmet verip ishal eylemez. Ahlâtı etraftan çekmez. Hemen nefis-i bağırsaklarda birikmiş ve katılanmış [50-b] olan nesnelere söküp ve yumuşatıp yıkar, süzer, giderir ve edviyeleri budur: Pazı bir tutam dögüp suyun sıkalar. Ebegümeci taze yaprağından bir tutam, benefşe yaprağı bir avuç, hatmi kökü on beş dirhem veyahud tohumundan on dirhem, papatya çiçeğı -kim babunecdir- beş

dirhem, etli incir on tane, kızıl üzüm yirmi tane ve tatlı amaskine eriği yirmi tane, se-bistan on beş tane, bunları bir buçuk vakıyye suyun içinde kaynatıp ve hatmi kökü-nü döğüp yasılandığından sonra bile katılıp kaynatarlar. Tâ kim suyun iki bahşı gidip bir bahşı kalınca ondan sıkılıp süzeler. Suyun içine pazıdan sıkılan suyu bile katarlar, tekrar ateş üstüne koyup benefşe çiçeğinden on dirhem katarlar, bir mikdarca kayna-ya. Ondan sıkıp süzeler, içine on beş dirhem hıyarşenberin içinden ayırtılan balın-dan zikrolan suyun içine ezeler. Kevgirden süzüle, ince delikli ola veyahud kıl elekden süzüp geçireler ve bir kaşık bal katarlar ve bir [51-a] dirhem yumuşak tuz ve yirmi dir-hem tatlı badem yağından katarlar. Hâcet vaktinde ısıtıp sabır eyleyecek denli ondan sonra döküneler ve dökündüğü vaktin çalakoyun yatıp tamam dökülünceye dek ve dökündüğünden sonra ayaklarını yukarı kaldırıp çalkandırılar ve mümkün oldukça içinde eğlendireler. Bâri bir saat denli tutalar. Ondan sonra kaza-i hâcet ola ve amel edip işleyinceye dek ve sonradan bir-iki saat denli yemek yenilmeye ve su dahi içil-meye. Hususen soğuk iken zira kim bağırsaklarda büri ve ağrı eder ve **hukne-yi mü-tevessita** nüshası budur kim bu evvel zikrolan huknenin akabince yani zaruret ve hâcet oldukça ol zikrolunan edviyelere dahi kuvvetli ve işleyici edviyeler ola. Meselâ, sinameki yaprağından on dirhem, besbayec on dirhem kabuğunu kazıyıp döğeler ve boy tohumu yedi dirhem, ânîsûn beş dirhem, râziyâne tohumu beş dirhem, durak otu beş dirhem, usfur tohumundan on beş dirhem denli yukarıda [51-b] olan huk-nenin edviyesine bile katıp kaynatarlar ve zikrettiğimiz tarîk üzerine isti' mâl oluna ve eğer kim zarûret vâki' olup bu zikrolan huknelerden kuvvetli edviyelere ihtiyac çeki-lirse **kavî hukne**ye muhtac olur ve edviyesi budur kim zikrolunan denilen tarîk üze-rine kaynatarlar. Amma bilesince. Türbütten dört dirhem, saliyus beş dirhem, betra-saliyun dört dirhem, nahvah dört dirhem, arak-ı sus altı dirhem, sezab dört dirhem, hasek on dirhem bunları sâir edviyelerle kaynatıp süzülüşünden sonra içinde sek-binec beş dirhem, cavşir üç dirhem, macun-ı uskukdan beş dirhem eritip ezeler, son-radan cümle suyu tekrar süzeler ve içine tuz yerine iki dirhem burak ezeler ve papat-ya yağı ve durak otunun yağı her birinden onar dirhem katarlar. İsti' mâl oluna, zikro-lunan tarîk üzerine. Ve kabızın ilâclarının tarîklerini beyân olduğundan sonra tekrar dişlerin kuvvetini saklar ve berkiştirmesine [52-a] sebep olan ovmak tarîkıyla veyahud ayırtılmak tarîkıyla veyahud mazmaza etmekten dişlerin kuvvetini sağlık üzeri-ne bir bir beyân edelim:

On İkinci Fasıll

Dişlerin kuvvetini saklar ve berkiştirir ve öğüttürmesine ve ayırtlayı[p] kurcalanmasına lâzım ve münasib, faideli olup saklar nesnelere beyânındadır.

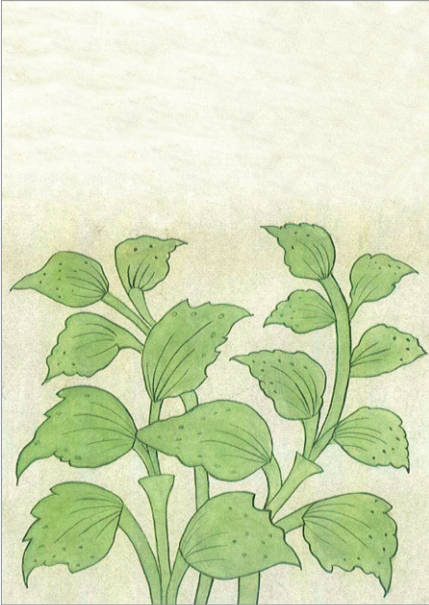
Ma'lum ola kim dişleri ayırtlayıp pâk etmesine ve kurcalamasına münasib nesnelere

Mastaki (*Pistacia lentiscus*)

Mercimek (*Lens esculenta*)

Mürr (*Commiphura myrrha*)

Pazı (*Beta vulgaris*)

oldur kim sıkıştırması ve buruşturup fi'l-cümle acılığı olan nesnelerdir. Meselâ nar ağacından olan veyahud mersinin ağacından veyahud zeytin ve selvi ve çam ve çınar ağaçlarından olan misbaklar veyahud kurcalayıcılar. Bunların gibi gayet münasib olup faidesi dokunur. Zira kim nefis-i dişlerin berkiştirmesine ve sıkıştırmasına sebep olur. Zira kim acılığıyla ağzı buruşturup sıkır ve berkiştirir. Dişleri ve etlerini nâzile inip dökülünce veyahud mideden [52-b] çıkan fâsid buharları kabul etmez olur. Sıkıldığından içine sinip girmez olur. Kuvvetini ve mizacını bozmaz ve gâh gâh nefis-i dişleri uyuyacak vakitlerde gül yağıyla yağlamağın hayli faidesi vardır. Hususen eğer kim bazı yakıcı ve dişleri kızdırır sebep vâki' olunca. Amma hâssa ile dişlerin kuvvetini saklar. Sütleğen kökünü şarablan kaynatıp ve ol şarab ısıcak iken mazmaza edip gâh gâh hakkında bir-iki kere gayetle mücerreb olur. Faidesi nihayetdir. Hatta caizdir kim Bârî Teâlâ fazlıyla bunu âdet eyleyen bir vakitte hiç dişleri ağrımaya. Ve tavşanın başını durduğu gibi fırında yakıp tâ kim kül olunca ve ol külü ilen dişleri muhkem ovmağın faidesi çokdur. Yumuşak ve tuzu bal ilen yoğurup ondan sonra saç üstünde yakıp sovduğundan sonra ince bez içine bir mikdarın koyup ol bezlen dişleri ovmağın ziyâde çok faidesi vardır ve şeb-i yemani yakıp bir mikdar mürr ilen ve sirke ilen karıştırıp gâh gâh onun ile ovalar ve eğer kim [53-a] gâh gâh nâzile inip karşı karşı dişlere değilmesi âdet edilmiş ise inmesinden evvel sağ iken nar kabuğu ve selvi kozalağı ve mersin yaprağı ve nar çiçeği -kim gülнар derler- ve zeytin yaprağını ve akasya ve ûd-ı hindî bunların cümlesinden birer mikdar veyahud birkaçından her kangısı bulunursa bir yerde şarabla veyahud sirkeyle kaynatalar, ondan süzüp ısıcak iken mazmaza edip ağızda eğlendirmesi hayli kuvvet verir ve nâzile dökülüp inmesine mâni olur, inşaallahu teâlâ. Ve bunlardan gayrı müfid ve kuvvet verir nesnelere çokdur. Amma mücerreb olup kolay olanlar bu zikrolunanlardır. Kim dişlerin sağlığını yaradılışında vâki' olan sağ mizacını saklar, amma yaradılışında vâki' olan mizacı bozulup hastalık ve zarar vâki' olduğunda her ne vechile bozulması vâki' olup içinde ve kendi her birine münasib olan ilâcı zikredelim inşaallahu teâlâ.

DÖRDÜNCÜ BÂB

Sekiz fasıldır. Zikrolunan dişin ağrıları [53-b] ve hastalıklarına sebep olan kısımların ve her birinin alâmetini yani vâki' olan sebebin nişânesi kim ne sebepten vâki' olduğun ma'lum olunmağa mümkün ola kim ona göre lâzım olan ilâcını beyân etmektir.

Evvelki Fası

Zikrolan hastalıklara sebep olan tafsilin beyânındadır.

Hususen ağrısı vâki' olduğunda zikrolunmuşdur kim ağrıya olan igiden hâli değil yahud mizacın bozulması olup asıl kendi yaradılışında vâki' olan hâlimden çıkıp yaramazlığa döne veyahud yaradılışında vâki' olan oluşukluğunu ayırıcı nesne vâki' ola. Eğer kim nefs-i dışın asıl yaradılışında vâki' olan mizacı bozulup yaramazlığa dönmüş ise igiden hâli değil yahud bozulmasına sebep olan madde sebebiyle ola, yani bedende zikrolan dört ahlâtın birisi asıl haddinden çıkıp fesad bulmasıyla olur veyahud yel sebebiyle ola yahud verem sebebiyle ola eğer kim hiltın fesadı olup bozulmasına sebep olursa igiden hâli [54-a] değil yahud fesaddan bozulup ağrımaya sebep olan hilt nefs-i dışerde hâsil olmuş ola veyahud başdan nâzile tarîkıyla alıp dışın etlerine ve çevresinde olan sinirlerinde ve dışın kökünde olan sinirlere nâzile dökülüp hastalığına ve fesadına sebep ola bir takdir kim nefs-i dışde fesad olmaya veyahud fesada sebep olan mideden buhar tarîkıyla ve yukarisına çıkıp dışlere dokunduğundan fesadı dokuna eğer kim fesada sebep olan hilt sebebinden olup nâzile tarîkıyla alıp hastalığına sebep olursa onun nâzile ne makûle etdiğin ma'lum edinmek gerek ve ma'lum edinmesine lâzım olduğu kim nâzilenin tamam ahvâlini tafsiliyle zikreyleyim kim ilâcına mübâşeret etmesi kolay ola.

İkinci Fesıl

Nâzilenin sebebini beyân etmektedir.

Ma'lum ola kim nâzile -yani akıcı- yukarı baş cânibinden bedenın aşağısına akar hiltta sebep olan nesneye derler ve bu hiltın akmasına sebep olan oldur kim nefs-i mizacda ıssılık vâki' olur. [54-b] Asıl kendinin yaradılışında vâki' olan mizac nâzi[le]de ıssılık vâki' ola ve kendinin ahlâtını kızdırmasıyla eridip buhar tarîkıyla baş cânibine teveccüh edip çıkara ve yukarisına çıkdıktan sonra tekrar aşağısına teveccüh etmeler gerek. Hamamın buğuları kubbesine çıkıp tekrar aşağısına teveccüh edip damladığı gibi ve yukarıya yani kubbeye buhar çıkdığında ol buhar su olup damlamasına sebep olan oldur kim asıl nefs-i buhar ıssılıkla eriyip buğu olmuş sudur. ıssılığın sebebiyle eriyip tütün gibi olup gayet latif ve yeyni olduğundan yukarisına çıkıp gider ve mademki kızmasına ve ısınmasına sebep olan nesne yakın olunca onun dahi eriyip ve buğu olup yukarisına çıkmaktadır. Amma ol buğu kubbeye yetişip dokununca nefs-i kubbe soğuk olup buharın ıssılığına göre lâzım oldu ki buğu olan nesne kubbenin soğukluğuna dokununca soğuyup fi'l-cümle kendinin kıvamından galiz olur. Tekrar aşağısına damla damla inmesine sebep oldur. Ve insanın [55-a] ahlâtı dahi kızdığında eriyip yukarisına teveccüh edip tekrar aşağıya inip nâzile olduğunun sebebi budur. Ve ahlâtın kızdırmasına ikinci sebep olan nesne oldur kim taşradan bir ısıdıcı ve kızdırıcı nesne vâki' ola. Meselâ güneş gayet ıssılığın kuvveti olduğu eyyâmında bedene dokununca bedende olan ahlâtı kızdırıp eritse gerek veya

hud ıssı olan nesnelere kokununca misk ve zaferan ve soğan ve gül bunların her birisi ziyâde kokununca ıssılığıyla başda olan ahlâtı kızdırıp eridir. Nâzileye sebep olur ve gâh olur kim nâzile dahi soğuk sebebiyle vâki' ola. Meselâ nefis-i başın mizacı soğuk ola ve aşağı bedenden çıkan ahlâtın buharları ve buğuları dimağa yetişince kendinin ıssılığı olmayıp dağıtmasına kâdir olmaya veyahud nefis-i dimağa lâzım olan yemekden midede hazm olup cemî'-i gövdenin azâsının her birisine lâzım olan hissi ulaşıncı dimağa ve başa dahi lâzım olan hissi kendüye varıp yetişip değdiği gibi [55-b] dimağın mizacı soğukluk sebebinden za'f üzerine olup ıssılığı olmaya kim kendüye gerek olan taâmın hakkından gelmeğe ve sindirmesine kâdir olmaya tasarruf etmeğe lâzım gelir kim ol kendüye değin hisse gıdadan fesada varıp zâid ve abes ahlât olup hususen eğer kim mide ziyâde çok yemek verile ziyâde imtilâ' ola. Hususen eğer kim imtilâ' olıcak denli yenen yemekler birbirine muhalif olup onun gibidir. Mideye hayret gelip şaşar kim içinde olan taamların kangısına teveccüh edip hazm etmesine acz bulur ve hazm olmayacak, midede kalırlar, buharları dimâğa çıkar. Hususen eğer kim akabinde uykuya düşenler buharları dahi ziyâde olur, dimâğa çıkar, fazalât olur. Kendi uyumaz ve benzemez olduğundan ötürü ol ahlâtı tabiat kendiden giderip def' etmesine çalışır. Ekser vakitte nâzile tarikiyle def' olunur ve tabiat tamam ol zâid ve abes olan ahlât gâlib olup def' etmeyince bî-huzurluğu ve incinmesi eksik olmaz [56-a] veyahud nâzile sebep olan nesne taşradan dokunan havanın soğukluğu sebebiyle ola. Zira kim soğuk yel -hususen poyraz- dokununca soğukluğuyla dimâğı soğudup incitse gerek ve içinde olan ahlâtı dahi soğuda ve dimâğ soğuduğunda içinde olan ahlâtı hazm edip sindirmesine kâdir olmayıp aciz kalır ve havanın soğukluğuyla dahi dimâğın cemî'-i eczası sıkılır, değiştirilir ve sıkılıp bir araya gelip değiştirilmesiyle içinde olan sıkıldığında elbet aşağıya inip aksa gerek nâzile sebep olur. Hususen eğer kim o soğuk yelin dokunmasından evvel bir sebep vâki' olmuş ola. Kim dimâğın içinde olan ahlât eriyip yumuşamasına sebep olmuş ola. Hamama girmek gibi. Zira kim hamam ıssılığıyla dimâğın içinde olan ahlâtı eridip yumuşatmasına sebep olur ve damarlar genişlik bulur. Sonradan eğer kim soğuk dokunup dimâğı sıkıştırıp değiştiren elbet sıkıştırmasıyla dimâğ içinde olan ol hamamın ıssılığıyla eriyen ahlât sıkılınca [56-b] aşağısına inip aksa gerek. Nâzileye sebep olur ve ziyâde hareket eylemeğin nâzile tahrik etmeğe sebep olur. Zira kim ziyâde hareketden elbet hararet gelir. Hararet hod ahlâtın erimesine sebep olur ve kıvılcınlı hareket etmesi dahi ahlâtın aşağısına inip akmağa sebep olur. Ziyâde gazaba gelmek nâzileye sebep olur ve ziyâde fikir ve vehim etmek ve bunun gibi her nesne kim mizacı asıl haddinden çıkarır ziyâde aşırı kızmasına sebep olan nesnelere cemî'isi nâzileye sebep olur.

Üçüncü Fasıll

Nâzileye sebep olan havanın cihetinden olan sebebi beyânındadır.

Ma'lum ola kim soğuk yeller esince -hususen poyraz gibi- nâzilenin inmesine sebep olur. Hususen eğer kim lodos yelleri evvel esmiş ola. Zira kim poyraz yelinin tabiatı soğuktur ve hem kurudur, soğukluğuyla dimâğî sıkır ve kuruluşuyla değıştirir, bir araya getirir. Dimâğa hod sıkılıp değıştirilince içinde olan ahlât sıkılıp aşığıya akar ve lodosuyla evvel esmeğın dimâğî ahlâttan dolmasına [57-a] sebep olmuştur. Zira kim tabiatı ıssı ve yaşıdır. Issılığıyla dimâğda olan ahlâtı eridip akmasına sebep olur ve yaşığıyla ısladıp dimâğî yumuşadır ve içinde olan yumuşakla inmesi kolay olur. Hususen eğer kim akabince soğuk hava esip poyraz gibi kim sıkışdırmasıyla ve değıştirmesiyle içinde olanı akdırıp inmesine sebep olur ve yaz günlerde poyrazlar esip ve yağmur olmayıp sonradan güz faslında çok yağmurlar yağınca ve lodos yeli ziyâde esmiş ola elbet onun ardınca gelen kışın nâzileleri çok olup lâzım gelir ve nâzileden çok muhalif emrâzlar hâsıl olur. Hunnâk gibi, kim boğazda olur. Güya kim âdemi boğaz ve dilcik gibi ve zâtü'ri'e -kim göğüsde olan akciğerde verem olmaktadır- ve zâtü'l-cenb -kim iliklerin iç yüzünde olan perdelerde verem olmaktadır- ve öksürük ve sill -zahmeti akciğerde yara olmaktadır- eğer ki nâzileye sebep olan hılt ıssı olursa ve ishal ve mide ağrısı ve kulunc ve nıkris ve cu'l-i kelb bunlardan dahi çok habîs [57-b] emrâzlara sebep olur. Bu cihetten nâzile vâki' olmasına ziyâde sakınıp ihtiyat etmek gerek.

Dördüncü Fasıll

Nâzileye sebep olan ahlâtın vâki' olduğunda her birisinin hakikatine vâkıf olup ne sebepten olmuştur, alâmeti ve nişânesi beyânındadır.

Kim ma'lum olduğundan sonra ilâcin etmesine kolay ola. Malum ola kim nâzileye sebep olan ıssı hılt olup safra ve kan gibi. Elbet eğer başın dışına nâzile inip zükâm tarikiyle buruna ve göze ve yüze inmiş ise yalnız safra sebebiyle olursa oraların rengi sararıp kızarması zaferân rengine mâyil ise gerek ve burun dütülemesi ve geçişi mesini artacak ola ve burundan akan nesnenin ıssılığı ve uğradığı yeri yakıp haşlaması ziyâde ola ve kıvamı ziyâde soğuk ola ve ıssılığı ve soğuklatması ola ve oraların üstüne eliyle yapışınca ıssılığı duyula ve ıssı nesne dokundurunca incine ve eğer kim inen nâzile iç yüz yani ağız ve boğaz cânibine teveccüh edip akarsa elbet [58-a] akar nesne boğaz ağrısıncı boğazı yakıp incitse gerek ve uğradığı vakitte yavuzluğuyla uğraya ve geçişmekle ola ve bu ağızdan çıkan nefsi-yalın ıssı olup yaka yaka çıka ve haşa tükürüğü bile sarılıkla mâyil ola amma nâzileye sebep olan kan sebebiyle ise rengi kan reğinde olup kızılığa mâyil ola ve nefesi alıp vermede zahmet çekile, horul-

daması ola ve eğer gözde ve yüzde ve burun cânibine teveccüh edip inerse zükâm tarîkıyla kıvamı kavî ola ve oraların inlemesi ola ve soğukladıp haşlaması ziyâde olmaya. Amma eğer kim nâzileye sebep olan hılt soğuk olup balgam gibi burundan akan nesnenin soğukluğu duyula ve koyu galîz ola ve elinin gerilmesi ola ve burnun tutgunluğu ziyâde ola ve burundan ve ağızdan akan nesnenin boz olup aklığa mâyil ola ve horuldaması dahi ola ve olduğu yerde itiliği ve ıssılığı duyulmaya ve yüzün ve benzin kızarması olmaya, aklığa mâyil ola ve başın ağırlığı ziyâde ola ve ıssı nesnelere kokununca haz edip [58-b] huzur eder.

Beşinci Fasl

Nâzilenin ilâcları beyânındadır. Her kangı sebebden ve vâki' olduğunda ilâcın tarîkına ihmal etmeyip dikkat eyleyecek mahaldir. Vâki' olup kim alâmetlerinden ma'lum olup hakikatine vâkıf olduğundan sonra her birisine münasib olan ilâcın ve perhiz eyleyecek nesnelere beyânındadır.

Ma'lum ola kim külliyyen nâzilenin ilâcları dört nesneye müteallikdir:

Evvelkisi budur ki, nâzile olmasına sebep olan nesnelere sakınalar. Kim zikrolunmuşdur ve dişlerin sağlığını sıkmasına lâzım olanı beyân eylediğimiz yukarıdaki fassılarda anılmışdır, onda görüle. Ve nâzile ilâcına lâzım olan ikinci tarîk budur kim ol zâyid olan hılt kim nâzile olup akmasına sebep olmuşdur. Eğer kim cüz'î sebep olursa iken çok ilâc etmesine düşünmek câiz değildir. Yalnız acıkıp yemek yemekle def' olur gider. Zira kim yemek yemekle ve su içmekle midenin harareti ve kuvveti içinde olan nesnenin üzerine [59-a] dönmesi lâzım gelir. Zira kim elbet yemek ve içmek isterse gerek ve verilmeyince içinde olanı hazm etmesine çalışır ve taşradan kendüye yük olup gayrı yemek gelmeyince içinde hâzır olanın hakkından gelebilir. Amma eğer kim nâzileye sebep olan ziyâde olup kim tabiat mağlub olup kendü kendüden savıp def' etmesine kâdir olmayınca onun gibidi[r], lâzım gelir kim tabiata yardım edip nâzileye sebep olan nesneyi ayırtlayıp gidermesine münasib olan ilâclarla. Meselâ eğer kim nâzileye sebep olan hılt ıssı olup kan ve safra gibi tamam zikrolunan alâmetlerini tatbik edip hakikatine vâkıf olduktan sonra eğer kan sebebiyle olmuş olursa fi'l-hâl kan aldırarak gerek kim tabiat lînet üzerine olup kabz olmaz ise amma eğer kim tabiatda fi'l-cümle kabz olursa evvel emirde kabzı fethedip lînet verici nesnelere isti'mâl ettirmek gerek benefşe şarabı gibi ve lînet hoşablar kısmından kim yukarı kabzın tedbirinde zikr[59-b] olunmuşdur ve ondan sonra kan alın ve dâim lînet üzerine olup tabiatı yumuşak dutmak gerek. Zira kim kabz sebebiyle bağırsaklarda ve midede olan ahlâtın ve fazalâtın buharları yukarı dimağa çıkıp teveccüh etse gerek nihayetsiz fesadlara sebep olur kim haddi ve kıyâsi yokdur. Belki

Sekbinec (*Ferula*)

Soğan (*Allium cepa*)

Susam (*Sesamum indicum*)

Sa'd (*Cyperus rotundus*)

cemî' ne kadar emrâz var ise tahrik etse olur ve nâzileye dahi kabz var iken sâir ilâclar eylemek câiz değildir. Hususen kan sebebiyle olunca alınması lâzım olduğu takdirce tabiatda kabz var iken kan alınması muhâtarıdır. Zira kim kan alınmağla gövde boşanır ve içindeki nesne boşanınca onun yerine bir gayrı bedel isterse gerek lâzım olur ki, içinde tutulmuş olan fazalâtın üzerine dönüp onlardan kendüye gerek olan çekip semirse gerek içinde olan hod fâsid olup çürümüş ve mühmel olmuşdur. Onlardan hâsıl olıcak dahi fâsid olup zararı nihayetde olsa gerek ve kan alınca tabiatın kuruyup dahi ziyâde [60-a] kabz olmasına sebep olur. Bu cihetden dâim kan almakdan evvel tedbir olmak lâzım gelir ve kan alındıktan sonra eğer kim dahi ahlât olup çıkarması lâzım gelirse ol nâzileye sebep olan hiltın fesadına göre olur. Meselâ eğer nâzileye sebep olan hilt safra ile ishal eder edviyeleri isti'mâl etmek gerek ve eğer kim nâzileye sebep olan soğuk balgam ise balgamı gider ve ishal eder edviyelerle olur kim yukarı kabzın tedbirinin tedârükünde zikrolunmuşdur. Hukne ve ihtikân tarîkıyla olan ishalin nâzilenin her kangısından vâki' olursa gayetle münasib ve faideli ilâcdır ve ayâric-i faykara habları gayet münasib ve mübarek zararsız dimağı pak edip âb-zenler ve kuvvet verir ve sıhhatini saklar ilâcdır. Bunun gibi de kan alınması nihayet derecede zararları ve fesadı çokdur. Zira kim kan almağla bedenin gevşemesine ve kabarmasına sebep olur. Bedeni külliyyen süngere döndürür. Damarların içinde olanı [60-b] tutmasına iken kudreti olmayıp aşağısına teveccüh edip akıp inmesine sebep olur. Bu cihetden kan almasında ziyâde dikkat edip ihtiyat etmek gerek. Kim gayet mühim ve zararı olmayınca kan alınmaya. Kim ilâc ona münhasır ola. Ondandır gayrı ilâc faide eylemeye onun gibi de lâzım düşdüğünde esirgemeyip etmek gerek.

Altıncı Fasıll

Nâzilenin ilâclarının tedbirinde olan üçüncü tarîkını beyân eylemekdir.

Ma'lum ola kim dâim görölmek gerek. Nâzileye sebep olan nesnenin hâlini görüp ona göre aksin eylemek gerek. Meselâ eğer kim nâzileye sebep olan ıssı olursa onun gibi de başı sudur nesneleri isti'mâl etmek gerek. İçeriden yemesinde ve içmesinde ve taşradan dahi soğuk suylan ele ve ayağa dökölmek, benefşe yağıyla yağlamak ve göbeği ve safrayı ve öd yerlerini bile yağlamak gerek ve arpaylan ve haşhaşla ve benefşe ile kaynamış olan suyu başın üstüne dökme gerek ve yenilen yemekler dahi beyni olan ve soğuk [61-a] ve latif arpa cüllâbı ve isfenah ve hindiba ve kepek her birisi gibi gayet münasib yemektir ve yemişler kısmında nar gibi ve mümkün oldukça acıkmak ve susuz olmak ziyâde faidedir ve mürebbâlarda sabahla aç iken kırmızı gülün gülbeşkeri hayli faidelidir ve emlec ve helilec mürebbâları aşşamın yetecek vakitte bir bir dânesini yiyip nihayetde faidelidir ve kokularda soğuk olan kokular konunca nilüfer gibi ve benefşe gibi ve hilâf yaprağı gibi. Bunları koklamak gayetle faidelidir. Amma

eğer kim nâzileye sebep olan hılt soğuk olup incidirse onun gibi nâzilenin hareketi duyulunca başı ıssı bezlerle ısıdıp kızdırmak gerek. Tâ kim ıssılık başın içinde duyula ve muttasıl mümkün oldukça ısıcak tutula ve gâh olur kim başın soğukluğu artık olup ziyâde olursa onun gibi de lâzım gelir kim darıyı ve kepeği tava içinde kuru iken kurular tâ kim muhkem kıza ve ısınıp kızdığından sonra bez içine bağlayıp başın üzerine konula tâ kim ıssılığı başa dokuna ve gâh lâzım olur ki, suyu ısıdıp [61-b] içinde bazı bezler ısladıp ıssı iken üzerine koyup tahammül eylediği denli ıssılığına değdiği kadar hususen eğer kim ol ıssı suyun içinde bazı ıssı otlar bile kaynamış ola babunec gibi ve merzencuş ve ikililü'l-melik gibi fûdenc ve sa'ter ve fâvinya gibi ve üstühudus ve sezab ve şeysi gibi bunların her birinden birer avuç vâfir suyla kaynadıp tamam kaynadığından sonra otları süzüp sıkalar. Ol suyulan başın üzerine dökününce gayetlen faidelidir ve eli ve ayağı ıssı yağlarla babunec yağı gibi ve susam ve zambak ve durak otu ve ban yağların bunların her kangısı olursa ıssı iken yağlanmak ve göbeği ve safrayı ve öd yerlerini bile yağlayınca hayli faidesi vardır. Zira kim buralar başdan gelen sinirler buralara gelip uçları dökünür. Onlara yağ dokununca asıl başa dokunmak gibidir. Yağın kuvveti onlara sinince yukarısına varıp dokunur ve nefsi başın üzerine yağlar sürmek zararı çokdur. Zira kim yağlı olan nesnelere buharın çıktığı yeri seddedip dutar yağlıyla buharı [62-a] çıkmağa komaz ve baş içinde olan ahlâtin eriyip buğuları ve buharları tütün gibi çıkımlı olunca çıkıp gidecek yolların yağla donamış olur. Çıkıp dağılmaz ve çıkıp dağılmayınca tekrar gerisine dönmek gözüktür. Zararı nihayetde olur ve eğer yağlamak lâzım olup gelirse meselâ eğer kim nâzileye sebep olan galiz olup olduğu yerden dağılmayıp eğlenmesi ve orada sunup çok zaman eğlenmesi eğlenirse onun gibi de ıssı olan yağlardan yağlamak caiz olur. Zira kim onun gibi de yağın faidesi çok olur ve zira kim yağ bulaşdığı yerde çok zaman eğlenip durur ve sıkması dahi ziyâde olur, faidesi dokunur. Amma eğer kim nâzileye sebep olmuş olan hılt bedenden bir mikdar ayırılmayıp eksilmediyse başı yağlamağa câiz değil. Zira çok ziyarı, zararı dokunur ve bazı otları yakı edip vurmak olur kim başı kızdırır. Karanfil ve zencebil ve babunec ve sümbül ve şübis ve üstühudus ve merzencuş ve hulbe ve besbâse [62-b] ve hardal ve kust ve üd gibi. Bunlardan birer mikdar alıp döğüp yumuşak olunca ibrişim elekden eleyeler, bal ile karıştırıp ıssınan başa yakı edip vereler veyahud birer mikdar eleyip ince dülbend bezinden kesicikler edip arasında niyende eyleyeler ve her niyendenin ara yerinde ol döğülmüş ve elenmiş olan edviyeleri ısıdıp başın üzerine ıssıken koyalar. Birisi durur iken birisi dahi ısıcak hâzır dura. Kim değış ile ve bunun gibi soğuktan olmuş nâzilede hamamdan hususen ibtidâsında germinden sakınmak gerek ve misk koklamak ve anber ve üd ve turunc ve limon kabuğu ve ağaç kavunu ve karanfil ve laden ve galiye misk koklamak dimâğı kızdırıp ısıdır. İçinde olan nâzileye sebep olan soğuk hıltın da-

gıtmasına yardım edip faidesi olur ve eğer kim burunda ve göğüsde ziyâde tutukluk olup vâki' olursa tedârük edip kim nâzilenin dağılıp inmesi olunca yol bulup çıkması kolay ola. Burunda pazıdan döğülüp sıkılan suyunu bir mikdar [63-a] eledip çalkayın yatıp damla damla tamzırmak gerek. Amma güç edip kasd ilen aksırmak nâzileye tahrik etmeğe sebep olur. Amma ahlât dimâğa pişip tamam olmuş olduğundan sonra inmesi kolay olup onun gibi de aksırmağın faidesi çok olur. Pişmiş olan ahlâtı burundan ayırılıp çıkarmasına sebep olur ve yenilen yemekler yeni ve latif ıssı yemekler olmak gerek. Râziyâne aşı ve maydanos hususen biberlen ve ıssı otlardan olunca ve et kısmı yemesi câiz değil. Meğer etleri ola keklik ve sülün ve güvercin etleri ve tavuk dahi münasibdir ve suyu soğuk iken içmeğın hayli zararı vardır ve şerbetlerde üd şarabı ve üstühudus şarabı ve anber şarabı içmeğın faidesi çokdur ve mürebbâlardan havuç mürebbâsı ve zencebil mürebbâsı gayet münasibdir ve külliye ekşiler aşlarda ve turşularda bile yemesi câiz değil. Meğer fi'l-cümle turuncun ekşisi ola ve âb-kâme-kim ekmekden ekşitirler- isti'mâli câizdir. Amma ziyâde olmaya. [63-b] Zikrolan fasıl nâzilenin ilâclarını ol bez ilen fasılda takdim olunmak gerek.

Yedinci Fasil

Nâzilenin ilâcında dördüncü tarîkının kim akan nâzileye sebep olan ahlâtı akmaktan men' edecek tarîkının beyânındadır.

Ma'lum ola kim ibtidâ nâzile zâhir olduğunda lâzım olan ilâc oldur kim nâzileye sebep olan ahlâtı hareket etdiği duyulduğu gibi fi'l-hâl ol ahlâtı bağlayıp ve dimâği berkiştirip kim ol ahlât akıp inmesine mâni' ola ve bu ilâcın tarîkı iki nesneyle hâsıl olur. Birisi budur kim akacak hıltı koyu ve galiz edip kim inmesi ve akması koyu olmaya. Hususen eğer kim nâzileye sebep olan hılt ıssı olursa onun gibi de soğuducu ve galiz ve kavî edici nesnelere isti'mâl etmek gerek. Meselâ gargara etdirip soğuk suyulan ve gül suyulan ve içine mercimek ve haşhaş ve nar kabuğu kaynamış su ile gargara edip birkaç defa etmek gerek ve eğer kim nâzileye sebep [64-a] olan çabuk olursa ıssı olan nesnelere gargara etdirmek gerek. Meselâ üstühudus ve üd ve merzencuş hususen şarab ilen kaynamış olunca ve mürr bile ve haşhaş ve nar kabuğu bile kaynadıp suyuyla süzüp ıscak iken gargara etmek gerek ve ağızda bazı hablar tutup kim eczası budur: Afyon bir dirhem, hasalban beş dirhem, kendir on dirhem, zaferan beş dirhem. Bu edviyeleri döğüp elendiğinden sonra getire, gül suyunda ısladıp ol suyuyla zikrolan edviyeleri yoğurup badem denli pârecikler edip birer dâne ağızda tutalar ve ağızda eridikde eriyen nesne yutkunmayıp tükürmek gerek ve haşhaş şarabını içmeğın gayet faidesi çokdur. Eğer nâzileye sebep olan hılt ıssı olursa. Amma eğer kim nâzileye sebep olan hılt soğuk olmuş olursa haşhaş şarabına mürr ve zaferan katmak lâzım gelir ve zikrolan haşhaş şarabını nâzilenin akıp indikten sonra isti'mâl eyleme-

si câiz değil ve bazı tütsü edinmek olursa kim faidesi çokdur. Eğer kim nâzileye sebep olan hılt ıssı olur [64-b] tüsüleri budur. Sarp sirke değirmen taşını kızdırıp üzerine serpeler. Buğuna durmak gerek kim vara buruna ve göze sıkıp çıka gide ve ılın ağacının yemişin yakıp tütününe durmak ve şeker ve sanderus ve bakla ve arpa unu inek südünden olan yoğurdla karışdırıp ve kâfur ve kepeği ısladıp bunların her kangısı olursa kor üstünde yakıp tütününe durmak gerek ve baş üzerine birinin makremeyi koyup tütün sarkıdalar kim tütünü yabana gitmeye ve ağızda tütsü edinceye dek ağız suyuyla doldurup durmak gerek.

Sekizinci Fası

Nâzilenin ilâcına lâzım olan beşinci tarık kim akan nâzile gayrı yere akıdıp tevcih etdirmesinin tarıkının beyânındadır.

Ma'lum ola kim bazı vakitte vâki' olur kim nâzileye sebep olan gayetle çok olup veyahud iti ve yakıcı ıssı hılt olup boğaz cânibine muttasıl akıp giderse zararı çok umulur. Korkmazdan nâgâh uğradığı yere çok olduğundan ziyâde fesad edip boğmasına sebep [65-a] olur ve eğer kim boğazdan geçip aşığa göğüs cânibine teveccüh edip inerse çokluğuyla ve yavuzluğuyla oyuğunda verem edip veyahud ekilen yapışmış olan perdenin içine akıp zâtü'l-cenb inmesine sebep olur. Bunun gibidir ziyâde vehm etdiğimizde ol nâzile boğaz cânibine akmasından çalışıp mümkün oldukça burun cânibine akıdıp tevcih etdirmesine çalışmak gerek. Aksırdıcı nesnelere buruna tutmakla ve kokulamağla ve burunu kurcalamağla veyahud bazı otlar kaynadıp buğuna durup kim burun yollarını aç ve köşe akacak nâzile yol bulup ondan aka boğaza inmeye veyahud enseye boynun ucunda kurula. Şişlere çekmek ilen veyahud hacamat edip üzerine şişe çekmekle kim cemî' ol mâtde ve ol hılt kim boğaza akıp inecek idi. Ol şişe çekilen ense cânibine akıp inmekle boğaz cânibine uğramaya ve nâzile boğaza ve göğse inip akmasından evvel bazı tedbirler olur kim oraları bir takdir kim nâzile inip uğrarsa iken zararı olmaya. Meselâ göğsü ve [65-b] boğaz cânibi benefşe yağıyla -kim bademle perverde olmuş ola- göğsü ve bağı ıssı iken bağlamak gerek ve yemekler ve arpa cüllâbı ola ve içine şeker yerine benefşe şarabı konula ve arpa kaynar iken bir mikdar benefşe bile kaynadalar ve tatlı enar suyu gibi kim nişastadan ve arpa ve bakla unundan südle pişmiş ola. Eğer kim humma, yani yankın olmaz ise amma harâret yankın olursa südlen pişirmek câiz değil. Zira kim süd gayet latif ve mülâyim olduğundan ötürü her kangı hılt fâsid bulursa harâretin sebebiyle ona dönüp fesadı gider ve bazı luuklar -yani yalamak tarıkıyla isti'mâl olunur edviyelerdir- ve yalamak tarıkıyla isti'mâl olunduğu aslı budur kim içilen nesnelere bir oğurdan boğaza uğrayıp geçince tiz iner geçer. Boğazda ve göğsüde eğlenip tâ kim faidesi sıkıp dokunmayınca eğlenip durmaz. Amma yalamakla oluncak boğazda ve ağızda buluşup durmağla ora-

larda eğlenmesi artık olup faidesi dokunur. Meselâ nebât sükkeri un gibi gayet yumuşak edip taze çıkmış [66-a] karışdırıp badem yağıyla ve bademi ayırtılıp yenisi ve taze ola ve kabuğundan soyulmuş ola. Zira kim badem eskimekle acı olur. Ondan çıkan yağ boğazı incidir, yakar, harab eder ve kabuğu soyulmayınca yağı çıktığında kabuğunun kekreligi bile çıkar. Bu vechile çıkan yağın faidesi nihayetde çokdur ve tatlı enar şarabı kim kıvamı galiz koyu oluncaya dek od üzerine koyup kaynadıp tâ kim yelimşik olup yağlanmağa mümkün ola ve kaynar iken bu zikrolan badem yağında bile koyup muttasıl muhkem karışdırılar. Tâ kim badem yağı nar şarabıyla bile alışıp bir kıvam bula. Issıcak iken bile hayli faidesi dokunur. Boğaza ve göğse nâzile inip öksürük ve avaz boğulması vâki' olunca ve eğer kim nâzileye sebep olan soğuk hilt olursa göğsü benefşe yağıyla ve durak otu yağıyla ve tavuk ve ördek ve kaz yağlarıyla ıssı iken göğsünü yağlayıp ovmak gerek ve yemek kısmından erişte çorbası badem yağıyla pişince ve kepekden olan harîreyi kim kepeğin alıp ıssı suylan ezip ıslandığından sonra süzüp ol süzülen suyu kaynadıp [66-b] tâ kim koyuca ola ve içine bir mikdar gayet iyi bal katıp ve bir mikdar badem yağı katıp ıssı iken içile ve zûfâ ve ünnab ve arak-i sūs kaynadıp her birinden beşer dirhem ma'ıye-i sâileden iki dirhem cümle kaynadıp bir mikdar tatlı olıcak denli bal katılıp ıssıcak iken isti'mâl oluna veyahud arak-i sūs beş dirhem, sebistan beş dirhem, ânîsûn on dirhem, raziyane tohum[u] beş dirhem, benefşe çiçeği on dirhem, kızıl rezâki çekirdeğinden ayrırtılmış bir avuç kişmiş -kim ufak çekirdeksiz kara üzümdür- iki-üç susen kökü beş dirhem bu cümleyi kaynatıp iki vakıyye suylan kaynaya tâ kim iki yüz dirhem denli kalınca süzüle ve ol suya iki yüz dirhem sâfi bal katıla ve iki yüz dirhem şeker-penîri katıla ve kaynaya tâ kim kıvamı galiz ola. Ilıcak iken iki-üç kaşık alıp ılıcak suyuyla isti'mâl oluna ve nâzilenin tafsiliyle beyân olunduktan sonra tekrar nefsi-i dişlere vâki' olan marazlarını ale't-tafsil ilâclarının tarîkı beyân olunduktan sonra tekrar nefsi-i dişlere vâki' olan marazlarını () [67-a] etmesine şürû' edelim, inşâallahu'l-aziz.

BEŞİNCİ BÂB

Dokuz fasıldır. Dişlerin ilâclarına lâzım olan tarîkının beyânındadır.

Evvelki Fasil

Dişlerin ağrmasına sebep olan ahlâtın her kangısı olup alâmetini ve nişânesini beyân eylemekdir.

Ma'lum ola kim dişlerin ağrısına sebep olan dimâğdan inip nâzile tarîkıyla olur, onun gibi de asil nâzilenin ilâcına çalışmak gerek. Nitekim zikrolunmuşdur ve eğer kim ağ-

Üstühudus (*Lavandula stoechas*)

Verd-i ahmer (*Rosa* sp.)

Yebruh (*Mandragora officinarum*)

Zaferan (*Crocus sativus*)

rıya sebep olan dişlerin etlerinde verem vâki' olduysa yani şiş var ise bunun gibi de dahi dişin çekilmesinden faide olmaz ve mademki nâzileye sebep olan ve vereme sebep olan durursa dişlerin gitmek olmaz. Bir takdir kim zarar ve âfet dişde duyulur ve bu sebepten vâki' olan dişler ağrısında nâ-ehl'ola cerrah dişin çekdirmesine seğirdir. Onun gibi de azîm fesada sebep olur ve diş çekdirip çıkardığı takdirce ağrısı dinmez ve mukarrerdir kim dahi beter olup ağrısı artsa gerek. Zira kim çekdirmesinde güç [67-b] edip zahmet vermekle tabiat oraya ziyâde dahi ahlâtı gönderip dinse gerek. Zira kim tabiatın hâli budur ki her yerde kim ağrı ve güç zahmet dönerse ahlâtı ve ervâhı oraya seğirdip cem' olurlar. Güya kim yardıma gelirler, incidici düşman üzerine. Ve câizdir kim bunun gibi de dişlerin çekdirmesinde sinirlerin birisine teşennüc vâki' ola veyahud damarların birisi yırtılıp kan boşana nihayetde muhâtara yeridir ve gâh olur kim ağrı bir dişde duyulup çekildiğinden sonra sızlar ki ağrı olan diş çıkarılmayıp sağ olan diş çıkarıldılar sanır ve ağrısı olan kalmıştır. Tekrar ol birisi bile çıkardır ve ağrı ve sızı onunla dahi dinmeyip zira kim ağrıya sebep olan dişde olmayıp kim çıkmasıyla sâkin ola ve gâh olur kim bir-iki diş dahi çekdirmeyince kanaat bulmayıp vazgelmez. Bu cihetden tamam ağrının sebebi olan nesneyi ma'lum edinip mukarrer olunca tabib-i hâzik meşveretsizin kim hakikat ile ağrıya sebep olan mahalini ve olduğu yeri [68-a] bilip ma'lum oluna ve cemî'-i envâ'-ı ilâclar kim ağrıyı gidecek ve sâkin etmeğe olduğundan sonra faidesi bir vechile dokunmayıp ol vakitte fesad eğer nefsi dişde ise çekdirmesine teveccüh olursa olur. Zikrolacak tarifler ilen.

İkinci Fasl

Dişlerin ağrısına sebep olan nesne dişlerin etlerinde olduğunda alâmetini beyân etmektir.

Ma'lum ola kim eğer dişin etlerinde fesad olup ve fesada sebep olan hılt ya kan ola ya balgam ola veya safra ola veya sevdâ ola. Eğer kan sebebiyle olıcak olursa onların rengi kızıl kan renginde olur ve şiş dahi olur ve oralara eliyle yapışınca ıssı duyulur ve ağrıdığıında oralarda olan damarlar, etler eğer kim ağrıya sebep olan hılt safrâ ile oranın geçişmesi ve sokuldaması olur ve rengi kızarıp sarılığa mâil olur ve oranın ıssılığı ziyâde olur ve eğer kim balgam sebebiyle olursa oranın rengi boz olup aklığa mâil ve soğuk nesne konunca ziyâde incinse gerek ve ıssı nesne [68-b] dokununca hazzetse gerek ve ağrısı iken yavuz eti olmasa gerek ve eğer kim sevdâ sebebiyle olursa oranın etlerinin rengi kuruya mâil ola ve ağrısı yavuz olmayıp sıkıp ağrımakla olur ve ıssıdan dokundukça hazzedip sâkin olsa gerek ve dişlerin ağrımalarına külliye ilâclarına lâzım olan tedbirini teskin olmasına lâzım olan tarifini beyân edelim.

Üçüncü Fasl

Veca'in teskinine lâzım olan külli kanun ve üslub-ı mukarrer kim cemî'-i emrâzların

ilâcında bile riayet eylemesi lâzımdır.

Ma'lum ola ki insanın bedenine vâki' olan bozgunluk yani asıl yaradılışında vâki' olan hâlin kemâline -kim mizacdır- ve külliyyen beden tasarruflarına kemâl üzerine olmakdan halel veren bozgunluk olmasına sebep olan ârıza bedende vâki' olunca maraz derler ve ol bozgunluğa sebep olan ârıza kim beden kuvvetlerinin tasarruflarını hâl-i kemâline çıkıp evvel duyulduğuna tâ kim tamam solup def' olunca kim beden eski hâlin kemâline dönüp sağlayıncaya dek [69-a] marazlar derler, yani beden hastalığı ve bozgunluğu vardır denilir ve hastalık evvel vâki' olduğunda tamam gidip solunca dört mertebe vakti vardır. Kim ol dört vakitlerin her birisinde bedene vâki' olan marazın bir asıl hâli olup mütegayyir olduğu zâhir olur ve tabib olan kimesne marazın ol dört vakitlerinden ki tagayyür bulup zâhir olursa hastalığın ilâcını tedric ilen ol vakitlerin her birisine göre eder. Kim ilâci külli kanun ve kavâid üzerine şaşırmaıyıp yerli yerine koyup tâ kim bi-iznillahî teâlâ yerli yerine gele ve tabibin hazâkati onda zâhir olur. Zira kim tabibe lâzım olan asıl tedârük ve tasarruf maraz ne idüğün ma'lum edinip teşhis etdiğinden sonra ve marazın ol dört vaktini her bir marazın vâki' olduğunda ona lâzım olan ilâci eyleyip sıhhatine sebep olup ve hastalığı kim düşmandır her kangı cânibden mizâcın üzerine hamle edip basmağa murâd edindikçe tabib olan kimesne dahi hamle edicek vaktin ve tariklerini bilip kendi dahi ona göre debretip elden geldikçe mukâbil [69-b] olup karşı gelmesine çalışa ve eğer asıl düşman -kim marazdır- yerden gelip ve ne vakitte hücum edip yürümesi asker üzerine -kim beden kuvvetleridir- ma'lum olunmayıcak ol asker ser-leşkeri olan kimesne -kim tabibdir- ahvâlini ve esbâbını müheyyâ edip gaflet üzerine olmayıp tamam basiret üzerine ola kim her cânibden ve her vakitte kim düşman -kim marazdır- her kangı vakitte teveccüh edip asker üzerine gelip basdıka karşına durup elinden geldiği denli kesmeği ve âlât-ı harbler -kim edviyeler ve envâ'-ı ilâclardır- elinde makdûru sarf edip tamam ihtimam ve ihtiyat üzerine ola. Tâ kim Bârî Teâlâ'nın inâyeti yetişip her kangı cânibe varıp emri vâki' olana elbette ol ölse gerek. Amma ser-leşker olan kimesne -kim tabibdir- ve gaflet üzerine olup yani ihmal edip veyahud vâkıf olmasına evvel emirden kâdir olmayıp nitekim vâki' olur hasta kendi asıl hastalığın evvel zuhûr etdiğî ve başladığı vakti ma'lum olmaya bir takdir ki ser-leşker olan -kim tabibdir- sanatında mâhir olup ve edviyesi -kim [70-a] esbabıdır- tamam ehl-i harb olup ve ceng ahvâlini bilip gaflet üzerine olmağın vâki' olan mağlubluk yanlışlığı ve hata etmesi ona istinad oluna gerek ve gâh olur kim ser-leşkerin başı olan asker kendisine olmayıp el altından hıyanetleri ola. Nitekim tabibin bir takdir kim tamam hâzık ola. Hastanın pehrizi olmayıp tabib olan kimesne hıyanet edip -kim düşman cânibine marazdır- ona uyar. İstî'mâl eyleye ve tabibin tûvânlığına muhalefet eyleye. Bunun gibi de elbette tabib basılıp mağlub olsa

gerek değil ki mihnet olup ve ceng ahvâline vâkıf olmayıp ve âlât-ı harbi dahi olmaya neüzü billah kim cahil tabib ola kim ilmi olmaya ve hem ameli dahi yani ilâc etmesini bilip amma işlemedi olmaya. Bunun gibi muâlic olan kimesne her kangı hata vâkıf olursa ona isnâd olunsa olur ve gâh olur bu zikrolan cahil tabibin işi rast gelip marîz sıhhat bulup nitekim gayetle muhteşem ve beylikle meşhur olan beylerin birisinin elinden bir askeri soyup [70-b] ve az âdemle ve abes âlât-ı harbleren zira kim iş takdirindir hâşâ kim âdem oğlanı elinden iş gele amma beher hâl ihtimam edip âkilâne deprenip ve her nesnenin aslıncı pişip müheyyâ etmesi evlâdır. Nitekim azîm padişahlarla hâzîk tabibler de muttasıl envâ'ı -kim ilâcler ve edviyelerdir- dâim besleyip ve cemî' edip hâzır etmesindedir ve cemî'-i âlât-ı harb ü ceng lâzım olan müheyyâ edip vâfir çokluk ilen eylemesine çalışırlar. Kim eğer düşman gelip -kim marazdır-zuhûr ederse gaflet üzerine olmayıp tamam mukâbelesine kudret ola. Bi-emrillahi teâlâ mukadder olan ola ve asıl kadimî zamanlarda azîmü'ş-şan padişahlar fâzıl olan tabibleri ve envâ'-ı edviye ve lâzım olan eşribe ve terâkîb dâim hazinelerinde saklanıp müheyyâ etmesine çalışdıklarının sırrı budur kim memleketlerinde ve hizmetlerinde olan kimeslerinin birisine maraz vâkı' olup ârız olduğunda tamam mukâbele edecek ve tedârüküne lâzım olan ahvâli müheyyâ kim dâim cemî' onlara tevâbi' [71-a] ve levâhık olan huzur üzere olup bi-iznillah şifa bulmalarına sebep olalar. Vallahu a'lemu bi's-savab. Ve bu zikrolan marazın dört vakti bilinmesi tarîkı budur kim evvel hastalık zuhûr etdiğine ibtidâ derler yani ilk evvel bedende hastalık duyulup beden kuvvetlerinin kemâl-i tasarruflarına fi'l-cümle bozgunluk gelip tabiatın mağlubluğunu duyup amma bedeninin kuvvetinin -kim tabiatdır- onun dahi bir vechile ol hastalığa sebep olan nesnenin üzerine dönüp bir vechile hiç tasarruf etmeyip kim hastalığa sebep olan nesneye karşı gelmesi ve mukabele eylemesi duyulup eğlenmeye ve tabiatın hastalığa mukâbele eylemesine dahi âciz olup savmasına ve kâdir olmayacağı eğlenmeye hemen asıl hastalığın ilk büründüğü ve bedeninin üzerine yürüyüş edip basmağa başlaya ve tabiatının üzerine dönüp mukâbele etmesi dahi zâhir olma, eğlenmeğe bunun gibi vakitte marazın ibtidâ derler. Ammâ tabiat -kim bedeninin kuvvetleridir- harekete gelip vâkı' olan marazın sebebinin üzerine teveccüh edip mukâbele etmesine [71-b] başladığı gibi eğer kim tabiatın kuvveti olup marazın üzerine fi'l-cümle hücum etdiğinde maraza sebep olan maddeyi basıp bir miktar kudreti olduğunda nabızda ve karında vesâir alâmetlerinde tabiat maraz üzerine olduğu zâhir olur ve eğer kim maraza sebep olan kuvvetli olup tabiatın ona mukâbele eylemesine kudreti olmaya, onun dahi alâmetleri zâhir olur. Bunun gibi vakitte marazın tezeyyüdü vaktidir yani maraz artıp ziyâde olmak üzeredir. Amma bundan sonra tamam tabiatın kuvvetleri zuhûra gelip marazın üzerine dönüp hücum edip tamam mukâbele eylemesine ve maraz dahi tamam isyanı ve tuğyanı her ne vechile tabiatı

mağlub eyleyip cemî'-i kudreti ve kuvvetiyle ceng edip ve tabiatı dahi ona karşı gelip birbiriyle tamam muharebe ve ceng eylemesi zâhir olduğundan onun gibi vakitte marazın intihâsı derler yani tamam nihayetle marazın kuvveti zuhûr edip ve tabiatla ceng edip ber- taraf olması yani tabiata gâlib olması bedenın kuvvetlerini basıp [72-a] tamam fesad vermesi zâhir olup elinden geldiği kadar veyahud maraz tabiatdan mağlub olup ve dağılıp solmasına tabiatın onun üzerine gâlib olup ve basıp savması- na çalışır. Onun gibi vakitte intihâ derler. Marazın dördüncü vakti -kim inhitâ derler- yani inmek ve eksilmek vakti. Zira kim tabiatın kuvvetleri marazın sebebi olan maddeye müstevlî olup tamam kuvvetle gâlib olup basmışdır ve maraza sebep olan ahlâtı birer birer ayırıp ve dağıtıp def' eylemesindedir. Tâ kim külliyyen maraza sebep olan madde bedenden ayrılanıp soluncaya dek ve evvelki yaradılışında vâki' olan hâlin kemâli -kim sağlıklıdır- yerine gele bi-iznillahî teâlâ ve bu zikrolunan marazın vakitleri kim vardır. Her bir vakit vâki' olunca münasib olan ilâcı dahi ona göre olur.

Dördüncü Fası

Bu zikrolan marazın dört evkâtı, her birisinin vakti olduğunda ol vakit lâzım olup münasib olan ilâclarının beyânındadır.

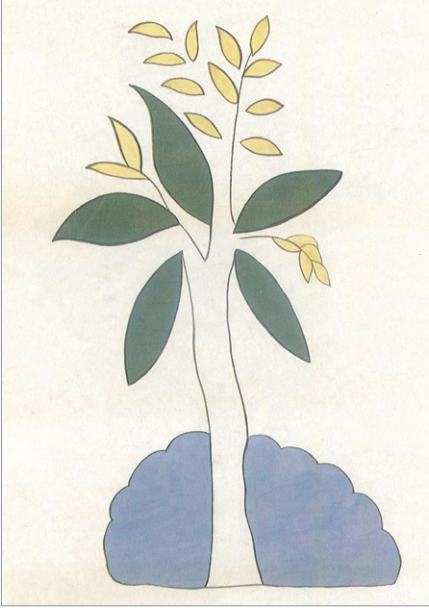
Ma'lum ola kim marazın ibtidâ zuhûr edip [72-b] duyulduğunda kim evvel vakti olur. Amma tamam maraza sebep olan gelip tamam dökülmüşdür, onun gibi vakitte râdî' olan edviyeyi, ilâcları isti'mâl etmek gerek yani maraza sebep olan hıltı geriye döndürüp ol evvel gelip döküleceği yere mâni' olup gelip dökülmesine sebep olur ve oraya hılt akıp ilâcın mâni' olması gibi vechile olur yahud ol hıltın dökülecek yerini berkiştirip ve sıkıp bir araya ge[ti]rip değışirmekle olur kim oraya hılt gelip dökülünce sıkışmasıyla gelen hılt içine dökülüp sığmaz veyahud gelen madde ol ilâc olan deva soğukluğunun kuvvetiyle geriye dönüp oraya gelip dökülmez ve cemî'-i ağrılara vâki' olup bedenın bir yerinde zâhir olduklarında ilk evvel eylenecek ilâc bu maküle olan edviyelerle ilâc olmak gerek. Ve ikinci vakitte kim yani maraz gâlib olup ziyâde olmakda iken onun gibi de gevşedici yani ol maraza ve ağrıya sebep olan ahlâtı gelip döküldüğünde [73-a] dökülecek yerleri gevşek ve yumuşak edip kim oralara geniş ve bol olan ve ol dökülen ahlât dökülmeğe ve yayılmağa ve sıkışmasına bol yer bulup döküldüğü yeri sıkışdırıp germekle ağrı vermez ve hem ağrısı teskin eder edviyelerle ilâc etmek gerek. Ve ağrısı teskin şol vechiledir kim ol ağrıyan yerin asıl yaradılışında vâki' olan mizacını kuvvetlendirip ve ağrıya sebep olan maddenin sebebiyle vâki' olan zebûnluğu gidip kendüye uyar ve benzer nesne rast gelmeğin kim ol vakitte olan ilâclardır. Amma intihâ vaktinde yani maraza sebep olan hılt tamam kuvvetinde olup ve tabiat dahi ona mukâbele, ol karşı geldiğinde onun gibi de ol ağrıya sebep olan maddeyi pişirip ve dağıdııcı edviyeler ile ilâc etmek kim ol maraza sebep

olan maddeyi dağıda ve eride bedenden sürüp ve ayırtlana ve bu zikrolan ilâc eğer taşradan olup dağıdıcı ve eridici edviyelerle olan yakılarla ve yağlamaklan ve sürmeklen olur [73-b] ve eğer ilâcı içeriden yani şerbet ve macun ve hukneler kim etmesiyle ve açıp yemesiyle ol ağrıya sebep olan maddeyi beden içinden sürüp ve ishal edip erteleyip ve olduğu yerden süre çıkara veyahu[d] eridip ve dağıdıp ve ezip çıkara. Hususen eğer kim ağrıya sebep olan madde yel ise amma marazın inhitâtı vaktinde yani tamam mağlub olup dağılmakta iken bu zikrolan dağıdıcı ve eridici ve ishal eyleyici edviyelerle olan ilâc tamam murad üzerine olması câiz olur. Korkusuz zira kim ağrıya sebep olan düşman sinip kaçmaktadır ve bedene kuvvet verici ve zebûnluğunu giderici nesnelere olur ve bu asıl ilâc dahi vardır kim bu zikrolan ilâcları eyleyip bu vechile faidesi dokunmayıp ağrıya sebep olan madde gayet yavuz olup incitmesi nihayet derecede olup kim tahammül eylemesine tabiat tâkat getirmeyip ve mağlub olacağı mukarrerdir. Eğer kim ol ağrı ol [74-a] hâl üzerine bâkî kalırsa bunun gibiler de lâzım gelir. Kim muhaddir olan yani ağrı olan yerin veyahud cümle beden duyuşunu ve idrâkini külliyyen battal edip uyuşdurup ıssılığını sindirip tâ kim tabiatın idrâkini ve duyuluşunu sönünce ol ağrı ve sızı duymaz ve uyuşup ağrıyı idrâk eylemez olur veyahud bir mikdar duyuluşundan ve idrâkten eksiltmekle tamam külliyyen battal edip söndürmeye. Hemen fi'l-cümle bir mikdar duyuluşun eksilmesi ola. Uyku getirir ve serhoş edviyeleri isti'mâl etdirmekle. Zira kim uyku ve serhoşluk vaktinde cemî'i beden duyuşunu derin olan yerlerine beter bir araya değşirip sinir ağrı olduğu ve sızı duyulmaz olur ve bu tarikle olan edviyelerle ilâc etmek gayetlen korkulu ve muhâtaralı ve zararı çokdur. Zira kim her nesne kim tabiatın duyuluşunu uyuşdura ve söndüre. Ahlâtın ve ervâhın döküp ve soyup ölmek mertebesine ve hâletine benzer bir hâletdir. Eğer kim bir za'if mizaca düş gelince tamam uyuşdurup söndür[74-b]mesiyle öldürmesine sebep olur ve bazı cahil kimesnelere ağrının yavuzluğu arasında onun gibi uyuşdurucu nesnelere isti'mâl etdirirlerse içirmek ve yedirmek tarikiyle veyahud taşradan ağrı olduğu yerin üzerine sürmekle ve yakı etmekle fi'l-hâl olundukları vakitte gerçek ağrısı sâkin eder. Amma zaman ilen sonradan küllî ve azîm fesadı duyulur. Ziyâde bunun gibi ilâclardan ihtirâz etmek gerek ve bu zikrolan muâlecelere münasib olan edviyeleri beyân etmesi maksûd olan dişlerin bir bir ale't-tafsil her birinin mertebeli mertebesince beyân oluna, inşâallahu'l-azîzü'l-hakîm.

Beşinci Fasal

Dişlerin ağrılarının ilâclarını mertebeli mertebesince konulan kanun ve kâide üzerine beyân etmektedir.

Ma'lum ola kim evvel emirde dişin ağrısı duyulup başladıkda -kim marazın

Zencebil (*Zingiber officinalis*)

Zeytin ağacı (*Olea europaea*)

Zeravend (*Radix aristolochiae*)

Zûfâ (*Hyssopus officinalis*)

ibtidâsıdır- ağrıda ve ağrısı olan dişin üzerine tabiatda soğuk ve kuru olan edviyeleri dutunmak gerek. Kim râdı' olan edviyeleri [75-a] yani geriye döndürücü kim ağrı duyulduğu yere hılt gelip döküleceğinde ol gelip dökülecek hıltı gerisine döndürüp ağrı olan yere koydurmaz ve ağrıya sebep olacak hıltı geriye döndürüp oraya dökülmeyince ağrının azıtması olmaz ve câizdir kim ol evvel duyulan ağrının dağılıp gitmesi ola eğer kim ağrıya sebep olan madde az olursa ve bu zikrolan râdı' edviyeleri şol edviyelerdir kim soğukluğu veyahud kuruluğu olup kim soğukluğuyla ağrısı olan yeri sıkıp berkiştirir ve kurulukla dahi ol yeri değşirip bir araya getirir ve ağrı olan yer sıkılıp berkişince ol hılt içine akıp koyulmaz ve içine girip yer bulmayınca gerisine dönmek lâzım gelir. Meselâ gül ve mazı ve nar kabuğu ve mersin ve sandal ve kâfur ve gülnar ve dut ağacının kökü ve ılgın ağacının yemişi ve yaprağı ve arpa unu ve iki kardeş kanı ve fûfel ve hummaz kökü ve yanmış şab kim sirkeyle sönmüş olan bu zikrolan edviyeleri isti'mâl etmesi yerine ve zamanına göre birkaç vechile olur. Evvelki vech su'nun tarikiyladır, yani [75-b] edviyeyi döğüp un gibi ince elekden geçirip dişlerin üzerine ekeler veyahud etlerini ve kendisini ovdurmak tarikiyle ola veyahud edviyeyi çiğneyip dişlerin üzerine koyup kim ol çiğneyecek edviyelerin kuvveti veyahud sürmekle ola veyahud yakı edip yani edviyeyi döğüp bal ilen veyahud yağ ilen yoğurup yakı gibi edip dişlerin üzerine veyahud çenenin veyahud dimâğın üzerine veyahud edviyeyi kaynatıp su ilen veya şarab ilen veya sirke ilen veya bal ilen veyahud yağ ile pişirip kaynadığından sonra edviyeyi süzüp ol su ilen ıssıyken mazmaza edip ağızda mümkün oldukça eğlendirip dutmak gerek veyahud edviyeyi döğüp dişlerin delinmiş yerlerine koyup dolduralar veya hod kızdırıcı ve ısıdıcı nesnelere ısıdıp ve kızdırıp üzerlerine koyalar veyahud yakıcı nesnelere ile yakmak od gibi ve yakıcı edviyeler ile veyahud edviyeleri kaynadıp ıssıyken buğuna durmak veyahud edviyeyi yakıp dütsüsün almağilen veyahud bazı edviyenin suyunu sıkıp üzerine ve içine eğer deliği var ise [76-a] tamzırmak zikrolan edviyeleri bu zikrettiğimiz tariklerle her kangısı kolay gelirse ol vechile ola.

Altıncı Fasıll

Ağrının ziyâdeliği vakti olup artması olursa ol vakitlerde lâzım olan ilâcların beyânındadır.

Ma'lum ola ki ağrının ziyâdeliği olup artması olursa ve muttasıl ağrıya sebep olan nesne akıp oraya inip incidirse onun gibi de lâzım gelir kim ol evvel ağrı sâkin edip dindirmekle rahatlık verir edviyeleri isti'mâl etmek gerek ve bu asıl edviyeler ağrı dindirmesi ve sâkin eylemesi iki tarikle eyley. Biri budur kim ol edviyelerin aslında olan ıssılıkla ol ağrısı olan yerin asıl yaradılışında olan ıssılığına kuvvet verip ve ol zebûnluk kim bulmuşdur ağrı sebebiyle kendinin ıssılığına ayrı kuvvet verir. İssılık dokununca tekrar kuvvet bulup canlanır. Zira kim kendüye yardımcı gelmiştir ağrı-

ya sebep olan maddeye karşı gelmesine kudreti olur ve ol edviyelerin yaşlığıyla ağrısı olan yerin mesâmlarını yani deliklerini kim âdem dirildiğindedir çıktığı yerlerdir oraları [76-b] yumuşatmasıyla gevşedip içinde olan ahlâtın ardınca buğuları ve buharları çıkıp ve dağılıp gitmesine yol bulurlar ve orada çok olup ve dutulup oraya sığışmakla şişip ve gezip ağrıtsa gerek ve bu zikrolunacak edviyeler ilen ilâc edecek huzur bulur. Zira kim o hıltın fi'l-cümle buhar olup dağılmasına sebep olur, ağrısı sâkin olur. Bu ilâca lâzım olan edviyeler ıssılığı olup ve yaşlığı olup edviyelerdir. Amma ıssılığı ziyâde olmamak gerek. Zira kim ziyâde ıssı edviyelerle olacak olursa ziyâde ıssılık ile oralara dahi etraf-ı bedenden ahlâtı çekip getirse gerek ve oraya ahlât çekilip gelince elbette ağrı ve elem ziyâde olup artsa gerek ve bu ilâclara lâzım olan edviyeler şol edviyelerdir kim evvelki derecede veyahud ikinci derecede ıssı olup ve yaş dahi ola. Meselâ keten tohumu ve boy tohumu ve papadya çiçeği ve durak otu ve ikilü'l-melik ve hatmi kökü ve tohumu ve hubbâziye ve benefşe çiçeği bu edviyelerin her birinden bir mikdar kaynadıp zikrolan tarîkler ile isti'mâl [77-a] eyleyip veyahud un gibi yumuşak olunca süd ilen karışdırıp yakı edeler ve bunun gibi edviyeleri her bir ağrı olduğu gibi eyleseler olur. Zira kim ıssılıkları insanın bedeninde olan ıssılığa uyar ve benzerdir. Dokundukları yerin ıssılığını kuvvetlendirirler ve kendinin ıssılığı kuvvet bulunca taşradan gelen düşman -kim ağrıya sebep olan hıltıdır- hararet kuvvetli olmasına ağrıya sebep olan hıltı savıp def' etmesine, fi'l-cümle dağıtmasına kâdir olur ve yumuşaklığıyla ağrı olan yerin etini yumuşadır ve gevşedir ve ıssılık ile eriyip dağılan hıltın buharları çıkıp gitmesine yol bulup orada dutulup eğlenmez, azar azar dağılır.

Yedinci Fasıll

Ağrının tamam ziyâdeliği ve artıp pekliği geçince tamam olup intihâsı olunca ol vakitlerde lâzım olan ilâcların edviyeleri beyânındadır.

Ma'lum ola kim ol ağrıya sebep olan hılt gelip oraya döküldüğünden sonra onun gibi de ıssılığı ziyâde olup kuru edviyelerle ilâc etmek kim orada değşirilip yığılmış olan hıltı dağıdır ve eridir [77-b] edviyelerle ilâc etmek gerek. Zira kim orada yığılan hıltın çokluğuyla ziyâde zahmet verip ve tabiat çokluğundan zebûn olup dağıtmasına kâdir olmayıp ziyâde ağrı verse gerek. Bu cihetden lâzım gelir kim ıssılığı çok ve kuvvetli dağıdıcı ve eridici edviyelerle ilâc oluna. Meselâ şih ve sa'd ve darçın ve zûfâ ve gebere yemişi ve kökünün kabuğu ve ûd ve misk ve berşuşen ve karanfil ve zencebil ve sezab ve sezac bunları kaynadıp suyuyla ıssıyken mazmaza edip veyahud zikrolunan tarîklerin birisiyle ve bunlardan ıssı olan kim vara vara ağrıya sebep olan hılt dağılıp gitmekde olunca isti'mâl etmesi câiz olur budur ki: geyik boynuzu yanmış ola ve fûdenc ve yanmış sırça ve burak ve zeravend ve hurma ve tavşan başı ve asma çu-

buğu bunları yakıp kül olduktan sonra bal ile yoğurup yakı gibi eyleyip ağrısı olan yerlerin üzerlerine yapışdıralar ve yakıp yandırmasından murad olur kim onun ısı-
sılığında yandıkları vakitte ısıklık kesb ederler ve ol ısısılığın [78-a] ziyâdeliğiyle ol
ağrıya sebep olan maddeyi dağıdıp eritmesi kolay olur ve mücerreb olan edviyeler
kim dişleri onlar gibiyle ovmak gerek. Geyiğin yanmış boynuzundan on dirhem, to-
palak yaprağını yakıp on dirhem, dülb kozalağı yetmiş beş dirhem, pendefilon kökü
beş dirhem, berşuşen beş dirhem, gül üç dirhem, sünbül-i hindi üç dirhem, bu zik-
rolan edviyeleri döğüp elekden geçirdikten sonra dişleri onlarınla ovalar ve bir nüs-
ha dahi ilgin yemişi ve geyik boynuzu -yanmış ola- gül, sünbül her birinden birer
dirhem, tuz-ı endelmerani rub' dirhem, bunları döğüp elendikten sonra dişleri bun-
larınla ovalar. Tamam ağrının sonunda kim tamam ağrının dağılıp bitmesinde iken
isti'mâl olunacak. Issı ve yavuz dağıdıncılar olan edviyeler oldur kim sirke ile kayna-
mış yılanın soyulmuş derisi veyahud şahm-ı hanzal -kim ebu cehil karpuzudur- ga-
yetlen mücerreb, faideli nesnedir ve eğer kim ağrıya sebep olan hılt ziyâde soğuk ise
onun gibi de sirkenin yerine şarabla kaynadalar ve zerenbad ve kasnı ve âkır-ı karha
[ve] hardal ile ve gebere kökünün [78-b] kabuğu ve çam ağacının kökünün kabuğu
ve fûdenc ve dülb yaprağı ve cu'de ve harbak yaprağı ve sarımsak sapı ve merzencuş,
bunların her birisinden birer mikdar kaynadıp sirke ile mazmaza edip ıssıyken ta-
hammül eyleyecek denli ağızda dutula ve bazı vakitte bu zikrolunan edviyelerin kay-
namış suyuyla ıssıyken gargara eylemeğin çok faidesi vardır. Hususen eğer kim ya-
ban üzümü sarımsak ile ve su ile kaynadıp ıssıyken gargara oluna ve ağızı açık tu-
tup tâ kim vâfir balgamlar akıp çıkınca tutalar ve bu zikrolan edviyelerin bazısını dö-
ğüp meselâ fûdenc ve âkır-ı karha ve fülful-i ebyaz ve mürr her birinden bir mikdar
alıp kızıl üzümün içini ayırılıp kabuğundan ve çekirdeğinden bu zikrolan edviye-
yi onunla yoğurup badem gibi pâreler eyleyip her gün bir pâresin çiğneyeler ve ağrı
olan yerlerin üzerine konula. Mücerreb olan edviyeler oldur ki şeftalinin çekirdeği
içinden bir dirhem ve vecc bir dirhem [ve] biber buçuk dirhem katranla yoğuralar.
Ağrısı olan yere yakı eyleyeler veyahud tiryak-ı faruk ile [79-a] yoğuralar veyahud
yalnız tiryak ile yakı edip üzerine koyalar veyahud çörekotunu döğüp zeyt yağıyla
yoğurup üzerine yakı eyler, gayet mücerrebirdir. Olan ilâc budur kim biber iki dirhem,
âkır-ı karha ve yaban üzümü ve zencebil her birinden iki dirhem, burak-ı ermeni üç
dirhem, cümleyi un gibi döğüp elendikten sonra dişleri ve etlerini muhkem onun-
la ovalar -kim gayet faideli ilâcdır- ve taşradan yani yüz üzerine hatmi tohumunu ve
iklilü'l-melik ve babunec ve durak otu ve keten tohumu kaynadıp yakı edeler veyahud
darıyı ve tuzu kavurup kurula, tava içinde ıssıyken yüz üzerine yakı edeler veyahud
kesecikler eyleyip onlarınla dolduralar. Ondan sonra ıssıyken kuvvetle nitekim
nâzile ilâcında zikrolunmuşdur ve bazı vakitte kim ağrı ziyâde olup yakmasına lâzım

gelir onun gibi de yakıcı edviyelerle yakmak gerek. Meselâ bu zikrolan ıssı edviyelerle yağı kaynadıp ve içine bir kalınca iğne kızdırıp tâ kızıl oluncaya dek ve ol yağın içine bandıralar ve ol iğneyi incecik kamış içine koyup ve ol kamışı ağrısı olan yerin üzerine [79-b] rastlayıp koyalar. Sonradan iğneyi ol kamışın içine sokup nişanlanan yerin üstünü dağlayıp tâ kim dişi dağlayalar ve yanında olan dişlerin üzerine balmumunu yakı edip tâ kim dağlanan yerin çevresinde olan dişleri ve etleri yakıp incitmeye ve bunun gibi ilâc eylemesinin faidesi ziyâde çokdur. Hususen eğer kim ağrıya sebep olan nefsi dişlerin içinde ise ve gâh olur kim lâzım gelir dişi burguyla delip kim dağın ıssılığı sinip içine geçmeğe mümkün olan ve gâh olur kim bazı edviyeleri sıkıp suyunu çıkardığından sonra ıssıyken ol ağrısı ola[n] dişlerin tamzırıp hususen eğer kim delinmiş ise meselâ karga düleğinin sıkılmış suyunu ve pazı kökünün suyunu ıssıyken dişlerin üzerine tamzırıp veyahud bu zikrolunan suların ılıcak iken kulağın içine tamzırıp hayli faidesi vardır, vallahu a'lemu bi's-savab. Ve eğer delikleri olup çürümüş ise lâzım gelir kim ol delinmiş yeri bir mikdar bu zikrolunan edviyelerin birkaçını döğüp [80-a] yağ ile buluşturup içini dolduralar.

Sekizinci Fası

Ağrıya sebep olan madde sebebiyle olmuş olursa ve ağrıyan yerlerin atılıp kızması olursa ve her ağrıdıkça sokuldaması duyulursa onun gibi de mazıyı ham iken sirkeylen kaynadıp veyahud it üzümünü ve berzenci sirkeyle kaynadıp fi'l-cümle ılıcak iken mazmaza edeler veyahud dağ üzümü ve yanmış geyik boynuzu unsul sirkesiyle döğülmüş ola ve yanmış kamış ve asma budakları kim yakıp sirkeyle söndükden sonra ve dülb kozalağı ve çam ağacının kökünün kabuğu ve zeytin yaprağı ve mersin yaprağı ve gül yaprağı ve kâfur ve sandal ve arpa unu ve gülnar ve dut ağacının kökü ve yanmış şab -sirkeyle sönmüş ola- ve akakya ve ılgın ağacının yemişi ve yaprağı ve hummaz kökü. Bu zikrolan edviyeleri yukarılarda zikrolunan tarikler ve üslûblar üzere yerli yerine kaynadıp mazmaza etmek tarikiyle veyahud her kangı vechile lâzım gelirse hâcet olduğunda isti'mâl oluna ve ağrıya sebep olan nesne ıssı olması az vâki' olur. [80-b] Ekser dişlerde ağrı ve sızı vâki' olması soğuk sebebinden olmanın onların artacak dikkat eyleyip eklemiştir ve gâh olur kim bunun gibi ıssı sebebinden vâki' olunca bir mikdar gül yağını sirkeylen ılıcak eyleyip ağızda tutup veyahud sakız ve mersin yağı hususen kuru üzümünden hâsil olan şarabla muhkem kaynadıp ağızda mazmaza edeler ve gâh olur kim lâzım düşer ki nefsi dişlerin etleri üstünde sülük koyup kim ol fâsid kan -kim ağrıya sebebdir- semirip çekeler veyahud dilin altından kan alına veyahud enseden ve çenenin altından hacamat edip şişe çekeler kim ol ağrıya ve sızıya sebep olan fâsid kan çekilip sürüle ve eğer kim fesada ve ağrıya sebep olan safra sebebinden ise nâzile ilâclarından zikrolan ishal edici edviyelerin ve şerbetle-

rin zikrolan ilâclarıyla ayırtılıp çıkarmasına mukayyed oluna ve bu zikrolan ilâcların yerli yerine eyleyip faidesi dokunmayıp ağrı ve sızı ziyâde olup [81-a] dindirmesine ve sâkin etmesine lâzım gelir kim uyuşdurucu ve duyuluşunu söndürür edviyeleri isti'mâl eylemesi lâzım gelir.

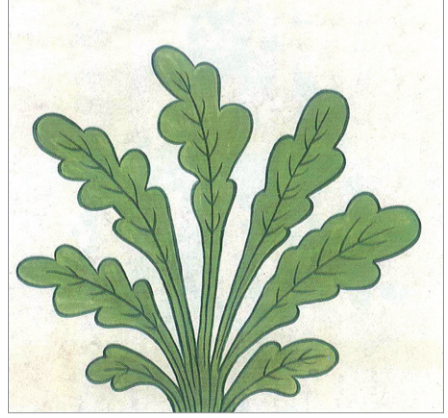
Dokuzuncu Fası

Ağrının yavuzluğu olup dindirmesine lâzım olan uyuşdurucu edviyeleri beyân eylemekdir.

Ma'lum ola ki bazı vakitlerde düşer kim ağrıya sebep olan madde ziyâde olup sâkin olması bu zikrolan ilâcların mümkün olmayıp lâzım gelir kim uyuşdurmak ve duyuluşunu söndürür edviyelerle ilâc etmesi lâzım gelir ve bundan evvel dördüncü fasılda uyuşdurucu edviyelerle olan ilâclar ağrıyı ne vechile sâkin eder zikrolunmuştur. Onda görüle ve bunun gibi ilâc kim uyuşdurucu edviyelerle olmak lâzım gelir, ikiden hâli değil yahud uyuşdurucu olan edviyeyi içirmek ve yedirmek tarîkiyle olan veya hud onları taşradan ağrı olan yerin üzerine yakı edip etmekle ola ve dâim mümkün oldukça yenmesinden ve içilmesinden ziyâde ihtiyat edip sakınmak gerek. Zira kim ol vechile [81-b] olunca onlardan vâki' olan zararlar cümle bedenın kuvvetlerine ve ruhlarına fesad verip ziyâde zararı dokunur. Amma yakı edip taşradan olunca asıl ağrıyan yerin üstüne oranın ağrısını sâkin eder ve ondan vâki' olan zarar yalnız ağrı olan yere dokunur. Amma kalanı bedenın etrafına iken zararı olmaz. Bu zikrolan uyuşdurucu ilâcın zararı ziyâde olmağın evvelâ kadîm hukemâ eşdiler kim yol bulup faidesi dokuna ve zararı dokunmaya yani uyuşup ağrı duymağın faidesi dokuna ve ol yerin duyuluşu sönüp ve uyuşup ıssılığını uyandırır ve kızdırır. Issı edviyelerle bile katıp bir araya cem' eylediler. Uyuşdurucu ve ziyâde soğuducu edviyeleri bile bir araya karışdırıp cem' eylediler. Mümkün oldukça ma'rifetleri hikmet üzerine sarf eyledikleri külli ve evlâ olan terkibleri cem' eylediler kim birkaçını tafsiliyle zikredelim. Bezr-i benc ve afyon [ve] hasalban ve hiltit her birinden ikişer dirhem, fülful bir dirhem [82-a] bu cümleyi döğüp şarabla yoğurup ol ağrıyan dişlerin üzerlerine konula veya hud afyon ve cündübidester her birinden birer dirhem gül yağrylan bulaşdıralar ve yağrynı sıkıp süzeler. Ilıcak iken kulağın içine tamzıralar veyahud yebruh kökünü bezr-i bencle kaynadıp şarabla süzöldüğünden sonra ağızda tutalar ve gâh olur kim gayet soğuk buzunu su ağızda tutup birkaç defa birbiri ardınca ağrı dindirir diye belki bir takdir kim ilk ağızda tutup birkaç defa birbiri ardınca ağrıyı dindirir. Ağızda tutulduğunda ağrısı ziyâde olur. Amma sonradan elbet tamam ağrıyı dindirir ve filoniyaya macunıyla şarablar ezip ve ıssıyken onunla mazmaza edip cümle zikrolan ilâclardan yeğdir veyahud macunun yalnız kendisini ağrıyan dişlerin üzerlerine yakı gibi eyleyip vurmağın faidesi nihayetdedir. Zira kim bu macunda olan edviyeler tamam hikmet üzerine olmuştur ve cemî' [ve] ne kadar türlü ağrıları [82-b] ve sızıları

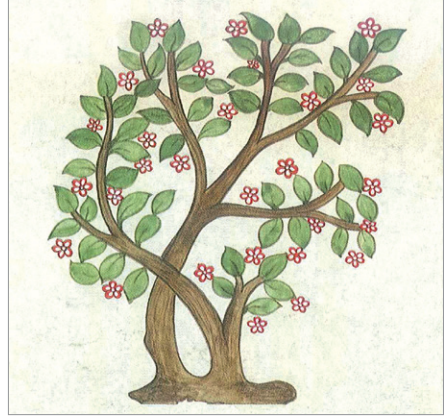
Dâr-ı fülül (*Piper longum*)

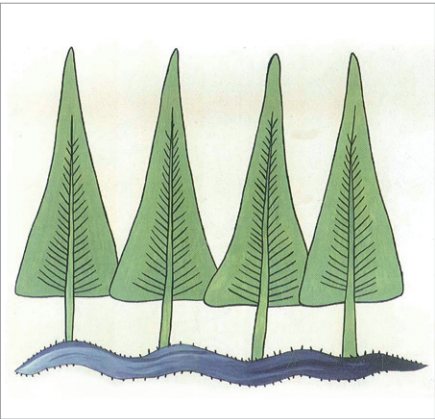
Fûdenc (*Mentha* sp.)

Gar (*Laurus nobilis*)

Sumak (*Rhus coriaria*)

Besbayec (*Polypodium vulgare*)

Dühnü'l-belesan (*Commiphora opobalsamum*)

sâkin eder türlü tarîk var ise kim zikrolunmuşdur. Cemî'isi bu macunun edviyesinde cem' olmuştur ve bir bir bu terkipte vâki' olan edviyeleri ağrının dindirmesine ve sızının dağıdıp artmasına sebep olması aslını bir bir ale't-tafsil beyân edelim ve bir macun dahi vardır kim adı "büzürg darı" derler. Kadîm ve evlâ Fars terkiplerindendir ve eczaları budur: Zaferan [ve] bezr-i benc her birinden on dirhem, afyon [ve] ferfiyun her birinden yirmi dirhem, sünbül ve leben her birinden iki astar, sâzecz-i hindî [ve] karanfil her birinden dört dirhem, fülful-i ebyaz iki dirhem, ak inci -delinmiş değirmi- ve nişadır [ve] sezab-ı berrinin tohumu ve misk ve kâfur ve kakule ve darçın ve seliha her birinden birer dirhem, kust sekiz dirhem, bezr-i harbel [ve] âkır-ı karha [ve] dâr-ı fülful her birinden dörder dirhem, sekbinec, cündübâdester, cavşir her birinden iki dirhem, tutiya ve zerenbad [ve] turunc [ve] dühnü'l-belesan her birinden sekiz dirhem, mürr dört dirhem ve döğülecek edviyeler döğülüp elene ve ıslanacak kim cavşir [83-a] ve sekbinec ve afy[on] kaynamış şarabın içine koyup ezeler. Sonradan cümlesini bir araya cem' edip hâcet olduğu denli bal ile karıştıralar. Altı aydan sonra hâcet olduğu vakitte isti'mâl oluna ve filoniya macununun Farsî nüshası budur kim: Fülful-i ebyaz, bezr-i benc her birinden yirmi dirhem, afyon [ve] tîn-i mahtûm her birinden on dirhem, zaferan beş dirhem, ferfiyun ve sünbül ve âkır-ı karha her birinden iki dirhem, cündübâdester bir dirhem, zerenbad ve turunc ve lü'lü -delinmiş- [ve] misk her birinden buçuk dirhem, kâfur bir buçuk denk, bal hâcet denli edviyeleri döğüp eledikten sonra balı kıvama getirip karıştıralar ve bu zikrolan edviyelerin her birisinin tafsiliyle faidesini ve bu terkipte içine girmesine sebep olan bir bir beyân edelim. Meselâ içinde soğukluğuyla ve uyuşdurmasıyla bedenini duyuluşunu uyuşdurup bir yere getiren edviyeler üçdür: Bezr-i benc ve afyon ve kâfurdur. Bu için tabiatları soğuk olup dördüncü mertebede gelenlerden soğuducu ve dondurucu bu kadar soğutmasıyla [83-b] ve uyuşdurmasıyla isti'mâl olduklarında yürekde olan ruhu soğutmağla ve uyuşdurmasıyla değşirip bir araya getirip cem' eder ve bu sebebdendir ki onu isti'mâl eden kimesneler ilk mideye indiğinde gövdeyi kızdırıp ve germiyet verir. Zira ki mideye indiği gibi bedeninin kuvvetleri cem'isi yüreğe kim bedeninin içinde padişahın bizzat kendi oturduğu tahtı yürütür ve asıl insanın yaradılışına konulan ıssılık -kim hayatına sebebdir- mideyi ve kuvveti yürüdür. Meselâ etrafda düşman belirince hususen eğer kim mukabele olmasına kudret olmayınca cemî' oraların padişahı yerinde olan nâib, beyler padişahın tahtını olduğu yere sığınıp ol yere cem' olmağa giderler ve padişahın tahtında etrafda olan cem' olup bir araya beyler gelince nefsi tahtın yeri âdemin çokluğuyla ma'mur olup müzeyyen olur. Tamam nefsi taht içinde padişahın kudreti ve azameti belirir, amma zamandan sonra kim ol beliren düşman dağıla gide. Ol cem' olunan beyler ve asker her birisi yerli yerine gidip dağıldıklarından sonra taht yeri hâlî [84-a] kalır. Evvelki şevki ve

şöhreti dağılmağa güya kim ıssız olup boş olduğundan heybeti ve ululuğu gider. Bi-aynihi insanın gövdesinde kendüye muhalif ve mizacına uymaz ve ıssılığını söndürüp uyuşdurucu olan nesne -meselâ afyon gibi- kim zâtında olan soğukluğuyla ve kuruluğuyla âdemin aslında olan ıssılığı -kim diri olmasına sebebedir- onu sindirip uyuşdurur. Bedenin kuvvetleri kim padişah -kim yürek içinde olan ruhdur- bedenin etrafında olan kuvvetler onun nâibleri gibidir. Onun gibi düşman kim geldiğini duydukları gibi dirilip yürümeğe seğirdip cem' olur. Kim ol düşmana mukâbele olalar ve ol kuvvetler cem' olup yürekte dirildiklerinde ruh ziyâde çok olup cem' olmağa kuvvet bulup evvelki hâlden ziyâde olmasına sebep oldur ve eğer kim ol yenilen uyuşdurucu mikdarı çok olup kim soğukluğu ziyâdeliğiyle gövdenin ve yüreğin ıssılığından artık olup gâlib gelirse tamam uyuşdurup sindirmesine sebep olur. Amma mikdarı az olup kim bedenin ve yüreğin ıssılığı onun soğukluğundan artık olup gâlib olursa dağılıp gitse gerek ve gâlib olduğu takdirce elbet onun gibi [84-b] düşman uğrayıp mukâbele etmesinden zebûn olup yorgun kalsa gerek ve bu sebebdendir kim afyon isti'mâl eden kimesneler soğuğunda sustluk ve bî-mecâl olup tâkatsiz kalırlar ve onun gibi idman eden kimesneler isti'mâl eyleyecek vakti yetişip geldiklerini tekrar ol evvel isti'mâlden hâsıl olan keyfiyetin ziyâdeliği ve kuvvet bulmasına sebep olan nesneyi geri tekrar ister. Zira kim öğrenip kalmışdır, ol vakitte yüreğinde olan ıssılığın keyfiyeti ziyâde olup ve kuvveti artmağa lâzım gelir. Kim kuvvetli ve ziyâde olmasına sebep olan nesneyi tekrar isti'mâl ede ve etmeyecek olur ziyâde sustluk gâlib olur. Zira kim ümidlendiği kuvvet ve keyfiyetin ziyâdeliği kim ona öğretmiş idi, kendüden men' olup eksilmiştir ve tabiatın hâli budur kim her nesne kim öğrenmiş ola ve onu istese gerekdir ve cemî-i keyfiyet veren uyuşdurucu ve soğutucu olan nesnelere kim keyfiyet verici ola[n] hâli bu yüzdendir ve bu zikrolan terkiblerde uyuşdurucu olan edviyeleri bir bir tafsil ile beyân edelim: Evvelkisi afyondur kim cemî' uyuşdurucu olan edviyelerin başıdır ve kuvveti cemî'inden [85-a] artıktır. Hattâ Calinos bunun adını "muhallis" komuşdur, yani halâs edici. Zira kim cemî' ne kadar türlü ağırılar ve sızılar var ise sâkin eyler ve cemî' evlâ ve küllî olan terkibler tiryak-ı faruk [ve] besirtodus gibi ve gayrısı bunsuz olmaz. Zira kim cemî'isinin kuvvetini saklar ve çok zaman durup bozulmamasına sebep olur ve onun iyisi oldur kim kara haşhaşın sıkındısı ola ve kokusu tiz ola ve ağır ve yumuşak ola ve güneşe durunca eriye ve muma yakın dutunca tutuşup yine değşirilmesi tariki budur ki tamam haşhaş tanesi büyüyüp yetişince incecik bıçak ile haşhaşın başını yaralar ve sonra haşhaşın düleğini çizeler ve ol çizlerden çıkan süd gibi zamgı parmak ile alalar, değşireler veya zindesi tekrar bu vech üzere eyleyip değşireler ve tamam değşirildikten sonra bu zamgı mermer üzerinde ezeler. Ondan sonra değşirip saklayalar ve yaban marulunun sıkındısından alırlar, asıl sahih afyona katarlar, hile ederler. Ondan sakınıp bu zikrolan âlâmetler ol-

mayınca isti'mâl câiz değil ve uyuşdurucu olan edviyenin ikincisi bezr-i bencdir, yani benc tohumu -kim Arabî'de adı şevkerândır- ve onun dahi soğukluğu afyon soğukluğundan eksicekdir. Onun iyisi aklığa mâil olandır. [85-b] Amma kızılığa ve karalığa mâil olan gayet de reyyanlıdır ve bunun dahi faideleri afyon gibidir. Hatta birbirinin yerini dutar ve uyuşdurucu edviyelerin üçüncüsü kâfurdur ve bunun soğukluğu üçüncü derecedir ve hâsıl olduğu ağaç gayetle büyük gölgeli ağaçdır. Dâim altında kaplanlar yataklanır ve yılın bir ma'lum vaktinden gayrı kimesne onun altına varamaz ve iyisi oldur kim aklığı ak ve şeffaflı ola ve muma tutucak güzel yana ve bir takdir kim su içinde koyalar, dâim yine tükenince sönmeye ve ıssı olan edviyeler kim ıssılığıyla ve yavuzluğuyla bedende olan galiz ve donmuş soğuk ahlâtı dağıtır ve eritir ve cemî' soğukdan olan sızıları ve ağırları dağıtır ve eritir, ıssılığıyla ve kızdırması olan edviyeler budur: Fülül-i ebyaz -kim ak biberdir- ıssılığı ziyâdedir, dördüncü mertebeye yakındır ve ferfiyun dahi ziyâde ıssıdır ve onun iyisi oldur kim rengi sarılığa mâil ola ve yenisi ola ve ıssılığı ve itiliği ziyâde yavuzdur. Hatta ziyâde ıssılığıyla her değdiği yeri od gibi yaksa gerek. Ve âkır-ı karha kökü ziyâde ıssıdır. Üçüncü derecedir ve onun iyisi oldur kim tadında ıssılık ve yavuzluk [86-a] duyula ve kalın kökler ola. Bu zikrolan ıssı otlar ıssılığıyla yukarıda zikrolan soğuk ve uyuşdurucu üç edviyenin soğukluğuna ve dondurmasına karşı gelip mukâbil olur ve bedeninin içinde bu edviyelerden hâsıl olan macunu nice ilk kızdıran ve ısıtan ve ıssılık veren bunlardır ve bunların ıssılığı solup geçince kalanı soğuk olan üç edviyenin keyfiyeti yani soğutması ve dondurması yetişir ve biriyle karışıp bir araya terkib olmasından murad budur. Zira kim evvel ziyâde ıssılıkla ağrıya sebep olan maddeyi dağıtıp kızdırmasıyla eritmesine sebep olurlar ve eriyip dağıldığından sonra tekrar oraya hılt gelip dökülmesine ol uyuşdurucu olan edviyelerin kuvveti yetişir. Uyuşdurmasıyla ve soğutmasıyla ağrı olan yeri sıkır, berkiştirir. Tekrar oraya hılt dökülmesine mâni' olur ve ağrı olan yerde hılt olduğu takdirce kim ağrıya sebebdir oranın duyuluşunu uyuşdurup soğutmağla ağrı ve sancıyı duymaz olur. Nitekim zikrolunmuşdur ve bu zikrolan edviyeler cümlesi insanın yüreğinde olan hararete gayetle muhalif edviyelerdir. Kimi ıssılığıyla ziyâde [86-b] kızdırıp yakmasıyla yürekde olan harareti tutuşturup ziyâde yanmasına sebep olurlar ve soğuk olan soğukluğuyla yürekde olan ıssılığı uyuşdurup söndürse gerek. Lâzım oldu kim bu zikrolan edviyelerin yüreğe etdikleri zararları giderir ve nefsi-yürekde olan hararete kuvvet verici edviyelerden birer miktar bilesince katıp kim zikrolan kızdırıcı ıssı edviyelerin ve uyuşdurucu soğuk edviyelerin faideleri dokunduğundan zararlarını dokunmayıp zira kim ol zararlarına karşı gelir ve mukâbele eder edviyeleriyle terkib olunmuşdur kim birisi zaferandır kim onun ıssılığı yürekde olan ıssılığa uyar ve benzer ıssılıktır ve bu cihetden yürekde olan ruhun cevherine kuvvet verir ve ferah dahi verir. Zira kim yürekde olan nurluk ve şeffaflık

verip ziyâde açılıp yayılmasına sebep olur. Amma ziyâde çok isti'mâl edince ruhun ziyâde yayılıp açılmasına sebep olur ve ruh ziyâde yayılınca dağılıp eritmesine sebep olur, helâk eyletir. Hatta üç dirhem denli bir uğurdan yeyilse güle güle öldürür ve sünbül dahi ıssılığıyla -kim ikinci derecede[87-a]dir- yürekte olan ruha kuvvet verip ıssılığını ziyâde eyler ve hayli kuvvet verip ve kuruluşuyla ruhun kuvvetini değışirip bir araya getirir, dağılıp yayılmasına mâni' olur. Ve turunc dahi ıssılığı üçüncü derecededir. Amma yüreğe ziyâde kuvvet verir ve ferah dahi verir ve cemî'-i ağulara karşı gayetle iyi ve faideli devadır ve iyisi oldur ki yenisi ola ve şekli akreb şeklinde ola. Ve zerenbad dahi yüreğe şenlik ve kuvvet verir ve ruhun cevherine gayet münasibdir ve çiğere bile hayli faidesi vardır. Hatta çok isti'mâl etmesi âdemi semirdir ve cemî'-i ağulara karşı gelir ve ağızda olan râyihaları kim şarab kokusu ve soğan ve sarımsak kokularını ondan bir pâre çiğneyecek giderir. Ve misk dahi üçüncü derecede ıssıdır ve kuvveti zaferan kuvvetine benzer ve cemî'-i ağulara [karşı gelir.] Hususen Helahl vilâyetinde biter. Ağulara, biş ve gayrısı gibi cemî'isine tiryak olup zararını giderir ve billhassa yürekte olan ruhun cevherini artırıp kuvvet verir. Bu zikrolan yüreğe kuvvet verir. Issı edviyeler kim ruha kuvvet verip zikrolan uyuşturucu ve soğutucu edviyelerin [87-b] zararını giderir. Amma soğuk olan edviyeler kim yürekte olan ruhun cevherine kuvvet verip ziyâde eder. Birisi tîn-i mahtumdur ve insanın mizacında olan ıssılığa uyar ve benzer nihayetdedir. Cemî'-i ağulara tiryak olup karşı gelir ve yürekte olan ruha ziyâde ferah verip kuvvet bulmasına sebep olur ve onun iyisi oldur kim kokusu durak otu gibi koka. Asıl bunun madeni "limnos" adlı olan edviyedir. Ve lü'lü dahi yüreğin hararetine ve ruhun cevherine uyar ve benzer devadır. Gayetlen yüreğe kuvvet verip hatta kim yalnız ağızda tutmakla yüreğe kuvvet verir ve onun iyisi oldur kim gayet ak ola ve tamam degirmi ola ve delinmiş ola. Bir takdir kim ufacık ola ve bunun ezmesinde gayetle ihtimam gerek. Zira kim ziyâde ezilip döğölmeyince iken faidesi dokunmaz ve ezmesi tarîkı budur kim muhkem havan içinde döğöle ve elene ve ağaç kavunu ekşisiyle yoğuralar ve bir sırça içine koyalar ve ol şişeyi bir kavanoza ya bir testi sarp sirkenin içine asa, koyalar ve ol testiye gübre içinde [88-a] göme, koyalar. Dört gün dura. Ondan sonra şişeyi çıkaralar ve içinde olan döğölmüş inci tamam ezilmiş filoniyanın terkinde lâzım olan budur. Tamam döğölüp elendikten sonra balın köpüğünü alıp kıvama geldiğinden sonra üç edviye denli balıyla karışdıralar. Amma büzürg darı terkinde -kim zikrolunmuşdur- bu makûle yani yüreğe kuvvet verip ve kalan edviyelerin zararını giderir ve ağulara karşı duran edviyeler filoniyada olan edviyelerden artıktır ve birisi sâzecz-i hindîdir. Kim ıssılığa yüreğin ıssılığına kuvvet verir ve değışirip sıkıştırmasıyla yürekte olan ruhu artırıp kuvvetlendirir. Ve karanfil dahi ıssılığıyla yüreğe hayli kuvvet verir. Hatta yemesine idman etseler yüreğe kuvvet vermesiyle şecaat ve bahadırılık ve ziyâde şîr merdlik verir ve dar-

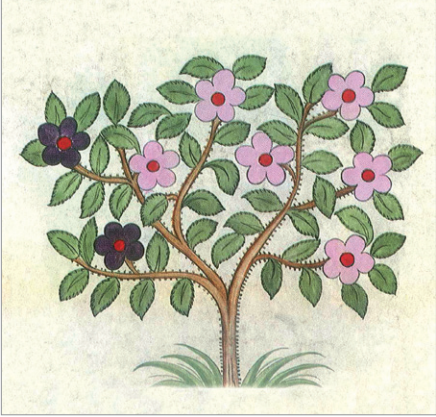
çın ve kakule bunlar dahi yüreğe ziyâde kuvvet verip ferah verirler ve seliha dahi nihayet derecede yüreğe kuvvet, ferah eder. Amma belesan yağı ve sekbinec ve cavşir ve kust ve cündübiderster [ve] harmel tohumu ve dar-ı fülful bunların kızdırmasıyla ve ısıtmasıyla bedende olan soğuk [88-b] ve galiz ahlâti eritip dağıtmasına sebep olur. Amma ıssılığıyla ve kızdırması ol derecede değildir. Kim bedenın ıssılığına zarar verip içinde belesan yağının iyisi oldur kim süd içine tamzıracak südü döndüre ve her nesne kim bulaşsa yunduğundan sonra eseri kalmaz ve râyihası gayetlen iyi ve kuvvetli olur ve eskidikçe ziyâde koyu olması lâzım gelir. Ve cündübâdeste -kim kunduz hayasıdır- ve rivayet ederler kim avcılar onu avlamağa murad edindiklerinde kendisi dişleriyle hayalarını koparıp yabana atar ve ıssılığı üçüncü derecededir. Gayetlen ısıdıcı ve galiz yelleri dağıtır ve eridir ve bilhassa afyonun zararlarını giderir. Ve sekbinec -kim bir otun samgıdır- ve iyisi olan oldur kim sâfi ve pek ola, taşrası kızıl olup içerisi ak ola ve kokusu kasnı ve kına gibi ola ve ıssılığı üçüncü derecededir. Nihayetde dağıdıcı ve eridici ve galiz soğuk balgamları ishal eder, çıkarır ve cemî-i ağulara tiryak olup karşıdır. Cavşir -kim ağacının kökünü çizerler- zamg gibi çıkar ve iyisi oldur kim zaferan renginde ola ve ele [89-a] yapışsa. Suyla ezildiği vaktin ezile. Amma kara olan gayet zararlıdır ve ıssılığı üçüncü derecededir. Galiz olan balgamları ve soğuk yelleri ziyâde dağıtıp eridir, sürer. Leben kim ondan akan süd gibi -kim ma'ıye-i sâile derler- kim bal rengine benzer ve ıssılığı üçüncü derecededir. Bedenin cemî'isine nihayetde kuvvet verip ve ağırları ve sinirleri sâkin eder. Ve kust -kim bir kökdür- gayetle iyisi oldur kim ak ola ve sulu ağır ola ve kabuğu incecik ola ve ıssılığı üçüncü derecededir ve acılığı ve itiliği duyula ve gayetlen eridici ve kızdırıcı devadır ve su yolunu ziyâde açar ve galiz olan balgamları eridip süzer, çıkarır. Ve mürr dahi kim Alaman memleketinde biter bir ağacın zamgı gibi akar ve iyisi oldur kim aklığa ve kızılığa mâil ola ve ıssılığı üçüncü derecededir ve galiz yelleri nihayetde dağıtır ve eridir ve bedenın içinde olan galiz ve yelimşik balgamları sürür, çıkarır ve eğer kim ölünün içini ayrıtıp onunla doldururlarsa çürüyüp kokmasına mâni' olur. Ve seza -kim meşhur süsendir- ıssılığı dördüncü derecededir. Gayetlen kızdırıcı ve eridici ve yelleri [89-b] ve soğuk balgamları ziyâde dağıtıp sürer. Ve harmel kim Türkçe yüzerlik dizerler ve iyisi ak olandır ve su yolunu ziyâde açar ve cemî-i galiz ve soğuk olan balgamları dağıtıp eridir ve ıssılığı üçüncü derecededir. Ve tutiya kim bakırı sızdırıp ondan çıkan tütünden hâsıl olur ve iyisi oldur kim ak ola ve leyyin ola ve bunun tabiatı evvelki derecede soğuktur ve bedende olan balgamları kurudur ve yaralar olduğu yeri kurudup artmamasından alıkoyup mâni' olur. Ve nışadır kim iki kısımdır. Birisi kim yerden bitmedir, Horasan dağlarında ola. İlcalarında bulunur ve iyisi oldur kim ak sâfi ola ve tadında tuzluluk ve itilik ola ve ıssılığı üçüncü derecededir. Galiz olan ahlâti eridip dağıtmasıyla beden içinden sürer, çıkarıp cilâ verir ve bu zikrolan edvi-

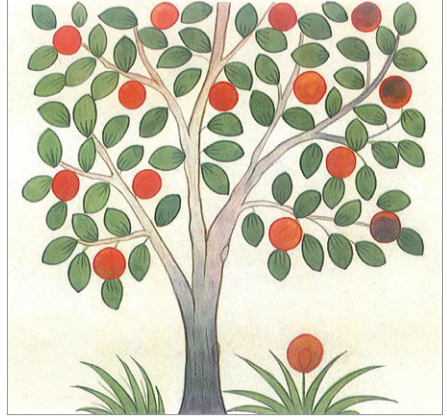
Vecc (*Acorus calamus*)

Leblab (*Convolvulus* sp.)

Nilüfer (*Nymphaea alba*)

Narenc (*Citrus aurantium*)

Sakamunya (*Convolvulus scammonia*)

S'ater (*Satureja hortensis*)

yelerin her birisinin faydeleri nihayetde çokdur. Tafsil eylemesi çok olup beyânına mukayyed olmadık. Mahzâ hemen bize maksûd olan kim ağrılara lâzım olan nesneyi sâkin eyleyicisi ve gidericisi cihetlerini beyân eyledik.

Onuncu Fasil

[90-a] Amma bu zikrolan terkipler ekser tabiatı kabız üzerine tutar. Hususen filoniya -kim gayetle kâbızdır- bu cihetde lâzım gelir kim sızı ve ağrı vâki' olduğunda kabız ile vâki' olursa ve ağrı ve sızı olup uyuşdurmaya muhtac olup zaruret düşerse ishal edici ve hem uyuşdurucu olan macunu onun gibi de isti'mâl etdiregele. Kim gerek verir nuşdaru terkipte lînet edici nesnelere vardır. Amma bu zikr olunacak müşhil filoniya ishal eylemesi artıktır ve bunun gibi terkipleri zaruret olup kabız oldukların kim sızı, ağrı ve sancı vâki' olup uyuşdurucu ve dağıtıcı ve eritici ve ishal edici nesne bir uğurdan muhtac olup lâzım geldiğinde isti'mâl eylemesi lâzım gelir ve bir terkipten dahi vardır kim ağrının gidermesine ne kadar tarikle lâzım gelirse hep cümlesi onda bulunur[r]. Hususen eğer kim ağrı ve sızı vâki' olduğunda tabiat kabız olup ishal ediciye muhtac olursa bu zikrolunacak terkipte bile ishal eder nesne vardır. Adı filoniya müşhilidir ve nüshası budur. Fülful ve nahvah ve sezab yaprağı ve fûdenc [ve] cündübâdester [90-b] ve kemmun ve habbu'l-gar ve afyon ve yebruh [ve] bezr-i benc her birinden altışar dirhem, sakamunya iki dirhem bu zikrolan edviyeyi döğüp elendikten sonra iki bu edviyelerin ağırınca kıvama gelmiş balıyla karışdırıp macun edeler. Hâcet vaktinde bir buçuk dirhem denli isti'mâl oluna ve mizacı berk olan kim ishal olması güç olup kuvvetli nesneye muhtac olana iki miskal isti'mâl eylemesi câizdir. Kim üç dirhem olur.

On Birinci Fasil

Nefs-i dişlere vâki' olan kim evvelkisi diş oynamasıdır, onun beyânındadır.

Ma'lum ola kim dişlerin oynaması altı sebepten vâki' olur yahud düşüp veya bir nesne dokunup oynamasına sebep ola veyahud kendinin sinirleri kim onlarınla bağlanmış ve berkişmiştir. Nâzileye sebebiyle ve yaşlılığıyla ol sinirler gevşeyip oynamasına sebep olur. Bir takdir nefsi diş sağ sâlim ola ve gâh olur kim nefsi dişlerin bitiştiği yerin oyulup yenmesi vâki' olan ve orayı bol edip sıkışmasına ve berkişmesine mâni' olur veyahud nefsi dişlerin kuruması ve değşirilmesi vâki' evvelki [91-a] iriliğinden çekilip eksile. Hastalıktan kalkar kimesnelere vâki' olduğu gibi zira kim hasta olan cemî-i azâsı kuruyup ve eksilip çekilmiştir ve pîrler dahi ve ziyâde açlık çekenler kim bunların her birisinin azâsına kuruluk ve eksikler vâki' olmuştur. Zira kim kendülere lâzım olan azâsının beslemesine ve büyütmesine lâzım yemek eksilip evvelki hâli üzerine gelmez oldu eyleye lâzım gelir kim nefsi dişler evvelki iriliği ve büyüklüğü eksilip çekile veyahud dişlerin arasında olan etler kim berkişmesine sebep-

dir. Evvelki hâli üzerine bitip büyümmez, dişlerin aralığı boş kalır, sıkışması ve berkişmesi olmayınca.

On İkinci Fasl

Oynayan dişlerin muâlecesi beyânındadır.

Ma'lum ola kim asıl dişlerin oynamasına lâzımdır. Kim bir vechile oynayan dişleri çiğnemek ve kıvıldatmak câiz değildir ve silişmek dahi câiz değil ve dili dahi değdirmek câiz değildir ve eğer kim oynamasına sebep olan açlık sebebiyle za'f bulmasından olmuş ise onun gibi de vâfir latif mizacına uyar [91-b] ve münasib yemekler yiyip kim tekrar dişler evvelki hâllerine ve semizliklerine gelip yerine gele ve eğer kim nefsi dişlerin köklerinde ısladıcı ve gevşedici balgam değilip oynamasına sebep olmuş olunca onun gibi de lâzımdır. Kim berkiştirici ve sıkışdırıcı ıssı edviyelerle mazmaza edip veyahud edviyeyi döğüp üzerine ekeler. Meselâ kuru üzümünden hâsil olan şarabı içinde selvi kozalağı ve yaprağı ve söğüd yaprağı her birinden birer avuç ve şab beş dirhem, tuz iki dirhem cümleyi bir yerden kaynadıp süzöldükden sonra ıssıyken mazmaza edeler veyahud dişler üzerine yakı edeler. Şab iki dirhem, tuz bir dirhem, bakırın üzerinde olan kabuğu ve zambak kökü ve selvi ağacının kabuğu her birinden dörder dirhem bu cümleyi döğüp eledikten sonra gül yağıyla yoğuralar, dişlerin üzerine yakı edeler veyahud ilgın ağacını yakıp külü elene ve enderanî her birinden beşer dirhem geyik boynuzu -kim yanmış ola- ve bal ilen yoğrulmuş tuz ve yanmış mürr her birinden on dirhem cümleyi döğüp eledikten sonra dişlerin köklerine [92-a] ekip üzerinde dura veyahud mürr ve zaferan ve sünbül-i hindî [ve] mastaki her birinden iki dirhem kuru sezab ve samg ve gülmar her birinden üç dirhem cümleyi döğüp eledikten sonra bal ilen yoğuralar, yakı edeler veyahud durduğu gibi kurula, ekile veyahud sa'd [ve] kırmızı gül ve sünbül-i hindî ve tuz-ı enderanî ve ilgın ağacının yemişi ve yanmış geyik boynuzu her birinden beşer dirhem, sabır, kalkatar ve iklimiya her birinden üçer dirhem cümleyi döğüp bal ilen yoğurup yakı gibi ola. Amma dişlerin uyulmasına sebep olan arasında olan etlerin eksilmesi ile olmuş ise onun gibi de şeb-i yemanî ve yanmış ûd-ı hindî ve sa'd ve samg ve gülmar her birinden beşer dirhem döğüp eledikten sonra dişlerin etlerinin üzerine ekip dura.

On Üçüncü Fasl

Dişlerin delinip yenince ilâclarının beyânındadır.

Ma'lum ola ki dişlere delinip yenmesine sebep olan oldur kim nefsi dişlerde bazı çürümüş rutubet yani nemnâklık sinmişdir. Kim nefsi dişleri çürüdür, oyulup delinmesine sebep olur ve bunun gibi vâki' olduğunda lâzım olan ilâc [92-b] oldur kim

nefs-i dişlerde çürüyüp sinmiş ola, maddeyi ayırılıp gidermesine çalışmak gerek. Ol maddeyi ayırtıcı ve çıkarıcı edviyeler -kim zikrolunmuşdur- ve nefsi dişlere kuvvetdir. Kim evvelden içine akan ve sinecek maddeleri kim çürümesine sebep olur, kabul etmeye. Meselâ bazı edviyeyi kaynadıp suyuyla. Meselâ mersin ve izhir ve huzaz ve nardin her birisinden beraber alıp kaynadıp suyuyla mazmaza edeler veyahud döğüp elendikten sonra dişlerin deliklerini onlarınkiyle doldurular veyahud sa'd ve mas-taki ve mürr ve mey'a ve mazı ve kına ve kibrit-i asfer ve huzaz ve biber [ve] fûdenc [ve] süd cümleyi döğüp elendikten sonra sirkeyle ve bal ile yoğurup dişlerin deliklerini doldurular veyahud zencebil balıyla sirkeyle kaynadıp mazmaza eylemek faidesi nihayetdedir veyahud helile ve katran ve şih üçünü birbiriyle döğüp balmumuy-la kaplayıp delinmiş dişin üzerine iken yapışdırıp faidesi nihayetdedir ve sızı ve ağrıyı sâkin eder veyahud ham [93-a] anberi huzaz ilen ve zâcla karışdırıp dişlerin deliklerine doldurular veyahud kâfur ilen delinmiş yerlerine doldurup ziyâde faidesi çokdur veyahud cündübâdester ve âkır-ı karha ve afyon ve kına her birinden ikişer dirhem, fülful, kakule cümleyi döğüp bal ile yoğurup dişlerin içini doldurular veyahud burak ve bezr-i benc her birinden iki dirhem, fülful ve mürr ve âkır-ı karha her birinden birer dirhem, afyon üç dirhem cümleyi döğüp birbiriyle bal ilen yoğurup üzerine yakı edeler. Amma ağrısı ziyâde olunca bunu etmek câizdir veyahud kibritin kökünü vâfir sirkeyle kaynadıp tâ kim sirkenin yarısı kalınca ıssıyken mazmaza etmeğin faidesi çokdur veyahud nefsi dişlerin delinmiş yeri içine bezr-i benc [ve] zeyt yağı ilen ezip ılıcak iken içine tamzıralar veyahud gül yağıyla bile tamzıralar.

On Dördüncü Fası

Dişlerin kendi kendiden pârelenip oynamasına sebep olan nesneyi ve ilâclarının beyânındadır.

Ma'lum ola ki dişlerin oynayıp pârelenmesine sebep olan ikiden hâlî değil yahud asıl kendinin yaradılışında vâki' olan mizacından çıkıp [93-b] rutubeti çok olup yumuşamasına ve pârelenmesine sebep olur. Hususen eğer kim rengi evvelki renginden bozulup çalınmış ise hususen eğer fi'l-cümle delinip oyulması olursa bunun gibi de yukarı fasılda zikrolunan ilâclarla ilâc etmek gerek ve hususen nûşdarı ve şabı döğüp üzerine ekip veyahud sirkeyle kaynadıp mazmaza etmesinin faidesi çokdur. Amma eğer kim dişlerin asıl yaradılışında olan mizacından çıkıp ziyâde kuruluk vâki' olunca kim nefsi dişler küçük olup çekilmesi olursa onun gibi de nefsi dişleri taze olan te-reyağla ısıcak edip yağlamak gerek veyahud ördek yağıyla ısıcak iken yağlamak gerek veyahud taze çıkmış benefşe ile badem yağı ılıcak edip yağlamak gerek.

On Beşinci Fası

Dişlerin rengi bozulup tağyîr olmasına sebep olan nesnelere ilâcı beyânındadır.

Ma'lum ola kim dişlerin renkleri bozulup tağyîr bulmasının sebebi ikiden hâli değil yahud taşradan üzerine abes nesnelere yapışıp ve bazı vakitte dişlerin köklerinde bazı abes nesnelere [94-a] yapışır. Tâ kim taş gibi katılanıp kim kopması güç olur ve bunun gibi de cümle dişlerin renkleri bozulmasına sebep olur ve ilâcı budur kim deniz köpüğü ve tuz ve sedef kökü ve yanmış kamış kökünün külü ve zeravend-i müdahrec ve yanmış sa'ter ve milh-i enderani her birisinden beşer dirhem döğülüp elendikten sonra dişleri onunla ovar ve eğer kim ziyâde olursa onun gibi de yanmış kaysundan bir dirhem, hammame üç dirhem, sâzec iki dirhem, yanmış huzaz on dirhem, fülful bir dirhem, zencar iki dirhem cümleyi bal ile yoğurup dişleri onun ile muhkem ovalar veyahud sâzec-i hindi ve sırça unu ve donmuş çiğ veyahud elmas taşıyla kızarıp ayrılması ziyâde pâk edip ağardır. Amma eğer kim dişlerin rengi bozulup çalınmasına sebep olan madde nefsi dişlerin içine sinip hilt sebebiyle ise onun gibi de lâzım olur kim nefsi dişlerden ol sinmiş olan hiltı çıkarıp ve çeker nesnelere mazmaza edip veyahud taşradan ovmak tarîkiyle ola. Meselâ biber ve fûdenc ve kust ve zeravend-i müdahrec ve hiltit yukarıda zikrolan edviyelere katıp mazmaza edeler veyahud [94-b] döğülüp elendikten sonra dişleri onlarla ovalar veyahud zeravend kökü bir dirhem, yanmış geyik boynuzu iki dirhem, mastaki üç dirhem, kırmızı gül beş dirhem cümleyi döğüp eleyeler, dişleri ovalar veyahud tuzu yakıp kızınca ve süsen her birinden dörder dirhem, sa'd beş dirhem, sünbül bir dirhem, fülful altı dirhem, yanmış sedef dört dirhem, darçın bir dirhem, kırmızı gül beş dirhem, sâzec-i hindi iki dirhem cümleyi döğüp eledikden sonra dişleri onunla ovalar.

On Altıncı Fası

Dişlerde kurd olup vâki' olduğunda ilâclarının beyânındadır.

Dişler kurtlanıp ilâcı budur kim bezr-i benc [ve] bezr-i küras her birinden dörder dirhem, soğan tohumu iki buçuk dirhem cümleyi döğüp keçi yağıyla yoğuralar, hab edeler ve her bir hab birer dirhem ola. Ot üzerine koyup tütsü edeler. Tütsü olduğunda başını örteler kim buğu yabana gitmeye ve bir büyük havanı alıp üçünü kurdu olan dişin üzerine rastlayıp altında tütünü gelip yalnız ol diş dokuna.

On Yedinci Fası

Dişlerin uyku arasında gıcırdamasına sebep [95-a] olan nesnenin ilâcı beyânındadır.

Ma'lum ola kim dişlerin gıcırdamasına sebep olan nesne oldur kim çenenin sinirleri

za'if olup çekilip kurulur ve eğer kim ziyâde çok olup vâki' olursa delildir kim bin mazarlar uğrasa gerek. Sar'a gibi sekte ve teşennüc eğer kim gâh gâh olup vâki' olursa karında solucan hâsıl olduğunu gösterir ve bunun gibi vâki' olduğunda başda olan ahlâtı çıkarıp ayırılmasına mukayyed olmak gerek. Yukarıda zikrolunan ayaric hablarıyla ve eğer kim solucan sebebiyle vâki' olursa onun gibi de solucanı çıkarıcı ve ayırtılıcı edviyeleri isti'mâl etmek gerek ve nefsi-î çeneleri ve boyun câniblerini kızdırıcı ve ısıdıcı yağlar ilen yağlayıp ovmak gerek. Ban yağı gibi ve kust yağı ve süsen yağı ve zanbak yağı ve merzencuş yağı. Bunları ısıdıp boyun câniblerini muhkem yağlamak gerek.

On Sekizinci Fasil

Dişlerin kamaşmasına sebep olan ilâcların beyânındadır.

Ma'lum ola kim dişlerin kamaşmasına sebep olan oldur kim nefsi-î dişlerin duyuluşu uyuşup duymaz olur. Meselâ ekşi çiğneyip veyahud [95-b] kekre nesnelere çiğneyip kamaşmasına sebep olup veyahud mide[de] yenen taam fâsîd olup ekşiyince onun buharları çıkıp dişlere dokunduklarında dişlerin kamaşmasına sebep olur ve veyahud nefsi-î dişlerin içinde ekşi fâsîd hılt sinmiş ola. Kim dişlerin kamaşmasına sebep olur kim bu gayrı kimesne ekşi yiyip ona bakınca dişlerin kamaşmasına sebep olur. Mahzâ ol ekşi nesnenin dişlere zarar edip mülâhaza etmesinden kendinin dişleri bile kamaşmasına sebep olur ve cümle ilâc budur kim eğer kim nefsi-î midede ekşi hılt olup ayırılmasına mukayyed olmak gerek ve nefsi-î dişlere semizotu tohumu ve kendisi çiğnemek gerek veyahud tatlı badem çiğnemek gerek veyahud cevzi mekkî ve fındık ve hindistan güzünün içi gayetlen mücerreb, fâidelidir ve tuzla ovmayın ziyâde faidesi var. Ve tatlı badem yağı ılıcak iken ağızda tutup ve dişleri onunla ovmak ziyâde faidesi vardır veyahud ıssı süd ilen mazmaza etmeğin faidesi çokdur ve eğer kim sebebi ziyâde olursa hiltit ve zeravend ve kardamana ve südleğen [96-a] ve defne yemişi şarab ile kaynadıp mazmaza etmek gerek.

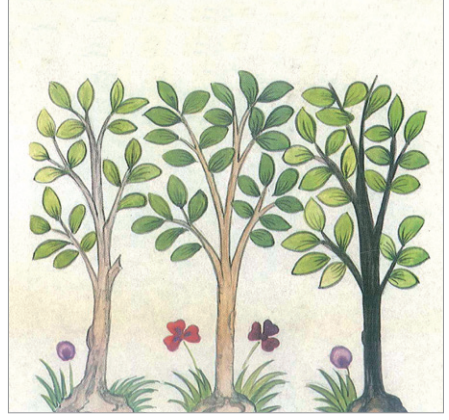
On Dokuzuncu Fasil

Dişler ıssıya ve soğuşa duyuş vermeyip ilâclarının beyânındadır.

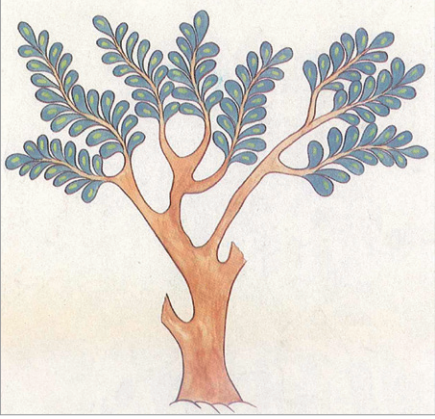
Ma'lum ola kim dişler ıssı ve soğuşa duyuş vermeyip ekser sebebi soğuk sebebiyle olur ve dişlerin ağrımalarının mukaddimesidir ve bunun gibi de defne yemişi ve durak otu ve zeravend-i tavîli kaynadıp mazmaza edeler veyahud yumurtayı katı pişirip sarısını ıssıyken dişlerin üzerine koyalar ve eğer bu zikrolan ilâclar sâkin olmayacak olursa onun gibi de ayaric-i faykara ile mazmaza edip veyahud tiryak-ı faruku şarab ile ezip ıssıyken mazmaza edeler ve hardal yağı ıssıyken mazmaza etmeğin gayetle faidesi çokdur. Amma eğer kim sebebi ıssıdan vâki' olmuş ise kim dişlerin eti kızıl

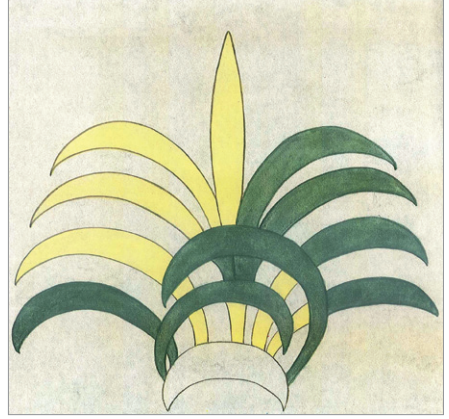
Süsen (*Lilium* sp.)

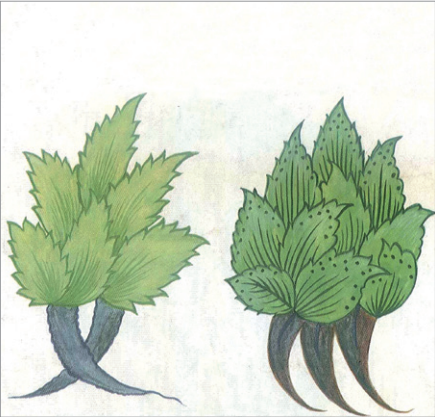
Sandal (*Santalum album*)

Üd (*Aquillaria sinensis*)

Unsul (*Eremurus* sp.)

Kust (*Costus arabicus*)

Füfül-i ebyaz (*Citrullus vulgaris*)

veya sarı olup ve dişlere yapışınca ıssılığı duyulur. Bunun gibi de gül yağını ısıtıp içine kâfur ezip ılıcak iken mazmaza edeler ve dişlerin bezr-i kutuna luabını koyup ve semizotu kendisini ve tohumunu çiğnemeğin faidesi çoktur.

Yirminci Fasl

Dişler za'if olup katı ve berk [96-b] nesneyi çiğneyip ve [y]utmağa kudreti olmamağın ilâcı beyânındadır.

Ma'lum ola kim dişler za'if olup katı ve berk nesneyi çiğneyip âciz olup ona sebep olan oldur kim yukarı dişler ırgalanıp oynamasına sebep olan zikrolunmuşdur. Bunda dahi ol sebebden amma ol denli kuvvetli sebep değildir ve ilâcı dahi oralarda zikrolan ilâcları etmek gerek ve buna mahsus olan ilâclar oldur kim sa'd üç dirhem, sarı helilec kabuğu beş dirhem, darçın on beş dirhem, şeb-i yemanî iki dirhem, âkır-ı karha yedi dirhem, nişadır bir dirhem, dâr-ı fülül bir dirhem, sükk ve zaferan birer dirhem, sumak iki dirhem, ılgın yemişi üç dirhem, kakule dört dirhem, zerenbad on altı dirhem, gülнар dört dirhem cümleyi döğüp eledikden sonra dişleri onunla ovalar veyahud cümleyi kaynadıp şarablan ıssıyken mazmaza edeler veyahud kızıl sandal ve kebabe ve kukul her birinden beş dirhem, karha beş dirhem, darçın iki dirhem, sünbül-i hindî dört dirhem cümleyi döğüp nişasta suyuyla yoğuralar. Hâcet vaktinde onunla ovalar veyahud arpayı döğeler, katran [97-a] kefâniyle yoğuralar, yuvalak yuvalak edeler ve her pâreciği kâğıd içine saralar ve bir kiremid üzerine koyalar. Kim kızmış ola. Fırın içinde koyalar tâ kim kararıncaya değin dura. Ondan sonra çıkaralar ve ondan bir dirhem alalar ve ûd-ı hindî ve gülнар ve sa'd ve nar kabuğu ve tuz her birinden birer dirhem cümleyi döğüp eledikden sonra dişleri onlarla ovalar.

Yirmi Birinci Fasl

Dişlerin çekip çıkarmasına lâzım olan tarîkın beyânındadır.

Ma'lum ola kim dişler ağrması vâki' oluncak zikrolunan cemi' dürlü ilâclar edip ağrısı dinmesine faidesi dokunmayacak. Hususen eğer kim ağrıya sebep olan nefsi dişlerin içinde olup onun gibi de diş çıkarması câiz olur. Amma ağrıya ve sızıya sebep olan dişlerin etlerinde ve sinirlerinde olup onun gibi de çekip çıkarmasının zararı nihayetdedir ve çıkarması lâzım olduğu takdirce bazı çekici ve koparıcı edviyeleri üzerine yakı etmekle onun gibileri isti'mâl etmek gerek ve dişin kökünü kim dolayısında olan etlerin bab bab incecik neşterle çizip ve üzerine çekici edviyeleri yakı etmek gerek. [97-b] Meselâ dut ağacının kökünün kabuğu [ve] âkır-ı karha her birinden beşer dirhem sarp sirkeyle döğüp tâ kim bal kıvama döne ve güneşde kızdıralar. Sonradan ağrıyan dişin kökü üzerine yakı edip günde üç kere değışdireler veyahud âkır-ı karha-

yı sarp sirkeyle döğüp yağ içinde kırk gün dura. Sonradan sızısı olan yerlere tamzıralar. Bir, iki, üç saat dura ve bunun gibi çekici ve çıkarıcı edviyeleri etmeli, olunca sağ olan dişleri balmumuyla kaplayıp örtmek gerek kim ol edviyelerin zararı sağ olan dişlere dokunmaya veyahud zırnîhi ve karga düleği kökü[nü] döğüp sirkeyle yoğurup üzerine yakı etmeğin ırgalanmasına sebep olup çekilmesine kolay ola veyahud ısırğan tohumunu ve kına ve kendir her birisinden ikişer dirhem dişin kökü üzerine yakı gibi koyalar veyahud incirin yaş yaprağını döğüp üzerine koyup sirkenin balçığı dahi üzerine koyucak gayetle mücerrebdır veyahud dut kökünün kabuğu ve gebere kökü kabuğu ve sarı zırnîh ve âkır-ı karha ve uruk-ı süfr ve hanzal kökü ve seberen cümleyi döğüp durak otundan sıkılan suyla [98-a] veyahud sarp sirkeyle yoğurup üç gün durduğundan sonra çekecek dişin üzerine yakı edeler yahud uruk-ı süfr ve dut kökünün kabuğu her birinden birer dirhem ve sarı zırnîh iki dirhem cümleyi döğüp bal ile yoğuralar. Dişin kökü üzerine yakı edeler veyahud kaysun ve südleğen südü her birinden birer dirhem bal ilen yoğurup üzerine koyalar ve eğer kim çekilecek diş za'îf ise balmumu[nu] bal ilen eridip ve sonradan üzerine bir mikdar zeyt yağı eridip soğduğundan sonra çiğneyeler.

Yirmi İkinci Fası

Çürümüş dişin oynaması ve pârelenmesi beyânındadır.

Ma'lum ola kim oyulmuş ve çürümüş olan dişî pâreleyi[p] kopması tarîkı budur kim unu südleğen südüyle yoğurup üzerine koyup bir, iki, üç saat dura ve leblab yaprağının irisi ve yeşil kurbağa -kim çayırlarda ağaçlar üzerinde sıçrayıp gezer- onun yağıyla döğüp bir araya karışdırıp üzerine yakı eyleyince pârelenip çıkmasına sebep olur.

Yirmi Üçüncü Fası

Dişlerin etlerinde vâki' olan emrâzları [98-b] beyân eder.

Ma'lum ola kim nefsi dişlerin etlerine bazı emrâz vâki' olur. Kim içlerine fâsîd ve çürümüş ahlât başdan akıp nâzile tarîkıyla veyahud mideden buhar tarîkıyla çıkıp oraların etlerini çürüdüp fesada varmasına sebep olur. Eğer kim fesada sebep olan hılt ıssı olursa onun gibi de fesada sebep olan çıkarıp ayırılmasına mukayyed olmak gerek. Zikrolunan ishal edici edviyelerle ve dudakların iç yüzünde olan damarlardan -kim adları çehârîhdır- kan alına ve bazı soğuducu ve sıkışdırıcı edviyeleri kaynadıp suyuyla mazmaza etmek gerek. Meselâ gül suyuyla ve mersin suyunu ve sinirli yaprağının suyunu ve gülnar suyu ve semizotu suyu ve bellutun kaynamış suyu bu zikrolan edviyeyi kaynadıp ıssıyken suyla mazmaza etmek gerek ve ondan sonra sakız ağacının yağı ve mersin yağı kim sünbülle ve kırmızı gül ile ve mastaki ile ve gül yağıyla

terbiyet olunmuş ola ve sonradan zeytin yaprağı sıkındısıyla ve yaş sezabın sıkındısı ve habbetü'l-hadrâ yağıyla ıssı [99-a] edip mazmaza etmeğin faidesi çokdur ve eğer kim verem dağılmayıp irinlenecek olursa deşilmesine muhtac olur ve deşilip irinlendiğinden sonra üzerine bir mikdar zencar ve mazı ve bakırın kabukları cümleyi döğüp sirkeyle karışdırıp ılıcak iken mazmaza etmek ve eğer kim durmayıp irinlenip şişerse onun gibi de yakmağa muhtac olur ve yakmasının tarıkı budur kim zeyt yağını ziyâde ısıdıp ve bir mil ucuna bir mikdar yün sarıp yağın içine bandırıp irinlenen yere tamzıralar tâ kim oranın etleri buruşa ve ağara ve eğer kim vereme sebab olan hılt soğuk sebebiyle olmuş olursa onun gibi de lâzım olur. Evvelinde ıssı yağlar ilen ve bal ilen mazmaza edeler. Ban yağı gibi ve kust yağı ve süsen yağı ve zambak yağı, bunların her birisiyle ıssıyken mazmaza edeler ve zikrolunan ıssı edviyelerden hâsıl olan mazmazalarla -kim diş ağrılarında zikrolunmuşdur- onda görüle.

Yirmi Dördüncü Fasil

Diş etleri kısmının ilâcları beyânındadır.

Ma'lum ola ki dişin etleri [99-b] kanayıp lâzım olan ilâc budur kim yanmış şab -kim sirkeyle sönmüş ola- ve iki ol kadar tuz ilen ve sivri iki o kadar ve yanmış turunc kökünden bir dirhem ve kuru gül iki dirhem cümleyi döğüp sirkeyle karışdırıp mazmaza edeler veyahud zikrolan edviyeyi döğüp eledikden sonra dişin etleri üzerine ekeler veyahud mersin yaprağını yanmış ve mercimek her birinden bir dirhem sumak ve sevri on dirhem, izhir çiçeği on beş dirhem döğüp eledikden sonra dişin etlerini onlarla ovalar.

Yirmi Beşinci Fasil

Dişin etlerinde vâki' olan yaralar ve çürüyüp yenmesi vâki' olunca ilâcları beyânındadır.

Ma'lum ola kim dişlerin etinde yara olup çürümesi olunca onun gibi de ebhel ve mazı her birinden beşer dirhem, sumak bir dirhem, mürr beş dirhem cümleyi döğüp eledikden sonra gül yağıyla yoğurup üzerine yapışdıralar ve gâh gâh yaban soğanı sirkesiyle mazmaza etmeğin faidesi ve zeytin yaprağı ve gül kurusu ve mercimek ve mazı ve gülnar her birinden birer mikdar kaynatıp [100-a] suyuyla ıssıyken mazmaza etmek gerek ve eşek südüyle mazmaza etmeğin çok faidesi var ve eğer kim ol etler yenip ziyâde olursa onun gibi de (...) yakut ilen ilâc etmek gerek ve üzerine hasek ve ılın yemişi ve âkır-ı karha her birinden üçer dirhem, mamiran bir dirhem, sarı helilec kabuğu iki dirhem, kuru gül iki dirhem, kakule ve nışadır ve kebabe ve zebedü'l-bahr her birinden buçukar dirhem, gülnar [ve] zaferan her birinden bir dirhem, kâfur rub' dirhem, zeravend ve kalkatar üçer dirhem, tubal ve nühas üçer dirhem ve zırnîh üç dirhem cümleyi döğüp eledikden sonra yenen etlerin üzerine eke-

ler ve mâyimsi ve ıssıcak olursa âkır-ı karha ve süsen kökü her birinden birer dirhem sumak, mazı, gülнар ve şab her birinden bir dirhem cümleyi döğüp eledikden sonra ol yenen etlerin üzerine ekeler ve sonradan yaban soğanı sirkeyle ıssıyken mazmaza edeler ve fluniayı sirkeyle ezip ıssıyken mazmaza etmeğın faidesi çokdur ve gerek bu zikrolan ilâclar faide etmeyecek olursa onun gibi de lâzım gelir ki [100-b] şab ve kirrec -sönmüş ola- ve mazı ve zırnîh her birinden birer dirhem cümleyi eledikden sonra cümleden bir akçe ağırı alıp çürüyen yeri muhkem onunla ve bir saat denli üzerinde eğlene. Sonradan gül yağıyla mazmaza edeler ve zikrolunan zeyt yağıyla çürüyen yerleri yakmağın faidesi çokdur.

Yirmi Altıncı Fası

Dişlerin etleri eksilmesi olunca ilâcı beyânındadır.

Ma'lum ola kim dişlerin etleri eksilip çekilmesi olunca kendir ve zeravend-i müdahrec ve demü'l-ehaveyn ve kereste unu ve süsen kökü her birinden beşer dirhem döğülüp elendikden sonra bal ile ve yaban soğanı sirkesiyle yoğuralar. Dışın etlerini onunla ovalar.

Yirmi Yedinci Fası

Dişin etleri gevşeyip yumuşak olduğunda ilâcının beyânındadır.

Ma'lum ola kim dişlerin etleri yumuşayıp gevşediğinde sıkışdırıcı ve berkiştirici nesnelere ile mazmaza etmeğın faidesi çokdur. Hususen şabı sirkeyle kaynadıp mazmaza etmeğın faidesi çokdur. İlgin ağacının yemişinden üç dirhem ve kına yaprağı iki dirhem ve gülнар [101-a] ve nar kabuğu altı dirhem, türmüs üç dirhem, şeb-i yemanî üç dirhem, gül ve sumak her birinden sekiz dirhem, sünbül ve izhir çiçeğı onar dirhem cümleyi döğüp eledikden sonra aleku'l-batn ile -kim terementindir- onunla yoğuralar ve dişin etlerini kanadıp vâfir kan ve balgam akdığından sonra bu zikrolan edviyeler ile üzerine yakı edeler veyahud zikrolan edviyeleri yaban soğanı sirkesiyle mazmaza edeler veyahud gül ve fülful yedişer [dirhem], bellut kabuğu ve mersin tohumu dörder dirhem, harnub-ı nabtî ve sumak ve ilgin yemişi beşer dirhem cümleyi döğüp eledikden sonra bal ilen yoğurup üzerine yakı edeler.

Yirmi Sekizinci Fası

Dişlerin arasında olan etlerin ziyâde olup haddinden aşırı artması olunca kalganet ve mürr her birinden ikişer dirhem veyahud beşer dirhem döğüp eledikden sonra üzerine ekeler.

Vallahu a'lemu bi's-sevâb.

SÖZLÜK

SÖZLÜK

A

acı marul: gövdesinden yatıştırıcı ve uyuşturucu süt çıkan sarı çiçekli ve dişli yapraklı tadı acı bir yabancı marul çeşidi, hindiba, *lactuca virosa*

afyon: haşhaş, *opium*

ağaç kavunu: *citrus medica*

ağu: ağrı, zehir, baldıran, sem, zakkum

ahlât: kırsal alanlarda yetişen, gülgillerden yabancı armudu, *pirus eleagrifolia*

akakya: *acacia senegal*

akasya: küstüm otugiller familyasından çok değişik türleri bulunan, çoğu türleri yaprağını dökmeyen dikenli, çiçeklerinin güzelliğiyle tanınan ağaççıklar

âkir-ı karha: nezle otu, *anacyclus pyrethrum*

akül: Şam, Horasan ve Polye ülkesinde yetişen ve üzerine menn yağan bir ağaç türü

aleku'l-batn: terementin

anber: amber, ada balığının midesinden çıkarılan güzel kokulu siyah madde

ânîsûn: anason, *pimpinella anisum*

armud: *pirus comminus*

arpa: *hordeum vulgare*

âsârûn: kedi otu, afşar otu, *asarum europaeum*

asfur tohumu: kurtum, *carthamus tinctorius*

ayâric-i faykara: değişik bileşimlerde müşhil ve müşhil olmayan bir preparat

ayırılanmak: ayrılmak

ayva: *cydonia oblonga mill*

azârîs: ağızdaki yassıvârî sekiz diş

B

babunec: bkz. papadya çiçeği

badem: badem, *amygdalus communis*

badem yağı: *oleum amygdalae, amygdalus communis* türünün acı veya tatlı şekillerinin olgun tohumlarından soğukta sıkmayla elde edilen bir yağ

bakla: *vicia faba*

bal: *mielbol*

balmumu: *apis mellifera* (bal arısı) türünün yaptığı peteklerin, balı boşalttıktan sonra su banyosu üzerinde eritilmesiyle elde edilen mum. Merhemlerin hazırlanmasında kullanılır.

ban: sorkun, *moringa aptera*

belesan yağı: belesen, belsem, balsam, pelesenk, *commiphora opobalsamum* ağacından elde edilen yağ

bellut: meşe türü, *quercus sp.*

benefşe: menekşe, *viola odorata*

berkiştirmek: sağlamaştırmak

berşuşen/bersiyavuşen: baldırıkara, *herba adianti*

besbâse: bkz. râziyâne

besbayec: besfayec, *polypodium vulgare*

bezr-i benc: ban otu tohumu, *semen hyoscyami*

bezr-i küras: pırasa tohumu, *semen allii pori*

bezr-i kutuna: *plantago*

biber: *capsicum annuum*

boy tohumu: çemen, hülbe, *trigonella foenum-graecum L.*

buhar: gıdanın hazmından sonra vücutta meydana gelen nem

burak: boraks

büri: börü, kurt

büzürg darı: kadim ve evlâ Fars terkiplerinden bir çeşit macun

C

cavşir: ishak kesici ve sinirleri yatıştırıcı otsu bir bitki, *opoponax chironium*

cevâriş: hazım yapan, mideyi kuvvetlendiren terkipler

cevz-i bevâ: küçük hindistan cevizi, *myristica fragrans*

cu'de: koyun yavşanı, *teucrium polium*

cündübâdester/cündübidester: kunduz hayası, *castoreum (testis fibrinus)*

Ç

çalkandırmak: çalkalamak

çam ağacı: *pinus sylvestris*

çehârîh: dudakların iç yüzünde olan damarlar

çınar: *acer tatarium*

çörekotu: *nigella sativa*

D

dağdağa: Bir diş hastalığı

dâiz: Sıkıştırıcı ağrı

darabân: Atılmak

dârâbânî: Atılır ağrı

darçın: tarçın, *cinnamomum ceylanicum*

dâr-ı fülful: baş biberi, *piper longum*

darı: *panicum*

debelik: fitik olma durumu

debretmek: hareket ettirmek, kımıldatmak

defne: *laurus nobilis*

degirmi: yuvarlak

değirmek: deydirmek, dokundurmak

değşirmek: değıştirmek

demü'l-ehaveyn: kardeşkanı

deprenmek: hareket etmek, yerinden oynamak

depretmek: kımıldatmak, sarsmak, harekete geçirmek

deva: tedavi eden nebatî ve kimyevî ilâç; çare, tedbir; derman

dimâğ: beyin

durak otu: tere otu, fena kokulu rezene, *anemone graveolens L.*

durgutmak: durdurmak

dut: *morus alba*

dühn: yağ, vücuda sürülecek yağ olarak kullanılan zeytinyağı veya hayvanî yağ; ot, yemiş veya çiçekten çıkarılan yağ; merhem

dühnü'l-belesan: belesan yağı, *commiphora opobalsamum*

dülb: çınar ağacı, *platanus orientalis L.*

E

ebegümeçi: çiçekleri ilâç, yaprakları sebze olarak kullanılan, almaşık yapraklı mor çiçekli bir bitki, develik, *malva silvestris*

ebhel: kara ardıç, *juniperus sabina*

âb-kâme: ekmekten yapılan bir tür ekşimik

ebu cehil karpuzu: bkz. şahm-ı hanzal

ecza: bir ilâcın tesirli maddesi, tedavide kullanılan çeşitli maddeler, droglar, ilâçlar, devalar

edviye: ilâçlar

elif otu: bkz. masaklufenderyun

elma: *pyrus malus*

emlec: bir tür erik ağacı ve onun yenen meyvesi, *Prunus cerasifera*

emrâz: hastalıklar

erik: *frunus domestica*

evcâ': ağrılar

eyeği: kaburga kemiği

eyletmek: ettirmek

F

fâvinya/favaniya: *poeonia officinalis*

fazalât: fazlalıklar, artıklar; dışkı

felâk: Kımıldanmak

ferencmüşk: fesleğen, *ocimum basilicum*

ferfiyun: çağşır, ferbiyon, *ferula communis*

feth etmek: açmak

fındık ağacı: *corylus avellana*

filoniya/filûniyâ/falûniyâ: Tarsuslu Philon'un keşfettiği teskin edici bir madde

fûdenc: nane, *mentha*

fûfel: fufal ağacı, arek hurma ağacı, *areca catechu L.*, *areca faufel gaertn*

fûlful: biber, *piper*

fûlful-i ebyaz: ak biber, *caspicum annuum*

G

galiye: kadınların saçlarına sürdükleri misk, amber karışımı siyah bir tür macun

galiz: sık, yoğun

gar: defne ağacı, *laurus nobilis*

gaseyan: gönül dönmesi

gebere: kedi tırnağı, *capparis spinosa*

gılzed: sertlik, sıklık

gışâ: perde

göğünmek: çürümek

gül: *rosa gallica*

gül suyu: gül çiçeği yapraklarından elde edilen su, gülâb, *aqua rosae*

gül yağı: güllerin imbikten geçirilmesiyle elde edilen gül suyu üzerinde toplanan kokulu yağ

gülbeşeker: koyu kırmızı renkli gül

gülnar: bkz. nar çiçeği

güvercin: *columba*

H

hab: hap; tane, tohum, çekirdek

habb-ı Razi: Razi'nin müşhil hapi

hader: uyuşmak

hafakan: sıkıntı, kalp çarpması, yürek oynaması

hakkâk: geçici ağrı

hal: sirke

helilec: helile, *terminalia sp.*

hamîre: öz, ekstre

hammame: *amomum*

hanzal: kabakgillerden sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, parçalı yapraklı, elma büyüklüğündeki ebucehil karpuzu denilen portakal büyüklüğünde acı meyveleri müşhil olarak kullanılan çok yıllık otsu bir bitki, acı karpuz, acı elma, acı hıyar; it hıyarı, *citrullus colocynthis*

hardal: turpgillerden bir metre boyunda, sarı çiçekli, deriyi yakıcı nitelikte olan tohumu halk hekimliğinde kullanılan, yaprakları almaşık ve ayası sapsız, tadı acı bir yıllık otsu bitki, *brassica nigra*

harmel: üzerlik otu, *peganum harmala*

harnub-ı nabtî: keçi boynuzu, *ceratonia siliqua*

hasalban: biberiye, *rosmarinus officinalis*

hasek: demir diken, *tribulus terrestris*

haşhaş: gelincikgillerden, anayurdu Anadolu olan, tohum kapsüllerinden afyon, tohumlarından yağ elde edilen bir bitki, *papaver somniferum*

haşinvârî: bir ağrı türü

hatmi: ebegümeçigillerden kökü ve yaprakları halk hekimliğinde göğüs yumuşatıcı olarak kullanılan pembe beyaz çiçekli, uzun boylu bir bitki, hatmi çiçeği, *althea officinalis*

havâs: duyuluşlar, yani kokmak, görmek, işitmek, tatmak ve okşamak

havuç: *daucus carota*

helile: mirobalan denilen meyvelerinden aselbent elde edilen ve sıcak iklimlerde yetişen bir tür ağaç, *terminalia chebula retz*

hıdrî: uyuşturucu ağrı

hilt: canlı vücudu oluşturduğu söylenen kan, safra, irin ve balgam gibi dört çeşit sıvı

hıyar: *cucimus sativus*

hıyarşenber: sinameki, *cassia fistula*

hike: geçişmek

hilâf: söğüt ağacı

hilâk: koymak

hiltit: *ferula asa foetida*

hindiba: birleşikgillerden, geniş kömeçler halinde mavi ve beyaz çiçekler açan, kumsal yerlerde kendiliğinden yetişen, bazı türleri sebze olarak tüketilen bir bitki, güneşlik, *cichurium endivia*

hindistan güzü: hindistan cevizi, narcil, *cocos nucifera L.*

hubbâziye: kısa ebegümece, *malva rotundifolia*

hukne: şiringa

hulbe: şenbelile, boy otu, *trigonella foenum-graecum*

huluk: yaradılış, huy, tabiat

humma: ateşli hastalık, nöbet, yankın; sıtma

hummaz kökü: kuzukulağı

hunnâk: boğaz hastalıkları; boğmaca; bademcik, boğaz iltihabı, *anjın*

huzaz: ciğer otu, *ctraria islandica*

I

ılgın: bahçelerde çit ve süs bitkisi olarak yetiştirilen, beyaz ve pembe çiçekli, hafif ve ince yapraklı, gösterişli küçük ağaççık, *tamarix*

ırgalanmak: yerinden oynamak, sallanmak

ırku'n-nisâ: siyatik

ısrırgan: ülkemizde bol miktarda yetişen gövdesi ve dalları içinde karınca asidi bulunan ısırıcı tüylerle kaplı, kök, yaprak ve tohumlarından halk hekimliğinde yararlanan bir bitki, urtica urens

ıspanak: *folium spinacia oleracea*

İ

ıbrişim: ipeğin bükülmesiyle elde edilen iplik

igi: iyi

ihdikân: vücudun bir yerine kan toplanarak orada şişme ve kızarıklık meydana gelmesi; kabızlık hallerinde siringa ile bağırsağa su verilmesi, lavman yapma

ihtilâc: seyirmek

iklilü'l-melik: kokulu yonca, *melilotus officinalis*

iklimiya: metal cürufu

imtilâ': sindirim güçlüğü sebebiyle meydana gelen şişkinlik, dolgunluk

incir ağacı: *ficus carica*

isfenah: ıspanak, *spinacia oleracea*

istirhâ: gevşemek

it üzüümü: dikensiz, parçalı yapraklı, bahçelerde yetiştirilen, kırmızı meyveleri yenilen çalimsı bir bitki, frenk üzüümü, Bektaşî üzüümü, böğürtlen, *ribes rubrum*, *ribes nigrum*

iti: sert, keskin, şiddetli

itilik: sertlik, keskinlik, şiddet

izhir: Mekke ayrığı, *andropogon schoenanthus*

K

kabak: *cucurbita pero*

kâfur: Hindistan'da defne ağacına benzer küçük bir ağacın güzel kokulu beyaz ve sert zamkı, *unnamomus camphree*

kakule: zencefilgillerden Hindistan, Seylan ve Endonezya'da yetişen, büyük yapraklı ve ıtırılı bir bitki, *elettaria cardamomum*

kalkatar: demir oksit, *colcothar*

kamış kökü: buğdaygillerden su kenarlarında ve bataklıklarda yetişen, sert ve boğumlu gövdeli, şerit yapraklı pek çok bitkinin ortak adı, kargı, bambu, saz, *phrogmites australis*

karanfil: *caryophylluse aromaticus*

kardamana: kakule, *elettaria cardamonum*

kardeşkanı: *dracaena draco*

karga düleği: elma büyüklüğündeki meyveleri müşhil olarak kullanılan baklagillerden sürünge bir bitki, ebucehil karpuzu, acı hıyar, *citrullus colocynthis*

karha: yara, ceriha, ülser

karpuz: *citrullus vulgaris*

kasnı: *ferula galbanum*

katran: kabuğundan reçineli bir zambak, sakız veya terebentin sızan Antep fıstığıgiller-

den bir ağaç, *pistacia terebinthus*

kavun: *cucimismelo*

kayısı: *armeniaca vulgaris*

kaysum/kaysun: servi otu, kara pelin otu, *achillea fragrantissima*, (*achilla santolina fragrantissima*)

kebabe: *piper cubebae*

kekre: ekşi

kemmun: kimyon, *cuminum*

kendir: *cannabis sativa*

keten: *linum usitatissimum*

kına: *folium lasoniae*

kızıl sandal: sandal-ı ahmer, *adenanthera pavonina*

kızıl üzüm: beyaz üzüm kurusu

kızılçık: kızılçıkğillerden, kışın yaprağını döken, demet veya kömeç halinde sarı çiçekli, çiçekleri yapraklardan önce açan, kırmızı meyveli, meyvelerinden ezme veya şerbet yapılan ağaççık, karaniya, eyir, *cornus mas*

kişmiş: küçük taneli çekirdeksiz siyah üzüm

kulunc: kulunç, kasılmaların yol açtığı şiddetli ağrı, kolik

kunduz hayası: bkz. cündübâdeste/cündübidester

kurs: sertleştirilerek yassı hale getirilmiş, yuvarlak, köşeli veya oval şekilli ilaçların genel adı, tablet, pastil

kurtum: bkz. asfur tohumu

kust: *costus arabicus*

L

lâciverd: içinde düzgün bir şekilde dağılmış kükürt bulunan, sodyum ve alüminyum silikattan oluşan, koyu mavi renkte değerli bir taş, *lapis*

laden: balgam söktürücü, nezle, dizanteri hastalıklarında tütsü olarak kullanılan, hoş kokulu, siyah ve kırmızı renkli bir zamk, *cistus polymorphus*

leben: ak günlük, *boswellia carterii*

leblab: sarmaşık, *convolvulus*

limon: citrus limonum

linet: yumuşaklık

luuk: yalamak yoluyla kullanılan edviyeler

lü'lü: inci

M

macun-ı uskuk: uskuk macunu

ma'ıye-i sâile: kara günlük yağı, *styrax liquidus*

mamiran: basur otu, *ranunculus ficaria*

maraz: hastalık

masaklufenderyun: elif otu

mastaki: sakız ağacı, *pistacia lentiscus*

maydanos: *petroselinum sativum, crispum*

mazi: ömür ağacı, *thuja orientalis L.*

menn: kudret helvası, *manna oleacea*

mercimek: *lens esculenta*

mersin ağacı: yaz kış yeşil yapraklı, iki ile beş metre kadar boylanabilen, çalı görünümünde, beyaz çiçekleri yaprak koltuklarından çıkan, yaprakları pul pul kalkan gövde kabukları güzel kokulu bir ağaççık, *myrtus communis*

mersin yağı: *oleum myrti*

mersin yaprağı: *folium myrti*

merzencuş: ballıbabagillerden küçük yapraklı ıtrılı bir bitki, mercanköşk, *origanum maiorana*

mesâm: delik

mesârıka: bağırsaklar

mey'a: kara günlük ağacı

milh-i enderani/tuz-ı enderani: Hacı Bektaş tuzu, saf tuz

misk: erkek misk keçisinin karın derisinin altındaki bir torbadan elde edilen ağır ve kalıcı kokusu olan bir madde, *moschus*

mizac: bir kimsenin yaradılıştan gelen manevî nitelik ve eğilimlerinin tümü, huy, tabiat

mu'âlece: ilaç kullanma

muhallis: kurtaran, kurtarıcı

muhaşşin: şiddetli ağrı

müfennih: koparıcı ağrı

mükessir: kemik öğütücü ağrı

mümeddid: geriltici ağrı

mürekkeb: terkip edilmiş iki veya daha çok şeyin karışımından elde edilen, bileşik

mürr: *commiphura myrrha*

müsilli: çuvaldız iğnesi gibi batan, delen ağrı

N

nâhis: zonklatici ve sancı verici bir ağrı çeşidi

nahvah: mısır anasonu, nahve-i hindi, *carum*, *copticum*

nar: *punica granatum*

nardeng: nar, erik, kayısı, vişne gibi meyvelerden yapılan pekmez

nardin: sümbül-i rumî, *valeriana celtica*

nârenc: turunç, *citrus aurantium*

nâ-yeban: ağızda ikisi yukarıda ve ikisi aşağıda olan sivri dişler

nâzil: nüzul eden, akan, yukarıdan aşağıya inen, burun akıntısı, nezle

nevâcid: son çıkan dört diş, yirmi yaş dişi

nıkris: el ve ayak parmaklarında, topuklarda, eklemlerde meydana gelen hastalık, damla hastalığı

nışadır: amonyum klorür, *ammonium chloridum*

nilüfer: durgun su veya havuzlarda yetişen, yuvarlak ve geniş yapraklı, beyaz, sarı, pembe ve mavi çiçekler açan, kök saplı, yüzer yapraklı otsu su bitkisi, *nephar leteum*

nuşdarı: ilâç olarak kullanılan bir tür nebatî yağ, balsan yağı

nühas: bakır

O

od: ateş

oluşukluk: oluşmuş, ortaya çıkmış şey

Ö

öd: safra kesesi

öğürdmek: öğütmek

ördek: perde ayaklılardan, evcili ve yabanisi bulunan, tıknaz gövdeli, kısa boyunlu, yassı gagalı, ayakları perdeli, kısa bacaklı su kuşu türü, *anas boschas*

P

papadya: *matricaria chamomilla*

pazı: kırdı kendiliğinden yetişen, ıspanakgillerden yabancı pancarın alt türlerinden olan ve sebze olarak tüketilen bir ot, yabancı ıspanak, yabancı pancarı, *beta vulgaris varcicia*

perhiz: beslenme biçim ve besin düzeninde tedavi veya sağlığı koruma amacına yönelik kısıtlama, diyet, rejim

perverde: terbiye edilmiş

pırasa: *allium porrum*

R

rahv: yumuşatıcı ağrı

râvend: karabuğdaygillerden, etli yaprak sapları sebze olarak yenilen, boyu 60 cm.'ye varan, çok yıllık otsu bir bitki, *rheum*

râziyâne: rezene, *foeniculum vulgare*

rezâki: üzüm

S

sabır: sarı sabır, *aloe vera*

sa'd/su'd: kara topalak, *cyperus rotundus*

safra: öd, hıtlar nazariyesinin temelini teşkil eden dört vücut sıvısından biri

sakamunya: mahmude, *convolvulus scammonia*

sâkıb: delici ağrı

sakız ağacı: kışın yapraklarını dökmeyen, siyah küçük üzüm biçimli meyvesi olan, çorak yerlerde yetişen, sakız adı verilen reçine elde edilen bodur ağaç, *pistacia lentiscus*

sakıl: ağır ağrı

samg: zamk

sandal: sandalgillerden, çiçekleri seyrek salkım biçiminde, bodur, asalak, kerestesi sert bir ağaç, *santalum album*

sar'a: epilepsi

sarımsak: *alium sativum*

sarir: gıcırdatmak

sa'ter: kekik otu, geyik otu, *satureja hortensis*

sâzecz-i hindi: *cinnamomum citriodorum*

sebistan: it memesi, *cordia myxa*

sedef otu: turuncgillerden, çok parçalı almaşık yapraklı, yapraklarında çok kuvvetli koku yayıcı salgı kesecikleri bulunan yeşilimsi sarı çiçekli, çalimsı bitki, *ruta graveolene*

sekbinec: *ferula*

seliha: yalancı tarçın, *cinnamomum cassia*

selvi: servi, *cupressus sempervirens*

semah: kulağın içindeki sinir

semelek: aptal, sersem

semizotu: bahçelerde yetişen, sarı çiçekli, küçük karşıt yapraklı, bol miktarda demir ve C vitamini bulunduran otsu bitki, *portulaca oleracea*

sezab: bkz. sedef otu

sığirdili: tarla kenarlarında, bağlarda, kumlu deniz kıyılarında ve ormanlarda yetişen, çoğunlukla mavi, sarı, pembe çiçekler açan otsu bitki, *anchusa azurea*

sığışmak: birlikte bir yere sığmak

sırça: cam

sırça unu: cam tozu

silişmek: silmek

sill: verem

sinameki: sıcak bölgelerde yetişen, dört yüzden fazla türü bulunan, sarı çiçekli, badıç meyveli, çoğunun yaprak ya da meyveleri müshil olarak halk hekimliğinde kullanılan, *cassia* cinsinden bitki türlerine verilen ad, *cassia angustifolia*

sirke: üzüm gibi meyvelerin mayalanmasıyla elde edilen sıvı

soğan: *allium cepa*

sokuldamak: zonklamak

söğüd: sulak yerlerde ve akarsu boylarında yetişen, çiçekleri iki evcikli, almaşık dizili yapraklarının altı havla örtülü, çelikle üretilen yüz altmış kadar türü bulunan üç ile on metre boyunda ağaç, *salix*

sumak: sıcak bölgelerde yetişen, kabuğu hekimlikte, yaprağı sepicilikte kullanılan, birkaç türü bulunan ağaçlara ve ağaççıklara verilen ad, *rhus coriaria*

susam: *sesamum indicum*

sustluk: gevşeklik

südde: vücuttaki tutkunluk

südleğen: hekimlikte ve sanayide kullanılan süt gibi beyaz ve zehirli bir öz su çıkaran, yedi yüz kadar türü bilinen bir ya da çok yıllık otsu bitkilerin genel adı, *euphorbia apios*

sükker: şeker

sülün: *phasianus colchicus*

sünbül: sümbül, *hyacinthus orientalis*

sünbül-i hindî: hind sümbülü, *nardostachys jatamansi*

süsen: yaprakları kınlı ve az dallı, soğanlı ya da kök saplı çok yıllık, çiçekleri iri ve güzel keskin kokulu süs bitkisi, *iris*

Ş

şab: amonyum ve potasyum sülfatından, amonyum alüminyum sülfatından oluşan, sıcak suda eriyen, tadı buruk bir antiseptik madde

şahm-ı hanzal: ebu cehil karpuzu, *fructus colocynthis*

şarab-ı dinari: dinar şurubu; Hekim Bahtışu tarafından terkip edilmiştir. Her şerbe-

tini bir dinar karşılığında verdiği için bu adı almıştır.

şeb-i yemani: yemen şapı

şeker-penîr: şeker peyniri

şevkerân: baldıran otu

şîre: üzüm, dut vb. meyvelerin suyu, meyve suyu, şıra

şîr-hişk: yeşil renkli bir kudret helvası türü

T

taaffün: çürümek

tagayyürlendirmek: rengi bozulmak

tahaffür: oyulmak

takassur: kısalmak

tamzırmak: damlatmak

tars: kamaşmak

tatavvül: uzanmak

teferruk-ı ittisâl: yaratılıştaki ulaşıklık

tekessür: yenilmek

terementin: bkz. aleku'l-batn

terencübin: kudret helvası, *menna*

teşevvüş: köklenmek

teşrîh: yaratılıştaki şekil

tevessüh: yenilmek

tîn-i mahtûm: kil-i mahtum, mühürlü kil, *terra sigillata*

tiryak-ı faruk: panzehir

tohum: bezr

topalak yaprağı: hünnapgillerden yapraklarından yeşil boya çıkartılan bir bitki, *rhamnus chlorophorus globosus*

turp: *raphanus sativus*

tutiya: çinko

tuz: sodyum

türbüt: *ipomoea turpethun*

tütün: *nicotiana tobacum*

U

ûd: öd ağacı, *aloexylon agallochum*

unnâb: hünnap, ayrı çanak yapraklı iki çeneklilerden büyük bir ağaç, *zizyphus ju-*

juba; bu ağacın kırmızı kabuklu, sert çekirdekli, zeytin iriliğinde, güzün olgunlaşan meyvesi

unsul: sarı çiriş otu, *eremurus sp.*

usfur: yalancı safran, aspur, *carthamus tinctorius*

Ü

üstühudus: karabaş otu, *lavandula stoechas*

üzüm: asmanın salkım halinde birçoğu bir arada bulunan etli, sulu, tatlı meyvesi

V

veca': ağrı, acı, sızı

vecc: eğir otu, *acorus calamus*

verd-i ahmer: kırmızı gül

verem: tüberküloz

Y

yaban soğanı: peynire de konulan sarımsak tadında bir ot

yankın: bkz. humma

yasılanmak: yassılamak, yaymak

yataklanmak: yatak edinmek, yatmak

yavuzluk: sertlik, keskinlik

yebruh: adam otu, *mandragora officinarum*

yel: rîh

yelimşik: yapışkan

yeşil kurbağa: otlar arasında yaşayan, küçük, yeşil renkli, zehirli bir kurbağa, *bufo viridis*

yeyni: ağır olmayan, hafif

yutlamak: üflemek

Z

zâc: kükürt ve demir birleşimi, demir sülfat

zaferan: safran, *crocus sativus*

zambak: zambak, *iris germanica*

zambak yağı: ak zambak yağı, çiçeğin bir süre zeytinyağı içinde tutulmasıyla elde edilir.

zebedü'l-bahr: deniz köpüğü, *ossa sepieae*

zebun olmak: zayıf, güçsüz duruma düşmek

zencar: göztaşı, bakır sülfat

zencebil: zencefil, *zingiber officinalis*

zeravend: *radix aristolochiae*

zerdali: on beş metre kadar boylu, beyaz veya pembe çiçekli, küçük meyveli bir tür kayısı; sarı erik; acı kayısı; fişfiş, *Armeniaca vulgaris*; bu ağacın sarı renkli küçük kayısı büyüklüğündeki meyveleri

zerenbad/zurunbad: yabani zencefil, *zingiber zerumbet*

zerneb: porsuk ağacı, *taxus baccata*

zeyt yağı: zeytinyağı, *oleum olivae*

zeytin ağacı: *olea europeae*

zırnih: zırnık, tabii arsenik sülfür

zûfâ: zoka, Davut çöğeni, *hyssopus officinalis*

zükâm: nezle

TIPKIBASIM

2-a

لهم ولا كشفت • وبعض عيانتهم خرج أنواع
 الأقسام وإن تكدت • ينبت ويغيرت من المبالغات
 ما هي كحجر من سطحه يعطى لكل واحد واحد واثنان وعشرون حبة
 الشاكرين • أم التمسك • فقد اكتفى لإزالة آفاتها والقد
 يسبح أو الراف لم يكون أظلم انما هو الراف بفتح الظلمة
 وكذا هو في يده عيني في اليد والفاصله من حبة كانت
 أو صفت بالحق السندة أو ما هو مضموناً إذا كانت فاصلاً
 كثيرة الخبز وترى بها ما الحنان • وجب إزالة على كل واحد في غسل
 بين • وأدوية السليم أن يمرض على ما تبتدئ به من حبة الخبز
 فيخفف هذا العقاقير الخراج على الخبز ما يكون من اللثة والبراق • والضعف
 القائم يكون واقفاً على الخبز والخلصة ما إذا كان عليه
 الثابتة وكذا العقاقير وأدوية السليم في ما من الثقل فبالتدبير
 وهو مضمون أن أدوية السليم في ما يكون شيئاً وتكون في الخبز

2-b

على الحجة ثانياً والظلمة تركياً • وإزالتها من الحكة فضلاً
 كانه معدن الجوق فيبيع العفة • فبذلك يخرج النوع الثاني
 خبراً في يوم سرتري • شوربوردايته الإبران • ويخرج رطابته
 تنوع الأرواح • وشح الثور فيما هو صيا الصياح وورثاً
 هي الكسا • كالتن في رابعة النبا • يعني ببناء كل كبر • ويجمع بجمعه
 انكاس شاميه كل فليم فيعزير • هو الخراج الذي • على آلات الأرب
 سلطان عظم السلاطين وأنها وأظرفاً • برهان الخبز الخبز في السلب
 أهل الدول ونالها • بالجماعة • واهل القوم • فاهلها من كذا الكثرة
 التابن بالتراليم • الأخرى فاداً الخبز • التلويق رابعة الخبز في الخبز
 الخراج السلطان لمان فان من يعلم مان أدائه الله عظماء الملوك
 وأخص من النكس البريد • وبغير ذلك فاقدموا بغير اللام في
 السعد • لإزالة الأثر بقايد مشهورة • والأثر على كل واحد
 وفي علمه • مشهورة • ودوا العفة في الخبز • كما يبيته آبيد •

44

3-a

اولا ب... بومقدمه اليك نصيحتا وراكي فقالا وخطا
 نفس ياتند در • ايجي فضلي غري و صيرك ديولسي ياتند در
 اوجي فضلي غري واقع اولسه سبب اولان ماصداك بريسي
 سومر اجير انك ياتند در • در في فضلي غري واقع اولسه
 سبب اولان ايجي يارسه كرتقرا ارسا لد انك ياتند در •
 ايجي فضلي غري واقع اوله عندا كجنا اجيوب وانجسندن
 صفد بولوب زبون اوجي سبب در مالا ادا اولسي بجهندن
 اولور انك ياتند در • ايجي فضلي غري و صيرى ديولده عندا
 ايجسي قاج در لوججهله اولور بوز نصيبيله ياتند در
 ايجي با... يش فضله اولكي فضلي دشارك تشري بيقي
 ترا ديشنه و نه اولديه وضع اكله شيدار على انقبيل ياتند در
 ايجي فضلي دشارك قايده ياتند در • اوجي فضلي دشارك
 واقع اولان در بولون مراض و اجري بولور فتا ديور نصيبيله

3-b

ياتند در • در في فضلي دشارك كند وسيد واقع اولور
 خستاقا نصيبيله ياتند در • ايجي فضلي دشارك اصل اوليه
 واقع اولان سنا و و نه اولديه مستلك بولور قايده اولور
 سئلور بوز انك ايجي مراض بولور ياتند در ايجي با...
 اولور ايجي فضلي غري اوجي فضلي غري اوجي فضلي غري
 اولده ايجي سبب ياتند • ايجي فضلي غري اوجي فضلي غري
 ياتند در • اوجي فضلي غري اوجي فضلي غري اوجي فضلي غري
 • در في فضلي غري اوجي فضلي غري اوجي فضلي غري
 سانسيدور ققي و راجه شوري اولور سانسيدور كند اولور
 ياتند در • ايجي فضلي غري اوجي فضلي غري اوجي فضلي غري
 مراض اولور مراض اولور ياتند در • ايجي فضلي غري اوجي فضلي غري
 ايجي كليك مراض مراض ايجي فضلي غري اوجي فضلي غري
 سانسيدور واقع اولور ايجي فضلي غري اوجي فضلي غري

4-a

يدعى فصل يستفاد انما استن خصوصا اگر کیم ایستند
 فی الجملة کوح ورحمت هر که فلا بغله و آسانه اوی استخ
 ایدوب تمام اولدغند صدک عقیقه لازم اولان تدبیر است
 یاننده در • کرحی فصل طبعیت قهول و زریه اولمک تری فی
 و طبعیت یونشفاق و زریه اولمک لادرو اولان تدبیری سیا
 نده در • طغوزخی طبعیت بدم لبت و یونشفاق و زریه
 اولمک لازم اولان تدبیری بک خصوصت و عیدیند کیم
 قهول اولمک یسویا غیه اولک یاننده در • اوی فصل طبعیت
 فی الجملة و یوب قهول اولمک توجیه اولمک قهول ایستند
 لازم اولان طریق و تدبیری یاننده در • اوی فصل طبعیت
 لبت و یوب قهول ایستند کیم ایستند کیم ایستند
 اوی فصل دینار و توری سفلو و کیشد و و ادرسه
 و اریوب و زریه لازم و مساب فاید اولوب قهول

4-b

مفکر سنارک یاننده در در حجاب مکر فصل در کولان
 دشارک اریوب و یونشفاق سیا اولان سنارک و مریوب
 علامتی یعنی واقع اولان سیا کیشد و اوی
 اولدغین مملو اولمک ممکن اولار کاک کور کولان اولان
 ملاحی بیان ایستند در • اولک فصل در اولان سنارک
 سیا اولان کیشد یاننده در • اوی فصل تا اولان سنارک
 بیان ایستند در • اوی فصل تا زلیه سیا اولان سنارک
 جهندن اولان سیا یاننده در • در دوی فصل تا زلیه
 سیا اولان اخلاک واقع اولدوغین مریوب سنارک
 واقع اولوب نه سبب واقع اولمک علامتی و سیا
 یاننده در • یعنی فصل تا اولان سنارک یاننده در •
 یعنی فصل تا اولان سنارک تدبیر اولان اوی
 بیان ایستند در • یعنی فصل تا اولان سنارک در دوی

۴۱۶

S-a

طریقك كراؤ تا ذلیه سبباؤ لانا علاجی اقمقدن مع ایبدك
 مرهینك بیاشنه دد • سكرنجی تا ذلتك علاجه لا ذراؤك
 بیخی طریقك آؤ ناؤ ذلغیری بره اقدوب قومه ایندوسنه
 طریقك بیاشنه ذریشقی باب مصلحه ذر شلوه علاجیه
 لادیم اولان طریقك بیاشنه دد • اولكو مصلحه شلوه
 اغرمسینه سبب اولان علاجك مرقعی اولوب علاجی
 ونشاسی بیاشنه دد • اكرنجی مصلحه شلوه اغرمسینه سبب
 اولان سببه دشلوك اكلدی اولقدن علاجی عیانیان اچكذ
 اكرنجی مصلحه شلوه لادیم اولان قانون واسلوب كوجیسین
 اتر اصلك علاجی بیله ریكایت البسی لادیمد • درنجی
 ضابطه كراؤ اولان مرهینك دورت اوقایتله مرقعیك
 اولدغیند اولوقفه لادیم اولوب قانسیهاؤ لانا
 بیاشنه دد • بیخی مصلحه شلوه اغرمسینه سبب
 علاجی اولوب

S-b

مرهینك بیاشنه دد • اولكو مصلحه شلوه
 بیخی طریقك آؤ ناؤ ذلغیری بره اقدوب قومه ایندوسنه
 طریقك بیاشنه ذریشقی باب مصلحه ذر شلوه علاجیه
 لادیم اولان طریقك بیاشنه دد • اولكو مصلحه شلوه
 اغرمسینه سبب اولان علاجك مرقعی اولوب علاجی
 ونشاسی بیاشنه دد • اكرنجی مصلحه شلوه اغرمسینه سبب
 اولان سببه دشلوك اكلدی اولقدن علاجی عیانیان اچكذ
 اكرنجی مصلحه شلوه لادیم اولان قانون واسلوب كوجیسین
 اتر اصلك علاجی بیله ریكایت البسی لادیمد • درنجی
 ضابطه كراؤ اولان مرهینك دورت اوقایتله مرقعیك
 اولدغیند اولوقفه لادیم اولوب قانسیهاؤ لانا
 بیاشنه دد • بیخی مصلحه شلوه اغرمسینه سبب
 علاجی اولوب

6-a

• اولاً بوقعده سبطه ایدلوم • معالجه اولایم کابریجاته و تعالی جمله ادماک بدنه یعنی کوه سنه کوه سنک هرگز عیونه یعنی پارسه اصل یا درلشدن بر معرزه و صحر حال و کمال او درینه وضع ایدب برتشدن • اول وضع اولان حال بدنگ کمال اید • انصکله نبات بولوز و صلا غنی نکلہ باقی فالور و بویور لشدن وضع و نبات حاله و کماله مزاج دیر یعنی متعاضی و رشقدن • دریا کیم درت عناصور د یعنی بار دن ترکیبا اولوب و ششید کیم مراد و اول و طوبرق و مودور • و بودر دنگ هر بری برینه خال اید یکی ای و کیم مود و کیم یا کش کیمی ژودر • مزاج اولغنه بریزبله قار شوب جمع اولدنه هر بری برینک کیشی یعنی نکلر و موقفی و وونی و یا شلیغی بریز بری کس اولدب صید بریز بری معمر • مثلا اولان ایلکی و سولیک موقفی قوشیدنه بریز بری معمر •

6-b

و خیزندن زوینی سولیک یا شلیغی بریز بری صوب الشد و خیزدنگ و درجندن بر کیفیت حاصل اولایم جمله دوقیمه اولور و کور یعنی اولدرت اجزایه کچک و کچکیم در دنگ هر بریند بولمان حالند بوقرشدن یعنی برماجد بله بولنور • مثلا اولان سولیک بر اجده ایلک و سولیک موقف ایدن مزاجده دینی سولق و اولطبر و اولغندن نیله مزاجده • وونی و اولوصوا آسینغندن بیله مزاجده یا شلیغ و اول • جمله در دنگ هر بریند بوزندار اولک بقی تمام بر اولوب اولور کیم اکتی در دنگ برینک یا خود اکتیندن از یعنی اولوب عالیا اولور اول قلا تری بری صوب معمر • بویجهله و صوب الشد کور • بوقرشدن جلیستندن حاصل اولان حال کیمینه مزاج در دنگ • مادیم کیم بودر اولان الشیبی اصل یا درلشدن اولان حالک اولدرینه باقی اولوب معمر اولدنه • جمله دوقیمه حاصل

اولان

7-a

اولان حال اوليكتي عجنئي كسانا اورديه اولور. اما بده
 ايتانك بوزا دايقنده واقع اولان عاصورت اليستي وبقدر
 ترك بوزا كچي قونبي و اومسوزغا يوزلورسه جملان ساسيل
 اولان حال كيم بزا جده شوش اولوب ساسا كيدنه. و ايتانك
 بديقي تعيل حيا ارت عتاشخوردن عيني ليله مركب كلهدز. ايتانك
 بزنسندن ترك كيدز. كسانا ارتنه دوروت عتاشوردن ترك
 اولمشدز. و عتاشور كوزه بده دوروت اخلاط واراد اولم
 ميوزي عتاشورلر بيشنه كوردور. مثلا اولور. كوره صغرا زور
 و سويه كوزه. بلمهد و كوروايه كوزه. فاذر طوطر اغمه كوزه سوكه
 • و بودورت اخلاط بوزر بيله قوشوب اليشيدز و اولشيدن
 و اومسندن ساسيل اولان حال كسانا بدهك عجنيدز
 • و بزا كيم اصيل مركب بوزا يقندن ساسيل اولمشدز. و مساز
 و ايمكه بودورت اخلاط اصيل بزا و عجنيد واقع اولور قوشور

7-b

اليستي اورديه اولور جملان نكه ساسيل عتاشور بزا
 بيلك بوزا اومسوز اورديه صغرا اولوب ساسيل اولور
 • سندن داخ سا طوطر قورني كسانا اورديه جملان اولور
 حنوزده. اولور. اما بودورت اخلاط اصيل بوزا ساسيل
 بزا ايشيد بوزا اومسوز اولان عتاشور ايتانك اولورسه. •
 بوزا كچي ايتانك اولورسه. • و بوزا كچي ايتانك اصيل
 ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك
 اولان عتاشور ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك
 و اولمشدن بزا كچه و اولور بوزا كچي اصيل ايتانك ايتانك ايتانك
 باش اولوب تعيل بوزا اولورسه. • لازم كلور كه اصيل ايتانك ايتانك
 اولور و يقندن و اليقندن عتاشور اولان حال و حسانا ايتانك
 بزا بزا كچي ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك
 كيدز. • و بوزا كچي ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك ايتانك

8-a

یازدی لکی او یوسسی بوز الشندر • و چونکه اللی زوریه
 اویستک نظای بوزلدقدنمشکلا زورکلور کهمکندن ماسیه
 اولکاخو سالین کمالی کیم مزاجدن زورنقلور اوزور • و
 ماسا دکیمان کوزکوز • و بوموز اولان مزاج اسل ترا دینج
 اوردیه مقرر اولدوغین • ماسا صدن گه واقع اولان خون
 اکیدن عالی کلدر • یاخو کندانک اسل ماسا ک • کسینه
 تمام کمالیه اولور و کوزر حال واقع اول • یاخو کندانک
 اسل ترا دینج حالیه مخالف حال واقع اولکله کوزر حال اولان
 کندانک اسل ماسا کله اولور کوزر اسیه ماسا غنی و بدک صحیفه
 لوستنه سبب اولور • و اکی کیم طش واقع اولان حال مخالف
 اولوب کندانک حالیه اولیوب کوزر اسیه مزاجدن ماسا دینه
 و بدک حشمتیکه ماسا اولور • و بومشور و نیکیدن
 واقع اولان حال واقع اولیوب کیدن عالی کل • یاخو

8-b

کسور دن ترا و غر دن واقع اول • یاخو تدبیریه بویجه
 اودیجه اکل اکل واقع اول • اکی کیم واقع اولان سال کسور دن
 ترا و غر دن کندانک اسل ترا دیشیده اولان حالیه اولور کوز
 اسیه طبیعت داخی نولکجه حال واقع اولدغنی طیندی کیم اولان
 خطا ایدب کتف بولور • واقع اولان سال کندانک بیه اولیوب
 کوزرسته کوزر اکر یاید • اولیوب کوزرسته خطی داخی یاید
 اولور • و اکی کوسسی و یوسسی اسل کندانک ترا دیشیده واقع
 اولان حالیه کوسسی فی الجملة اولور یازرسته خط اولدوغی
 اولولور • و اما طشور دن و نیکیدن واقع اولان حال
 اسل کندانک ترا دیشیده واقع اولان حالیه مخالف اولوب
 اولور اسیه کسور دن واقع اولورسه طبیعت داخی کسور دن
 کندانک اسل ترا دیشیده اولان حالیه مخالف اولان واقع اولان
 طوبه و نعی کیم ایضا مغری و صبغی ظاهر اولور اولکص کسل

9-a

لذت و حظه نفس پائنده. و عذات اولدک ایشاک صبیق
 امیلا کند و ناک بر اویشند. اولان سالك ككمانه اولوزك
 و نسايب نسيه دوش كاده گنجي دويه. و نبيح نسا ادا اولان
 خواس يمني طوبوشلاركم بئند و قوگ و كوزنك و شينك و صمنه
 و اوختق و ريشك جمعيسنك لذت بولد و قوري بوسيدن و بوز
 جهندند. مثلا كوزنك نوليني كوز و اسطه سيله. و بوز
 كند نايان سيل و ادايشند. اولان سالك ككمانه اولوزك
 او بوز كوزنك كوزنك و بقعدن خط ايدوب لذت بولوب
 مثلا سواد اوي اولان مزاج قور و صونوق و بئند خط ايدوب
 و نمان مزاجي اولان نوزي و آل رنك كن. بقعدن خط ايدوب
 و بئك نمان. نمان و نيكلك اوجونلديه و نولنيه كوزنك نسايب
 اولان رنكلري كوزنكلدا اولد و خط ايدوب. و صونوق و مزاج ولا
 تاريحي و سار و اوت و نيكلك اولان رنكلدن خط ايدوب. و نمان

9-b

مزاج اولان اوق و بوز رنكلدن خط ايدوب. اما كلك و نكلد
 ايتنل اولوزنجه اولان رنك يا شلند. بوجهندن مزاج
 معتدل اولان كينيك نيله بقعدن خط ايدوب. و معتدل
 اولدو عئدن اوزي مزاج نيليتانه بقعدن خط ايدوب
 نمان اولان رنك و شقا فلور يا ده اولان اقليسه شقا فلوريله
 بوزك نوزي ماعذب صنف و بوز. بوجهندن شقا فلور نوزي
 نسيه اود و شينك و ككشي كسيه زيا ده. بقعدن كوزك نوزي
 ماعلوب بون اولوزدريكم كئناك اميل بر ادايشند. اولان
 بر كلك امضا ائدك رنكلنا جمليندن زيا ده اولدغئدن ايجور
 و قور رنكلر بقعدن و قلق بوزد. طوروق كوزك نوزي
 صئلب زيا ده ككوز بوز جمع اولوز. مثلا و صئدن كوز ايجور
 و قوقلق بوزينيكم برمانك. اوجيند. برونه اولدوغوي
 بوزد. اكي همه كي صوز بوزندن قورقي نكل اولنكل. دوقوقون

10-a

فوقه دویور • اگر لطیف معتدل قویله که قیامت نیکه کونک
 و بنفشه کی نکلون مویراج خطایدر • اما مویراج ایچ اولان
 سوز قویورکوزن بیلور و متشکل کور کندن خطایدر • دیوکه
 کندنکد و رخنانک ایچکی اول کوز اولان قودری قونلنسه
 ایعدال بولورنا اصلاح اولور • اما ایچی اولان قودری قونلن
 قوی و سداب کی قویطمه ایچک کونک • و تراکم بولور کونک
 زیاد • اولوب دو قونلنسه سنبیا اولور اندن خطایچو • اما
 سوز اولان ایچی اولان قودری قونلنسه خطایدر • دیوکه
 کندنکد تراجم کونلنک و دورسه سنبیا اولور • دیوکه
 اصیل اولد ایینه اولان ایعدال کونلنسه سب اولور •
 اولجهتدن انک کیندن خطایدر • و اینلهته دیو یوی ایچی
 قولا نکل ایچر و سنبک بلیس اولان کوز قونل اولدیه کایل اولان
 در کی کچی کوز قونل قویله سوز سیم اولور سه اول قونلنک

10-b

ایچند اولان کوز ای سخا خدر و قونلنسه کوز ایچدلی •
 اک کوزیم سیمه سینیوب کند و سوزیمه ایچور کوز سوز اولور
 ایچدرسه انک کی اولور ایچ کونک خطایدر کونک بولسه
 کونک • در کوزیم کونک بولور ایچدلیه قونلنسه اولور
 انک کی سوز اولور اولور کوز سبیا ایچدلیه • تراجم بولور
 زانقون خویور خلقلر بوزو اولور • سوزیم کونک قونلن
 کونک اولور دا ایچ بوزوب قونلنسه کونک • و سوزیمه قونلن
 کونک اولور سوزیمه ایچدلیه کونک اولور خویور اولور
 کونک کلوز قونلنسه کونک • و سوزیمه ایچدلیه کونک
 سوزیمه کونک اولور سوزیمه ایچدلیه کونک اولور
 سوز اولور خطایدر کونک بولسه کونک • سوزیمه قونلن
 زانقون خویور سوزیمه ایچدلیه کونک اولور سوزیمه ایچدلیه
 سوزیمه قونلنسه کونک اولور سوزیمه ایچدلیه کونک
 سوزیمه قونلنسه کونک اولور سوزیمه ایچدلیه کونک
 سوزیمه قونلنسه کونک اولور سوزیمه ایچدلیه کونک

11-a

ایندی • زیرا که مزاجی غریبی اعتداله کوزب اصلاح ایدریدی
 بیله که عدل و ایستقامتا وز زیسه اولور لودی عاتک نثا بیته
 و اینلا حبه سب اولودی • اما شو که کبر مزاج بر ایدیشده
 بود و لوب بر ترلیقه و تیز تر لکه قصفید لکه تا یلا لا ک حوضا
 ظا اولان قلمعا قلیب سا اردن و او اولور حنط ایز
 و اگر کم حفظ ایدرسه تر اوسنر • و قی یوز برك اولان او اولور
 و سا اولور مزاج معتدل اولان اتمک سینه بیقیقه ایست
 اولسه کرک بر کاندک بر ایدیشده • اولان ایعتا لدن حوضا
 بوزمه • و طبع دو یولسی کم اتمک غریزه و یولور حوضا
 دماغه و ذله • و ذله زیرا که اولور دو یولسی ایز و یوز
 • اسکا او یوز و کوزر دا و لذت دا ایتمه اذن حفظ ایوب
 لذت بولوز • اما حی و کز • سنلوی دا ذیغه حیضور اولور
 زیرا که اولور مزاجی کاندک مزاجیه کوره • و کلار • ایعتا لدن

11-b

چیشده • کاندک مزاجیه او یوز و کوزر • و اکسی و طوز
 اولان دا اولور کله کلری سبب بودور • و او قشق دویولسی
 ایچی سوروی و یوشلیخی و ایریک دور • و بود یولش ادمک
 درسی ایتمه قوشلیدر • اگر کاندک اصل اولور لیشده اولان
 اعتدال او یوز و کوزر ایستلکده • و سوزلند • دور کوزسه دور قشقه
 اذن حفظ ایوب لذت بولوز • قشچ بیدک دویولش اذن غنط
 و یوز دویولش بودور • و دویولشی و اذال اتمک ایتمه زیاد
 سکلر بوجهندر • کاندک و به واقع اولان سا ک کاندک اصل
 بر اولیشده • اولان کاله او یوز کاندک و به سبب اولور غریزه
 دور • و دویولشده • فلانی یولش اذن بود یولشده • حفظ اولور
 اترق اولوز • و جماع لذتی بود یولشده • ایتمه قشق
 واقع اولان حفظ اولور • سا یولشده اذن بودور • زیرا که جماع
 حیضده اصل کاندک • اولان دویولشده • زیرا که ایعتا لدن

12-a

كوره دور • اينلكنه وسونلندنه ونيققلندنه كندويه اوتور بوزد
 شسته دوش كيشلنر • ديزايم اذنگ كوز سندنه درينده
 اولان دوتولندنه دكرتاشندن اولان دري وستندن دوتوش
 ترويا دور ديار يري يوقدر • دوتوش عيناك دوتور اولك اورينه
 قوشلنر • بوجهنده دوتوش نايان تروزي اولدولار
 كالوزه وكنذ وتراجه اولاد ووزكوز توجهورا اينلكنه
 وسونلندنه ونيققلندنه راسته كلنجه كيم رسنذر • اكلدوش
 يره ديشندنه خا قوندنه بيله واقع اوليندر • يوزيه نايان
 اوتورمتاشيا ولجين يوزيه بوليشنه زياده خطه ولذت بولوز
 ديزايم اوتوش وكرتوش نايان متاشته در اكلجهر
 اكلج قصل غريزك وسطينك سيني نايان ايدر • اما سطينك
 اصل يره ديشندن اولان خالك كمتا ايدن چيرجي وايوز
 سننه واقع اولجيه اكرتورن واقع اولدوشند دوتورلدوش
 غريب

12-b

كجي غري وسطيني واقع اولوز • ديزايم اصل كمتنك سالن
 كمتا اي نظاميني ورتوشن تراكاب ايدهوب بوزد سننه واقع
 اولدوش دوتوشن كجي غيب محسورا ولته كوك • واول واقع
 اولان اوتور بوزكوز متاشاليف سال تورا بوليشندن اولان اصل
 خالك كمتا ليه كيم تيرانك اكرتاشاليف دوشوكيه واولدور
 عينه كوره اغرنك وللك وسطينك زياده اولوش ورتوشليني
 اكله كوره واقع اولوز • قوتولج اصلندن بوزلشيه وكنلشيه
 واقع اولوز اكرتوش واقع اولوش متاشاليف سال اولدوش وكنلشيه
 سيب اولان اتورال ايدن عاليه كل ياخوز واقع اولوش
 تدر عين بوز ادرجه اكل اكل واقع اولوش • وياخوز اكرتورن
 ورتور اكرتورن واقع اولوش • اكر واقع اولوش خالك خالك
 اكل اكل بوز ادرجه واقع اولوش اولوش اولوش • سطينك
 كجي سال واقع اولدوش ورتور عندنه • اكلجوش غري ورتوشن

13-a

طریقہ اولیٰ • زیرا کہ آزار آرا و لمین طبیعت اکا اکثر از آن
 اغتسیا اولیٰ اغری و رنگ دکل • اما حی حضور اولیٰ اغشی
 غیری و جملہ اولیٰ • اما اکثر دن خانان اولیٰ خان اولیٰ
 اولیٰ و سہ • بگفتن ز اغردن اسل و لیبہ واقع اولیٰ کما لک
 کمانہ کیم ساع بر اجند • اکا خان اولیٰ و اغری و سہ و امیغ
 اولیٰ طریقی و سہ • طبیعت و جمع و اغری و سہ دیو اولیٰ
 ملامتیش کونہ بر کیشک اولیٰ زین خانم اولیٰ کوسہ اکثر دن
 و ز اغردن تمام کردی ای سو د کلہ البت کوزہ ای کوسہ
 چلو با غیشہ کوزہ زیرا کیم کوزہ سی خانم کوزہ کوزہ سوزادی
 اولیٰ سونک اینک کوزہ و سونک اینکی کوزہ سونک سوزاد
 کوزہ خان اولیٰ و سوزاد کوزہ • اکثر دن طریقی طبیعت اولیٰ
 اغتس اغری و اغری و اولیٰ • اما خانم دوزہ و دوزہ کوزہ
 اسہ اسہ ایسک کوزہ اینک کوزہ کوزہ کوزہ کوزہ کوزہ

13-b

اسی او ز و کوزا اولیٰ • اکثر امه اولیٰ کوزہ او زینہ
 دکل سوزدی کوزہ • حی سوزدی کوزہ کوزہ • اولیٰ سونک
 اینک دن اغتس کوزہ حفا ایس • و سوزاد کوزہ بو کونی خانم
 طوزہ کوزہ کوزہ • اولیٰ اولیٰ کوزہ کوزہ • اولیٰ
 دکل سونک اینک دن زیاد کوزہ • حی و با ای اولیٰ اولیٰ
 و اکا اولیٰ اولیٰ کوزہ دکل سوزدی کوزہ کوزہ • حی و سوزاد
 سوزہ کوزہ • اولیٰ سونک سوزدی کوزہ کوزہ کوزہ کوزہ
 زیرا کیم سوزہ طوزہ خانم کوزہ • حی یلہ و سوزدی سونک
 اینک دن ناز ای و لشد • و سونک اینکی کوزہ کوزہ
 اینک دن کوزہ اولیٰ • اکثر دن اولیٰ کوزہ دکل کوزہ
 حضور اولیٰ اغتس کوزہ • و اکثر دن واقع اولیٰ سوز
 اولیٰ کوزہ حفا بو دوزہ • سوزدی برین اولیٰ خان اولیٰ
 سال واقع اولیٰ دیو ایسک سوزدی سوزدی سوزدی سوزدی

I4-b

واقع اولوز • ائج رجهله اولوز • اولكو رجه بودوز صي
 اغلاملك اسئل كئيقلد بئر اولوب • مثلا سئل
 اسئل كئيله انجه زيا كه اسئل تباديشته • اولان اسئل كئيد
 زياده • قوب اسئل اولمش اولاسئل كئيله بقه سوزقلدور •
 ويا خود سوز سوزلغي قوزولمسه سقه بركيشته اولدغي
 بوي كئيپ ترازايه سجع اسئل كئيله اوزايه زياده • اولكور •
 وايچي رجه بودوز كي اسئل اغلاملك ترة ديشته • اولان مقدا
 ريدن زياده مقدا ري چوق اولوب بويه ميشمه مثلا
 كود • نك برييه بومقدا اوقان ويا خود سوز اغلاملك
 بريي • اسئل مقدا ريدن زياده • اولوب دلخجه اوده
 ميشتمق لازم كلور ميشتمجه دلگوي بوي كوزو كئيذر
 • كئيتمق ناغري لاوز كلور كئيتمسه كوز • اولوز زياده
 كيلوزسه زياده اغري و سبطي واقع اولوز • ذيرايكم اسئل

I4-a

۱۶

اولوزو كوز اولوز • اسئل بويه ديشته • اولان ميشتمه عائلت
 اندوز كي بوزاغردن دونهلر زاروز زياده • انجه مئكل كلوي كئيد
 دوزولمجه • مبيعت اولكلو خوروي واز انجه مئ اغري بوز
 ككلور • مقئل انك • اغريك و سئيك سيجي اولان سئكله
 نياننده ذره • وبوز كوز اولان كئيدن • مئردن واقع اولان
 عائلت اولوز سالا كئيدن واقع اولمجه كئ اسئل عائلتي بونجه
 اغري بوز • اكيدين قالي دلگوي راجه مئراج اولدغي
 اسئل تباديشته • واقع اولان مئراج بويه مئراج دوزولمسه
 واقع اولمش اول • اسئل كئيدن سئاي و سئاي بوز مئراج
 • انك كي انجه دوزولمغند اغري و سبطي واقع اولوز • ويا
 خود مئراج اسئل بويه ديشته • واقع اولان اولمش
 ايچي سئيه واقع اولوز اولان انجه مئ بوي كئي مئراج
 اولان مئ سبطي بياز اولدور • اولكو رجه مئراج بوزولمغند اسئل

15-a

یازا دیشنده اولان وضعین مقدا ریزدن زیاده اولتو کسرت
اول جهندن اغریلا زم کلور • او چینی تچه بودد که ذکر اوله
اغوالنا کی بیله واقع اولوب جمع اولا لیبی قمر اخلاطک
کینینی اسئل کینیندن زیاده اولا زوم اغلاطک مقدا ریز
ویاده اولوب اصل یازا دیشنده اولان مقدا ریزدن ارب
زیاده چوق اولا کر • وبل دایم بدنگ برینه دکلوب
چینی برولین دوتلوی بری کر کولسه وچکلبه کولکه
کول برینلو وچنق کسرت • بانسه دوزخی فصل اغری
سینا اولان اچی صیه کم تفرقا لدا لک باند • دزه عرف
ایصال کیم واقع اولدغند بواجد بورلسه سینا اولور یعنی اصل
بدنگ بر • دیشنده واقع اولان اولشغلی بری سینا کسرت
واقع اولوب دیولدغه اغری و سوزیلا زم کلور بودور دیشنده
اولان اولشغلی بری واقع اولغنه اکی سم اولور • برینه عرف

اغریه سینا

15-b

ایصال مشبه دوز بری اولشغلی بری اولان اولدغند نضک بر
وجمه ایزد که دایم کک مس قن بر کر وارید • غلام بو برین
یزا دیشنده • مثلا بر مقدا ر سلط و یا حور دوز بر • دکلبه اول
دکلبه کر بر • چوق اولغین اولور • بیغمه مغین کر بلوب چکلبه
کرک • کولکیم چینی بود اولوب اولا برینلو استر • اولیه بر
دیشنده اولان اولشغلی بر لیبی کلا ز اولدغند کسرت
دیولدغی کچا اغری و سوزی واقع اولور • بر تقد بر کیم اولشغلی
بر لیبی تمام ایزد اولوب بر لیبیه • وورد • واقع اولان شهک
دور کیم اولور • نک اصل بر • دیشنده اولان اولشغلی بریندن
ایریشد • اسئل کر دیشنده اولان وسندن وسوندنگ
چیندر • اما غلام اولشغلی بریندن اولوب بر نلبسدر
قلان بر لیبیه • دایم اولشغلی بر لیبی و کک مس وارید • اما
اولشغلی تمام بریندن اولوب بر لیبیه کلوب • ویکور اولور

17-a

التي تصل اغزى وصطفى قاج شوا اولور بيز يقينيله بيانه در اويج نزلوله
 معلوما ولا كه اغزى واقع اولدقه اجدسي اوزن دين وجهه واقع
 اولور و اجدسي توجهه واقع اولوزسه اولغز نك اوني كا
 كوره نلوز . اوكي حكاك يحيي كنجدرجي دريكشندكده
 ديوز . مثلا كنده سسه باغ اولان غلط طوز بلغه .
 و يا خود ستر ايكيله كنده . و اكي خشنده يحيي ري ري
 غلط غلط قوري اول طيب اول واقع اولان غلط غلط قوري
 اولقي بوندوي يره . اوليك احكاما فايده . طيبناك ايكه
 بيا ديشده واقع اولان يمشلوز و دريكه اكون كا كاجايد
 واقع اولان جان طيبناك ايريكه نديجه كونه اوكي بري
 خين و اري ديوز . ايجي اغز به اخس ديوز يحيي غله ديوز
 وصفي قور . زيل ك سله . دني وقت ستر كوكا كيم ميخديوي
 بري بون استر . و بوشل اغز اولدغند اول سله . دوي

17-b

بزه اغز ي يا ليه . دريا كيم غشا يحيي بزه . مثلا بودر كده معيه
 مابيلدند سكر دن اولش بزه و اوزو . اول بزه و واقع
 اولان اغز بون بزه يا ليه كرك . دريا كيم بزه اولغز بري
 بوزيه يا ليشده . اول بزه . نفس اوب و بوممن كرك
 با بلغه بزه . اغز اويج قله يحيي بزه . سيله اغز ي يا ليش كرك
 سنجق و سندنق لادر كلوز . در دني اغز بزه سنا غله ديوز يحيي
 ميشدرجي . دريا كيم بزه سكر دن ايري غلط دكلوب كانه
 اوزاد . سمنق كور كوجو نغند اوني . و اوزا يحيي
 مسايه ايد سينو . يحيي اغز بزه يحيي كريني دريا كيم
 ديولدهند . سكر دن كريني بزه كوكا كيم كروب سكر دن اغز
 واقع اولوز . دني اغز نك اويج نغند يحيي قوري دريا كيم
 بون كيم اغز واقع اولدقه اولدغي بزه اولوز . ولا بزه
 ايرب غور بزه سنا اولش اولدقه قور . سكر كيم اغز نغند

مكثر ذر يميني وكثير ذرايم واقع اولدغيند كمانا ووزدي كوي اولد
 • ذرايم كوكون اشته اولدنه اولدنگه اوليق اولدن مانع اولد
 و او و ذره اولور • طموني غزالدا دي رحو در صغير يدي عجم
 كوي ند و صغير يدي عجم واقع اولدغيند باغ اولدي يمشيه كند
 سكر نون خلاف شمشه كور • كو شنده او صغير غزالدا دي تا حيد
 صغير يدي عجم واقع اولدغند اكا شيب اولد خلط و با خوز له
 كوي ايم اولدغير يدي عجم يورور • دوز بير يره و ذرا ايد
 و كوكون ايد • مثلا فو لغ حقيقه باغ اولدوي كوي • اون يري
 غزالدا دي سله يد صغير اولد كوي ياز د ر صغير يورور
 ذرا اما اولدوي يره نيكه ذرا سكر ووزدي يري ذرا يورور •
 اون ايجي غزالدا دي حله يدي يميني اولدوي عجم • و ايم باغ
 اولدغين • اون شنده صغير يوروزون خلط بلم و سوز كوي ياز
 سوز عليه اولدوي صغير يوروزون ايد و ياز • و با خوز غلط

٢٠

اولسوه فوج كجه بول اولدوي يملد فوج كجه بول اولدوي يوروز
 • فوج كجه بول و سوز اولدوي سوله فوج اولدوي غلط اولد
 • جاذ كوي كاهه شيب اولدنگه اولد فوج اولدغي يوروز يوروز
 طرفيله و سوز اولدوي يوروز • مثلا يوروز يوروز يوروز يوروز
 ايجيه اخلد اخلد يوروز اولدوي يوروز اولدوي يوروز يوروز
 واقع اولور • اون ايجي سوز باغ يوروز اولور • و ايم باغ
 غزالده شيب اولدنگه واقع اولدغي يره • ايجيه اولد
 ايجي سوز اولدوي سوله و غلط ايليكه و سوز عليه كجه ياز
 اولد فوج اولدوي سوله ايليكه يوروز • ذرا ايم يوروز يوروز
 اولور اولدوي سوله • مثلا بفس قان اولدوي فوج يوروز اولد
 يوروز و دم اولدوي اولدوي سوله اولدنگه ايليكه ايليكه ايليكه
 يري يوروز يوروز اولدوي سوله اولدنگه ايليكه ايليكه ايليكه

20-a

سورغور دیشلور و ادر کیم آدری تا یا نندو • ایکی یور و یور بورد •
 و ایکی شقه صیرود • یونلرک فایده سی بر لسا اولوب • نیلک
 شینه اوغق سیلیجی ندر • و آنلرک نیند • منی نظر بونه دورد
 یسی نلیدی شلر و ادر حلیسی کیم دیردی یور قوروسود • و ادر
 اشقه صیرود • دیم کیم آدری آما ونیسدر کیم اری اولوب نیلک
 طعاجی اولگاره • جمله صیر کیم سکر اولدی بر دیشنه آنسوز ایم
 یوقلمه • و بعضی کیشیکه • اسل یه دیشنه دوردی ارنق اولوب
 اونوز اکندر کیم ادری نوا جیدمز • آنسکر • دین بیز دیشلور
 • و بعضی کیشیکه دیر کیم با شنه اولدوشد مسکر بیز •
 و مور شلک سوروی کوطلوی وار کیم کیم کیم کیم کیم • سلیفیدمز
 و مسکندعی کیم کیم د لکیم جور • سینه یور کیم کیم بیز کیم
 دیشلوی د لکولر ندر بر کیشلور • و اونلر کیم کیم کیم کیم کیم
 دیشلر قلمیشلور • وار و لوی آله طویشلور • و ایکیه اولان

20-b

اولدوشد مسکر بیز • و ایکیه اولان
 بقیه کیم کیم کیم کیم • آما یور و یور بورد • اولدوشد مسکر
 بیز کیم کیم کیم کیم • و ایکیه اولان
 دیشلور و ادر حلیسی کیم دیردی یور قوروسود • و ادر
 اشقه صیرود • دیم کیم آدری آما ونیسدر کیم اری اولوب نیلک
 طعاجی اولگاره • جمله صیر کیم سکر اولدی بر دیشنه آنسوز ایم
 یوقلمه • و بعضی کیشیکه • اسل یه دیشنه دوردی ارنق اولوب
 اونوز اکندر کیم ادری نوا جیدمز • آنسکر • دین بیز دیشلور
 • و بعضی کیشیکه دیر کیم با شنه اولدوشد مسکر بیز •
 و مور شلک سوروی کوطلوی وار کیم کیم کیم کیم کیم • سلیفیدمز
 و مسکندعی کیم کیم د لکیم جور • سینه یور کیم کیم بیز کیم
 دیشلوی د لکولر ندر بر کیشلور • و اونلر کیم کیم کیم کیم کیم
 دیشلر قلمیشلور • وار و لوی آله طویشلور • و ایکیه اولان

21-a

ایچی قایدی بودی که اغردن آق ساشا فصلات کندوزن
 آقوب کیمیه • اوچی قایدی بودی که سیمک وقتند دالك
 ساشا بطلسی اولوب تقابع اولان کلمات نظام اوردی اولی
 سسبا اولوز • وردیچی قایدی بودی که شگله وسوویه
 حسن وجمال ویزنک مصلحت چور اولشیم • فصل التالیث
 اوچی فصل دیشلد • واقع اولان و دیورن امرکس و اغزیله دشارلستک
 یوزعلنی عدل یازب تقصیلی یانیند • معلوم اولاکه
 دشارده دیورن اغزیله اغزیسته واقع اولان سیمک
 اولدوغی برعواج یوزن کالی دکلمه • یاخود نفس دیش
 واقع اولاکه اولیغند • اولان کولک کیزید اولاکه
 چکلک و دیغولت یوزنستند • اولان بقار و سیکارده اولاکه
 و یاخود دشارک دکولک یسند • اولان اغزنده اولاکه بولک
 کوزولک آق ساشور واقع اولیغنه دیشلد • حله سموریه

21-b

کبوز • و اغزی دیشلد • دیورن تقدیر کیم نفس دیشد
 واقف اولوز • نیک کیم دیشک اغزیسته • اهل اولاکه نکیمیه
 جاشور چکلک کی تقدیرجه کایدی اولیوب جاشوریه کیمسه
 سسک • ریزایم اغزی نفس دیشد • دکلمش غوی یوزدیش
 دیشک چکلستند • انکیچون قایدی بری کلمدی بلکه دیشک
 چکلستند چون سوز واقع اولوز ^{باج اولان}
 سسکله استک • دیوچی فصل دیشک کدیشند • واقع اولان سسکله تقصیلی
 یوز یان اولیوب معلوم اولاکه نفس و شده واقع اولان لغز
 کوزیم • اولکیچن خنده خری او یوزنکی ایچی سوز اغزی
 اتلیق و اوچی اغزیله کیمدی کیمک • دوزچی سسکله دیش
 کیمک • سسکله تقصیلی • ایچی اغزیله ساد • سسکله
 دیوچی کلمه ایچی قایدی • سسکله ایچی کلمه ایچی
 سسکله ایچی کولک • اوچی تقدیر کیمدی ریزکی بولدی

22-a

اَوْن بَرِيحِي نَوْ سَخْدَرِي كَرْدَمَك • اَوْن اِكْتِي نَاكَلَر مُعَي نَبِلَاك
 اَوْن اِحِي تَقْفَدَر بِعِي جَوْرَمَك • اَوْن دَر دِي كَمَزَر مُعَي اَوْن
 اَوْن اَسِيغِي وَجَعَلَر بِعِي اَزَمَر • اَوْن اَلْتِي مُرَمْدَر بِعِي تَشْمَق
 اَوْن اَلْتِي جَر دَر بِعِي كَشُوْرِي وَطَلَانُوْرِي جِيْمَسْتَدَر جَر جَمَك •
 اَوْن سَكُوْرِي نُوْرْدَر كِه اِسِيْدِن وَصُوْرَقْدَن اِنْجَبْ دَر كَرْمَك • اَوْن
 طَلُوْرِي نَوْتَلَر بِعِي اَوْن قُ • اِكْرِي سِيغِي تَقْفَدَر بِعِي قَلِيْق •
 اِكْرِي بَرِيحِي كَخْرَزَر بِعِي اَوْن لِقِي كِي • اِكْرِي نُوْرْدَر كِه وَر اَوْن
 اِكْرِي اَوْن اِحِي نُوْرْدَر كِه فُوْر نَلِيْق • اِكْرِي دَر دِي صُرِر دَر بِعِي
 فُوْر قُ • وَر نُوْرْدَر كِه اَوْن لِقِي وَاقِع اَوْن اَمْرَا مَلَك عَلَانِيَه مَسَا
 سِيغَت اَدْب تَبَا وَن اِنْجَكَمَز اَوْن كُوْرِي قُل مُقَدَر شَك بَر وَلِشِيَه
 وَضَع اَوْن اَكَن سَالِي وَصَلُوْرِي اَوْن بَر • اِنْجَكَمَز مَسَلُوْرِي وَكُورَمَلُوْر
 اَعَزَرِيَه حَمْنَه اَوْن اَوْن سَخْدَر اَوْن اَسِيغَت اَوْن اَوْن اَقَمِي تَقْمِيغِي
 تَبَا نَلُوْر نُوْم • اَوْن اَوْن اِكْرِي بِشِي مَقَلَر دَر تَلَك اَمَل

22-b

مِطَلَك سَاغَمَلُوْرِي دِي شَانَا قُصَل بَر اَدِشْتِن • وَا قِع اَوْن سَمَلُوْرِي وَر نِي اَوْر دَرِيَه
 مَقَلُوْرِي كِي مَسُوْر تَشْدَر رَسْتَاكُوْرِن بِهَوْر بَر اِلْجِيَا مَر فَيَاوِي
 تَبَا نِيْدَه دَر • مَعْلُوْم اَوْن كِي مَبْعِيَا حَوَال وَا قِع اَوْن اَوْر كِه مِطَلَك
 مَقَلِيَه سَمُوْر تَشْدَر مَكَمَل اَوْن لِقِيَه اَوْن كِي دَر حَسَبَتِ اَلْتِي
 اَدْب كُوْرْتَرِي بِتَلِيْمِيَه • وَا مَل بَر اَدِشْتِنه اَوْن سَمَلُوْر
 مَقَلُوْر اِكِي مَر بِقَلِه اَوْن كُوْر • اَوْن سَمُوْر اَدْر رَسْتَاكُوْرِن سَمَقِيَه
 اَوْن وَا خُوْر قَا بِيْدَه اَدْر وَفُوْرِي مَقَلُوْر كَشْدَر رَسْتَاكُوْر
 اَسِيغَت اَل اِنْجَكَمَز اَوْن • وَصُوْر وَرِيْب مَسَمِيْن تَشْتَلَرِي دَر كُوْر
 اَيُوْر كِي مَكَمَل اَوْن • اَوْن كُوْر بُوْر دَر كِه دَا بُوْر مَسَمِيْن مَلَا مِطَلَك
 اَيُوْر كُوْر كِي مَقَل مَكَمَل مَلُوْرِي مَبُوْر مَسِيَدَه بِر اَوْن دَر فُوْر نُوْمِيَه بِر
 دَكَلَمَر • مَعْلُوْر نُوْرْدَر كِه مَكَمَل سِيْدَك اَوْن اَوْن كُوْر بَر نُوْرْدَر كِه
 مَكَمَل مَكَمَل كِي اَوْن اَوْن قَلْدَر مَقَل مَقَل مَقَل مَقَل مَقَل مَقَل مَقَل

دسته مبرایه بیستگ
 بک سهند

يلقن ايجناط ايدوب مسفتن كراك . مثلا سددن ايشو انشكردن
 بيجان عقينه طوز لولاي و خوربا و جميع ايج و ابي اولان بيجك
 بوسون و صرسان و زوز و زخون نصيرنه افكرو و ستر ايا بجه
 بيلجان مشر قفتي يتيه سدا نكوي و يا كندره سدا نكوي بيه نيب
 جمع افلورسه . البت اول ملكا م جملي صيد . بود لوب قناده
 كيشه كرا لير براكيم سذك جوروي فايتا لطيف و تا زك
 زويك كره . و بود كرا لولان عليل و ايج و ابي و طوز لول بجلاله
 صيد و جمع افلورين بويسته اوبوب اليهسه كراك سدا لطيف
 اولدغي جهند كند و سوردق بوز لول و عليل و ايج و ابي و
 بيلجان اوسوب بوز كرا . و كند لول سدا لول و ايا و ابي
 كرا لوب و زوز . زويك ايم تا اركلكتن سدا لول و ابي و ابي
 بيجك و بود و عليل و زوز كرا . و سدا كرا لوب
 عليل و ابي و عليل و زوز كرا . عيب كرا لوب عليل و ابي و ابي

صيد . اكل و صيد . طوز و قناده اولدغ بوز لول و ابي و ابي
 بيلجان اوسوب بوز كرا . و كند لول سدا لول و ايا و ابي
 كرا لوب و زوز . زويك ايم تا اركلكتن سدا لول و ابي و ابي
 بيجك و بود و عليل و زوز كرا . و سدا كرا لوب
 عليل و ابي و عليل و زوز كرا . عيب كرا لوب عليل و ابي و ابي
 صيد . اكل و صيد . طوز و قناده اولدغ بوز لول و ابي و ابي
 بيلجان اوسوب بوز كرا . و كند لول سدا لول و ايا و ابي
 كرا لوب و زوز . زويك ايم تا اركلكتن سدا لول و ابي و ابي
 بيجك و بود و عليل و زوز كرا . و سدا كرا لوب
 عليل و ابي و عليل و زوز كرا . عيب كرا لوب عليل و ابي و ابي

24-a

فسادة كثره سائمة ميمدة ريادة اكله كنده آندن سخی نجا راجیون
 دماغه رحمت وورده زبراکیم ذماغ اول جیجان نجا راجیون کندی
 لغتیه تا ذرا ولبیا اول نجا اولو کرا تا راله طریبیله ایتماند
 ایتمیشلن و غیره یزیرا که اول کف فساد ایلمده خسوسا اکریم
 یونلک کجه ایلمیش و ایغ اولدغنه عقیقه او بیویه اولدغنه
 فالحال تازله دکلیته سببا اولو خسوسا دیشلده فالحال
 یزیرا عیقله اولور و خسوسا اول زاجرلر دیکم وظلده
 فالجلده آفته و سفا اولور اولور اولور و اکریم سخی نشه
 اولور کجه یلین زاجلن سنا اولدغنه یشلو ایلمدی اولور
 اولور دیکم نجا راجیون سنا اولور اولور اولور اولور
 سنا اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور
 دیکم سنا اولور اولور اولور اولور اولور اولور
 ایلمیش اولور اولور اولور اولور اولور اولور

24-b

عینله چکله عینک جائز دکلانم ریوا حکم ایوب سکا رسته
 معید کوچ کورنم رحمت چکله عینک اولدغندن اترن قورنک اولور
 داخی جوق اولور و ترا اصل کنده اولان یلغنی چکله سکا رسته
 قیدی بیتمسته ایرونا کسلیس قیغله اولمشده و عینله
 حوسا بلردن و یاده جوق ایستمال اولمشده قورنک اولور
 زبراکیم یشلو ایلمیش جوق اولغین نجا راجیون اولور و نجا
 دیشلده جوق اولمشده تر قنده بریم یومور و کاسیده نجا راجیون
 بالکرا نجا اولمشده دیشلر کورنم با غدی ایلمه اولور اولور
 کورنم یومور و کورنم اولور اولور اولور اولور اولور
 قورنم دیشلری بلده نشه و اویغنه سببا اولور اولور اولور
 سنا اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور
 و زب و سونیمسا قورنم کجه اولور کورنم قورنم قورنم
 کورنم اولور کورنم کورنم کورنم کورنم کورنم کورنم

علائقه ده شالور
اولور

25-a

صَفِيحًا وَالذَّرِيمَ مَرْتَسَةً كَيْفَ لَيْسَ شِكُّهُ وَبِأَيْشٍ ثَوَقًا لَمْ يَسْتَرْجِعْ مَنَافَةَ
 شَكْرًا وَلَا نَعْفِيدَ لَرِيحٍ وَمَرَّ طَائِفًا بِنَدَاكَ وَأَوْلَىٰ وَحُصُوسًا لِحَدِيثِ
 نُورِي زِيَادَةٍ دِيكَ أَعْرَسِي بِرَتْسَةِ سَبِّ لَوْلَىٰ ۝ وَبِشَيْخِي صَفِيحًا
 سَنَدًا أَلَمَّرِكُمْ دِي شَلَوِي قَشْدَرًا كَثِيرًا وَكَوْزَ جَبِينِكَ دَمُورِي سَنَدًا
 اِبْرِي كِي وَكَأَخُو دَمُورِي كِي دِي شَلَوِي دَكْرَسِي دَرِيَادَةٍ صَفِيحًا وَكَوْزَ
 نَدَاكَ بِرَسَائِلِي ۝ أَوْ دِيغَا لَوْنِيغِه مَنَافَةَ بِرَتْسَةِ غَايَتِ اِبْرِي كِي عَزَمَ
 الْوَلِيَّ اِبْرِي كِي وَكَأَخُو دَمُورِي مَعَهُ دِي شَلَوِي زِيَادَةٍ سَلْبَكِنَا اِبْرِي كِي بِرَتْسَةِ
 جُورِيغِي سَنَدًا دَكْرًا وَكَأَخُو دَمُورِي وَلَا نَسَنَدًا أَوْ كَوْرِي دِي شَلَوِي دَكْرًا
 وَابْرِي وَلَا نَسَنَدًا دَكْرًا لِيُوْنَلِكِي بِرِي وَنَعْفِ لَوْنِيغِه دِي شَلَوِي بِرَتْسَةِ
 عَجْمَانِي وَرَبِّ قَسَادِ اِبْرِي دَمُورِي مَوْبُوكِي زِيَادَةٍ مَوْبُوكِي اِبْرِي كِي مَوْرِي
 مَعَايِنَا دَمُورِي مَعَايِنَا اِكْرًا دِي شَلَوِي لِيَلْمَلِي مَعِيغَا لَوْبِ مَوْرِي وَابْرِي
 ۝ وَبِأَخِي مَوْبُوكِي سَنَدًا أَلَمَّرِكُمْ بَرَدَ وَنَعْفِ اَوْلَا نَسَنَدًا وَابْرِي كِي
 دِيغَا لَوْنِيغِه اَوْلَا نَسَنَدًا مَوْرِي بِرَتْسَةِ نَدَاكَ وَكَأَخُو دَمُورِي كِي بِرَتْسَةِ

25-b

وَنَعْفِ سَنَدًا جَبِينِكَ مَبْلِي اَوْلَا نَسَنَدًا كِيغَا لَرِيغِه دِي شَلَوِي بِرَتْسَةِ دَمُورِي
 كَالِي اَوْلَا نَسَنَدًا بِرَتْسَةِ مَوْرِي وَرَبِّ اَوْلَا نَسَنَدًا جَبِينِكَ دِي شَلَوِي
 رَحْمَتِ وَكُوْزِ كَوْرًا اَسْلَمًا دِيغَا دِيغَا اَزْ غَلْبِ وَرَبِّ دِيغَا قَبْلَهُ لَوْنِيغِه
 كَرَدَ مَعِيغَا لَوْنِيغِه نَاوَالَهُ اَوْلَدِيغِه دَكْرًا بِرَتْسَةِ مَوْرِي لَابِلِ اِبْرِي كِي
 خَوَابِ اَوْلَسَةِ سَبِّ اَوْلَدِيغِه بِرَتْسَةِ صَفِيحًا سَنَدًا اَوْلَمَّرِكُمْ دِي شَلَوِي
 اَوْلَدِيغِه اَوْلَا نَسَنَدًا لَرِيغِه زِيَادَةٍ اَبْرِي كِي سَنَدًا وَوَسَلَسَنَدًا كَالِيغِه
 اَرَا سَنَدًا اَوْلَا نَسَنَدًا مَوْرِي دَمُورِيغِه وَفَقْدًا بِرَتْسَةِ اَوْلَدِ اَوْلَدِيغِه
 مَوْرِي دَمُورِيغِه دِي شَلَوِي اَزْ غَلْبَتِيغِه وَابْرِي كِي مَوْرِيغِه مَسِيغِه سَبِّ اَوْلَدِيغِه
 وَنَعْفِ دِيغَا لَرِيغِه اَوْلَدِيغِه اَوْلَا نَسَنَدًا لَرِيغِه زِيَادَةٍ اَبْرِي كِي سَنَدًا
 اِكْرًا قَابِلِيغِه بِرَتْسَةِ مَوْرِيغِه زِيَادَةٍ اَبْرِي كِيغِه كَالِيغِه وَرَبِّ اَوْلَدِيغِه
 نَاوَالَهُ نَسَنَدًا دِيغَا دَكْرًا وَمَعِيغَا دَمُورِيغِه اَبْرِي كِيغِه اَبْرِي كِيغِه
 دَلِيغَتِيغِه وَابْرِي كِيغِه سَبِّ اَوْلَمَّرِكُمْ وَبِوَسَلَسَنَدًا زِيَادَةٍ مَعِيغَا لَوْبِ
 سَنَدًا لِيَلْمَلِيغِه دِيغَا لَرِيغِه اَوْلَدِيغِه كَالِيغِه اَوْلَدِيغِه مَوْرِيغِه نَسَنَدًا قَابِلِيغِه

26-a

و بونلك جي حلا و زوب برينجي اعلو اوتيني بعض سنل اوليه اولي اولي كوكم
 هر كويونجا و زوقدا بونلكه و هم اقلون بر كسندرسنه و نفس و نطق
 قوت و زوب هر كسندرسه و ذلقتسه مانع اولان و افرانك قوتوسى بونلكه
 اول قوتولون اولان كيم ان شاء الله اكلديده عليلده ذكر اولان و كبري استراذلك و طاهر
 صحتي استراذلك اولان كيم ساقا حضور شرعيدن قدير تيق و صحتي ياد
 ايلستيندن ايتيا طاهرلك كوكم و زوب كيم و ياد ضروري توتوب اولون
 زوب كيم استراذلك اولان كيم جميع بدن اولان اخلاصك بونلك نفوسه
 قوتسه ايدرز كيم كيمصنك عا ذنبره كه اولان ايتيا ايدرز كيم و زوب
 واقع اولون بونلك اخلاص اولان به كوكم قوتسه ايدرز كيم و زوب
 طيفنك بونلكه كوكم كه اولان اخلاص بونلكه قوتسه ايدرز كيم اول
 اخلاصك با كسندرسه و زوب و عا ذل كوكم كوكم با شرا و نوليك
 كوكم بونلكه طيفنك عا ذل و كيمصنك كوكم ارا نغفه و ذك با و طريفه
 ايدرز سه كوكم و زوب كوكم و اللويه و كوكم با و نغفه كوكم

استراذلك و طاهر

26-b

خصوصا كوكم استراذلك ايدن چين اخلاص قاسد و هم و زوب
 و اكنيش و مساد و بونلكه كوكم عا ذل حتم ايتيه عا ذل اولون
 قازير اولان و عيذنك انا كيم قاسد و اكنيش و كيمصنك و كوكم
 اخلاصك استراذلك اولان كيم كوكم و زوب ايدرز كيم و زوب
 خلى مشر و عا ذل و زوب غلري عا ذل ايدرز خصوصا كوكم ايدرز
 نفس و زوب و مساد و زوب اولون في الجله مشر و ايدرز و زوب
 استراذلك ايتيا طاهرلك كوكم و زوب اولان قوتوسى و زوب
 و ايدرز كوكم اولان كيم بونلكه استراذلك ايتيا طاهرلك
 بيا تبه مشر ايدرز لوم اوتيني با بونلكه
 استراذلك ايتيا طاهرلك كوكم و زوب ايتيا طاهرلك ايتيا طاهرلك
 استراذلك كوكم كوكم واقع اوتينه كيمصنك با كوكم و زوب اولان
 نفس و عيذنه اولان سنه ايتياز و به قوتسه اولون و زوب
 اوج و وجهه اولون و زوب استراذلك ايتيا طاهرلك كوكم ايتيا طاهرلك

استراذلك

کوکل بولمسیده بواج حالک کنددن واقع اولدنجی شیخ کونج
 کندی عن قصد مرا ایدر یوسا اولمکره مثلا قلا وسد وریجا اولمکره
 ویدات بولمسیده سنلارینجا ایدر بولمسیده یولمسیده اولمسیده
 واصل اولمسیده اولان نیش معیده اولان سبیلر اولمسیده
 مثلاً اینقلانته سبیا اولان بولمسیده نیش معیده نومه مرا ایدر
 ایدر کی اولان نیشه زدن بولمسیده کنددن ایدر مکره وردد اینسور ایدر
 ایدر کی سبیا اولان کل یا خود ایدر اولان نیش
 مقدار یزیکه چون اولمسیده کل یوس معیده سبیلر ایدر
 قدرتی اولمسیده اولان ایدر اولان نیشه کندو به چولمسیده
 زحمت بورد کندو زدن بولمسیده کندو نیش معیده چالری ایدر
 اولمسیده زیا ددر اولمسیده کل یوس و قلا و واقع اولمسیده
 ویا خود ایدر کی اولان نیشه حسیب وریجا نیش معیده اولمسیده
 اصل سبیا اولمسیده کندو به مخالف دغدغی اولمسیده کندو نیش

۴۶

زیا کیم اول نیش کندو نیش کیمسینه و یا خود چومسینه بولمسیده
 قسا دوزدا اولان و یا خود دیش بولمسیده لر خصوصاً کیم
 اولمسیده اولان کیم اولمسیده طیب قول ایدر ایدر ایدر
 کولمسیده یا خود ایدر اولان نیش معیده بولمسیده نیش معیده
 شانی بولمسیده مر اولمسیده بورد بولمسیده چومسینه اولمسیده
 بولمسیده چومسینه نیش معیده کولمسیده بولمسیده ایدر اولان
 سبیلر ایدر حتم ایدر طومسینه و طومسینه بولمسیده قلا اولمسیده
 زدن ایدر کلور و یا خود نیش معیده نیش معیده اولمسیده
 واقع اولان ساقنیشک حال سبیلر بولمسیده نیش معیده
 عاخر اولمسیده قلا اولمسیده و طومسینه کل یوس نیش معیده
 قول ایدر بولمسیده زدن ایدر ایدر اولان نیش معیده
 خلاص اولمسیده ایدر نیش معیده زدن ایدر نیش معیده
 ایدر حتم کل یوس کل بولمسیده سبیلر نیش معیده کولمسیده

28-a

۴۸

بولمستنک سببی بودر که نفس معید کند و در توبه اید ایچند
 اولان تسته رد ایدب دفع کالیه برقتدیریم ایچند اولان
 شنه عقلی غیبتلک وسیر ایلر و طنلو لر معولس اولوبه کیم اولرک
 شاندر اولمک کولنی بولندرمسی بوزور دکر ایلر کوسیدر
 و اکثر کول بولمستنک سببی نفس معید شغفیلر و رفع اولور
 کیم ایچند اولانی ردب و خصم ایدب بشرستدن عاجز اولر
 ایچند اولان عدل لطیف اولر و کول بولندرمسی ایچند اولان
 بعضی وقتا اولور که کول بولندرمسی تمام ایچند اولان ایدب
 استغراق سبب اولور بولمستنک اولان شنه قوی و لیجی
 اکثر و خنده کول بولمستنک تمام رد اولمسی و استغراق ایسی
 اولر اولر او شجی خصم بودر که غیبیا کول
 دتسیدر کول دتسی اولدر که معید ایچند اولان رد ایدب
 دفع ایچنه فی الجمله توبه اید برقتدیریم تمام اولیه و

28-b

و یوزور دکر اولان کول بولندرمسی و آریته همان فی الجمله
 حال اید معید سیر بولب دتسی اولر بولمستنک کمال حاجی
 معیدنک شغفیلر کیم ایچند اولانی تمام شیطا بولمستنک اولر
 ایچند طور غورده مسه قار اولیه و کالیه اولر که نینک و ایچین
 سنلرک داتید کول دوزدر سنلرک اولر بولور و طنلو لر
 معولس اولمک کول بولمستنک سبب اولر کول بولندرمسی
 ایچنه و خصوصاً طنلو لر و بیلو بی بیک کیشک معید سیر
 چوق اولجه دیر کیم سنلرک سانی بوزور سیه توبه ایدب جفقد
 دیر کیم اولرک طنلو لر بوزور سیه جفقد اولر و بیلو بیک کیشک
 اکثر سیرا به ذنوب سیر اولور بولمستنک سیرا براج اولان
 نیک کیم طنلو لر بولور کیم ایچنه ایچنه ایچنه اولور کول بولمستنک
 سبب اولور قان کیم اولر اولر کیم ایچنه ایچنه ایچنه ایچنه
 ایچند ایچنر دیر کیم قان دایر حواطیبه سینه در لقا بوزور کول

زیاده دروغ و بیه توقعه ایدر • وقان بر اهلوا اولان دایم خاند
 لطیف و توانا اولدیر کما خدیز بونک کی ملنا و نغانا اولور و اهل میده
 اینجه فی الحال کمال طبعته اویا که دور حراقی اوز •
 و صند کی و شر و عوشر و کل و مینه سببا اولور در •
 مکمل کشف استیغ ایتمک مایه سی و لوب مایه سیدر عتیق
 مریسه صوری اولوب مایه کلدر تلک یا تده در معذره
 اولاک اول کیم کمال اولدیر • بویجه اولور و اوزون اول
 یا خود کوشته طریق واقع اولیش اول و فصل لوب و مکنک کوج
 و زحمت چکر کی اولور و احوال اولور تلک و صومرا اولور
 بونک کیمک طمر کوی مایه کما و اینه و یا خود اول کیشک
 کیم بغرنده دینک کی و خوراه و ورم و کوز لوب کیم اهل و لاله
 و نیک نده اقد و سوز اولیش اولان ادر چوق اول کیشک
 کیم اولور استیغ ادر تلک اولور و مریسه استیغ ایتمک فی

دور ایدر کوج و نعت کوزه آنک کیم یای استیغ ادر تلک عظیم
 عا طره در دیر کیم بود کوز اولان جمعیه کند کوز ایدر رحمت
 کیم یای استیغ ایتمک طمر کیشک کوج کویجه و بلون خسوسا
 نغره و کوشته واقع اولان خسوسا کیم معده تلک ایتمک اولور
 ایتمک اولان ایدر ایدوب دفع ایتمه و نجه بر صیقله اولیه اوق
 طمر کویجه و نعلتیه سببا اولور اهل اولدیر قان بوشک
 جوقسا و ادر بوجهند بونک کیم یای استیغ ادر تلک کیم
 اولدجه منع ایتمک کوز کیم کیم بر عا رته واقع اول کیم استیغ
 ادر سی لایه و سوز ایدر اهل ایتمک ادر تلک مایه
 اولیه و استیغ اولدیر قوی معده سببا استیغ ادر تلک کیم
 نغیر ایدر کوز قضا تلک کوز و مده سببا بوز ایدر فوید
 اولان نیک کوز ایدر کوز ایدر کوز ایدر کوز ایدر کوز
 استیغ ادر تلک اهل اولان کوج و زحمت کوز مریسه اهل

30-b

اولاً ان اريب يوشنر كنديه عظاماً ان دكلكي جمله بدنه له صفت
 كلوز كنديه قوت ووجك عدايي ر ارباب كرسسند وونوش
 ظله غندن بد نك اظرافند تا معقولان لان كاشا حشور و ترويق
 صلاصت خصوصاً بقر سقار و دفع و ليش اولان صلاصت بيه كرا
 كنديه كجك قوت بيك كرا عدا اكل كند اولدي عدا ايدسه كرا
 كاشا ناك بي صلاصت نك عدا ايد نك ستر ي نه در سقار ايدوكي
 معلومند و منسل جوق اسيرغ ايدنك قصل اولوييه اولوي
 سبي بو ذريه اير اونها بيه قوتيه اولنجي سنلور بو قوتيه قوتيه
 ايدسا اولونما اسيرغ عدا جكلان دور و صفت سيبيله بقر سقار سبه
 دفع اولنجي كند نك و ايجندا اولان قوتيه سيبا اولونش
 اولدي شري بو ذرو كو كيه كاشا اسيرغ جوق ايدنك دور و
 دورا كيم كنديه زود ايد كند و صحت جكلان كند كو كيشه اولان
 مسر لرك بوليشه سيبا اولونجيله سيبا بيه جكلان و بغير

30-a

كيشه اسيرغ ايدنك حازه در كه معيد سبي جكلان اولان سيبيله
 و دايككه كاشا اولونما و كو كيشي و بقر سقار و دايككه كاشا
 اولونما بيه سيبا اولونش اولان و صغر زريه و بونوش و ليش
 اكلوي يوشنر اولونما كوشك اولان و حور و نكلور بوز سقار
 اولونما بونك كيشا اسيرغ كاره كلان قور قوشا ايدن و و
 خصوصاً اكر ايدن معيد كه نكلت اولونما و مناع و نك سيبيله
 اولان ذريه ايدنك دفع ايجسه قوتيه ايجسي و بيه اسيرغ عدا
 اولان ذرو قايده سبي جوق دور و ليش صفت
 اسيرغ ايدنك كاشا عدا و بيه ايدنك عدا اولان دور و اسيرغ ايدنك
 سيبا ايدنك معلوم اولان ايدنك اسيرغ ايدنك عدا جوق ايجسي
 اسيرغ ايدنك سيبا ايدنك اولونما كوشا اسيرغ ايدنك عدا
 حور سيبا ايدنك صفت ايدنك سيبا ايدنك كند زود ايدنك اسيرغ ايدنك
 ذرو كنديه صحت و زيب اولونش اير ارباب كاشا و بيه

وقد برزوا وكثيرا يستخرج اوندقد اعترد في جملة ان كلشي
 اصل بوزم كمال استخرجي جوز انكوتاد جوز دة حلا ورفصا د
 ايدر بزوا كيم استخرج ائمة جكلر زور و زحمت سيبه كوز د
 اولاق طرور سكر كرتش و اعجار به اعلاط و كلنك و لسته
 سيبا اولور خصوصاً شول كيشلر كلوز كوز دة في جملة صغول اولين
 اول خصوصاً كوز سهو انكله معزوف اولان موصا بلن شاره اولور
 و بلات نوم سوي د بود و بل احنا ك نماند بوجيهنار استخرج ائمة
 انحصاط لا زميدر و د شلر خور كلنا بيلغيله بملنوب زحمت
 و اويينه سيبا اولور زير كيم استخرج انك حصيد معيدان بخار
 حقا درخي بر كيشلر سكر اول و د فون بخا كوز ان سلبه و فون
 و نومش و خصوصاً اكر كيم استخرج بلن كلن اعلاطك كيشي و فاد
 و اريسه و آدمك باشي غرور استخرج حصيد معيدان و فاد
 حصيد بخا ز لوله و استخرج ائمة جكلر زور و زحمت سيبه و اعلاط

جميع سكر اولور و مطور كوي سيبل كو چند كوز دة استخرج حركيله
 الغري دقع اولور و وضع ائمتي كوز ادم كسوز دن يقاود و شمسيد
 استخرج جوز انكوتاد ائمة اولور و دة بلكله مشهور اولان
 موصا بوزم استخرج ائمة زور جكلر سيبه و ائمة اولور زير كيم
 صاوت كوشمكله تير سقلر زير الله اولان بوزد بوزلو موصا
 بوزلن بوزدن جقوب د بلك و ائمة اولور و صغول سيبه و ائمة بوزلو
 كيشلر اولور كيم اؤمور اولر بعه و كاه و قولي و اولدر مسه جهت
 ايدر كوز سكر دن استخرج ايدر اولك كيمي موصا اولور ائمة
 فاكه بوزم اولور و بوزلو در لوز غريب و حيس موصا بوزم سيبه
 اوللوتيه سيب اولور و جوز كيم استخرج انك تا معقول و جوبه
 و ائمة اولور و عنبرن بود كلوز فساد ائمة و سوز كوز سيب اولر
 سكر اولور و اولور كيم استخرج ائمة بوزد و فون بوزم
 اولدغه تفصيله بيا ن ائمة شروع ائمة بوزم اولور و الله اعلم
 بوزم

32-a

الشيء صريحاً استخرج الخبز من ماء قيقب مع سنيده
 ابيضاً والخبز قيقبياً من ماء سنيده وقاق كزاً بملك ساجراً من
 انك تبا تبه ذره معاده اولاً كما بز كلوناً نسا انك خلاص
 اويوت يشقان وزينه اولوز وسوق كولوز. هو انك سوليل
 بدنه اولان اخلاط فوروي وليستك اوليه سينا اولوز ●
 وكودك طلوري وكيزي واخلاط جيقب نالوزي وسوق سوز
 سينيده تلوي جيك جوقسه مراد ايند توك قد خياجه
 كوج وزعت جكلو بوجهندن بوا انما استخرج الخبز من
 ايدن بكن مراد جع واقع اولوز سينيده خليه ذوز
 وزعت جكلو بز ايم جوقسه مراد اولان اخلاط سنيده
 وسوليل اولوزي جلدن بدنه بايحي فالوز طلريم جيقبه
 فوليز اولوز مكر زياده ذوز ورحمت الله استخرج اوليه
 ذوز ورحمت في باد اولين سوز لوي بيان انك كل هليلج

٤٩

بوجهندن قيقب وسوق كولوز استخرج ابقدرن ريكه سنيده
 سكر انما تا اذير واجي كولوز بدنه اخلاط حوا اولوز ●
 ايسلوكوز سيميله ميشيف ارمشدر وكولوز كيزي وسوق لوي
 كوشب زويوشنبا جليشدر انك كيد بدنه اولان اخلاط
 حورب دفع ايمسه مراد ايند كمن فويليله و اسان اعلاه اولوز
 جوقسه سنيده كوج ذوز ورحمت جكلوز ومر اجده سقر قاب
 اولان كينك بوا انما استخرج ايمسي تاسنيده مراد سنيده
 بوا انما سقر انك ايمسي وجوليسى وسركي ايمسي سوليم
 وفويليله جيسي اولوز عندن سكر جوقسه سنيده قاب ايدري
 جوقدر خصوصاً اكر ايم كولوز كند ومر اجي كولوز كوز
 حذن ايميه بينا متلاوع واقع اولوز ايميه وطيا مر ايدري
 كوا استخرج ايمك غايته قاب ايدري جوقدر بوا كوكه و كوكه
 اسلي بوز دركي مثلاً بكون بركه تمام استخرج اولاهه باينه

32-b

یا رند بی بردفع داغی اولار یکریم اول اول و قند اول اول
 استغراغند جنسی لایم اولان سانا اخلاط و قصل اول
 بر او غردن غما جنسی قابل الب معیده و انصافی بر میقد
 پیشوب و بولش کاسه کولک انا کولک ایا رند سینه استغراغ
 اولند قوه اول اخلاط کیم در کئی استغراغله بدنگ اطر اندر
 در لوب دکثیر لوب معیده بولش قتللر شکر کئی استغراغ
 ساینر اولوب چهلری سالیغله و فویلغله معیده تمام سینه
 پالت اولوب بولش کولک بلعدن و صغردن و جمیع ایجده
 محبت اولوب سگیش اولان قصل اولدن بولش و نسی اولور
 اولان استغراغ کاید لری تمام بولش هدا اولسه
 کولک و باشه واقع اولان اغریغی و سمد کئی کیدر و کولک
 جمیع ذیو لشوری قوتلدر و جمله بدن کینکلا اولور اولور
 خصوصاً معیده لایم اولان قوت و حرارت کچک کولک

تمام حضم ائند نهایت قوت بولور و نین بنگل ششها بله اولور
 و اکثر ایثلا غند واقع اولان بر صغری صورت کیدر اولور
 بوسهل تربت ایچمکدن کاید لری ذوقده و کولر لایم بیله شلی
 کایدی ذوق نوزورنه شتاف قوت کلور و جلا و زهر چوق
 کایدی بولور اولور کولک واقع اولان و حمله عرفا انصاف و کولک
 مشهور اولور و سوزگان باغی اغریغله سانا ایق و حمله
 کولر بولور بولور نسی اولور اولان استغراغله متنا اولور
 اولور شل اولان بولک کئی بر صغردن امین اولور بولور
 کیم دکولر کولر و جهله اید لری کولک اولور اولور
 ائنگر دایره صغین و صغره کولک ائنگله لایم کلر بولور
 طیف اصکا کولر صغره کولک اولور و صغره کولک اولور
 مادت اولان کولورده اولور استغره کولک بولور
 صغره کولک اولور لایم علی النسیق اولور کولک کولک اید

ایستغراغ

34-a

دیدنکنز طریق او زره کی کسرا اولوب بربری اریجه
 یکدهنجی خصصین اوستیغراغ اینک استین خصوصا
 اکریم اغسنده فی الجملة کوج و زخمت جکسه فزای ایلله
 و آسان ایلله اولسی و استغراغ ایدب تمام اولدغیدن
 عقیقه لازم اولان قدیمی بیاتند. درملوه اولاصیم
 استغراغ اینک لازم کلوسه و یا خود مراد ایدت یورقود. دینار
 و سه اوزرینه قویلتار و آسان ایلان و سنه کیم طیبیت استغراغ
 اینسنده کوج کوزوب زخمت و مستغله اولسه کرکترکه نولک کچی
 استغراغ ایتوردن او کویلی بیکلر کیم کولک بولندرزینلور و سیز
 ایلد و منلو کوزغوز ایلدنه شیره و یولج و هیچ اولدغیدن
 یلیب تمام ایلد کوزمک و زوب و برسه جکله اکی و یا خود یول
 برسی قندب اریجه بیته مکرودن سوزله سولجا ایلله و یا خود
 جلاوی بالان ایلله و منلو سوزوب و یول و یادم شیوخا ایدب و ایلد

34-b

یادم کندگی بالان و یا کوزینه و اکلک طیبیته و بیشارده قوز
 و قوز بوزنجیا رکیم خصوصا ایلان ایلنغ و شول ایلجوق ایلک
 زو اکیم ازا ایلانجه طیبیتک سولکسیدر کرا و طریقه ردای بیسنه
 قویور و زمر کوزسه جکوب و سگدر و خوشا ایلر. ملان اولنار.
 خصوصا ایتوردن و منلو اکرودن ادمده و بیسنده اولنار.
 سوزیدن ازینجی ایلجوب بیکله بیلله و یا خود بیکلده مکر خصوصا
 ایلن ایلن ایلن ایلن کولک بولندرزین استغراغ ایلدر و استغراغ
 ایلک مراد اولدغه، جوق بیک نیب اما ز یاد جمعی کوزکلده
 زو لکیم بیلن بیک زاده چینیش اولیقه و مستقی اولوب ایلک کیدن
 اتری سمد اوزرینه و نوز خصم ایلن ایلن اولدغیدن اوزوب
 سگدر سینه جا ایلر طریقه ردای و سنه قویور مراد تمام اولد
 چینیش و اریش اولیقه سمد. سگدر سینه قالیپا اولدغیدن
 اوبوب خصم ایلنسنده عاجز اولدغیدن ایلن سیمط ایدب غلیته

معيده اوتمور و فوسد و بری سسته نیل و باخود ایچلیجه معیده بولند
 اقی بوز دا بوز قوسمی و لیله و آسان ایله اوزو استیغ ایچ
 کوچ و دوز چکمر کو زمر و ما اکتی سسند خصوساً جون کیشی
 و کاردنلا کیشی بونک کیلرد و باخود بولند و صاویل و لاندی
 یا کوز نیجه یعنی کیم ائل ایله نیله طنلو و چلو چکلر نیجه بونک کیلر
 یئذ لکه معیده سیغیرد کیز بزارایه کوز ب معده و کسند و لوی چید
 اولور سردا ایتمسه فوبوروش ایچی کلر اولور زینون کچی معده بوز
 و سفتک و درد و طولور لور دا ایچی معده طرا بولمیه سفید درد و کسند
 بونک کیلور یئذ لکه استیغ ایچکله توجه اولمق کارد کوز بوز کوز
 اولدور یئذ لکه بلیسجه ائل و ایچ و بکلر تر چکلرینه طنلو و چلو لستر
 یکلان جمع ایذب یز اوئید بیلور بونک کیلر معیده ایچکله بوز یله
 بوزینه بکرمیور و غید غده طیبیت ائل ک جملسدن نرتز ایذب
 کوز ایچکدن طشریه رد ایتمسه چالغی استیغ اولمسی و لیله

اولور و استیغ ایذب تمام اولدغیند مکر عقیجه ایچی بوز
 کول سولیه قوش اولور کسکله بولید و ایز معصنه و غیر
 ایذب تمام پالانلیجه و استیغ ایذب کلن اخلک تمام کارد تمام
 دادی و قشور چی کینجه و استیغ ایذب تمام اولدغیند مکر ارجه
 سولچک و باخود کینک اولور تر ایچ استیغ ایچدن معید بولور
 صف بولنده بر ایچ استیغ ایچک بلدی کوزجه تاقیه کارد
 اولماین نشون یئذ و اضطر ابدن کالی اولور و استیغ ایچک و کارد
 حقر اخلکدن بعضی قالور کیم تمام بولمیشد اولور اخلک
 نماز ایچک کوز ایچکله ذر و کوز بوس کوز ایچک اولدور
 کوز بوز طعم کلچک غیر لوز معیده بوز اولور بوجهند
 استیغ ایذب بر ایچک ساندک مکر معیده کالی و دوز کارد کیم
 کسندیه کلر و زلته آند مکر ائل ک سینگ سون کاسلر اولور
 شربت ز معید استیغ ایچک کارد و باخود کلجه کلر بومعید و غیر

36-b

اگر درم لولون درت درم با فوت نما فی اوج درم مصطکی این
 درم بنوعیله ذوقی و ن کچی الکن ذکند منکر اما لولوی
 و با فوفی ظلی الکن کنکن منکر نکر از سما فی مواسته سولیه
 ایدب غایتیه از لیکند زین الیم طلقی لولا ن اد ولونما نیدر
 از لوب و اریوب نیشینه کایدی دیولون زین الیم عملی شرمی
 اولوب ز کلکی و قلیغی جهندن معیدیه و اردقد حضم اولوب
 سب معیدیه کبک ناسیو ایدر سولیم الکن موا اولون فایده
 اما تمام اریوب سخا اولیغی قالیغی و بر لکی قالمز اولون و روزه
 دیور که سکر کیدر بو دکرا اولونا و دیلری نکر اولیغی بزر
 دکولبا بزی بزی الکن کنکن منکر مهور بزی بزی نکر اولوب
 کورله دینلر مقداره اولی جملی بزی بزی فرشد زین الکن
 کور بزی بزی الیوب تمام قورمقی ایچدن و جلیسی بزی بزی
 جلیسک ایزینه مال قومه کلوب سالی اولدندن منکر اولیغی

36-a

بولشدن بیک کزک و مسنوف مصطکی کیم بیس درم ستردی دکولوب
 الکن کنکن منکر اولون درم ذکون بزی کزک فرشدن اولخلدن بیز
 درم دکلی ایستمال اولنه اما اگر که معیدیه بیزدور و در سنه جناح
 اولیغی و طعام سکر بزی حتم انجی و کندی فوفی کلک داره نغی مطیون
 و هم یور که فوت و زملک و دماغه و کوز نوریه فوت و زین الیم
 ایچون و انکاسل اشغرا عدن و انغ اولیغی سوز لری تمام اصلاح نیک
 مراد اولدندقد بیزمقدار عودله و سیکله و غوبله بیزجوز ایشدن
 بیزمقدار ایستمال انک لا زملدر و یا خود بیزدور و دیملک سوز
 اولون نغی نکل بیزمقدار ایستمال اولنه و یا خود اوج فوفی غوبدن
 بیزجوز ایشدن بیزمقدار ایستمال اولنه و بو دکرا اولون جوار نیک
 نیشلوی بزی بقیصل اولون جوار نیشلک نیشی بوزیم سبک
 بیزمشال جوز بوزا قومه قنفل زنجیل دار قنفل بولک مر بوز
 بیزمقدار ایچدن و درم عوم و حیدری قوری اولون درم غفران

اینگکه مراد اولنوز سه ذکر اولان اذ و بولک اوج اولمدن اغربه
بالق قریند بر بجهول اولانا جو اول اول غنک مر بقیاله نینجا اولرد
اولنوز سه مساه و کوی غنام قرانمه کوز کوز کوز الی و ده مقادیرجه
شکر که یث و کما جوز کز مقادیرجه شکر که یث و کما اول اولد
شکر که یث و کما جوز کز مقادیرجه شکر که یث و کما اول اولد
شکر که یث و کما جوز کز مقادیرجه شکر که یث و کما اول اولد
شکر که یث و کما جوز کز مقادیرجه شکر که یث و کما اول اولد
شکر که یث و کما جوز کز مقادیرجه شکر که یث و کما اول اولد
شکر که یث و کما جوز کز مقادیرجه شکر که یث و کما اول اولد
شکر که یث و کما جوز کز مقادیرجه شکر که یث و کما اول اولد
شکر که یث و کما جوز کز مقادیرجه شکر که یث و کما اول اولد
شکر که یث و کما جوز کز مقادیرجه شکر که یث و کما اول اولد

جوز کز مقادیرجه

فوضی نایتان ابوا اولود و دیشلر فوت و زب بیکشده مر و ابح فوتک
دیو قونیندن بئش جور اولور شخیصی لوز در یوز جور اولور دیگر
اولسا ن قاید کز اذ کما بولور اما بوز که فوت فوت و سی سید
و بئش شکر و حاصل اولان لیلدی طینتقار توفده حصوسا اولور
دختنه کا بدی جو قذر و اجری بود صراج قوتک دیشی بویج
ملکده و ویش اولدیندن شکر و وکی تمام مسو اینه مایل اولور
اولوز دریم قنفل جور بوا فلغل داد فلغل دار بیتی کلانا ریغیل
مز بریندن زینجی دریم مسنک خالص بزینجی دریم ذکر اولنا اولور
ونسار و اولوزیه سخن اولور و باخورد جور اولور و نونفلد دور و یکم یوز که
وندی احمر الخی دریم سفید بئش دریم قنفل و مصلک موریشل و آسا
دور مز بریندن اولوز دریم قنفل و دندبیه قنفل و بیساله ک قوله
مال جوز بوا موریندن اکثر دریم جمله بود ذکر اولان اولوز بید یلین
لمریق اولوز و کلون اولکننگه شکر و د ساغ اولان لیک اولوریشین

جوز کز مقادیرجه

ونسار و

واقع اولغنه خلیفه قایدی دوزخ حوضو سارک دیشک صغیرین
 حال اولدورینه مغز اولسینه سب اولوز الله اعلم بالصواب
 واستغراغ عقیقه حرکت ایلک جان کول حوضو ایلدیر ارحمت
 اولو کسک ناکه استغراغ اغمده چکلن زحمت وسعد اولدی
 صغف چک فوئلوی برینه کله و لطیف فوئلی استغراغ فوئلوی طیبته
 و رومه فوت و رد و کی چمندن فوئل کسک و اکیکلر زک
 اولونکن انقوا و موق کونک زولایم استغراغ عد چکلن زور سبیدن
 کسک یونیا اوچیندن اولمعه یوشیوب برینه کله و صغف کله
 داعی قایدی اولدیر استغراغ فوئل کسک قایدی چرمنه انا ایلد
 اکلوب جوق ذریق اولوز بر اکیم استغراغ اچکلن صغف یوشیوب
 فی الجمله صغف بولشهر تمام داعی ایلکله اخلر ایل و ارا ح
 اولدیر یوشیوب استغراغ عقیقه ایلدیر جوق دوریا کله ایلک
 جان کله زور بر اکیم یوشیوب صغف یوشیوب سبیا اولوز

ایلدیر یوزوق دوزخ ایلدیر بدیا اولغده سوز ایلدیر قیدل عمل اریز
 بیضیه ناکه سوز اولوج چمندن برنجی قلا ادر سوز له سوز صغف
 نکرا اول سوز قیدل ایلدیر اوچوز دوزخ کسک قیدل فوئل سبیه
 سبیه و قیدل کله ایلدیر جوق ایلک کونک اولمعه قیدل بریند
 سوز قیدل کسک کونک اولمعه ایلدیر ایلدیر ایلدیر
 ایلدیر اول کونک کله کسک قیدل صغف کسک کونک
 و یاحوز دیشک استغراغ عقیقه بیضیه جوق قایدی فوئل کونک
 مستال کله استغراغ اولمعه کونک اولمعه ایلدیر ایلدیر
 سبیه یوشیوب کسک اولمعه فوئل اولدیر اولمعه ایلدیر
 اولمعه و سبیا ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
 انا یوز کونک اولمعه ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
 سبیه ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر
 یوشیوب ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر ایلدیر

سكبر بخ فمك
 موقض و مقوك صيت و زريه
 قصله نيزيل
 صوري و طبيقت بوشفا و وزريه و لغوك لاده اولان تدبير
 بيانده دره معاوه اولان كم طبيقت و زريه اولون بوشفا
 ايجده حنبل اولان ساكنا هفدا ناك و نلاك نكا اولون بوشفا
 چوب دوزي دري مسادون و موشك سيبا اولون بوشفا
 تشويشلكي كي و تشك راجسي حرا اولون بوشفا سيبا اولون
 و نازيه اناحي سيبا اولون و اناحي اولون بوشفا
 اكلري و سكر اري اصلق سيبا كوك و بوشفا اولون بوشفا
 منه سيبا و نكا و بيله و فوشيه و نك و جروسنه اولون بوشفا
 سيبا اولون بوشفا منقل طيبق و موشفا و زريه اولون بوشفا
 يان قمام حنبل اولون بوشفا نك و نك و نك و نك و نك و نك
 لا زنده خصوصاً بازي كوك و نك و نك و نك و نك و نك و نك
 جهت بدون هفتاد و نك و نك و نك و نك و نك و نك و نك

اكون بوشفا و نك و نك و نك و نك و نك و نك و نك
 اولان حنبل و نك و نك و نك و نك و نك و نك و نك
 فوش و نك و نك و نك و نك و نك و نك و نك
 قصلات اكله نك اوده قصلات و نك و نك و نك و نك
 فوريوب نك اولون بوشفا سيبا اولون بوشفا
 كوشه سيق اولون بوشفا و نك و نك و نك و نك و نك
 حنبل و نك اكله نك و نك و نك و نك و نك و نك
 شيفيندن اولون بوشفا سيبا اولون بوشفا
 حنبله كوك و نك و نك و نك و نك و نك و نك و نك
 بوش و نك و نك و نك و نك و نك و نك و نك
 اولون بوشفا بوشفا و نك و نك و نك و نك و نك
 فوريوب و نك و نك و نك و نك و نك و نك و نك

40-b

بجملہ جسمی طبیعتی قسطنطنیہ اور آریستو سبباً اور اور خصوصاً سائنس و
 شوزیا طریقیہ اولیوب کتباً ب و قورنہ و قیلومر قورنہ
 یک قسطنطنیہ اولوزسه بوجہلہ بشد کید و قیلومر اولوزی
 جہندن سیدیه و اروب ختم اولدوقلرین سیدنک عرابی
 اولدو اولان فیلملہ بتلوی کیدوسنه چکوب عذالید غلغ
 مسیحیچون و زاید سولوی بوفدریم ختم اولدندقد قسطنطی
 اولوز کیدوسنه لاز اولندن اروب برفسقلو وضع اولوب
 شلغیله برفسقلی اصله و بونشد برفسقلو اخی اولغ
 بتلوی کیدوسه اولان ایلیکله کیدوسنه چکوب قورنہ
 کول ایلیه لاز کلور کیم بودک اولان سوزله طعاندورن
 بیجک طبیعت و اولوز قسطنطنیہ کلور و بیج اخی اولوب
 اشلو قورنہ سیدیه کول اولغشدر برفسقلو و قسطنطنیہ اولوز
 وقا قورنہ بونلوز کیم سبباً قورنہ مال اولان سئلور

40-a

ایچند بولون قسطنطنیہ و روسیه دور کولار سوزور تری اولوب
 ختم ایروب سببیه سوزا بنگه و برفسقلو وضع ایلیکله
 عاقلاً قسطنطنیہ کولار کیدوسنه سنا رقه دیکله سئلور
 اولکشف قسطنطنیہ و ایلیه سئلور کولار قورنہ عاقلاً ایلیه
 انک کیدوسه سئل اولان عذالید سوزور قسطنطنیہ و برف
 سقلو اول ایچند اولدوقلر قسطنطنیہ کولار قورنہ کیدوسنه
 سبباً اولوز اولدوقلر و اولان سوزور قسطنطنیہ بوجہندن
 بوجوسندن لاز اولان کیدوسه قسطنطنیہ عیال اولوز
 از قسطنطنیہ اولدوقلر قسطنطنیہ
 طبیعت مدام لیت و بونشقلی اولدوسه اولدوسه اولدوسه
 قدیم فیلملہ خصوصاً و عیال سئلور کیم قسطنطنیہ قسطنطنیہ
 القیمه انک سائنس دور سئلور اولان کیم عذالید فیلملہ کید
 قاتده ایلیکله قورنہ مال اولان کیم کلور سئلور و کیدوسه

طهارته و نیشینده طبیعی قیسه و فوایدنه مایا اولسه سبب
 اولور که بر تقدیریم معیده فوت و رب بریمیندی و نرنگی کوزیه
 حکم ایستنه و نوجو همدن بوند کجی اخی اولدی شایر باک چون
 جائز اولن کیم بین طعام اسلند. سولقلنه و یقلنه مایا اولور
 غلیظ اولان کیم اقلوی و بوروی و سفرا اتر بوزد و افع و لان بکلر
 و با لیه اقلوی کجی ننگ کیدر. بود کوز اولان اخی اولدی نکلور
 اونی اولور بیله بیروب قریخته قاید. بر یا د. اولور خصوصاً
 غلیظ و سوزق آتامه کیم هو اکت سولقلنه انسا ننگ خرا اری بوند
 سکوب نصلیفانز. انک کجی اخی سنکوردن حص ایروب فوت
 بولور اما اخی کوز نلور. انلردن بر مقدار چکلنگ لاری سیدر
 خصوصاً کیم هوا نلانی بکلر ننگ قریخته طبیعی قیسه و فواید
 اولدیه اولسی نه سینه اولور و یا د. سنکوردن حص ایغلت
 اولدایح طبیعی قیسه اولدیه اولسی سینه اولور و نرنگی جو کوزیه

خصوصاً ایغلت. حوق کلنگی طبیعی قیسه اولدیه اولسه سبب
 اولور و ایقوسیز اولور دا اخی ائنه سینه اولور بوجو همدن بوند
 کیکردن ایحیاط ایروب مکلر اولدیه سغوب کیم قیقلنگ کاسا دنه
 ایینه اما سوز با کوز بیلله اولان بکلر خصوصاً طهارت لور موسی
 و یقلیلور ایله طبیعی ایست اولدیه اولسه سینه اولور خصوصاً
 ایستایله و یا دایله و قیقله ییش. سوز با کوز اولان اقلوی اخی
 طبیعی یوشق دوروز حواس بله منعی ایغلتدن و ذر و کالودن و
 قیقلدن و منلو اکلنگ و قوز اولور و سوز اولان حوشا بلر
 جیمی طبیعی ایست و یوب ایغلت اولدیه و قوز اما ایواندن
 و قوز بولقدن و امروددن و بشتدن اولان حوشا بلر طبیعی قیسه
 اولدیه دوروز قیسه سینه اولور اخی و ایضاً
 طبیعی قیسه اولدیه اولسه قیسه اولدیه قیسه قیسه
 کوز اولان حوشا بلر قیسه اولدیه اولسه اولان حوشا بلر

بھلاک و نور و رفع و نوب قیضا و لذت مکن اولدیغی اید امرود قضاک غیر استیلاک
 دیولدی کی دفع بنسب سرد و لشدن ذکر اولان مشتاق و نیت
 و بر شوریا و حوشا بومو لسی استیصال نیر مکه اولور حوصوم
 ایچون ایکن ایچلیغی استیق ارتق اولور حوصوم اگر کم بر غلی سیز
 نوری قیدرب غام حرا اولیغی و قید قذ قید غی سوزون بھلاک
 از قل و لا ایچا فایک و سوجی چله بیج بھکردن و کوز
 ایچلوب عقیقه سرد اولان بھکرتیه قیستی لیت و زر اولیت
 سبب اولور بھلیغی بومشتاق و زر و کرم واقع اولان نوزون
 و قبض زیاده اولوب بھلاک دفع ایسوب بوند قوتلوت
 و بریحی بنسب محتاج اولور سه بو ذکا اولان نیش قوت سوجی
 قید غی و قله سببه قید غنڈ اولور بر هر عصر غنڈ کیم ادوی
 فوز نومند و کرب شد سوجی بھلیغی و نیت اولور
 دکلو تکر قله اند سکر شیره قینن قوت سونید سببه اولور

بر عیدار قینیه اند سکر بونوق سونیدن استیصال اولنه ایچین
 ایکن و یا خود بسناج اول اولان دوان اولور نوزوم اولوب بونوق
 بھله بونوب غریغیه دکن اندن طاش حوا اید دکو بوموستاق
 اولیغی ایدغی دولند بر غایغیه بھلیغی بو ذکا اولان قوت لیت
 سببه اولور قینوب بھتیمیک دینل وجه اولدی استیصال
 اولوب ایچله و یا خود سیر حشیم ایدی سوز سناج غایغیه
 کوزدن نماز سکو اخلریک اولدی و یا خود بر غریغیه کیم اولور
 کوزدن نماز سناج و یا خود بونولیه مملکتده عقول اولور
 اخلر اولسته بقا بونولور هر بونون اولور و یا اولور بونوق
 دوزم دکو ذکا اولان قوت سونیدنه اولور اولور سناج اولونه
 و یا خود بو ذکا اولان اولور دن ذکا اولان سناج دکو
 اولوب حوشا بلورک سونیک برینه حوصوم ایچور مقلور اولور
 و قیسی دوز اولور و قوت اولور نوزوم سناج قینیه بونوق اولور

حُرَّتَا بَلَدٍ مَوْجِدَةٍ مَكْرُورِيَةً بِنَفْسِهِ مَكْرَانِيَةً مَلَانًا بِدَجَانٍ دَكْلِيٍّ •
 وَبَلَدٍ أَيْلِيٍّ أَيْكِيٍّ أَيْسِيَّالٍ وَأَيْنَةً أَمَّا طَلِيصٌ أَوْلَاةً نَفْوُلُوهُ بِنَهْلِهِ
 أَرْجِيحًا أَوْلُوْبِيٍّ دَكْرًا أَوْلُنَاكَ كَهْفِجٍ أَوْلِيْبِيٍّ كَوَاخُوْدُ فَتِيحٍ أَوْلُوْبِ
 أَمَّا أَرْجِيحٌ سُوْرَمَلٌ مَوَادٌ أَوْلُوْبِيٍّ نُوْدُكْرًا أَوْلَاةً حُرَّتَا بَدُوْسٌ
 بِرِيْبِيَّةٍ كَيْدِيٍّ سَكْرِيٍّ دَرْمٌ قَهْرِيٍّ كَيْسَايَكِيٍّ بِتَوَضُّعٍ نُوْكُوْرٍ وَبُرِيْجِيٍّ
 أَيْسَلَنَةً وَكَأَخُوْرِيَّةٍ قَيْدِيَّةً أَمَّا أَمَّا دَنْ مَكْرَانِيَةً سُوْرَالَةً أَيْلِيٍّ أَيْكِيٍّ أَيْسِيَّالٍ
 أَوْلُنَاكَ كَوَاخُوْدُ خَيْرٌ شَنْزَارِكٌ أَيْجِدْرٌ كَيْسِيٍّ أَلْبَدْنِ أَوْنٌ وَبَا أَوْلُنِ
 بِيْشٌ دِرْمٌ دَكْلُوْ أَدُوْبٌ بُوْدُكْرًا أَوْلَاةً حُرَّتَا بَلَدٍ مَوْجِدَةٍ مَكْرَانِيَةً
 أَيْلِيٍّ أَيْكِيٍّ أَيْسِيَّالٍ أَوْلُنَاكَ وَجِيْبٌ دَارِيٌّ ذَلُوْجِكُوْرٌ أَوْلُوْبِيٍّ كَيْمٌ
 مَبُوْرَةٌ نَافِيْحٌ دِرْمٌ مَوْجِدِيٍّ دَهْمَانٌ عَفْرَانٌ دِرْمٌ مَوْرَانِيٍّ
 دُوْكُوْرِيَّيْنِهِ أَلَكْدَنْ كَرْدَكْرَانِيَّةً شَرْبِيَّةً بُوْرُوْبِيَّةً
 حَسْبًا بَلَدًا كَوَاخُوْدُ كِهْرًا أَوْلُنَاكَ عَيْنِدَنْ مَكْرَانِيَةً مَكْرَانِيَةً دُرُوْدُ عَيْنِدَنْ مَسْجُوْرَةٍ
 كِيٍّ دِرْمٌ وَكِيٍّ أَوْلُوْبِيٍّ دِرْمٌ مَقْدَارِيَّةً أَيْسِيَّالٍ أَوْلُوْبِيٍّ كَائِدِيٍّ سِيٍّ

بیت رازی

زِيَاةً حُوْرًا أَوْلُوْبِيٍّ وَرَسِيْنَةً خَيْرِيَّةً مَعِيَّةً بِهَيْجِيْنِشٍ أَوْلَاةً لَيْسَلِيَّةً
 وَبَلِيْطٌ أَسْرَامِيٍّ بَرَبَلُوْبِ جَلَا وَرِدْرِيَّاتٍ أَيْهَوِيْنِشٍ مَعِيَّةً جِيْرِيٍّ
 قَائِدًا أَوْلُسِيْنَةً مَوْجِدِيٍّ بِيْرِيٍّ أَوْلُسِيْنَةً مَسْجُوْرَةٍ مَعْمُوْرِيَّةً بُوْدُوْبِيٍّ
 وَرَاقُوْ أَوْلُوْبِيٍّ عَيْنِدَنْ مَطَاعُوْنًا كَيْمِيٍّ كَيْلِيٍّ أَيْسِيَّالٍ أَمَّا مَسْجُوْرَةٍ
 حَسْبِيٍّ قَائِدِيٍّ وَرَاقُوْ أَسْرَامِيٍّ جَلَا وَرِدْرِيَّاتٍ قَائِدًا أَوْلُسِيْنَةً مَسْجُوْرَةٍ
 أَوْلُنَاكَ قُوْرِيٍّ بُوْدُكْرًا أَوْلَاةً نَسْجَلِيَّةً أَدُوْبِيَّةً قُوْرِيَّةً وَبُوْدُوْبِيٍّ
 مَقْسَاةً قُوْفُوْجِيٍّ مَوْجِدِيٍّ وَرَاقُوْ مَطَاعُوْنًا قَائِدًا أَوْلُوْبِيٍّ أَيْسِيَّالٍ
 أَيْدُوْبِ قَائِدٌ مَسَاكٌ وَجِيْرِيَّةً أَوْلُوْبِيٍّ مَعْمُوْرَةٍ أَمَّا لَقِيْبِيَّةً مَوَالِيٍّ
 دِرْمٌ كَيْمٌ مَرَايِيٍّ أَيْجِيْرِيٍّ قَيْدِيَّةً مَسِيْمَةً بِيْتٌ وَبُوْبٌ بُوْمَسْجُوْرَةٍ أَوْلُوْبِيٍّ
 دُوْكُوْرَانَا قَائِدٌ أَوْلُوْبِيٍّ كَيْلِيٍّ بُوْدُكْرًا أَوْلَاةً نَسْجَلِيَّةً مَسْجُوْرَةٍ
 دُوْشِيْخَةً عَيْنِدِيٍّ قُوْرِيَّةً أَيْسِيَّالٍ أَيْجِيْلُوْرًا دِرْمٌ كَرْدَاوِيَّةً أَمَّا مَسْجُوْرَةٍ
 نَهْلِيَّةً أَوْلُسِيْنَةً قَائِدٌ كَيْلِيٍّ وَرَاقُوْ أَيْسِيَّالٍ نَسْجَلِيَّةً بُوْدُكُوْرِيٍّ أَوْلُوْبِيٍّ
 بُوْدُوْبِيٍّ أَرْشِيْرٌ دِرْمٌ كَيْمٌ أَيْسِيَّالِيٍّ قُوْرِيَّةً دِرْمٌ قَائِدِيٍّ سِيٍّ

جوانه نامور

44-a

تیزدورمور دادی خوشجه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم

44-b

واولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم
 بوردیستونیه اولونجه عیسیند. انجمنک اولوروزدهم

بیشسا اولان عیسن سنسا اولدوق و قوم کوهتین سولک ایجدا اولوب
 چکه کوکها اولان سکر مستحک سوزو دیویمؤ فیکدم دؤنسوی کون
 اولاد کون کون کیش و جورسله کولمن سونده کولون کومال ایچید
 اویسه مطور و کیم دؤنسوی کول و کولور اوجی قانیات بو سیند کیم
 فتوی کوزال اولاق دیا و زنجی و کوه چیلده کیه ایدته اینلک
 و اینلک دیوله و ملتو بیو داچی و نغلم کیم کرا کوهتی فنلار و
 و کوهتی ری اولوب فنلنه مایا اولاق هر بوندن او زرمه و خلویه
 ایجه ایشم الکنر انعه و فوله کوهتیند چیرنه ایچدا اولان غندنه
 اولان کدریم دکوه ایجه الکنر انعه اولور نده سنجی بوی دکوبه
 سلجوسوی اللوتد هونای کوهتی اولاق کوهتی قوامه کلینک هر و زرم
 دکلاهله و اوتالک حیدر سندن کیم اوتای چکله اولدور کوهتی و سون
 و قوامه کلینک جلار کیم کوهتی کوهتیه اولور ب وقامه کوهتله اولور
 بود کوهتی اولان جلار اینک ایچید و کوهتیه اولاق کوهتی قوامه کلینک

بوی طریقه بیلان حیدر و دؤ کوهتی اولان اولو نیک اکی اعری دکوهتیم کوهت
 کسن دهر جند و کوهتی اولان دؤکولون ایش اولدور اولاق اولو سولای
 نهر اولخاله اوتای خیره سیله بیزولسا سیندور اولو کوهتی بویله اولوب
 قوه چیلک کیم کوهت و فنل اوج هر و زرمه کوهتی دوت قیرم مزاجه
 کوهتی اولاق کوهتی اولور سه نهر هر مهتک ایشغال اوله ایتا مسراج
 سعید ایچید اکی هر م سندن ایدم کوهتی ایدم کوهتی اولور کوهتی
 اولور کوهتی حوز ایش طریقی ایدم کوهتی اوج قلیقه اولور اوج کوهتی
 اولاق کوهتی کوهتی قوامه کوهتی دویله کوهتی ایچید هر ندر ایتا دوت
 اولور حوز اولاق اولور حوز سیله قوهتی اولور دکوهتی کوهتی
 اولاق کوهتی ایش و کوهتی قوامه کوهتی ایدم کوهتی اولور کوهتی
 مایارک کوهتی هر سعید به تمام قوت و کوهتی سعید ایچید کوهتی
 اولان کوهتی و لیسنک اولان کوهتی و ستر اولور کوهتی ایدم کوهتی
 و ایچید سندن اولان بلور کوهتی ایدم کوهتی قوامه کلینک

ايكوب بر كيشنا رسته و قوئنج زيمي كنجيغز سئلاره سوزو بللورد
 و غلظ اخلاندن موسا شازاد و نبي قسطنطنيه و افع اولو الله
 فضل كسيه عيانت اولوب دفع اولور و سوزو بوليك سئلاره كرين
 اجوب بللوي طيفه و سوزو ايش مدكور اولد ايجي اشمال ايدوب و دكتر
 اولتان قانيد كرسيلمانده بولور و دوما نه بوزد كه خئي قوت و رزه
 انا اشمال ايد ك اولان جواديش كلو نولده اولمويط اندان اكن كزبه
 و نجي بوزده جلد خيال ادر چي سنجي اعران طفل مزينه سئلاره ازيد
 هر بوزد بتر دزم سعد دريب ساح صديقه بوزدن دوزد رزم
 خام بدي دريم سوزو ايشمال ايد جوزده كات سائلينده و ايجي
 اولدريم و كنجي كات ساي باق قواسما نه سايل اولد ايجي سئلاره
 سئلاره جلدوي طيفه جلدوي اولمويط ادر ادر ادر سئلاره ادر ادر ادر
 طريف اولدور و سئلاره ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر
 و ادر بوزد ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر

ايه نوبت ادر و كنجي دزم دريم صدي طونوي دريم بوزد اولان
 اولدوي كوني ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر
 اولد ايجي و قندي سئلاره ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر
 و كنجي ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر
 بوزد اولان دوزد قانيد سوزو ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر
 ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر
 ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر
 ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر
 ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر
 ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر
 ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر ادر

٤٦

تورناد

اولان حستگه قىن بيله واقع اولغوي ذكر اولدور اما قانا الله شهيد
 فرزند اولدوم جمع حوايقند سمه و حرارت واقع اولدوقا يدور
 چوقا اولوبا اينسا دا اوليه وسنه كي طلفندن چكود قطع اولدو
 طلعده شصتي دادي بو ذره دا اولدو چي قانيد اوبو اولدوم و تكي
 كسل كده تورنمه مانا اولو اولغوي دن ذره ذره كوزوب ايلدو ذره
 كل بو تاعي اولدو ذره ميدنا نغم اولدو ذره صفلو مندو بو كلم الفا اولدو
 ديمكله مشهور ذره ذره شمشل هيدو ذره ذره ذره مضموني بو ذره
 اولنا ذره طريفله اسلدا اولدو اوله بو ذره مضمونك بو ذره ذره
 اولدو ذره جمع ايدوب يازا به كلونتا كدن كدن كسكي كوزوب ذره ذره
 كل طهر شندن ميغلو با ليله نيز اولدو بو ذره نضيد اقامت و فتيه
 اينسا دا اوله بو كوزو نكار بو ذره كل مشهور اولان ذره ذره
 اجزاي بو ذره ذره و ندي چي اولان ذره ذره و قل طريفه بو ذره ذره
 ما ذره سوي اجه اسلنه بو كوزو بو ذره بو ذره كل طريفه بو ذره ذره

غداين

اي سوي بيله بو ذره پاك اولدو ذره ذره كوزوب بو ذره طلفلو سوزوك
 ايجده اسله بو ذره ذره ذره ذره ذره اسله بو ذره ذره ذره ذره
 ذره ذره چي كوزو بو ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره
 سويله قند كوزو اوچ جيندند بو ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره
 ذره ذره بو ذره بو ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره
 چي چكل موزاي اولدو ذره ذره قينه فوني كوزو قند شندن سكره
 نيلسي عكر سوزوب سوزا كوزوب اول سوزاي ايجده ذره ذره
 اولان اسلنيس بو ذره چي سوي بيله ايجي موزوك سوي بيله قنار
 قند كوزو يردو و ذره ذره قند بو ذره ذره ذره ذره ذره ذره
 سوزا نك كوزو كوزو اجه بو ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره
 اولدو ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره
 ايجو ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره
 قند كوزو ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره ذره

48-b

بغرغنداره دوه زن و بر کشتن شامه اختلاص تمام فزوب قاندهنده
 آشکی بول نامه سدا اولوب دونلنده بر تقدیر کیم بو زودن شریف
 و باخورد اسهال ایدر شسته ایستمال ایدو طاعون مو کنگه و آرمکه
 سبب اولوب و نشد زدن بر تقدیر او در زینت اشکی بول و نلده و نلش
 و بر کشتن اولمعدن چغنی بول بولغیز اولور و انجی بر مصید ناک
 و بغرغنداره لسا غریب برین شمشیه و کزلیت سبب اولوب
 اغریب و اضطراب زیاده اولسه کونک و بونک فساد ایلد و بوجهد
 بونک بی قنصل زیاده لکی واقع ایتمه ایدر سینه بعضی شیددی
 حوقل کیم بغرغنداری نیشد و کونک او تا کیم ایچینه اولان بر کشتن
 و نلش شتاری اریب یونمشد اندر سکون قمع اولد و بوجود
 لاده شتاری ایستمال اولمه مراد او درد اولونجی فصل
 لیت و بری و بومشدی مختار لک ایستمال کریمیک بیا شد و در
 معلوم اولم حفته طریقیله اولان معالجه غایتا مین عیون ایتمه

حفته دیگر

48-a

ایجه ایستمال اولمه بوجود کونک سدا اولان لک اولد و نلده و نلش
 فلاجه سیر حشمالی زدم کیم ترا نجهین الی زدم کیم سبب اوج بوز دریم
 بسبب ایچ بویو سیر دریمو ایچینده کونک سبب اولد و نلش
 بروجیه طلعو موسیله تا کیم نفعی قانجه اندر سغوب سوز موسی
 الی کونک سبب ایچینه ترا نجهین رسیده حشمالی زدم کونک سوز اوله اولد
 سوز اولن سوز اولان ایچینه و نوزی عام کونک سبب اولد بوز دریم
 و نلش سبب اولد کونک سبب ایچینه کونک سبب اولد و نلش
 تا کیم کونک سبب اولد و نلش اولد و نلش اولد و نلش
 سوز اوله اولد سبب ایچینه کونک سبب اولد و نلش
 اما کونک سبب اولد و نلش اولد و نلش اولد و نلش
 بش کونک سبب اولد و نلش اولد و نلش اولد و نلش
 و نلش اولد و نلش اولد و نلش اولد و نلش اولد
 ایستمال اولد و نلش اولد و نلش اولد و نلش اولد

طیبت یاد و نلش
بوز دریم

هر دو و قوت مند قانی بریدم و قانی بری نهایت درین رویداد
 اولیسه سردی دایجا اولو و حفته مرعیله اولان معینه قدینه
 قوتلردن اولو نیش بریم قوت اولدقلردن دکر سونین اولو غریبه
 الوب ککرا کندی حال فور باقوب و بوزنک ایچم بوزنله دور
 و دو کک کندی مسکه و اولو یولدا اندن قضی قطع اولور و حفتن
 قاید لری بوزنله کک کندی اولان جمله خلاصی تحریک بدو یه نید
 ایچ قوتلردن اشقی بر سقا و معینه دوندن ای بریش اولد
 بآلک اینلر و تراکم معینه اولوب کک کندی کک کک کک کک کک
 کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک
 و اصله و رولوی و قیلیمی ازیب و ایچند و قلیش اولان عا
 قنات و غلیظ کلهاری و بلای معذوب دیر و سوز چیر و دماغه
 چقان قناده و یوزغا زوی اشقیه چکوب مع ایدو یله و قلع
 اولان اغز بلوری و صغیری سا کک ایدو و کله و قلع اولان

خصوصاً بر سینه و در و د و ساقا ایقده کیم نغزین دیر و کولار و قلع
 اولان اغز بلور و سوز بلور حفتن منباز کک کک کک کک کک کک کک کک
 بوزنکیم بوزن دن بوزنک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک
 ایندیجه کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک
 بوزن کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک
 بوزن کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک
 د کلر اولو کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک
 سبب اولور بوزن کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک
 اولو قوتلردن حفته اولی اولنجه معینه کک کک کک کک کک کک کک
 ایچک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک
 کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک
 و معینه قناده بوش ایکن دیا داج اولد غید و ای حفته ایچم کک
 کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک کک

50-b

متنه برشقان اولان سنلور سو کوب ووشوب سیر سوزور کیدر واد وولیر
 بودر اذی بر دور و کوب سونین سفلا نمر کویجی تار پدان غنبد
 بز دور و نشفنه بیار غی اوش سخی کوی او بن دریم ویا خود
 نمندن اون دریم پیدیه جیجکی کیم با بوغلد ستر دریم ایلجی
 اون دانده اول ورم کیم دانه و نفلو اما سکنه اری کیم دانه
 بیستان اون بن دانه نولری بزخی و قیه صولیک ایچده قیندور
 و سخی کوی د کوب یصلند و غندن مسکو بیله قلوب قیند کواک
 سولیک کویجی کیدر بزخی قینجه اندن سفلوب سوزور کوسولیک
 ایجه باریدن سفیل سوری بیله قان کور ایش اوسته قوب
 نغنه جیجکندن اون دریم قنار بر معدا ریه قینه اندن صولوب
 سوزور ایجه اون بن دریم خیار شنبک ایچدن یوقلار الیند
 دکر اولان صولیک ایجه آره وگنکیر دن سوزور کویجه و لکلور
 اولور ویا خود قیل الکلور سوزور کوب و روق قیق بال قنور و

50-a

دکلنجی گدسه کجوب سکلر برسه سبب اولور و کاب اولور کویجه
 کسب ای حفتان بزخی سفندن بو قوسمه کدرسه کجور انور
 و کجوب الودغنه کدر ویده دی و قوسوی خور کلیر با اشک
 کیر ند کسندن کدر ایوب قوسور بو جیندن کازندر کاختنه
 ایشکور اولیجه چک تا دجه بخیور تا بر مقدا ر جوری کله شکور
 ویا خود پوزور د کدر بر سندن نوز اون کیم دریم قدر سفال
 اولیجه تا کیم معیه اناک اوز ریه دونه کدر و سخی کدر بر مقدا ر
 سفاله کوشندن حفته نیشی ایچد بولیمیه حفته ایچندن
 اولوقدر کیم هو انک عینالی اولور کوی کدره سبال حفته
 اولیسی ککلور و حفتان کمر تلری بریزیر یا اوز اوج مزید بر
 حفته لیدر یعنی بینی و نومه سخی کیم اشغال ایدوب بز
 یازن کله و یومنه سفاله در کویج ایدوب نمت و بز اشغال
 ایلمور خالطی طرافند کجور کما ن نفس بر سفاله بر کلیر و قیق

SI-a

دیرم نوبستان طوز و کیم دیرم سئلو با ده بعدن قتل حاکم
 وقتله اسید و صیر الیچک کلوا دیرمک و نولور کونوکی
 وفین حال نوز با نوب تمام دکو ایچدی کونو کیندی سکر علفی
 بو ووقا لدور با الفندره کونو اولدی ایچدی کلدر نوب
 باری زی ساعه کلوا دیرمک و سکر و سکر و سکر اولدی
 ایدوب شایخید کونو کونو کونو کونو کونو کونو کونو
 و سواد ایچدی حاکم کونو کونو کونو کونو کونو کونو
 و اعزای ایدوب و حقه منوسه شعیبو یوزدیم نوب اولدی
 اولان حقتن عقیقه یعنی سوزوت و حاجت اولدی اولدی
 اولان اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی
 یوز ایدوب اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی
 و یوز ایدوب اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی
 طوزاغ اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی

SI-b

اولان حقتن کونو کونو کونو کونو کونو کونو کونو
 اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی
 اولان حقتن کونو کونو کونو کونو کونو کونو کونو
 محتاج اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی
 قتل اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی
 سالیون دیرم دیرم دیرم دیرم دیرم دیرم دیرم
 دیرم دیرم حقتن اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی
 سوزا کونو کونو کونو کونو کونو کونو کونو
 معنون نسوز کونو کونو کونو کونو کونو کونو کونو
 نکرا سوزا کونو کونو کونو کونو کونو کونو کونو
 کونو کونو کونو کونو کونو کونو کونو کونو
 اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی
 بیان اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی اولدی

S2-b

چمنان قاسمدا تشاری بولما بولور سولور غندور ایچمه سکوب
 کونولور اولور قوتی ویزا بیجی بوزمن و کاکا. قسن دیشاری اولور
 وقلور ککول کایله یلمندن تیلی قایدی واردر خسور سارا ککم قسده
 بیجی و دیشاری قوزدر رسیب و اضع اولور یجه کانا شامایله دیشارلن
 قوتی تیشار سوزنلو کوی کوی بولن خندوب و اول خرابا بیجی
 منصفه ایلوب کاکا. حقدن بزاکی کز. کایله جربا اولور تیارید
 نه کایتد دوشی بزدن کیم کاری تقاکی منقلله بوزن کادالین
 بروفده جمع دیشاری غریبه و توشنک باشی دور طوی کوی فرود
 یقوب تا کاکول اولجه و اول کولین دیشاری عسکر اولمقل کای
 چوقدیشق سوزری کایلین مورز اولور منکول سالیوستید کای
 سوز غندن سکور ایجه بیز ایجه بر معنلار بیجی بولور اول بولون
 دیشاری اولمقل زیا و چون قایدی واردر توشنک کای قسده
 بونقلد امر بولون و سوز کیکن قرشده بول کاکا کایله اولور کاک

S2-a

سببا اولان اومق کریمیه ویا خود ایرانی کریمیه ویا خود
 منصفه ایچکلور دیشارک قوتی صغناق واردریه بریز سبک
 ایلولم اولور ایچکی ضعیف دیشاروت قوتی منقل ویز دیشارک اولور
 کسندیز و اولور سینه و ایریلور قوز جاسیه لار و سینه
 قاید اولور و منقل منقل و سینه دیشاروت و سینه معلوم و لایک
 دیشاری ایریلوب پات ایچمه و قوز طکسه مناسبت منقل
 اولور کیم صغینار سینی و بوز دیشارک فی لجه جلی و زلف
 منقل و منقل کاکا غندن اولان ویا خود توشنک ایچدن
 ویا خود زبیر و سوز و جام و چنای غنلار ندر اولان سبک
 ویا خود قوز جلیجک بولور کیم قایت مناسبت اولور قایدی
 دوشور بولور کیم نفس دیشارک بکشد سینه و سینه سینه
 سببا اولور کیم ایچیله اغری بوز دیشارک سوز بولور کیم
 دیشاری و اتلری نازله ایوب دکولجه ویا خود معین دیشار

S3-a

گاهگاه نازله آنوب قونوقونوشو دشتار دکلمسی مادت اینیش
 ایسه انیسیدن اول مساع ایکن نازقونوغی و سلتوی قوز ایوی
 و مسین یکنی ناز ایچیک کی کونلار دیر اولویونین یین یی
 و آقا قیسه و عود هیدی بولورک جنسیدن برینغا اولویود
 برینسندن قونوغی بولورسه بریزده سز ایله و یا خود سزیکله قیده
 ائدن سوزب ایچیک ایکن مضمعه ایدوب اغیزده اکلندرسی
 عیونوت و روزقازا که دکولوب ایسته ماع اولور ازشا الله قده
 و بولورک عیونو مید و قوت و در سندر چوقدر اما خرب اولوب
 قلاچی اولور دکولوب ایشا زده کیم دشارلک سفلیغی برینسند
 واقع اولان مساع مزاجی سنلار ناز و دیشنده واقع اولان مزاجی
 بوزلوب حسناک و مور واقع اولدوغنده قونوغیله بوزلوی
 واقع اولوب ایچیک و کنگره و یونیه مناسب اولان علاجی کولوب
 ازشا الله قاده درنجی ایچیک فصللر دکولوب ایشا دیشا لک اغیز

S3-b

و ختلاقیه سبب اولان سنلارک و قونوغی عیونوتی بوجی واقع
 اولان سنلک ناز ایچیک نه سبب اولان قونوغی معلوم اولم
 مکن اولایم اگ اولور اولان علاجی یا ایچیک اولور
 اولور کولور اولان سنلارک سبب اولان قونوغی یا ایچیک
 اغیزی واقع اولدوغنده دکولور کیم اغیزه اولان اکیندن حالی
 دکولور کیم مزاجک بوزلوی اولور کنگره بوزلویده واقع اولور
 حالندن چوقرب بریز لعد و نه و یا خود کیدایشینه واقع اولان
 اولوشلنی برنجی سننه واقع اولور کیم قنقونیک اعلی اولوشینه
 واقع اولان مزاجی بوزلوی بریز لعد و قونوغی ایچیک کیدن حالی
 دکولور کیم بوزلوی نه سبب اولان مساع اولوغی بولور
 دکولور کیم درت احلاطک برنجی سنلارک چوقرب مساع بولوسیه
 اولور کیم خود برنجی سننه اولور کیم مساع اولور کیم
 خطلک قنقونوغی بوزلوی بوزلوی سبب اولور کیم ایچیک مانی

S4-a

دكونه ياخوذ قسا دن و يوز لوز بر زمينه سيب و لان غلط غس
 د غلره حاصل اولوش و لا و ياخوزه شدن ناره مرطبه نوبه
 املويه و جوز سندن اولان سكون و دوشك كوكنه و لان سكون
 نازله دكونه خستك كنه و سادنه سادنه لوز غلره بر كنه غس
 د شده قسا دا اوليه و ياخوذ قسا ده سيبه لان نميدن بخار عطيه
 و يوز و سته چنوب د غلره دو قند غلره قسا دي د فوزه اكر و
 سيب اولان غلط سيبند اولوب نازله مرطبه نوبه خستك كنه
 اولورسه اتق نازله غغوله اتدوكنه غغوله ايندك كوك و غغوله
 ايندنه لوز اولديك اكر نازلك تمام اخراجي تفصيله دكر ايليه
 علاجنه مباح اقمي قلاوي و لا اكلنجي
 نازلك سيب نازلك معلوم اولان نازله يعني ايجي نوبه
 بائن جانينده نازلك اشغسه او غلط سيب اولان سيبه نوبه
 و يوز غلط سيب اولان اولور كنه مباح اولور غلط اولور

S4-b

امرا كونه و نوبه و ديشده واقع اولان مزاج لاده ايندك واقع اولان
 و كند نازلك اخراجي نوبه در سيبه اركوب بخار مرطبه باشكانيه
 نوبه ايدوب بخار و يوز و سته چنقدن سكون سكار اشغسه نوبه
 اشك كوك نازلك نازلك نوبه غلره چنوب كرا اشغسه نوبه ايدوب
 دملده نوبه و يوز و سته چنوبه نازلك چنقد و غلره اولجا و صول اولور
 طلماسه سيب اولان اولور كونه اصل نوبه نازلك ايدوب
 نوبه اولور سوز در سيب كوك سيبه اركوب نوبه نوبه اولور
 نايظ لطيف و نوبه اولور غلره نوبه سبه چنوب كنه و نازلك
 فوزه و ايندنه سيب اولان سيبه يقين اولور نازلك ايدوب
 و نوبه اولور نوبه سبه چنقد در نازلك نوبه نوبه نوبه
 نفسويه سوز اولور نازلك ايندك كونه اولور نوبه اولور
 نوبه نوبه سوز نوبه نوبه نوبه نوبه نوبه نوبه نوبه نوبه
 اولور سوز اولور كونه نوبه نوبه نوبه نوبه نوبه نوبه نوبه

SS-a

اخلاطی دایق دو غنچه آریوب تو غنچه نغنه ایوب کور
 اشقیه انوب نایدله اولدغیک سبی بو ذوق اخلاطک فودنسه
 ایچی سیبا اولان سنسه اولدی کور کورن بریسیدی و فودنجه
 واقع اولماختلا کورنقا نایب لکولک فودنی اولدیغی نامده بدنه
 دوقونجه بدند. اولان اخلاطی فودوب اویسه کورک و یاخو ذوق
 اولان ننگلوی قوقونجه سنک و زعفران و سوغقان و کورک بولونک
 مور بری زیاد قوقونجه اینیکله باشه اولان اخلاطی فودوب
 ادر نازله سیبا اولور و کورک اولدور کورک ایچ سوز سینه واقع
 اولماختلا نفس باشک مزاج سوز اولماقتا بدند چنان اخلاط
 بخاری و بولغری دماغه بنفشه کندک نایب لکولک اولوب ماعنیه
 قانرا اولبه و یاخو نفس دماغه لایم اولان ننگلوی سید حن اولوب
 چیم کورک نغنا سنک مور سنه لایم اولان حسنی اولیب ماع
 و نایب دایق لایم اولان حسنی کندک به وارن بیلوب دک کورک

SS-b

دماغ مزاج سوز غنچه سینه منتف اوزنیه اولوب سیک اولیب کیم
 کندک کورک اولان طماک حنقدن کلک و سکره سنه قانرا اولبه
 نغنی خایبکله لایم کلور کیم اولدندویه کورن حنه غان غانده
 واروب نایب و عسل اخلاط اولوب حنوسا اکیم معید ناید چوق
 یلک و زله زیاده ایشلاج اولماختلا اکیم ایشلاج اولیب دکلور
 بین عکله بریریه نغنا لایم اولوب نایب کیم معید به حن کلوب
 نایب کور ایچکله اولان طماک لورک قینسه نغنه ایوب حن قینسه
 عجز بولور حن اولیب معید کورک لور نغنا لایم دماغه چنان
 حنوسا اکیم عقیقه او یخویه دغولر نغنا لایم اولدور غنقدن لایم
 دماغه چنان قنلار اولور کندک لایم لایم اولدور غنقدن لایم
 اول اخلاطی طبیعت کندک کورک دماغه ایچکله چای کورک و قند
 نایدک طریقه دفع اولور و طبیعت تمام اولدور و عسل کورک
 اخلاط غایب اولوب دفع ایچکله چنور لایم و ایچکله کلک اولوب

S6-a

و یا خود نازله سیبا و لان نشنه طهور دوزن هون ندمون فلعی
 سینه اوله زیز او صوق بلحوسا بور یا زو فیتی صوفیلله دمه
 صود و بایخسه کرک و ایچیدن اولان اخلامی کای صودودین
 صود غنای ایچیدن اولان اخلامی حتم ایروب کدریسه قه در
 اونوب عاجر قانور و هو ناک صوفیلله دایجی دما غلیج جراحی
 صقلور دکشور لور و صقلوب یازا یه کلوب دکشور سینه ایچیدن اولان
 صقلور و غنای الت اشقیه اوب افقه کاندازه سیبا لور و صود
 اگر او صوق بلک دو قفسیدن اول بریب واقع اونش اولایم
 دماغن ایچیدن اولان اخلامی اربوب یونمشینه سیبا اولان
 خنامه کرملک کای زکر ختام اسپیکله دماغن ایچیدن اولان اخلامی
 اربوب یونمشینه سیبا لور و طهور کله کلک بولور مکر دن
 اگر کیم صوق دوق دماغی صقلور ز کیرجه الت نشینه سینه
 دماغ ایچیدن اولان اول خاملک اسپیکله اربوب اخلامی بله

S6-b

اشغسته اوب افقه کاندانه سیبا لور و زیا کده حرکت ایلکونک
 نازله غریک اینکه سیبا لور و زیا کده حرکت ایلکونک حواری
 کلوز حرارت حود اخلامن ارسنه سیبا لور و قیلدوب حرکت
 اینجی کای اخلامن اشغسته اوب افقه سیبا لور و زیا کده
 کلان کایله سیبا لور و زیا کده حرکت ایلکونک حواری
 حواری اصل حودن حر زیا کده ایشی و نسه سیبا لور و زیا کده
 جمعی نازله سیبا لور و زیا کده ایشی و نسه سیبا لور و زیا کده
 نازله سیبا لور و زیا کده ایشی و نسه سیبا لور و زیا کده
 اولایم صوق بلک ایشی حوسا بور یا کای ناک اینسه سیبا لور و
 حوسا اگر کیم لور و یلی اولان حواری اولایم صوق بلک ایشی
 طبیعتی صوق صوم فر بر بر صوفیلله دماغی صوق و و یله دکر
 یازا کله کوز و زیا کده حود صقلور دکشور ایچیدن اولان اخلامی
 صقلوب اشقیه اگر لور و زیا کده ایشی و نسه سیبا لور و زیا کده

سبب اولمشد زیرا کیم طبیعی اری و یا غدار بسلکله دین غدا. اولان
 اخلاصی ادر و با نیشته سببا اولور و با نعلیه اصله دیر و غریبی
 و اینجه اولان بوسقنله ایشی قلابی و اوزخصه صا کیم غلغنه
 سون هوا سوب یوزیا زکی کیم صیفندرسینه و دکتر سببیه. اینجه
 اولانی اقدریا نیشته سبب اولور و یا کونلردن. بوز ادر سوب
 و یهور اولوب سکر دن کوز فصلنده چوق یهور و ییجه و بودوزلی
 زیاد. ایش اولان ایش ادر غده طلق قوتک ازار لری چوق
 اولوب لایم کلور و تا زدن چوق عاقل من اولسا اوله اولور
 کیم کیم بوزده اولور کویا کیم ادری بوزوز دلیک کیم و ذات لویه
 کیم کونکده اولان ادر چکرده و درم و لغایه و ذات لیب کیم کلور
 ایچ بوزدن اولان بزدوده و دم اولمدر و تا کونک و سلسل حینی اولور
 بوز اولمدر کیم تا لویه سببا اولان غلط اری بوزر سه و ایسکال
 و معین اگری و قویغ و قریغ و صفا کیم بولور دن ادر چوق خلیس

تالده سببیه ناسی
 امر اولور سببا اولور بوز جهندن کازله واقع اولمشه زیاده سببیه
 ایضا طایمک کونک در بوجی فصل اولان لویه سببا اولان
 اخلاصک واقع اولور و غدا مز بربسک حقیقته و اوقدا اولوب
 نه سیندن اولمشد علامتی و نیشته سببا اولور کیم معلوم اولور
 سکر علامتیا نیشته قلابی اولور و لا معلوم اولور تا لویه سببا اولان
 اری غلدا اولوب سوز و قان کیم ایش اگر ایشک دیشک کازله اولوب
 دکام طریقیله بوزر نه و کوزده و بوزر ایشل ایسه یا کوز صغریسینه
 اولور سه اوزا لوزک رنگی سوز بوزر سببیه عقران رنگیمه مالک
 ایسه کونک و بوزوزون دونو لسی و کیشیمی ارجی اولور بوزر نلک
 افاز سنسک ایسکلی اوزر دوی اری یا قوب هشلمی زیاده اولور
 و قویا زیاده سوز اولور ایسکلی و سوز قلابی اولور و اولور اولور
 ایسینه ایله بیسینه ایسکلی دویله و نیشته سببیه ایشله ایشله
 ایش کازله ایچ بوزر قویا بوزر و بوزر نیشته سببیه ایوب اولور سه ایش

S8-b

حضور ایله، بشبخی صصیل، آزارلک علاجه لری بئاریتاید
 مرفق سینه و ذراع اولدغنه، علاجه لری مرفقه اعلی ایتمه لری
 دونا ایلمک علاجه رفیع اولوب کماله ندرنه معلوم اولمجه
 واقعا اولدغنده مکرر بربینه مناسی اولان علاجه لری
 ایلمک تستلر سببینه در معلوم اولمک کمال آزارلک علاجه
 درت سینه منقلنه، اولکسی بوزرکه آزاره اولسه سبب اولان
 تستلر تستلر کوز اولغنه، درلر اولدغین سینه سینه لایم
 اولان یا نالده کوز بوزرکه صیلا، اکلید زانو کوزله
 و آزارله علاجه لاز اولان ایچی طریقی بوزرکه اولدایا اولان
 خطره کازله اولدغینه سبب اولدغنه کوز بوزرکه
 اولوزسه ایکن جود بلاغ ایتمه، دوشمک کازله علاجه کوز
 ایچون بیک بیکله دفع اولور کوز بوزرکه بیک بیکله و موز
 ایچمکله سینه لک حاررقی و قوی ایچمکله اولان تستلر اولوزسه

S8-a

۵۸

الین قوشنه بوزرکه، غرضجه بوزرکی باقوب غنمه کوز و غرضجه
 وقد بوزرکله و غرضجه کوشمکله اولان بوزرکدن جتن غرضجه
 ایچ اولوب بیک بیکه و عا شاک و کوز سینه و بوزرکه مایه
 آزارله سبب اولان قان سینه ایسه سبب اولان بوزرکله
 مایه اولان و قوی اولوب بوزرکه سبب اولان بوزرکله
 بوزرکه و بوزرکجه ایسه ایتمه ایتمه ایتمه ایتمه ایتمه
 قوی اولان و اولوزک ایلمی اولان و قوی اولوب بوزرکه
 اما کوز کازله سبب اولان خطره سبب اولان بوزرکه
 اول تستلر سبب اولان و قوی اولوب بوزرکه
 طومور بوزرکه اولان بوزرکدن قان سینه کوز اولوب
 اولقه مایه اولان و خورلدی ایچ اولان و اولوزرکه ایتمه
 ایچمکله دوزرکه و بوزرک و بوزرک و ایتمه اولقه مایه
 اولان و کوز ایچمکله ایتمه ایتمه ایتمه ایتمه ایتمه

S9-a

۵۹

دو نسی لازم کلوزن و اگر الت بک و ایجا سنده کون و وینجه
 ایجنه اولان فی حتم ایسنه جانیزو مطشردن کمدوید یوت نوب
 غیری عمل کلینجه ایجنه جانیزو اولان حقیقندن کله بوز اما کوم
 کازیه سنی اولان زیاد اولوب ک طبیعت مغلوب اولوب کمدو
 کدودن سوب دفع ایسنه قاذر اوینجه اند کیم لازم کلوزنج
 طبیعت یوزدم اولوب کازیه سنی اولان سننه برتلیوب کیم
 سننه مناسیا اولان علاجلرله مثلا اگر کازیه سنی اولان
 خطراتی اولوب قان و صول کیم غایه ذکر اولان علا مشاری غنی
 ایدوب حقیقته واقف اولدقاصک اگر قان سنیله اولوب
 فی الحال قان لدر متوکون ک طبیعت لیت وزیه اولوب قن
 اولوبیه اما اگر طبیعت فی ایله فعل اولوب اول اولوب قن
 فتح ایدوب لیت ویری سنلاری ایسنا لاندر مک کله بقننه
 قراوی کولیت خوشا بلر قنندن کوم قوی قنندک تدبیر کون

S9-b

ویشلر و اند سکر قان الیه و اگر لیت وزیه اولوب قن
 یوشقودن کون ریزا کیم قن سننیله برتلیوب و معید اولان
 اعراضک و فضلا تلنج اولوب یوزو در کاهه چوب کوبه ایسنه کون
 نه ایسنه کون سنی اولوب کمدی و قاصی یوزومر کله جم
 قنن مزمن و ریه خرابیسنه اولوب کازیه کاهه قنن و ایکن
 سار عار جابلک کازیه کلر خصوصاً قان سنیله اولجه الیه
 لازم اولدوغی قننرجه طبیعت قنن و اولوب قان الیه کاهه کلر
 ریزو کون ایسنه کون یوشقودن ایجنه کیم سنیله بو شیخه اند
 ریه یوزومر کون ایسنه کون لازم اولوب کاهه ایجنه و اولوب
 اولان قننلر کون ریه دونوب اولدودن کمدو کون کون اولان
 چوب سوسه کون ایجنه اولان خود کاهه اولوب چومر
 و مهممل اولدور کون کاهه اولوب قان الیه کون قنن
 نه ایسنه اولدو کون قان ایسنه طبیعت قنن و ایسنه کون

60-a

فمن أولسنة سبب ولور يو جهندن د اوقان المقدون و نادارين
 اولوق لادم كلوز و قان اللذقدون سكر. اكبر ذلخي اعطلا اولوق
 ججر مسي لادم كلوز سه اول ك انيه سبب اولان حنك قان و نه
 كوز. اولو مفاك اكر نازيه سبب اولان حنك سقر ايل نهائ
 ايدما دويلو ايستما لانجك كوز و اكو كوزيه سبب اولان سوز
 بلغ ايسه كلفي سكر نوز ايستما ايدما دويلو اولو كوز قوي
 قنك تدبيرك تك دوز او نشف حنك و اخقان طر عليه
 اولان ايستما لك تا ز نك هوق سندن واقع اولور سه غايه
 مناسيب و قايدو يلا جدر و ايا يبي فير جلكري تان ماسيب
 و مباد لدمر سوز و ماسيب ايدو يوز نك و هوق و يوز و رمحي
 سفلو علاج ذر يوزك كيبه قان اليمي نهائت درد سه سوز لوي
 وقسا ديو جدر ذر يازيم قان الهه نذك كو حنك و قدر سه سبب
 اولور يوزي حنك سكر. دوز سه مفلور و لك ايچين اولان

60-b

دو ميسه ايكين قدر في اولوق باشنه توبه ايدوب اولوق
 اغنه سبب اولور يو جهندن قان السنه. زيا دده وقت ايدوني
 ايچا علا نيك كوزك يم تان مهم و موز و اولوق قان اليه
 علاج كا مختصر اولان اذن غوزي علاج قان ايله اولو كيبه
 كوزم د شكد. اسر كوز با نيك كوزك الشحي **مسئل**
 ناله بلكان الله يوفى
 كوزك اولو كوزم د اولو كوزك كوزك تا زيه سبب اولان سنك سالو
 معلوم اولو كوزم د اولو كوزك كوزك تا زيه سبب اولان سنك سالو
 كوزم كا كوز حنك سبب ايلك كوزك مثلا اكر تا زيه سبب اولان
 ارجوا لور سه ايلك كيبه با شو موز سننار ايستما ايلك كوزك
 اكر و دن يسنه و ايجسنه و طشر دن ارجي موز و يوز اله
 و اياقه دوزك بشفه با غيله يا غلق و كوزكي و سوز او د يوز
 يله بشفق كوزك و ايله يوز و خفا يله و بشفه ايله قيش اولان
 سوزي باشن او سنه دلك كوزك و يوزك و ارجي يوز و كوزك

واطبقا زبه خلاصی و استنحاح و حنذا با و کبک مرید و جگر کایت سانب
 حکمدر ویشیلر و سفیندر تا از کبری و نمکن اولدقی اجمن و سوز اولوق
 زیاده قاید. در و سوز یاکرد. مسباحله ایچکی. تر سوزی کولت کولیه نکوی
 حیللی قاید. لیدر و المی و علیک مر با و یا شاکا ملک یقنی و قلا پروردن
 سیوب نهانید. قاید لودر و قودنه. صود اولان قولر قونقی. نیلور
 یی و نقت کچی. خلاف بدی کوی بونلری قو قلیق نایله قاید لودر
 اما اگر کولتا زالدیه سیبا اولان خلط سوز اولوب ایدر. ایدر
 ناز نلک سوز کچی. دیو نهجه با غیای بزله اسیدر و قودر قو کولت
 تا کیم ایسلیک باشا ایچند. دیو له و مشیل ممکن اولدقی ایچیند
 و کلا. اولور کیم باشا سولغی از قی اولوق زیاده اولور له اولور
 کیند لادیر کلور کیم کاردی و کچی توی. ایچند قو و ایکن قور کایم
 حکمدر و ایسویب قودر سفیندر سکلی. بز ایچنه. بیلیز باشا اولدیه
 قویله تا کول ایسلیک باشا قودنه و کلا. لادیر اولور کیم سوی اسیدر

ایچند بعضی ناز اولدوب ایچکی اولدیه قویب عخل اولور
 دکلا ایسلیکده دیدر کوی قدر خصوصتا اگرم اولدی سویلیک ایچند
 ایچ اولدیر سیله قیدیل اولور با بوغ کچی و سوز غوش و اعلیل اللان کچی بوغ
 و سوز و قودنه کچی و اوسته خدر و سوزاب و شیشیر کچی بونلور
 مهر بر نوز بر اوج و اوسویله قیدوب تمام قید و سفیندر سکلی اولور
 سوزب سفیندر اول سولیک باشا اولدیه اولدیه کویچنه قایدن قاید
 و ای و ای غیای غلن کایچ کایچ کوی و سوزوم و ذیق و دور اولوق
 و کای با غلن بونلر کمر قستی اولدیه ایچ ایکن قلمق و ککی سوز
 و اذیر لیری سیله تعلیق حیللی قاید. می و ادر دیر کیم بورا اولدندن
 کلور کچی کور اولور کلور نیا و سفیری دکولر ایلد باغ قویچنه اولدیه
 قونقی کیدیر یا غلن قوی اولد. سکینه بو قودنه و اروب قور
 و سفیر باشا اولدیه سفیر سوزنم سوز قندر دیر کول غیای اولور
 سفیندر غلن ایچند و غیری سیدر اولدوب کوی با غلن سیله غلر

62-b

وَسَوْدٌ وَفَيْضٌ وَعُودٌ بِيَوْمِ نَوْدٍ بَرِّرٍ مَعْدَارِ أَلْوَبٍ دَكْوِيٍّ يَنْسُقُ
 أَلْوَيْجَهُ أَرْبَعٌ أَلَكْرُونَ أَلَكْرُونَ أَلَيْنَ قَوْشِدُ وَرُشِدُ أَلَسِيكُنَ بَأَشَ بَقِي أَلِيدُ
 وَرَهُ كَرُوبَا خُودُ بَرِّرٍ مَعْدَارِ أَلْوَيْجَهُ دُولِيدُ بَرِّرٍ كَسِيكُلَ أَلِيدُ
 أَرَأَيْتَهُ كَسِيكُنَ أَلَيْكِرُ وَهُوَ كَسِيكُنَ أَرَأَيْتَهُ أُولُ دَلْ كَلِشَ وَرَأَيْتَهُ
 أُولَانَ دَوْدُ بَلِيرَ أَلِيدُ وَرُشِدُ بَأَشَ أَلِينُ أَلَسِيكُنَ بُولُوكُ بِي سَوْدُوكُ أَلِينُ
 أَلِينُ بَرِّرٍ دَلِجِي أَلِينُ قَوْشِدُ وَرُشِدُ كَسِيكُنَ بُولُوكُ بِي سَوْدُوكُ أَلِينُ
 نَارِلِدُ حَمَامِدُنَ حَمُوسَا أَلِيدُ سِينِدُ كُورِنَدُ سَمِينُوكُ كُوكُ وَرُشِدُ
 قَوْشِدُ وَعَشِيرُ وَعُودُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ
 وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ
 نَارِلِدُ سَبِّ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ
 وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ
 نَارِلِدُ أَلِيدُوكُ كَرُوبَا نَارِلِدُ مَلِغَلُوكُ بَأَشَ أَلِينُ بُولُوكُ
 نَارِلِدُ أَلِيدُوكُ كَرُوبَا نَارِلِدُ مَلِغَلُوكُ بَأَشَ أَلِينُ بُولُوكُ
 نَارِلِدُ أَلِيدُوكُ كَرُوبَا نَارِلِدُ مَلِغَلُوكُ بَأَشَ أَلِينُ بُولُوكُ

62-a

٤٤

جَعْتَهُ قَوْمٌ وَبَأَشَ أَلِينُ نَارِلِدُ مَلِغَلُوكُ بَأَشَ أَلِينُ بُولُوكُ
 لُورُوكُ قَوْمٌ بِي جَعْتَهُ أَلِينُ جَعْتَهُ كِيدُ مَلِغَلُوكُ بَأَشَ أَلِينُ بُولُوكُ
 أُولُوكُ جَعْتَهُ مَلِغَلُوكُ وَجَعْتَهُ مَلِغَلُوكُ كَرُوبَا وَرُشِدُ دُولُوكُ كَرُوكُ
 حَرُوبِي نَارِلِدُ أُولُوكُ وَرُشِدُ مَلِغَلُوكُ أَلِينُ بُولُوكُ كَرُوكُ
 كَارِلِدُ سَبِّ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ
 وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ
 أُولَانَ كَالْمَلِكِ مَلِغَلُوكُ بَأَشَ أَلِينُ نَارِلِدُ مَلِغَلُوكُ بَأَشَ أَلِينُ بُولُوكُ
 وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ
 دُولُوكُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ
 سَبِّ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ
 بَأَشَ أَلِينُ بُولُوكُ كَرُوبَا نَارِلِدُ مَلِغَلُوكُ بَأَشَ أَلِينُ بُولُوكُ
 بَقِي أَلِيدُوكُ وَرُشِدُ أُولُوكُ بَقِي أَلِيدُوكُ وَرُشِدُ أُولُوكُ
 وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ وَرُشِدُ

الدوب جالمقون یا نوب منله ملنوق کونک انما کونج ایلده
 قصدن افضن منو تالیه خرزبانکه سب اولور انا اخلاد صفا
 بشوب تمام اولشل اولدغندن سکون افسولای اولور نلک کید
 افضن منک قایدی چونوق اولور ایش اولان اخلای جی اولور
 ایر تلیوب چکر سنه سب اولور اولور نکلر تری ولطیفای بکلر
 اولوق کونک و ریا نه اسی و معدنوس منوسا بوز اولور ایش
 اولور دن اولوقه وات منوی بی یار د کونک اولور اول ککلک
 وسولور دن کوجی اولور و داخی مناسیده روسوی سوز
 ایکن ایکنک خلی تری والدر شرتلر. عود تری اولور
 خطور تری و عود تری ایکنک قایدی چو قدر موز اولور
 منج مرباجی و زنجیل منو تالیه مناسیده اولور اکلید اولور
 ونور شیدو. بیله بی یار کونک ایکنک اولور اولور اکیسی
 اولور انا کونک ایکنک ایکنک ایکنک ایکنک ایکنک ایکنک

اساس

نادانله کاجی
 ذکر اولان فصل تا انک علاج اولور اولور اولور فصله نقد اولور
 کونک بکدنچ صصل تا انک علاج اولور اولور
 طریقت کیم افر تا زلیه سب اولان اخلای افضن منو کید
 طریقت یانه در • معلوم اولور ایکنک انا زله طاهر اولور
 کونک اولان علاج اولور کیم تا زلیه سب اولان اخلای •
 حرکت ایدور کونک اولور کیم ایکنک اولور اخلای طریقت
 و دما جی بز کیندن بز کیم اولور اخلای اولور اخلای
 اولور اولور اخلای طریقت کیم ایکنک انا زلیه سب اولور
 اخلای طریقت کیم ایکنک انا زلیه سب اولور اخلای طریقت
 کونک انا زلیه سب اولور اخلای طریقت کیم ایکنک انا زلیه
 وفوی ایدی سنکله ایکنک انا زلیه سب اولور اخلای طریقت
 منور سوز کونک سوز کیم ایکنک انا زلیه سب اولور اخلای طریقت
 سوزیه سوز ایدور بز قاج دفعه ایکنک کونک انا زلیه سب

64-a

أولاً في صنوق أو لوزة أبيضى أولاً نسننله غزرا أيتها ملك كذا مثلا
 لويته حطوا روه عوداً من غزرا شخصوا شرايين قنشق لويته ووشيه
 وخضفا شعونا أبيض غي سيله قندوب سويله سوله سولخي كونا غزرا نيلد
 كونا غزرا ده بعض حبل دونوب كيم اجرا بي بودوز قنشق بريد كيم حبلدا
 يش ذوم كينداون ذوم شعفران يش ذوم كونا دويلوي كونا لند كيندا
 كونا كونا سوليد اسله ذولوا وسيله ذكراً اولان دويلوي بوزوب
 بادم دكلوكا ره حقل يدوب يرد اذ غزرا ده دكا اول غزرا ديلوكه
 اربن شنه بوتقونين كونا كونا وحضفا شرايين اي كونا كونا
 غيات قايد عرقندو كونا زايه سيب اولان حقل اي اولوز سه لانا
 اكو كونا زايه سيب اولان حقل سولول اولوز سه حقا شرايين
 موز غزرا ن قنشق لوز كونا كونا حقا شرايين اذ اولوز
 اذ كيندا شكو عايسنا اليس جايد كونا لوي يقصد اي ايد غل
 اولوز سه كيم قايد عرقندو كونا زايه سيب اولان حقل اي اولوز

64-b

نلسيدي بودومسوب كوك كونا ماسيني فز دوتوب درزيه سولوه
 بويغه دوروم كونا كونا واره بودونه كونا كونا چله كونا والين
 الغمك عيبين كونا فوب نونونه دوروم كونا كونا وسندو نونونقاه اراه
 اولوا اينك سوزدن اولان بوز غزرا له و شيدوزيه وكا فووز كونا اسلاه
 بوندك هرقنشي اولوز سه فوزا وسنه با فونونونه دوروم كونا
 وكا شرا وزيه بزيك مرسنه فونونونه سونقلوكونونون
 نينا نه كونه غزرا ده دوروم اي ايد عيبك اغزي سويله دولدور بيه
 مازنه كلامي دوروم كونا كونا شرايين حبل كونا لندك علاجيه لوزم
 اولان شرايين طريق كونا كونا كونا زايه غزرا يره ايدوب توجه ايدوب
 طريقك نينا نندك وعتلوه اولان كيم بعض وقتد واتع اولوز كونا زايه
 سيب اولان كونا بله جوق اولوزيه با خود اي ويا اي اي حقل اولوزيه
 بيز كونا نينه سنبال اقون كينده همنوزي جوق اولوز نوروز كونا
 او غزرا دوروم يره جوق اولوز غننه زياده فساه ايدوب بوتقونيه سيب

65-a

اولوزو آكر بوعز دن كچونل شنه كوكس ما نينه توته ايديون نينه
 چوقعليله وياوز لعليله اونيكده ودم ايديوت يا خود ايكله بايشير
 اولان بوز دلتايجه اوقوز دات لعليله نيسه سطلو اوله يوزلنك ييدره
 دياكده وهم ايذا كوزده اول ناز له بوعز جايينه اقسيدن چال شوب
 معك اوله قجه بوروزن جايينه ايدوب تويجه اندر نيسه چال شوب
 كراته قصودى نسلارى بورونه دونكله و قوقلعه و يوز قوقلعه
 ويا خود بعين اولد ويندوب بوشنه دون بگر بوروزن بولري چه اولد
 ايقون ناز له بول بولون لندا نه بوعز ائجه ويا خود اكسه بونيك
 او چند فوروله شيشه كچكلن ويا خود جنت ايديول ورتيه شيشه
 چككله چم چيچ اول ماده و اول عليلم بوعز اوقيا نيك ايدي اول
 شيشه چكلن اكسه جايينه اوقيا نيك بوعز جايينه اوقيه چوقيه ناز له
 بوعز و كوكسه اوقيا قسندون اول بعين تدبير اول و كوكه اولد
 بوعز بول كوكه ناز له اوقيا مغر سله ايك متر ديا ليله مثلا كوكيه

65-b

بوعز جايينه نيشه يا عياكچم با دمله بورد. اولون اوله كوكيه نيزي
 ايخا ايكي نعلن كوكه و يوزن چكلان پيچلاني اوله چيجه شك بونيه نيشه
 شرايفو نيله وار به تيز ايكي نيمقد اوقيشه بيله قيدر اولكلان اولد
 سويج ويا لوز كه جي كريفاشته و اربه و بقله اولنند سودله نيشل اوله
 اكر كه خانجني نيشل اولر نيسه اما حركات يقين اولور سه سودله نيشل
 جايه كوز اول بوز كوكه قات لعليله و كلكه اولد و غدين اولري
 قوقق خلطه فاسيد بولور سه حراتك سبيله اكا دونوب قسا اكلدا
 و بعض اوقولر يتي قوق طر عييله ايشمال اولوز دايديول اولر بلق
 طريفيله ايشمال اولد و نعلنى نعل بود كچم ايچان سنلور بوعز اولد
 نعل اول بوعز بول كچجه نيز ايو كوكه مغرزه و كوكسه اكلنوب تا كيم
 قايدى سيكوب دونيقه اكلنوب دور مر اما بلق اوله ليعين بوعز
 و انغره بولكوب دور و غله اولر اوله اكلنيسه ارتق اولوب قايدى
 دون و نعل لانات شكري اولر كي قات بوشق ايديول كا و نيشل

66-a

قوتشوزب یادم باغیبله ویا دویا بولسوب یکیسوی تازسوی اولاق قوتشوزب
 سولسوی اولاق براقیم بادم اشکجه اسی اولومز ان حقان یاغ بوغز
 انجیم باقشویا بیداق قویوی سولسینجه یاغی چندوغند قوتشوزب
 ککر لکی بیلجه حقا کور و سجهله حقان یانک فایدسوی ییابند سوجده لیللو
 اناز شوقی کز قوای غلیظ قوی لیسیدنا و ناز دزیه قویوب قیدریغ ایم
 یلسنک اولوب یملنگه مکی اولاق قوتشوزب بود کز اولان بادم یاغند
 ییله قویوب شغل شکر کوشدره کز اولاق بادم یاغی تاز شریله ییله لیلو
 بزوام بوللا نیچا فایک بیلجلی قایدسوی قوتشوزب کز کز کز کز کز کز
 اولاق کز کز و آراز بولسوی واقع اولیجه واکز کز کز کز کز کز کز
 خطلا اولور کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 قزاق بیلو ییله نیچا فایک کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 شریا سوی بادم یاغی بیلجه بیسه کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 سولسوی اولوب یلسنک غیند شکر کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز

66-b

تایم نیوسه اولاق اولیجه برینقدار قایتا بوبالاق قویوب کز برینقدار اولاق
 قوتشوزب سولسوی اکی ایلجه و ذوقا و عتاب کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 دردم معیه کالیدنا کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 بالاق قویوب نیچا فایک اسیستمال اولاق کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 بیستان یقیدرم عیسورنا و ناز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 نیچا کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 کز
 اکی و قیه سولسوی قیدر کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 سولسوی اکی کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 تا کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 اسیستمال اولاق کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 و ذوقا واقع اولاق کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز
 اولور کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز کز

68-b

دفعه خطا منه که هر غیر یکی با و را قی و آنسه که او کیم
 سوا سینه او روزه او آنک آنک ریک و یکی حوریه مایل اولو
 و غیر یکی را و ایوب مینو غر غله او و او رسته د فدیجه
 خطا ایوب ساکنی اولسه که او د شلاد غیر سینه کلنا عارجه
 کوم اوله که پیبری شکین اولسه لایم او که هر یکی سنا اید ایدم
 اوجی فصل • اوزک مکده طریق
 و سلوب مزاجیم جمیع اکر خلدک علاج خود بیه رعایت ایسی لایم
 یزدیشند واقع اولان خالک کما انه کیم بر کله و کله بدک مقول
 کمال او روزه اولقدن غل و د بور غولیا اولسه سینه اولان
 عاریه بدک دفع افع اولسه مرقه و او اولور غولیه سینه اولان
 کوم بدک و تریک مقول غی کمال اندام حوریه او د بود غینه
 تا کیم تمام سلوب دفع اولجه کوم بدک کمال کما انه دور سینه

68-a

ایوب سلوم اولیه و جمیع انواع علاج کیم غیر یکی بدک ریک و ساکن
 ایجه اوله غنده سکر کما یزدی و زوجه دفع و غولیا اولقدن خالک
 اکر دفع رسته سینه کله رسته نونه اولونه او که او ایوب غولیا
 ایجه فصل • دخلوک غیر سینه سینه اولان سینه
 دخلوک آنک تریک اوله و غنده علاجی سنان ایجه معلوم اولان کیم
 اکر دیشوک آنک تریک و او روزه و سینه اولان خطا انا
 او ایجه اوله کما ستر اوله و سوا اوله او که ان سینه اولون
 او روزه مقول و یکی قیلا قان ریکه او روزه و شیش کما ای او روزه
 او روزه ایله کما ایجه دفع اولور او روزه اوله او که او روزه
 ایجه کوم ایجه سینه اولان خطا مقول اوله او که ایجه دفع
 قدسی او روزه یکی دفع سوره مایل اولور او که او روزه ایجه
 ریزه او که او روزه سینه اولونه او که او روزه یکی دفع اولور
 ایجه مایل دفع سینه دفعه ریزه ایجه کما ایجه دفع

موشک در اینصورت بداند خشک کنی و نیز غولغی را در زیر و بیرون و خشک است
اولاً نوع اوله غولغی تمام کبودی سوزنی است مرتبه و موی را در زیر اول
درد و قتل آنکه غیر نیستند: فانه واقع اول آن سوزنی است اصل اما اولی
مستبر اوله و غی طار اوله و طیب اوله آنکه سوزنی است اوله درت
و قتل نه آنکه سوزنی اوله طار اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
اوله قتل آنکه غیر نیستند: کوز یا یا یا و سوزنی است اوله و سوزنی است
موزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
حد اوقانه: طار اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
موش نه ای در این معلوم ای در این تحقیق اوله که سوزنی است و سوزنی است
اوله درت و تحقیق نیز سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
ای در این تحقیق سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
علمه ای در این تحقیق سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
و طریقی ای در این تحقیق سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است

اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
و سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
موشیا ای در این تحقیق سوزنی است اوله و سوزنی است
سازیدن کو سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
و سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
تمام ایضام را اینجا طار اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
موشی است: سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
انکه اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
و سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
کلیفای سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است
بر تقدیر که سوزنی است اوله و سوزنی است اوله و سوزنی است

70-a

اسبا يديه مقام أهل حرب ولوزب و جنگ خزا بلو به فقلت اورز به
اولموت واقع اولان مقول بلک بطلا بلعو و خطا انجی کا اسنا اوله
کرتوکا اولوز کورک اولک ایشی اولمشکرت کتوزبه اولوشک
التند خان تشاری اولمشکرت نیشک بزفتدو کوز قان عام اولمشکرت
بهریزی اولوشکرت بلو اولمشکرت و جانات اولوشکرت و غیره
اکا اولوشکرت ایشی اولمشکرت و زار لکه غانت ایشی اولمشکرت
الیه طیب بسلوب مقول اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
اخزایه واقعا اولمشکرت اولمشکرت ایشی اولمشکرت اولمشکرت
باهر بلینیا اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت ایشی اولمشکرت
اقا ایشی اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
اولوزبه اکا اسناد اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
باهر بلینیا ایشی اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
ولمشکرت مشهور اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت

70-b

و داد اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
اغلا فی البدن ایشی اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
دربوشه مورستند ایشی اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
دشا هلک کوز اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
دکوز اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
و جنگ اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
اکو دشمن کلوزب کوز مشدرا اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
تمام مقام بلشبه قدرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
قدیمی زمانه معلیم انشان اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
ایتمت جان اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
کیشکلوزب اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت
ایتمت کلوزب اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت اولمشکرت

وَأَوْجِحُوا وَلَا تَخْضَعُوا وَارْوُوا وَلَا تَبْذُرُوا إِذِنَّ اللَّهَ شَفِيعٌ لَكُمْ يَوْمَ سَبِّ
 وَلَا تَوَلَّوْا اللَّهَ عَمَلًا بِالْعَوَابِ وَرُودُوا وَلَا تَمُوتْكَ دَرْتُ وَفِي لَيْسُوا
 مَرِيضِي بُوَدُوا كَمَا أَوْلَ خَسْتَكْ خَشُورًا نَوْرُوكِي ۞ **بُيُودُ** دِرُورِي خَشُورًا لَيْكَا وَارْوْ خَسْتَاكَ وَأَبْلِيْسِي
 بِدَانَدَه ۞ خَسْتَاكَ دِرُورِي كِهْ بَدِيْنُ فَوْتَلِيْسَانِ كَمَا رَا نَسْمُو دِلِيْعَه عَمَلِي بِاللَّه ۞ بُوَدُ
 عَوَالِدُ كَسَاوِيْ طَبِيْعَتِكَ مَقْوَلِيْعِي دِرُورِي مَا تَا بِنَدَاكْ فَوْتَلِيْسَانِ كِهْ
 • طَبِيْعَتِكَ مَا نَكَا حِيْرِي وَجَهْلِهِ ۞ وَارْوْ خَسْتَاكَ سَبِيْرًا وَلَا تَسْتَاكَ وَارْوِيْ
 دُو بُوَدِيْ بُوَرِيْ جِهْلِيْعِي نَسْمُو فَوْتَلِيْعِيْرِي كِهْ خَسْتَاكَ سَبِيْرًا وَلَا تَسْتَاكَ
 فَوْتَلِيْعِيْرِي وَنَسْمُو بِالْه ۞ لَيْسِي بُوَدِيْ رَا كَلْمِيْ ۞ وَارْوِيْ خَسْتَاكَ خَسْتَاكَ مَقْوَلِيْعَه
 اَلَيْسَه ۞ دَا حِيْرِي عَمَلِي وَارْوِيْ سَوِيْسَه ۞ وَقَا دِرُورِي لَيْسِي كِهْ كَلْمِيْ مَا رَا سَبِيْرًا
 خَسْتَاكَ لَيْكَا بُوَدُو كِهْ كُوْدَاكْ وَارْوِيْ مَوْرُوْلِيْعِي اِيْدِيْ وَنَسْمُو بِالْه
 وَطَبِيْعَتِكَ وَارْوِيْ مَقْوَلِيْعَه مَقْوَلِيْعَه ۞ حِيْرِي مَا مَرُوْدِيْ كَلْمِيْ بِالْه
 كِهْ وَفِي دِرُورِي سَبِيْرًا اِيْدِيْ رَا مَا حَسِيْتْ كِهْ بِنَدَاكْ فَوْتَلِيْعِيْرِي كِهْ كَلْمِيْ ۞ **خَسْتَاكَ** اَلَيْسِي
 وَارْوْ وَلَا تَمُوتْكَ سَبِيْرًا وَارْوِيْ مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ مَقْوَلِيْعَه

۴۸

بُيُودُ دِرُورِي كِهْ كُوْدَاكْ كِهْ طَبِيْعَتِكَ فَوْتَلِيْعِيْرِي وَارْوِيْ مَرِيْمَاكَ وَارْوِيْ مَقْوَلِيْعَه
 عَمَلِي اِيْدِيْ كِهْ كَلْمِيْ سَبِيْرًا وَلَا تَسْتَاكَ دِرُورِي مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ
 عَمَلِي اِيْدِيْ كِهْ كَلْمِيْ سَبِيْرًا وَلَا تَسْتَاكَ دِرُورِي مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ
 اَوْلَادِيْ عَمَلِي اِيْدِيْ كِهْ كَلْمِيْ سَبِيْرًا وَلَا تَسْتَاكَ دِرُورِي مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ
 اَسْكَا مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ كِهْ كَلْمِيْ سَبِيْرًا وَلَا تَسْتَاكَ دِرُورِي مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ
 بُوَدُو كِهْ وَفِي دِرُورِي مَرِيْمَاكَ تَرِيْدِيْ وَفِي دِرُورِي مَرِيْمَاكَ تَرِيْدِيْ
 اَوْلَادِيْ دِرُورِي مَا تَا بِنَدَاكْ سَكُوْدِيْ مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ
 اَوْلَادِيْ دِرُورِي مَرِيْمَاكَ تَرِيْدِيْ وَفِي دِرُورِي مَرِيْمَاكَ تَرِيْدِيْ
 عَمَلِي اِيْدِيْ كِهْ كَلْمِيْ سَبِيْرًا وَلَا تَسْتَاكَ دِرُورِي مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ
 اَوْلَادِيْ دِرُورِي مَرِيْمَاكَ تَرِيْدِيْ وَفِي دِرُورِي مَرِيْمَاكَ تَرِيْدِيْ
 وَجَهْلِيْعِي اِيْدِيْ كِهْ كَلْمِيْ سَبِيْرًا وَلَا تَسْتَاكَ دِرُورِي مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ
 دِرُورِي مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ كِهْ كَلْمِيْ سَبِيْرًا وَلَا تَسْتَاكَ دِرُورِي مَقْوَلِيْعَه اِيْدِيْ
 اَوْلَادِيْ دِرُورِي مَرِيْمَاكَ تَرِيْدِيْ وَفِي دِرُورِي مَرِيْمَاكَ تَرِيْدِيْ

مَرِيْمَاكَ تَرِيْدِيْ
 هَاتِيْ بِلِيْسِيْدَر

72-a

۷۴

تمام فساد و بوسه چاهرا اولوب ایله نکلدی قلدی هر جا خورده نترسه
 طبعیستند غلوزیه اولوبه و طبعی اولوبه طبعیستند نکلدی و زره عاید
 اولوبه و بوسه مومسینه سا لشقا نکلدی و فکدی اینها دیز هر تنک
 دردی چی و فقی کوا ایضا هر یوزی ایضا هر کیمک و فقی و بیکر اولوبه نکلدی
 قوتلوی هر تنک سبب اولان ماده مشق اولوبه حتما قوتله نکلدی
 اولوبه بوسه هر تنک سبب اولان ایضای هر یوزی اولوبه طبعی
 دفع ایستند و قوتلوی کلینا مومسینه اولان ماده فکدی اولوبه
 سولنجی نکلدی اولوبه و بوسه و دفع اولان سالت کمال کونقلدی
 برینه کلکله اذی زانسه نکلدی و بوسه اولان مومسینه و قلدی هر یوزی
 وقت واقع اولوبه سبب اولان ایضای هر جا کور اولوبه

دردی چی سبب بود کوا اولان مومسینه درد اولوبه
 هر یوزی نکلدی و فقی اولوبه غلوزیه اولان مومسینه سبب اولان
 اولوبه نکلدی ایضا هر جا کور اولوبه هر جا کور اولوبه

72-b

دیوله و غنی بکنم اول و فقی اولوبه تمام مومسینه سبب اولان
 کلوبه تمام و کلوبه نکلدی هر یوزی هر جا کور اولان ادویه علاج اولوبه
 ایضا ایضا نکلدی هر یوزی مومسینه سبب اولان ایضای هر جا کور اولوبه
 اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه
 و اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه
 اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه
 کلوبه نکلدی هر جا کور اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه
 ایضا ایضا نکلدی هر جا کور اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه
 سولنجی نکلدی هر جا کور اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه
 واقع اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه
 علاج اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه
 هر یوزی نکلدی هر جا کور اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه
 ایضا ایضا نکلدی هر جا کور اولوبه نکلدی هر جا کور اولوبه

دخلك يروي كوشك و يوشق ايدوب كيم اورا اولگن و بول
 اولاد اولد كوني اخلاط دگوملكه و بايلغه و سيفيشه بول
 يزبولد كوني كيمي سيفيشه زيب كيمكه اخري و يزبولد اخري
 تشكين ايدرا و بولره علاج ائنگ كوت و اخري و تشكين خرد جهاد
 كور اولد اخري بوزك اصل يرد ايشنه و اضع اولان مزاجي قوتلند
 و اخريه سيب اولان نماده نك سيبه اضع اولان زبولي كيدوب
 كتده ما او يوز بوزك و تشينه و انت كلكلن كور اولد و قند اولان يارلر
 اقا ايشها و نين كيمي برسته سيب اولان خلط غامه قوتيه اولوب
 و طبيعت داخكا مخابله اولد و قوتلند و كيد ائنگ كيد اولد
 اخريه سيب اولان ما ده يروب و طبيعتي د و بولره علاج ائنگ
 كور اولد و سيب اولان نماده غلامه و ايد و بقده سوزب
 و ايتلنه و بود كور اولان علاج اكر قوتلن اولد و بولره علاج
 و اريدي و بولره اولان سيبكده و با غلظتقن و سوزكلن اولد

و اكر علاج ايدوب و دن يعني شربت و معجون و مشكله ائسيله ايدوب
 عيسيله اولد اخريه سيب اولان نماده بدن ايجين سووب و ايشها
 ايدوب و بولر سيب و اولد يي بوزن سوز و جيفره و اكر ايدوب
 و طبيعت و اذوب و جيفره و خصوصاً اكر اخريه سيب اولان نماده
 با ايشه اما شربت اخطاطي و قند يعني تمام مغلوب اولوب
 ما غلظت اكر بود كور اولان ما غلظت ايدوب و ايشها ايدوب
 اذوب اولد اولان علاج تمام مزاج اوز و ايد و ايشها ايدوب
 قور سوز بوزك اخريه سيب اولان دمن سيبكده و قوتيه
 نده قوت و يزبي و زبولي كيد و يي شمله اولد و بولره
 علاج داخي و ايدوب بود كور اولان علاج ايدوب ايدوب
 قايدي و قوتيه اخريه سيب اولان نماده قايدي و ايدوب
 ايجيني نمانت دوتيه اولوب كيم عجل ائسيله و طبيعت ايدوب
 كتد سوزب و مغلوب اولد و معجون مزاج ايدوب كور اولد

74-b

مسيله الذرسته سببا ووروه بعينها فلكن سكر غير ذلك وادخل
 ارسته انك يحي ايوشد روي سنالو سنجال يتدور رسته ايجورند
 ويدرمك طرييله ويا خود طردن اعرجا اولدغي بوند ودرسته
 سوزنگله وبعي ايجكله في الحمال اولند قلدري وقتد كونا اعرجا سكرني
 ايو انا زمانق سكرني دن كل وعظيم مساعدي بولور ياديه بوند يحي
 علاجلو دن اختك زانك كوك بولور اولان معالجله مساعدي
 اولان اذولور ييا ن ايشه مضمود اولان ديشك بولور على الشفيل
 هر يريك مرتلي مرتبجه و بولي برنجه ييا ن اوليه انشا الله العزيز
 مخرجي صصل ديشلوك اعرجيك
 علاجلو يحي مرتلي مرتبجه و نلق قان و نكاعده ادرينه بيان
 ايجكده د معلوم اولور اولان مرده ديشك اعرجي بوليك بدل وور
 كوروشك ايتا سيمه اعرجه و اعرجي اولان ديشك ادرينه سيمه
 سوز قورعا اولان اذولور دوستق كوك واداع اولان اذولور

دشك انا ابرسه
عاجي

74-a

۷۶

سال ادرينه باق قلوبسه بونك كيكيد لانه كلور و كور و خدر اولان
 يعجا اعرجي اولان برك و كاخو جمله بدلك دوشيني و در اكي كونا
 بظا ا ايدور يا بوشند و روزه و سينكهي سستد روزه تا كيم طيبشك
 ادر اكي و دوشيني سويخته اول اعرجي و سيزي دوشور و ايو شوب
 اعرجي ادرلك ابلور اولور و يا خود دوشيدن اولور ايشك و ادر اكي
 اكنه كجه تمام بظا ا ايدور سويخته همان في الحمله و
 ديوشك كجيني اوه ايو قوروز و سوز اولور يا ايتا اذولور
 ديور اكي و سوزوشلو وقتد جميع بدلك دوشيني دوزن اولان بزيه
 بقر اوليه دكوزن سكر اعرجي اولدغي و سيزي دوشور اولور
 و بومر يقيله اولان اذولور له علاج ايتك ناعنا قورولو و عا طر
 و سوي چوقده ديور اكي مرتك و سيبك دوشلور يا بوشند و سوزيدن
 اخلاصك و اولحد دوكوزن و سويوب اللط قلوبسه و جانته كوز
 بوزا اتمد كور بومر صميم برنجه دوش كلبه تمام اولوشد ب سوييدن

یعنی کویه دندرجی که اغزی دینلدیغی بـ حـلطـ طـویـه کـو فـولـجـکـنـه اول
 کلایب د کـ لـجـد حـلطـی کـویـه دندرب اغزی اولان بر فـولـجـیـر و فـولـجـیـر
 سـیـبـا و لـا جـ حـلطـی کـویـه دندرب اغزی اولان بر فـولـجـیـر و فـولـجـیـر
 و سـایـز د د کـ اول اول د نولن اغزی نـک صغـیل کـبـی اولان کـو اغزی
 سـیـبـا اولان مـا د ازا اولورسه و یو د کـ اولان د ا د ع د ویـلـیـ شـولـ
 اولدیـلـر د کـ مـو فـلـجـی و لـجـو د فـولـجـی اولان کـ مـو فـلـجـی اغزی اولان
 بـری صغـولـ بـر کـشـفـدـنـد و فـولـجـی اولان اولدیـلـر د کـ فـولـجـیـر و فـولـجـیـر
 و اغزی اولان بر صغول بـر کـشـفـه اولـجـلـه اـجـه اولان فـولـجـیـر و فـولـجـیـر
 کـریـب بـر یولـجـیـه کـویـه د نـک لـا زم کلور مـشـا کـو اولان مـا جـی و فـولـجـی
 و مـر سـیـن و سـنـد ل و کـا فـولـجـی کلان و کـو د ا غـنـجـک کـو اولان فـولـجـیـر
 بـیـجـا و یـو فـولـجـی و ا ر بـه اولان فـولـجـیـر و فـولـجـیـر و فـولـجـیـر و فـولـجـیـر
 شـاب کـر سـیـبـه سـیـبـا اولان کـو اولان د ویـلـیـر سـیـبـا لـجـیـر
 و زمانه کوره بـ قـا ج و سـجـله اولور اولان کـویـه سـمـون طـریـبـه لـجـیـر

اولان کـویـه اولان کـویـه اـجـه الـکـنـد کـجـور بـ د شـلـو لـک اولوریه اکلوریا
 خود اکلوریا و کـنـد و سـیـر اولور مـق طـریـبـه اولان کـویـه اولان کـویـه
 د شـلـک اولوریه فـولـجـی کـم اولان کـویـه اولان کـویـه اولان کـویـه
 اولان کـویـه اولان کـویـه اولان کـویـه اولان کـویـه اولان کـویـه
 بـر سـیـبـه کـیـه ایدوب د شـلـو لـک اولوریه و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر
 اولوریه و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر
 و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر
 ا سـیـبـیـک مـسـقـه ایدوب اغزی عـسـکـر اولوریه اکلوریه و کـا فـولـجـیـر
 و کـا فـولـجـیـر اولوریه د کـویـه د شـلـک د لـجـیـر و کـویـه د و لـجـور کـویـه
 خود فـولـجـی و ا سـیـبـیـر سـنـلـیـر ا سـیـبـیـر و فـولـجـیـر اولوریه و کـویـه
 و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر
 فـولـجـیـر ا سـیـبـیـک بـو عـتـه دور مـق و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر
 و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر و کـا فـولـجـیـر

المهوب وكما أخذوا من يجره بسنننا وانفخه سودن وشهدت يميني ايدن اور
 بونك كجره بولوي مريز اعزري والدي كجره ايلتار اولور ريز اكم سيلكيد
 انسا نك بونته اولان ايسلنگه اويغو بركوردن دوندونقلوي برات
 ايسلنگي قوتلنددز لومك نك ايسلنگي قوت بوليه مقرر دن كلن مقرر
 كمرغز به سيب اولان خلطه محركات قوتلور اونسنه اغز به سيب اولان
 خلطه سوب دفع ايشته في الجملة طهيفه كاذر اولور بوشه طهيفه اغز
 اولان بونك ايجي بوشه كوتشه واسيلنگه اربون طهيلات
 خلطه بكار زي جويو كيشته بولالسا اوزاده دوندونقلور اذ
 اوز كمال علور **بند صحى فصل اغز نك قام زياد كجره وازقه اغبك طاجي اولر**
بيلك كيشته قام اولوب ايشك سوا ايشته اولد قنله لادم اولان بيلك
اولوي بولوي سيبته در معلوم اولان اغز به سيب اولان خلطه كلور
اولان به دكلد كدر سنك اوك كيبه ايسلنگه اوك اولوب قوريلور
ملاج ايجك كرا واده دكر اولوب بولوش اولان خلطه باغدر اولدور

اولوله علاج ائنگ كرك زياد اولور ده بيلك خلطه جويوليه زياد
 زحمت ورت وظيفت بولغند زبون اولور تا غيبته كادر اولور
 زياده اغز ويرويه كوك بوجهدن لادم كلور كرا ايشك جود ووتلور
 كاجدي اريدي اولدوله علاج اولنه شلا شمع وسد واديدي
 وودن قاكور بيمى وكوك قوي وعودوسنك ورتش اولور
 وخبيل و سزايه سراج بولوي قندوب سويله ايسلنگ مصفا ياد
 ويا خود كرا اولان مرقار ك بوسيله بولور دن ايجي اولان كوراد
 وان اغز به سيب اولان خلطه طهلوب كيشته اولنه ايشك
 ايجى كرا اولور بورد كيك بويوزي باغش اولور ووخ ورتش
 سوبه قوروق ورتا وقلور حومه وكمو شان كجره اسمه جويوي بولوي
 كقوب كولا اولور **بيلك كرا ايشك بوزوب كجره بولوي باغش اولور**
بولور اولور زرينته بيلدور اولور بولوي بيلدور سزاد اولدور
اولان ايسلنگه بيلدور و قندور ايسلنگ كسب ايدر اولور ايسلنگه

78-b

فبويء نام اغچان كوخك قوغي و فودغ و دلبه پايغى و معد و عريك
 يباغى و سونسا قاسا مدي مرد تحوش بونلك موك بريسند بر صفا روياء
 سركه ايلن سقمه ابوب اسينكي نخل اليضك دكلا اغز دة درله و صخ
 و قند بونكر اوانسان آد و بولك قينق سون سيكه اسينكي غرغرا ايلكوك
 چون كادي عي و ادنر حوضو سا اكر كيم سبان او ذري سونسا قين و سونيل
 قندوب اسينكي غرغرا اولق و اغزي اجوق د فوب تاكر و اولونقلر
 ائوب حفضه دوتكو و بودكر اولان آد و بولك بعينى كوجبئلا
 فودغ و ما قورقه و قلغا ايض و منور بزنون برسند ارا لوب فوب
 او ذملن اجينى ارغلوب قوبخندن و سكو كيدون بر كر اولان قوبوب
 انجيله بوجوب كادم كچه ياره كر اليوب موكون بزيك سينه سئيلر
 و اغزي اولان برك اولدوريه قولله هر بيه اولان او بولر اولدرك
 شفتا اولت سكو كي اغيند برددوم فودغ بوزوم بورينجي دروم
 صلا الله بوسرا اغرغرا اولان بون باق البلك و يكو ذر بابك فاقونفلر

78-a

زياد ليكه اولد اغريه سيبا ولا ن ما دة ملا عذبا و سعي قلايى
 اولونور هر تبا اولان آد و بولك دغلي ائلريه لملريه و سق كرك كيكوك
 نيش بونيندن اولدر هر قونونق يباغى باقوب اولان دروم دلبه فونق
 نيش بيق دروم يده قيلون كويش دروم بوشوش بيق دروم اولونج
 سنبل هيديا اسج دروم بودكر اولان او بولري كويب كرون كور دكدة
 سكو و غلي ائلوكله اولورق نشفه داغى لوزن نيش و كيك بونيرى
 بيش اولان كول سنبل قوب دودوم قونر ائلريه دروم بونولري
 كويب اللد كرون سكو و غلي بونلوكله اولكر نام اغرغرا سوكند كيم
 قام اغرغرا ملا غلوب اغينسند ايكري ايسعمال او نيش ايجى و يار ما
 غيدجلر اولان آد و بولر اولدرك كيم نكه ايله قينن يلا نك سونيلري
 و يا خود نيش سنكل او بونبلر بوندير تا بيلن نيش كا يولي سندر
 و اكر اغريه سيبا ولا ن خلعز باه سونق ايسه ائل كينك سركلك
 بو ريه نك ليه قندكر و ذر نيا دة قينق و ما قورقه سوز لابلن و كيم كويكه

۷۰

نهوراً ویا خودیا کز ننگا کلن با قایدین اوردینیه تو یلو ویا خودیهره
 اونی دو کوب دیدن با غیله یوزویب اوردینیه با قایلوغایه صبر اوردن
 علاج بوددی یوزویب اونی دریم کما قوسمه ویا اوردی وریغیل مورین
 اکی دریم بوراق ادمی اوج دریم جمله اوردی و کوز ائند کئد کئدی
 دندی و ایلری بی حکم انجکه اوز کما قایت قایدیو علاجده رصتر دیندی
 یوز اوردینیه سخی سخی و اخلیل الل و ایلری و صورت دوزی و کس سخی قیاید
 با قایدی و یا خودی اربی صورتی فوزب فوزه تو ایلجند ایسک بود
 اوردینیه با قایدی و یا خودی کس کس ایلیب ایلر طله ز ائدی کوز
 ایسک قوتله نیک کارله علاجده دوزی اویغیله بعض وقتله کوزی
 زیاده اولوب بختسه لایم کلوز ائک بیلدی و یلو له یقیز کوز
 مثلا بوددی اولان ایلری و یلو له باغی صندوب و ایجه بزقا ایله اکیله
 فوز دوزب کافول اویغیله و اولان کما قایدیله بنده کلوز اولان کس
 ایجه جل کانیل ایجه فویوب و اولان سخی ایلری اولان بزک اوردینیه

و اسلیوب و یلو سکوز اکتیه اول قشلا ایجه صورتی نالان بوزک
 اوستی ما علیوب تاکدی سکلر ویا نیتیه اولان دیشلرک اوردینیه
 بال موی سخی ایدوب تا کشفلرت بروت جوت سئدی اولان دیشلری
 و ایلری با فونیا ایجه و یونک کیمی علاج ایسک قایدی و یا خودی
 خصوصاً اگر کیم ایلریه سبک اولان خصن شلرک ایچند ایسه و کاه
 اولور کوز لایم کلوز دی یوزدیله دوز کوز طمولا ایسک سکوز
 ایجه کجک سخی اولان کاه اولور کوز بیلدی سوزوب سوز سخی
 غنله سکوز ایسک اولان سخی اولان دیشلرک طموزوب خصوصاً اگر کیم
 دیشلرک سئدی و قومه دوز کجک سئدی سوزوب و یا کوز کوز سوزوب
 ایسک دیشلرک اوردینیه طموزوب و یا خودی بوددی اولان سوزلرک
 ایسک ایچکوز لایم ایجه طموزوب سخی قایدی و یا خودی الله اعلم
 بال سوزوب و اگر دیشلرک اولوب چوموشلایسه لایم کلوز اولان
 دیشلرک بیری بومقدار بوددی اولان اود یلو له بزقا ایچدی دوزوب

80-b

اگر دیشود. اعزیه و سبزی واقع اوتسیه سوتق سبیدن اولغین
 ائلوزلک ارجی وقت ایلیوب کلشیدر کال او اوزکوزونک ایچ
 ارجی سبیدن واقع اولغجه بزمندا اکر کول باغی سزکین ایلچی ایلیوب
 ایزد. دوتوب کوز خود سیزوم سیدن باغی خصوصاً قوردا اولدن
 ساسیل اولان تیرا بله حکم قیندوب باغزده. مضمته ایدر کال اولد
 لایزد شکره قیق دشلوزک اقلوی اوستنده سولک قوبولم اولد
 قانید قان کیم اعزیه سیدم غروب چکلر و یا خود دیولک التیدن
 قان الیه و یا خود اگسند و چکلنک التیدن حجات ایدوب غیشه
 چکلر کیم اونا اعزیه و سبزیه سیبا اولان قانید قان چکلوب سولک
 و اگر کیم قساده. و اعزیه سیبا اولان سئل سبیدن ایسه تار اولد ایلدی
 کوز اولان ایشمال ایدیم اددیلر و دیشر غلوزک کوز اولان ایلدیله
 ایلغلوب چهره سینه مقید اولنه و بود کوز اولان ایلدیله اولدی
 برنه ایلیوب قایدی قوتیموب باغری و سبزی زیکاده اولوب.

80-a

با یلن بولند زب ایچی دوله اولرک ● سگنجی فصل
 اعزیه سیبا اولان تامده. سیبلاه اولدی اولوزسه و اعزیه بزلک ایلوب
 قوسمی اولوزسه و مور ایزر قجه سولده سیبوز سله ائک کیده ماغی ●
 عام ایکن سزکین قیندوب و یا خود ایزر ایزر و بزیغ سزکینله قیندوب ●
 فی الجمله ایچی ایکن مضمته ایدر و یا خود ماغ اوزی و غیش کین بوزدی
 غسل سزکینله کولینا اولک و یا غیش قینر ائمه بود کلر کیم کاتوب
 سزکینله سئلدن کیم کوزوب فورلی و جماع ایچک کولکیند بوزدی و
 بهارجی و مر سبیدن باغی کوز کون تباری و کافور و مسدلوز زبه اونی قنطاری ●
 و دوداغچک کوزی و یا غیش شاب سزکینله سیبیل اولک قاجیه و الیون
 ایچنکینچی و بهارجی و غماز کوزی بود کوز اولان اذولبری بود قورده ●
 ذکر اولتان قریفلر و سلولر اولدوه بوزوریه قیندوب مضمته
 ایچک قریفیله و یا خود قرفی و سبیه لایه کلوزسه حاجت اولدین ●
 ایشمال اولنه و اعزیه سیبا اولان سئله ایچی ایلیوب اذولر اولور ●

دکتر منته و ساین آخسته لازم کلوز کر اوشدورجی و دوشورجی
 سیوندن زیاد و بیلور سخال ایلیکله کلوز . طغور نخی صصیل
 اغرنک یا وزلیجی اویوب دکتر منته لازم اولان اوشدورجی اولوب
 بیان ایلمکله منته اولان که بقی و قلدان . دشر کر اغرنک
 اولان ساد و زیاد اولوب سا کر ایسی بودکر اولان علاحدک
 نمکر اولیوب لازم کلوز صصیل بوشدورجی و دوشورجی سندن
 علاج ایسی لازم کلوز و بوشدن اولدورجی فصل اولوشدورجی
 اذ ویدکرله اولان علاجلر اغرنی و جمله سا کر ایدر کر اولوشدورجی
 انده کوریلر و بوشکر ای علاج کر اوشدورجی اذ ویدکرله اولوشدورجی
 کلوز کیمدن سالی کول کا خود اوشدورجی اولان اذ ویدکر ایچر مک
 ویدر مک طریبله اولان ویا خود اذ ویدکرله دنا اغرنی اولان
 بوشدورجی بوشدورجی اولان ویا خود اذ ویدکرله اولوشدورجی
 وایچله سندن زیاد ایچمال ایدوب ستمق کولک بوشدورجی اولدورجی

اولنجه انده دن واقع اولان صور کر جمله بدنک قولکریه ووضو
 ساد ووب زیاد شورجی دوشورجی انا یا یی ایدوب طغور دن اولنجه
 اصل اغرن بوشدورجی اوشسته اولانک اغرنی سا کر ایدر کر اولدورجی
 واقع اولان صور کاکوز اغرنی اولان بوشدورجی اولان قلا و ف
 بدنک اغرنه ایچر شورجی اولدورجی اولان اوشدورجی
 علاجلر غرنی بوشدورجی . اولنجه اول غرنی کاکوز ایدوب بوشدورجی
 قایدی شورجی دوشورجی شورجی بوشدورجی اولدورجی اولدورجی
 دوشورجی اولدورجی دوشورجی ویا شورجی سینه ایچر اولدورجی
 دوشورجی اوشدورجی اولدورجی بوشدورجی اولدورجی اولدورجی
 ویا زیاد شورجی اولدورجی بوشدورجی اولدورجی اولدورجی
 اولدورجی غرنی کاکوز اوشدورجی اولدورجی اولدورجی اولدورجی
 کاکوز اوشدورجی اولدورجی بوشدورجی اولدورجی اولدورجی
 اولدورجی اولدورجی اولدورجی اولدورجی اولدورجی اولدورجی

بوجمله ذكوب شرابله نوز وروا اولان غرين ديشلارك ووزلره
 قوله ويا خور افون وچند يدستور موريند بوز دروم كوليا غيلان
 بولندرد ويا غي صونوب سوز لاليجي ايكن قولا غلدا ايجه طغوزاره
 ويا خور يدوح كوكمي بوز غيله قيتوب شرابله سوزلد كيدن سكره
 اغزده دوتلو كا اولور كوكتايت صوق بوين سوز اغزده دوتوب
 بزجاج دفع بزور يا دجه اغزي كدمره ديتلك تر تقدريم الك
 اغزده دوتوب بزجاج دفع بزور يا دجه اغزي كدمره ديتوب
 دوتلد غنده اغزي زيا ده اولور اما سكره دن الب تمام اغزي
 دكلدر قلوبنه عيونه شرابيل ذوب و ايسكل انجه مسغه
 ايدب جمله ذكولا ن علاجلورن بكمره ويا خور عيونك
 يا كوز كند و غي اغزيند شلورلك ووزلره بوجي كي ليلوب
 و زمناك قايده بي نهايتده در زير ايم بوجوندر اولان ذوبلد
 تمام حكمت ووزلره اولمشده و جمع تنده ويلي تر بولور

بوجون بوزلك دارو
 و سوز بولور ساكن ايده مره مره و ادرينكو دوز او ليشده بوجي
 بوجونلك ادرينستد جمع اولمشده ووز بوز بوزكيد وافع اولان
 اذوب بولور اغزي نيك دكدر مسنه و سوز نيك طبعيد با غسبه
 اولكي اسليني بوزر عي التفصيل نايده لوم ووز بوجون دا جي وازد
 كيم ادي بوزلك دارو بوزر كه و بوز اولي قوس تر كيكور ديدن مره
 بودرد غلغان بوزر بوز بوزدن اون دروم افون ووز بوز بوز
 بوزر دروم سسكل ولبا مره بوزدن كي اسقا زاسايغ صيدني وقل
 مور بوزدن دروم دروم غلغان بيشل كي دروم ان بوجي لوش دكوي
 ووزو شادر تراب بوز نيك بوز و مسك و كا مور و كا قوله و دا بوجي
 و سليفه مره بوزدن بوز دروم قوسط سكره دروم بوزر بوزل و دا بوجي
 واز غلغان بوز بوزدن دروم دروم بوجي بوجن با دست جاو شيو بوزدن
 كي دروم قوتيا ووز بوز دروم دروم قوسط ليشله مره بوزدن سكره دروم
 معرفت دروم و دكويلك اذوبلد دكويلا نه و اسنه بوزر بوز بوز

وسكنيم وانو قديمين ستر اياك ايجه فويار درونك رانده حليق بر
 اريه جمع ايور جا اجتا اذغى على كايين وشيدرا التايين سكر
 حاجتا اذغى وفتو استخمال اولينه وقلونه سحر نيك تادى نضحي
 بو ذرخ فلغا ايض بذا رخ هور ندين بركه دريم اون زين وعقور
 هور ندين اوزن دريم زعفران بلن دريم فويون وسيل وعا ورسه
 هور ندين كي دريم سندا سيد ستر دريم ذر بنا دودوخ وولور
 دغوش سينك هور ندين دريم كا فون ندين ذلك تا اما حنكلو
 اذ ويلور كوني اذ كند سكر تالي واما تهر ندين وور وور
 اولان اذ ويلور هور ندين قضييله تا يدى بو وور نيك
 ايجه كرسنه سبب اولان يور نيك نيدلم حنكرا ايجه سون قضييله
 و اوشد سبب سبب دوشو بو شيدرا بركه كور دن اذ ويلور
 اوسد بر بذا رخ و افون و كا فوردور اوشك طيبكار ي سون اولونه
 مدد نغى مويونده كه اقل درون سون و سون و طوبى بر ي بو طاهر سون سيله

و اوشد سون سبب استخمال اولنده قل ندين بو كند اولان نديغى و طاهر
 و اوشد سون سبب كور بركه ازانيم كور بجمع ايجه و فويون سبب اولان
 اولون سون اذغى ندين سكر ايلك سبب اذغى كور ندين وور وور
 و كور ندين وور فون بجمع ايجه اذغى كور ندين وور وور
 كور ندين ايجه تا و اما حنكرا اذغى وور ندين وور وور
 انا امل بود و ليك فون ايلك كور حياجه سبب سون وور وور
 سنا امل اذغى وور ندين وور سون اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى
 اولينه بجمع اولان اذغى اذغى اذغى اولان اذغى اذغى اذغى اذغى
 سون اولون اذغى بركه سون اولون اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى
 امل اذغى اولان بجمع اولون اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى
 سون اولون اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى
 بولور اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى
 وسكر فون وور يور وور سبب اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى اذغى

قالوا وَاكْبُرُ وَشَرُّهُ وَشَهْوَى طَهْلُطَه كَمَا يَكْبُرُ بِيْرًا أَوْ لَوْ بِيْرًا أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ
 جِيْعِي وَالْوَجِيْحُ كَيْدٌ رَيْبِيَّةٌ أَسْأَلُكَ كَوْدِيَّةً كَعْدِيَّةً عَخَاةً كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَوْ
 وَأَيْسَلُكَ سَيْدِيَّةً أَوْ بِيْرًا أَوْ بِيْرًا أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 سَوْطَلِيَّةً وَفِي رَيْبِيَّةٍ أَدْمَاكَ سَيْدِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ
 سَيْدِيَّةً أَوْ بِيْرًا أَوْ بِيْرًا أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 بَدَلِكِ أَمْ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 دِيْعَلِيَّةً أَوْ بِيْرًا أَوْ بِيْرًا أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 وَأَوْلَى قَوْلِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 قَوْلِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 مَقْدَارِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 مَقْدَارِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 قَوْلِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ

ايون

دَوْعِي أَمْ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 وَبِيْرًا أَوْ بِيْرًا أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 بِيْرًا أَوْ بِيْرًا أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 وَفِي رَيْبِيَّةٍ أَدْمَاكَ سَيْدِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ
 أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 وَفِي رَيْبِيَّةٍ أَدْمَاكَ سَيْدِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ
 أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 وَفِي رَيْبِيَّةٍ أَدْمَاكَ سَيْدِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ
 أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ
 وَفِي رَيْبِيَّةٍ أَدْمَاكَ سَيْدِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ
 أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ كَرِيْبِيَّةً أَوْ لَدُنْ عَيْنِهِ أَوْ لَدُنْ

اذ قد سحر بها الينوس بولنا في يخلص فونينه غلاما ليروي في روكه صبح قعد
 دزلي بربو سبرو ارايه ساكن المودج اولي كطي ولا في كيد زباد
 فادو بيطيدو سكي و عيري بو نثار اولو زكريا كجيسند فونتي سلهو
 وغان دوزب بور نكست سيبا اولو قانا لبا بو جي لدمه كره وسحا شاك سيند
 اولو فتوي نيدو اكر غريو يوستن اولو كوكت دوزيجه اريه و مومس فين
 دو بهي و نكوت نيده و كزير يي مري بو دمير كره غام خنقا فو ايسي يويي
 شيقا انجان عا غل حقا شاك باشي ريه و وسكو شقا شاك دولي يويي نيد
 و اوله يوزون حقان سده يمي يري سله لال و كز اولو اري دوزي كز اولو
 اوزد الميرب دكز اولو مقام حده شو لال كز سكر بوسغ موز اولو زيار ليه
 اذن سكه كزوب سنقند و يان سمان ليه سيند سيند اولو سطر صبح
 فتو زجه ايه لاند سينوب بوز اولو ان علامتو اليضا سجا مال بوز
 و ابوشد زجي اولو ان و سينك ايه يي بوجده سجا مخر سري ادي ستر لدر
 و اشد اجسو قاني ايون سواظن دلا كسكدر انا بو خانه ميا لاله

صبح

انا و نقيه و قوله سا لولا تا سندن و يا لاله دم بونكله جي تا دي
 ابون كينه سحر بوزيك بري ديوسه ابو شند جي دولر ان صبحي قورد
 و بنك سونلتي ان صبحي صندرسا سا لاله و جي تا سله نيك كلنك افه
 دالو الت قلا تكله شاقه و سيات بوسلمون و قند غويي كينه انا ليه
 فمز و بو جي اوله كيم افلحا و شقا فلوا و لاموسه دو بيجه كوز باه
 و بو قندي كوز اچيد و نيك دا و يدي كنيته سيميه و جي اولو ادي بوزل
 ايسككه و كاو ز ايله منله اولو اظينا و دو كين سوز اخلد مل فمز
 و اديله صبح سوز قدا و كان سين بليو و افر لي كسده و ايه ايليكله
 و قوز سجا اولو ادي بوزر فغل ايس كوان بوزر موز ليك بوزر
 دو يي مزيه بقنده و فون و نا نجر ياده اسيه و انا بو جي اوله و كيم
 سكي سوز لانه ما يا و لا و كوجو اولو و ايسليك و ايليك بوزر و ادي
 سحر ياده ايسليك كوز كوز يدا و يي كيشه كوك و ما قومه كوك ياكه
 اسيه را و يحيي سده و و انا بو جي اوله كوز ادي و ايسليك و ادي و زلي

كاهن

فعل

فوزن

عاقبه

96-b

شنه جنونیه او غنقه قدر قی اولمک علاجی سانیاندر معلوم اولم.
 دیشلر صیف اولوب قی و بزک شنه جنونیه سانیاندر اولوب سکا
 سبب اولان اولدیرم کوموروز دیشلر اولمک و ایتمه سبب اولان
 دک اولمیشد بوندان عاجل سبب ان اولمک اولوب سبب کل اولمک
 کاجا اولدورده دک اولان علاجی ایتمک دک بو کاصح مس اولان
 علاج اولدیرم سندان درم سا اولمک بوی بیز درم کاجا
 بیز درم شمشاقی کدرم عاقوه بیدی درم شوکادیز درم دار
 غلغل بر درم سند رز عسکاز بر درم سونما کدرم التویچی
 اوج درم قاقوله درم دریا داوانت درم کلاندر درم
 جمله دکوب لک لک سکر و شلر کلکله اولور ویا خوبله قندرباز
 ایسکن صغنه اولور کورد قزب سئل و کبا به و قول هر بیز درم
 فوه بیز درم دایمچی کدرم سئل هیل درم درم جمله دکوب نیات
 سولیه بنور کرسا ح و قنده اولمک اولور کاجا خود اولور دکور قند

96-a

و قوی یعنی سز ایله قندوب صغنه ایتمک دک اولمک صغنه
 دیشلر ایسینه و سونعه دوشور و بیویب و ایلجلر نیک یاندر مذ معلوم اولم
 دیشلر ایسینه و سونعه دوشور و بیویب کور سینی سون سبب اولور و نیک
 اوج سندان مذ سبب کور بونک کیدیه دمه یعنی و درون و قور و زور و ندر
 نوبل قندوب صغنه ای کور کاجا خود کور و قانی بیز کور سینی سکر
 دیشلر کور و زوریه قویب و کور کور اولان علاجی سانیاندر اولم
 اوج کیدیه کاجا صغنه ایله صغنه ایله کور و یا خود بزک قور
 سز ایله اوزب ایسکن صغنه ای کور کور و یا کور ایسکن صغنه ایله
 غایله قادیه و حوله کور کور سینی سئل و نوح اولمک کور و نیک
 اوج قور و کاسا و زور و دیشلر ایسینه ایسکن دوشور بونک کیدیه
 یا نجا میدوب ایسجه کور اوزب ایسکن صغنه ایله و دیشلر
 بیز قاقوله کور بویب و سینیاندر کور کور سینی سئل کور کور
 چوقدر **دیشلر صغنه** دیشلر سون اولوب قی و بزک

دیشلر صغنه ایله

100-a

سویله ایکن مضمغه تخک کت و شک سدیبه مضمغه بگو
 جوت قادی و ادر کیم و ادر نوب زیاد و ورسه تک قادی
 بولن علاج تخک کرد و اوردیبه شک و نون بخت و ورسه هر
 برین اوچ دریم کما بوزین بر دریم صا و صلیغ بونی کدریم
 اکی دریم قانوه و نوشا و ورسه بیه و زین اوچ برین بجر دریم
 کتا و زغفران هر بریند بر دریم کت بوزین دریم زین
 و قلعیا اوچ دریم کما بالغا و اوچ دریم و زین اوچ دریم جمله
 کونیا اذکر سکون بین الملک اوردیبه اکل و من جسی بیه
 او ورسه قانوه و سوس کور کور بوزین دریم صلیغ کما
 و شاب هر بریند بر دریم جمله کونیا اذکر سکون و زین ملوت
 اوردیبه اکل و سکون دین سوغانی بزیله ایکن مضمغه ایله
 و قلعیا بزیله اذکر ایکن مضمغه بکوت قادی و جوت قادی
 بوز کور ادرن علاج قادی بچیک او ورسه اذکر ایکن لایه صیغه

100-b

شاب و کج سیمین اول و ناما و ورسه هر بریند بر دریم جمله اذکر
 شک و تخک زین اوچ ادر ایله بوزین اوچ کما او کور ورسه تک قادی
 اوردیبه اکل و سکون دین کما ایله مضمغه ایله و زین اذکر
 ویت کایله جوت برین و لوی کما قانوه بوزین دریم بچیک
 و شک اذکر ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن
 اذکر ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن
 و کرسه او بی و سوس کور کور بوزین دریم کما اذکر ایکن
 کایله و یا زین قانی بزیله بوزین اوردیبه اکل و زین
 بکمر سبب بچیک و شک اذکر ایکن ایکن ایکن ایکن
 او اذکر ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن
 کما اذکر ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن
 قادی و جوت قادی بزیله مضمغه ایکن ایکن ایکن
 جوت قادی بچیک بچیک بچیک بچیک بچیک بچیک بچیک بچیک

وَتَادِقُو عِيَالِي دَرْدِيمِ تَرْتَمِنِ رُوحِ دَرْدِيمِ سَيِّمَانِي رُوحِ دَرْدِيمِ كُوزِ وَصُوقِ
 هَمَزِيدِنِ كَرْدِيمِ سِنَا وَازِينِ جِجَكِي وَزُورِ حَمَلِهْ دُكُوبِ لَدَكُونِ
 مَكُونِ عِيَالِ الصَّلَاةِ لِهْ كَرْتَمِنْتَمِرْ كَجِهْ نَعُورِ لُودِيَتِكِ تَلْكَوِي تَدَلِ
 وَفُوقَانِ وَبَلْغَمِ اِقْوَزِ غَدَمِ مَكُونِ دُكُونِ اُولَانِ اَزْ دُولِ اِلَهْ وَزِيرِيهْ
 يَا قِي اِيكُونِ وَيَا خُودِ دُكُونِ اُولَانِ اَدُولِ كِيرِي سَوَانِ فِي رَكْسِيهْ مَهْمَهْ
 اِيكُونِ وَبَاخُودِ كُولِ وَطَلْطَلِ بَدِشِيرِ بَلُوطِ قُوبُوعِي وَمَسِينِ نَحْمِ دَرْدِيمِ
 حُرُوبِ نَحْمِ وَصَمَقِ وَالعُوزِ نَحْمِ بِشِيرِ دَرْدِيمِ حَمَلِهْ دُكُونِ لَدَكُونِ مَكُونِ
 كَالِي لِيْنِ عِيُوزِ بَ وَزِيرِيهْ يَا قِي اِيكُونِ بِسْ كَرْمِ سَكُونِ حَمَلِهْ
 دِي شِلْكَ اَدَا سِنْدَهْ اُولَانِ تَلْكَ رِيكَ اَدَا اُولُوبِ حَمَلِدِنِ اَبْرَزِيرِ
 اَدِي حِي اُولِي حَهْ فَالْعَمْتِ وَمَسْمُورِ بَرِينِ اَكْشِيرِ دَرْمَهْ وَبَاخُودِ بِشِيرِ دَرْدِيمِ
 دُكُونِ لَدَكُونِ مَكُونِ اَوَزِيرِيهْ اَكْكَدِ وَانْهْ اَعْمُ بِالْعَوَابِ